

Hajdú-Bihar Megye Területi és Gazdaságstratégiai Fejlesztési Terve

Tervezet

2.0 verzió

2019. január

Tartalom

Helyzetelemzés

1. Bevezető

2. Hajdú-Bihar Megye a kelet-közép-európai térben

- 2.1. Földrajzi elhelyezkedés, térbeli kapcsolatok bemutatása
- 2.2. Nagytérségi hálózatok
- 2.3. Nemzetközi kapcsolatok

3. Demográfiai jellemzők, településszerkezet

- 3.1. Népeség száma, összetétele kor, nemek és felekezet szerint, korfa
- 3.2. Vándorlási adatok
- 3.3. Foglalkoztatás, munkaerőpiac
- 3.4. Iskolázottság
- 3.5. Egészségügyi állapot
- 3.6. Közigazgatás, járások
- 3.7. Térszerkezet, települési struktúra

4. Gazdaság, innováció

- 4.1. GDP alakulása
- 4.2. Gazdasági szervezetek, vállalkozások
- 4.3. Ipari parkok, iparterületek
- 4.4. Ipar, építőipar, beruházások
- 4.5. Mezőgazdaság
- 4.6. Turizmus
- 4.7. Szolgáltatások, kereskedelem
- 4.8. K+F, innováció

5. Elérhetőség, közlekedési hálózatok

- 5.1. Közút
- 5.2. Vasút
- 5.3. Légi közlekedés

- 5.4. Közösségi közlekedés
- 5.5. Kerékpáros közlekedés
- 5.6. Egyéb közlekedés

6. Környezeti állapot

- 6.1. Levegőszennyezés
- 6.2. Természetes vizek állapota, szennyvízkezelés
- 6.3. Talajállapot
- 6.4. Hulladékgazdálkodás
- 6.5. Energiafelhasználás, megújuló energiák
- 6.5. Klímaváltozás hatásai

7. Intézményi ellátottság

- 7.1. Egészségügyi és szociális ellátás
- 7.2. Köznevelés, felsőoktatás
- 7.3. Kultúra, szabadidő, sport

8. Természeti, tárgyi, szellemi értékek

- 8.1. Természeti és táji értékek
- 8.2. Épített környezet, kulturális és szellemi örökség értékei, műemlékek

Fejlesztési irányok

1. A versenyképesség tovább erősítése, innovatív, hálózatosodásra épülő gazdaságfejlesztés

- Szállítványozási, logisztikai hálózatosodásban való aktív részvétel javítása
- Digitális terek fejlesztése, hálózatosodás
- K+F+I potenciál erősítése, kreatív és versenyképes tudásrégió kialakítása
- Kis- és középvállalkozások támogatása, innovációs hajlandóságuk és képességük erősítése
- Kiemelt turisztikai térség fejlesztése

2. Decentralizált gazdasági potenciál erősítése

- Ipari parkok, ipari területek, barnamezős területek (pl. vasútállomások környéke) fejlesztése
- Nagytérségi infrastrukturális hálózatok elérésének javítása, fejlesztése
- Községi közlekedés feltételeinek javítása
- Munkaerőpiaci részvétel erősítése

3. Klímaadaptáció erősítése a megyében

- Tiszta és megújuló energiák alkalmazásának elősegítése
- Fenntartható területhasználat és környezetkímélő művelés ösztönzése
- Adaptív épületállomány és közjóléti zöldterület növelés
- A hulladék-termelés csökkentése, újrahasználat és hasznosítás rendszereinek fejlesztése
- Fenntartható szennyvíz-, belvíz- és csapadékvíz-kezelés
- Társadalmi szereplők célzott szemléletformálása

4. Fenntartható, élhető települések és közösségek

- Alsóbbrendű utak felújítása
- Közszolgáltatásokhoz való hozzáférés javítása
- Fenntartható turisztikai térségfejlesztés, szelíd turizmus
- Településközi kapcsolatok, város-vidék kapcsolatrendszer erősítése

1. Bevezető

Jelen dokumentum célja, hogy az országos fejlesztéspolitikai és területfejlesztési célokkal összhangban, az ország közép- és hosszú távú célrendszeréhez illeszkedve a Kárpát-medencei gazdasági tér kiterjesztése, az Alföld keleti részén az újraszerveződő mikro- és makroregionális kapcsolatok tovább erősítése, keretrendszerük megalapozása, valamint Hajdú-Bihar megye dinamikusán változó térségi szerepének újraértékelése és érvényesítése a jövő tervezési folyamataiban során.

Hajdú-Bihar Megye Területi és Gazdaságfejlesztési Terve a Helyzetfeltáró fejezetben bemutatott adottságokra épül. Az abban felvázolt problémák és lehetőségek kijelölik azokat a fókuszterületeket, amelyek a fejlesztési irányok kibontása során hangsúlyt kaptak, ezáltal keretet biztosítanak a térség területi és gazdasági fejlődését szolgáló konkrét tevékenységek meghatározásához.

Jelen terv kidolgozása összetettségű az Országos Fejlesztéspolitikai és Területfejlesztési Konceptió 2019-20. évek során zajló felülvizsgálati és módosítási feladataival, továbbá az Országos Területrendezési Terv, valamint ezzel összefüggésben a megyei területrendezési terv készítésével, ezáltal tervezési szempontból az a kedvező helyzet adódik, hogy a területfejlesztési és területrendezési szakmai-egyeztetési folyamat egymásra reflektálva, iteratív módon reagálhat a térszerkezet módosulásaira, érdemi válaszokat keresve a területi folyamatokban bekövetkező változásokra.

Hajdú-Bihar megye ebben az intenzív tervezési munkában aktívan részt vesz, tekintettel arra, hogy a területfejlesztési törvény felhatalmazása alapján, az abban foglalt koordinatív szerepét betöltve ellátja mind a területfejlesztési feladatok középszintű területi koordinációját, mind pedig a területrendezéssel összefüggésben meghatározott megyei szintű feladatokat.

A fentieket figyelembe véve jelen dokumentum összeállítása során a megye javaslatai a területfejlesztés és a területrendezés összefüggéseiben alapuló komplex megközelítést tükrözik, melynek során cél Hajdú-Bihar megye térségi szerepének megerősítése a Kárpát-medence újraszerveződő területi folyamataiban.

A Hajdúságból, Hortobágyból, Bihar, Sárrét és a Nyírség részeiből álló Hajdú-Bihar megye térségi szerepének áttekintése során a makroregionális kapcsolatokat elemezve megállapítható, hogy szerepe nem csupán a regionális centrumok közötti és közvetlenül a határ menti területek összefüggésében értelmezhető. Hajdú-Bihar megye térszerkezeti és gazdasági adottságai kedvezőnek minősülnek.

Hajdú-Bihar megye az elmúlt években jelentős hangsúlyt fektetett nemzetközi szerepének, kapcsolatrendszerének szélesítésére, erősítésére, elsősorban a tudástranszfer területén.

Az elmúlt időszak munkájának eredményeképp Hajdú-Bihar megye jelenleg (2018) 23 ország mintegy 70 partnerintézményével dolgozik együtt számos témában, ahhoz segítik hozzá a megyét, hogy versenyképes szereplője legyen az európai hálózatoknak a kutatás-fejlesztés, az innováció, a digitalizációs, a klímaváltozásra adott kihívások és a társadalmi felelősségvállalás terén.

A Kárpát-medence mezotérségi kapcsolatainak erősítése céljából a megye az utóbbi években számos határon túli megyével, Bihar megye mellett Kolozs és Hargita megyékkel is aktív kapcsolatot létesített (gazdasági, kultúra, sport, turizmus területei, oktatási és tudományos kapcsolatok erősítése stb.) tudatosan keresve a további fejlesztési lehetőségeket elsősorban a magyarlakta területek, különös figyelemmel az Érmellékkel, Partiummal és a Székelyfölddel való térségi kapcsolatok szorosabbá tételében.

A makroregionális kapcsolatok megerősítése más térségek irányában is prioritás a Kárpát-medencén belül, amelyhez kapcsolódó kezdeményezések számos területen (gazdaságfejlesztési, befektetés-ösztönzési, vízügyi és környezetvédelmi, közlekedési és turisztikai stb.) újabb lehetőségeket nyithatnak meg a szorosabb térségi kapcsolat kialakítására.

A megye területi folyamataiban meghatározó szerepet játszanak a térségen áthaladó fejlesztési tengelyek. Az egyik ilyen fejlesztési tengely egyrészt Kassa – Miskolc - Debrecen – Nagyvárad viszonylatban rajzolódik ki, elsősorban gazdasági, turisztikai, valamint kulturális hangsúllyal. A területi fejlődés másik fontos gerince a 4. számú főútvonal mentén kirajzolódó, Szolnok - Debrecen – Nyíregyháza városokat összekötő zóna, melynek transzverzális hatása elsősorban

a várostérségek hálózati kapcsolatainak élénkülését eredményezi, s amely a járásszékhely települések funkcionalitását, decentrum szerepét felerősíti.

A perifériális térségek szerepe is átalakulóban van: néhány éven belül a gyorsforgalmi úthálózat kiépül a bihari térségben, emellett egyes települések transzfer-szerepe felerősödik különösen a határ közvetlen közelében (pl. Biharkeresztes környéki egyes települések Nagyvárad agglomerációs hatásait mutatják a lakófunkciók vonatkozásában). Emellett gyarapodnak a gazdasági, infrastrukturális, kulturális és településközi kapcsolatok is. A helyi gazdaság szerepének felértékelődése erősíti az itt élők identitását, amely az egyébként számos társadalmi-gazdasági problémával küzdő térségben hozzájárul a népességmegtartó erő növekedéséhez.

Hajdú-Bihar megye történelmi lehetőség előtt áll. A közelmúltban európai uniós és hazai forrásokból megvalósított beruházások és fejlesztések, valamint az elmúlt évek sikeres debreceni befektetés-ösztönzése révén számos külföldi nagyvállalat döntött és dönt úgy, hogy Debrecenbe telepíti termelésének egy részét. Ezek a vállalatok gyakran igénylik, hogy beszállítóik 50-100 km-es körzetben legyenek, amely távlatokat nyit meg a megye települései számára a területi munkamegosztásban való részvétellel, megalapozva ezzel hosszútávú fejlődésüket.

2. Hajdú-Bihar Megye a kelet-közép-európai térben

2.1. Földrajzi elhelyezkedés, térbeli kapcsolatok bemutatása

Hajdú- Bihar megye Kelet Magyarországon, az Alföldön található, északról Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, keletről a román országhatár, délről Békés megye, nyugatról pedig Jász-Nagykun-Szolnok megye határolják. Földrajzilag négy tájegysége van: a Dél- Nyírség - Ligetalja térség -és Erdőpuszta, a Bihari térség, Hortobágy és a Tisza mente, illetve a Hajdúság.

Az országon belüli elhelyezkedése alapján a megye perifériális helyzetű, a keleti országrészen azonban egyre erőteljesebb központi szerepkört kezd betölteni, nem csak a szomszédos megyék, de a határon túli területek vonatkozásában is. Ez nem csak tranzit – közlekedési és gazdasági -, de foglalkoztatási és kulturális viszonylatokat egyaránt jelent.

A térségi kapcsolatrendszer meghatározó tényezője, a határmenti fekvés mellett az a tény, hogy Hajdú-Bihar megye a korábban már funkcionáló K-NY-i irányú tengely szerep mellett az országos infrastrukturális hálózatok fejlesztésével egyidejűleg É-D-i irányban is egyre erősebb összekötő szerepet játszik, amely utat nyit a megyével délen határos Békés megye, valamint a határon túli területek irányába.

Ebben az összefüggésben kell vizsgálni a Tisza és a Tisza-tó szerepét. A folyó összeköttetési lehetőséget biztosít, amely tovább erősíti észak-déli dimenziót, a hagyományos kelet-nyugati mellett. Emellett azonban a turisztikai hasznosítás lehetősége miatt egy kohéziós pontot jelent a szomszédos megyék irányába is. A Tisza, mint térségi kapcsolat nem elsősorban, mint közlekedési tengely, hanem mint növekvő gazdasági szerepű turisztikai övezet játszik szerepet, amelyet a térségi vízgazdálkodási szempontok egészítenek ki.

A megye sajátosságaként említhető, hogy a megyeszékhely szerepe hegemon mind az oktatási, egészségügyi, mind a közlekedési és gazdasági tekintetben, ugyanakkor Debrecen megyén belüli fekvéséből adódóan vannak olyan területek a megyében, amelyre a szomszédos megyék központjai, szub-centrumai jelentős hatást gyakorolnak. Új jelenséggént megemlíthető, hogy a határmenti fekvésből adódó sajátosságok miatt a megye déli részén erősen jelenik meg Nagyvárad hatása, ami már a mindennapi kapcsolatokban (lakhatás, kereskedelmi szolgáltatások, munkahelyek) is megnyilvánul.

2.2. Nagytérségi hálózatok

Az ezredforduló, s különösképpen 2007 óta Hajdú-Bihar megye országos és nemzetközi kapcsolatrendszere alapvetően megváltozott. Hazánk EU csatlakozásával az EU külső határává vált a megye keleti határa, majd Románia EU tagságával ugyan megszűnt az áruforgalom korlátozása, ugyanakkor keleti szomszédunk nem vált a schengeni övezet tagjává, ami a személyek mozgását tekintve újszerű ellenőrzési rendszer kiépítését jelentette. 2007 óta ugyan a magyar-román határ EU belső határnak számít, mégis tényleges átalakulása – eltűnése – Románia Schengen tagsága után várható. A belső térszerkezeti kapcsolatok szempontjából az M3-as és M35-ös autópálya kiépülése Nyíregyházáig, illetve Debrecenig jelentős mértékben javította – elsősorban a megye északi területeinek a központokhoz való kötődését.

Az utóbbi évek autópálya (M4) és főút fejlesztései (471-es út) a megye déli és dél-keleti és keleti területeinek nemzetközi és hazai kötődését biztosító hálózatokba történő bekapcsolását segítik elő.

Ennek az észak-déli (Kassa-Miskolc-Debrecen-Nagyvárad) vonalnak az erősítése a Kárpát-medencei gazdasági térben stratégiai kérdéseként fogható fel.

Magyarország centrális földrajzi elhelyezkedéséből adódóan számos nyugat- közép-és kelet-európai jelentőségű hálózat megkerülhetetlen eleme az ország területe, így Hajdú- Bihar megye térsége is. Ezen adottságnak megfelelő pozicionálása és a fejlesztési területek megfelelő elhatárolása jelentős kitérésre lehet számos területen. A V4 +2 országok összefogása és összehangolt fejlesztési elképzelései számos ponton próbálja ezeket a lehetőségeket megragadni, amelyben való aktív részvétel elengedhetetlenül fontos.

A megyét az V. sz Helsinki folyosó (Velence– Triest– Ljubljana – Maribor – Budapest – Miskolc - Debrecen – Ungvár – Kijev) érinti közvetlenül. Az elmúlt időszakban megvalósított fejlesztések eredményeképpen az V. európai korridorok teljes magyarországi szakasza kiépültnek tekinthető. A Pán-Európai (TEN-T) közlekedési folyosók kiegészítéseként létrejött TINA közlekedésfejlesztési program további közutakat és vasútvonalakat vezet át a térségen, amelyek meghatározó kapcsolati elemek a szomszédos országokkal és a tranzitforgalom fő vonalait követik. Ilyen az észak-déli irányú egyre jelentősebb forgalmat bonyolító közút, amely Kassa és Nagyvárad között teremt kapcsolatot, érintve Debrecen és Berettyóújfalut.

Másik kiemelt fejlesztési vonal a 4. sz főúthoz kapcsolódik, mely Magyarországot a 8. sz. úttal összekapcsolva nyugatkelet irányban szeli át, az ország középső területén, létrehozva így egy országon belüli, Budapestet kihagyó kapcsolatrendszer. Ez az erőteljes nyugat-kelet irányú vonal teljes kiépülésével jelentős szerepet tölt majd be a nagytérségi hagyományos városokhoz és a területi fejlesztésekhez való kapcsolódásban. Az előirányzott közúti -és vasúti fejlesztések, illetve az elmúlt 10 év alatt sikeresen megvalósított repülőtéri pozicionálás kiemelkedő piaci lehetőségekhez juttatja a térséget, amely azonban egyelőre jelentős részben csak Debrecen városát érinti.

Két fő közlekedési és fejlesztési tengelyről beszélhetünk: a Debrecen – Nyíregyháza és a Debrecen – Nagyvárad közötti innovációs vonalokról, melyek több kisebb és nagyobb várost is vonzáskörzetükben tartanak, így érintettek az innovációs fejlesztésekben. A Debrecen –

Nyíregyháza kapcsolaton Hajdúhadház és Téglás, míg a Debrecen – Nagyvárad tengelyen Mikepércs, Sáránd, Derecske, Berettyóújfalu és Biharkeresztes települések fejlődése indult meg jelentősen az elmúlt évtizedben, természetesen nem azonos mértékkel és nem azonos területeken. A folyamatos úthálózati fejlesztéseknek köszönhetően az innovációs fejlesztések területválasztásának hangsúlyeltolódása tovább várható.

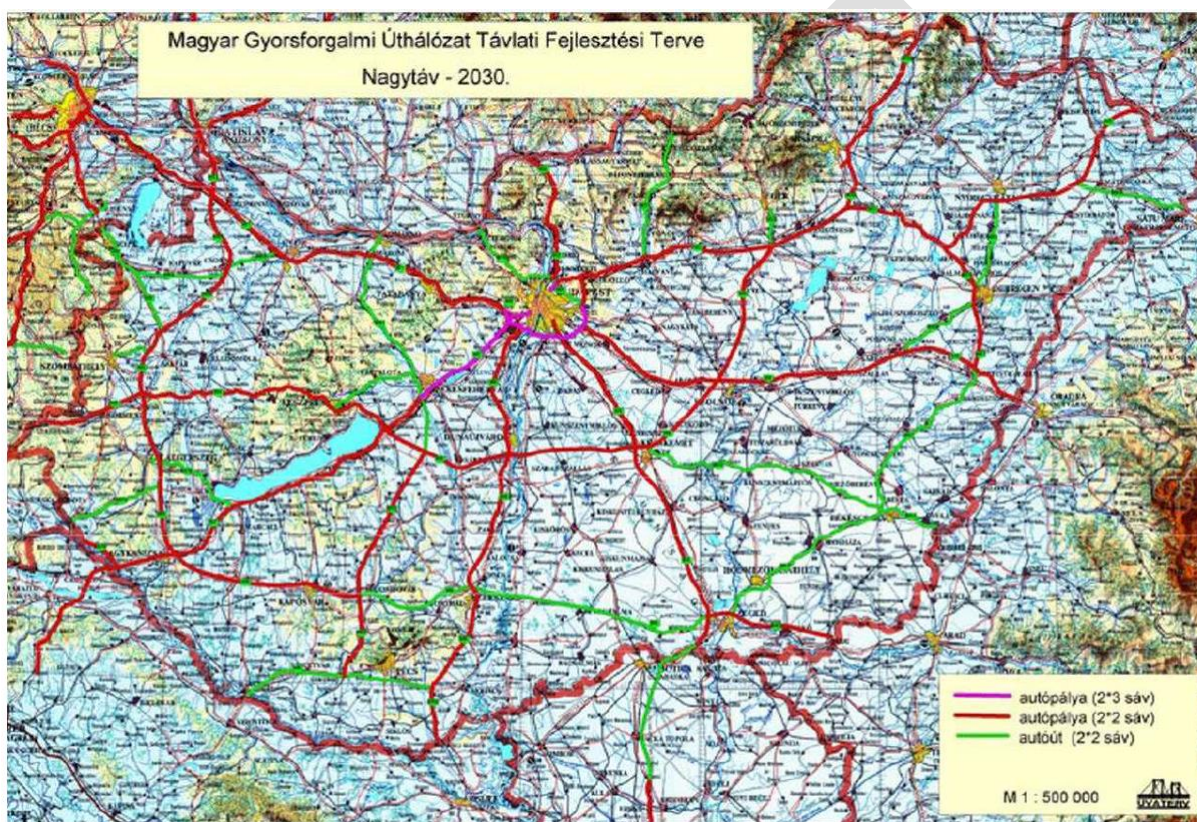
A megye kapcsolódása a környező területekkel egyelőre ambivalens. A fenti területek közötti kapcsolatai jelentősen javultak, de a vasúti kapcsolatok fejlesztése nem követte ezt.

További hiányzó vagy nem megfelelő kapcsolatok vannak:

- Az M3- M35 autópálya kapcsolat Miskolc- Debrecen, illetve a 354 sz. út vonatkozásában Debrecen – Nyíregyháza között megfelelő.
- A 471 sz. út korszerűsítése folyamatban van, vonalvezetése, belterületi szakaszokkal való terheltsége megmaradt, az M35-ösről lekapcsolódó ukrainai forgalomnak ez nehézség.
- A romániai úthálózat – és folyóvízi átkelések fejlesztésének következtében az ukrainai, kárpátaljai forgalom átrendeződik, nagyobb hangsúly kerül a romániai határátkelőkre, így Nyírábrány helyszíne is felértékelődik.
- A Szilágyság kapcsolatát Debrecen felé nem biztosítják megfelelő útvonalak sem a magyar, sem a román oldalon. (Létavértes- Székelyhíd határátkelőhely bővítése szükséges).
- A Debrecen – Pocsaj és Biharfélegyháza – Nagyvárad közötti régi útvona-szakaszokat a határ kettévágta. A 2017-ben elkészült út és megnyílt határátkelőhely kedvezően érinti a térségben érintettek kapcsolattartását. Emellett szükség lenne a ma Nagykerekinél véget érő, eredetileg Debrecen és Nagyvárad közötti vasútvonal helyreállítására – a Nagykereki – Ártánd közötti vonal újraépítésére. Ez egyúttal megteremtheti a vasúti kapcsolat lehetőségét Szeged felé is.

- A Nagyvárad – Vésztő vasútvonal szintén a határrendezés után szűnt meg, a kapcsolat helyreállításával a térség településeinek ellátása javulna.

Hajdú- Bihar megyét a legjelentősebben mégis a Romániai terület – és közlekedésfejlesztési történések érintik. A határmenti települések történelmi hagyományaik és a jelen korban újraéledő, de egyúttal újra értelmezendő kapcsolatai nagy lendületet adhatnak a fejlődésnek. A romániai útfejlesztési tervek a határ közelében Aradra koncentrálnak, de emellett Nagyvárad – Kolozsvár vonal is jelentős, és kiemelt szerepe van Szatmárnémetinek és a határ mentén felfűződő városok útkapcsolatainak is.

A magyar gyorsforgalmi uthalozat tavlati fejlesztési terve 2030-ig (forras: UVATERV)

2.3. Nemzetközi kapcsolatok

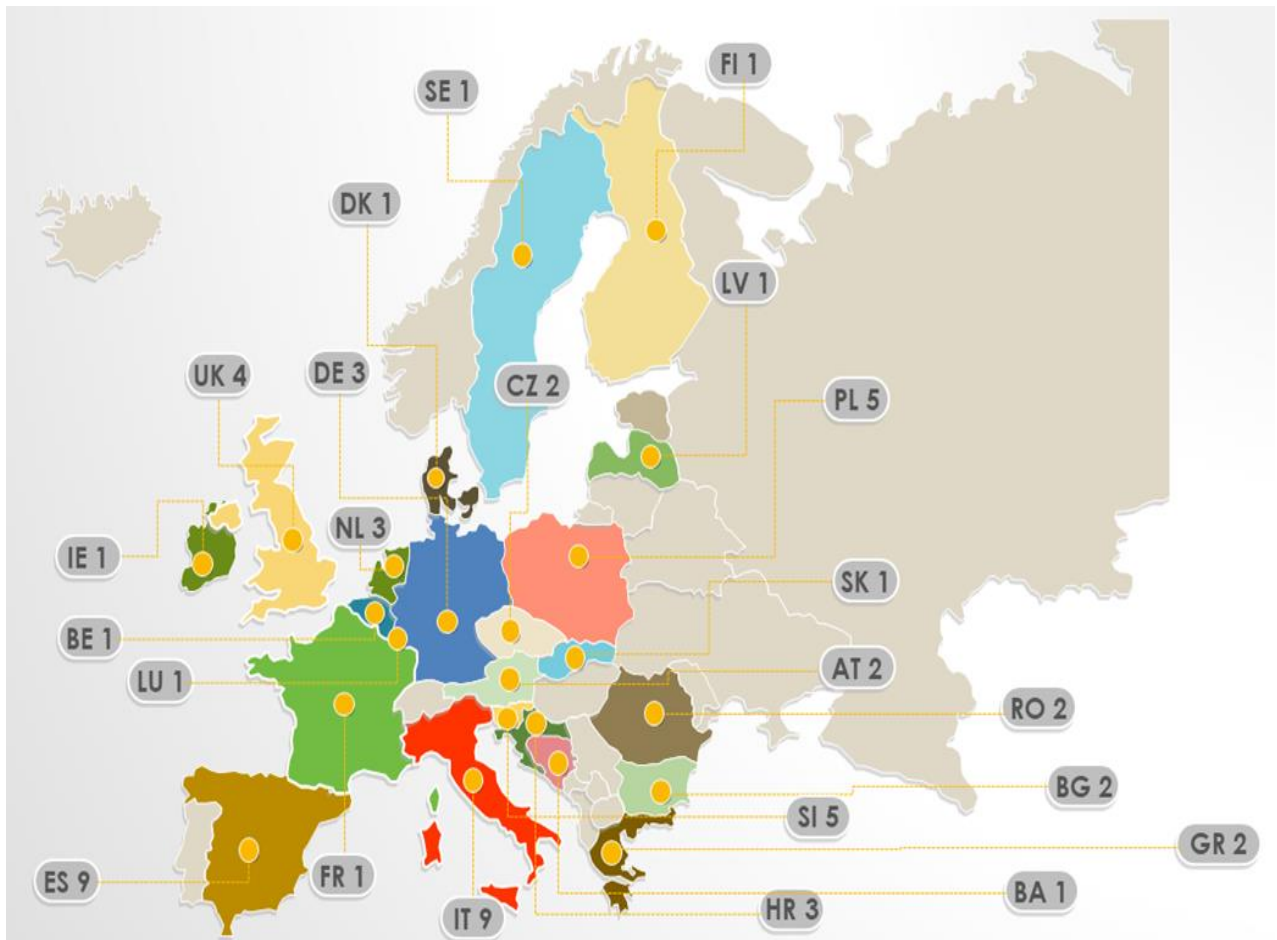
Hajdú-Bihar megye az elmúlt években jelentős hangsúlyt fektetett nemzetközi szerepének, kapcsolatrendszerének szélesítésére, erősítésére, ezzel párhuzamosan - összhangban a megye stratégiai céljaival -, a megye erősségeire és lehetőségeire fókuszált fejlesztések forrásainak bővítésére, melynek során kiemelt figyelmet fordított a hazai fejlesztési pályázatokkal való kapcsolódási pontokra.

A nemzetközi együttműködésekben rejlő lehetőségek fókuszpontja egyértelműen a tudástranszfer – az együttműködő régiók, térségek, települések sikeres gyakorlatainak, módszereinek megismerése, a széles körű tapasztalatszere, a hazai szakértői-szakpolitikai és döntéshozatali szereplők aktív bevonása, a számos tematikus megyei szakmai ülés nagyban segítette a fejlesztéspolitikai célkitűzéseinket érintő szakmai-társadalmi párbeszéd erősödését és elmélyítését.

A nemzetközi partnerségek keretében végzett munka nem csupán szakmapolitikai célokat szolgált és szolgál, de lehetővé teszi Hajdú-Bihar megye és településeinek európai szintű népszerűsítését is, jelentősen hozzájárulva közösen meghatározott jövőképünk megvalósításához: egy gazdaságilag virágzó, társadalmi és környezeti irányában felelős megye, mely elhivatott természeti és kulturális értékeinek megőrzésében, fenntartható kiaknázásában, egyben nyitott a kreatív és innovatív kezdeményezésekre.

Az elmúlt időszak munkájának eredményeképp Hajdú-Bihar megye jelenleg (2018) 23 ország mintegy 70 partnerintézményével dolgozik együtt számos témában:

- Klaszterfejlesztés – Hajdú-Bihar megye klaszterfejlesztési koncepciójának kidolgozása
- Bürokráciacsökkentés, kis- és középvállalkozások támogatása
- Digitalizáció elősegítése, fókuszban a jövő vállalkozói
- Társadalmi vállalkozások
- Kulturális örökség
- Kis tematikus múzeumok fejlesztése
- Energia stratégia
- Fényszennyezés, asztroturizmus
- Gasztronómia, mint kulturális örökség regionális fejlesztésben történő hatékony kiaknázása
- Tematikus zöldutak, szelíd turizmus szerepe a turizmusfejlesztésben; a természeti és kulturális értékeink megőrzésében és fenntartható kiaknázásában rejlő lehetőségek
- Kerékpáros turizmus
- Termáلتurizmus - termálvíz, mint természeti örökség

Az elkövetkező években további partnerségek tervezettek. A nemzetközi partnerségi munka eredményeként 5 jól működő regionális szakmai szakértői csoport került kialakításra; a rendszeres szakértői műhelymunka, illetve a más hazai partnerekkel dolgozó nemzetközi projektekkel történő együttműködések nem csupán a megyei, de az ország más térségeiben tevékenykedő szakértőket is bevonva segítik egy hazai szinten is előremutató közös gondolkodás megerősítését, lehetővé téve az akadémiai, gazdasági és önkormányzati-minisztériumi együttműködések szorosabbra fűzését.

Hajdú-Bihar megye egyre aktívabb részvétele az egyes témákban zajló nemzetközi munkaüléseken és konferenciákon, a külföldi partnereknél tett szakmai látogatások, tanulmányutak nem csupán a szakmai látókör bővítését, a tapasztalatok szélesítését segítik, de jelentős szerepet játszanak az együttműködő megyei szervezetek nemzetközi ismertségének erősítésében is.

3. Demográfiai jellemzők, településszerkezet

3.1. Népeség száma, összetétele kor, nemek szerint

Hajdú-Bihar megye tíz járásában a KSH 2018. júniusi népességadatai alapján összesen 530.464 fő élt, a **születéskor várható átlagos élettartam** 72,90 év férfiaknál, 79,80 év nőknél, mellyel az Észak-alföldi régió három megyéje közt a legkedvezőbb helyen áll, ugyanakkor a hét régiós összehasonlításban csupán az Észak-magyarországi régió az, ahol nem kedvezőbbek ezek az adatok.

A megye lakónépessége 2018-ban 530.464 fő, melynél csak három megye és Budapest magasabb. **A megye lakónépességének száma** a 2001-es népszámlálás óta csökken, 22.800 fős népességszám-csökkenés figyelhető meg. A 2011-es népszámlálás óta gyorsuló ütemű a népességcsökkenés, a mikrocenzus és a népszámlálás közt eltelt pár évben közel 11 ezer fős népességcsökkenés történt a megyében. A csökkenés azonban a megyén belül nem egyenletes, a különböző járasok népességszámának alakulása nem egyirányú. Főként a magasabb roma népességi arány okán a Nyíradonyi, a Hajdúhadházi és a Berettyóújfalui járasok növelték népességüket 2011 óta, miközben legjelentősebb csökkenés a Debreceni járast jellemezte.

Amennyiben **a megye népességének alakulását a települések jogállása szerint** vizsgáljuk, kirajzolódik, hogy a 2011-es népszámlálás óta kizárólag a községek, nagyközségek településcsoportja növelte lélekszámát, minimális mértékben, miközben a legnagyobb népességcsökkenést Debrecen megyei jogú város szenvedte el. A megyeszékhely népességszámának változási iránya is megváltozott 2011-ben, hiszen miközben 2011-ig növekedett a debreceni lakónépesség száma, addig azóta népességcsökkenés figyelhető meg.

A megyeszékhely után a legnagyobb népességgel rendelkező település **Hajdúböszörmény**, amely lélekszámával kiemelkedik a megye városai közül, míg a várost magában foglaló járas a megyében a középmezőnyben helyezkedik el népességszámát tekintve.

Amennyiben **a megye népességszámát járasenként** vizsgáljuk, kirajzolódik, hogy a megye népességszámának legnagyobb részét, közel 40%-át a két településből, Debrecenből és Hajdúsámsonból álló Debreceni járas népessége teszi ki, melyet a Berettyóújfalui, a Hajdúszoboszlói és a Derecskei járas településeinek népessége követ. A járasok lakónépességének megyén belüli megoszlása a 2011-es népszámlálástól a mikrocenzusig

érdemben nem változott. Kirajzolódik, hogy miközben a Debrecenin kívüli összes járás megyén belüli népességaránya növekedett, addig kizárólag a Debreceni járás megyén belüli népességaránya csökkent a két vizsgált időpont között.

A száz fiatalra jutó idősek száma, azaz az **öregedési index** azt mutatja, hogy **a megye lakossága elöregedő**. (Az Észak Alföld öregedési indexe 2018-as adatok alapján 126,8, amivel a régiók közt az egyik legkisebb mértékű öregedést mutatja.) A megyében a Hajdúszoboszlói járás jellemezhető a legtöbb idős korúval, ahol 100 fiatalra közel 174 idős korú jut. Magas a Hajdúnánási és a Berettyóújfalui járásban is a fiatalokra jutó idős korúak száma. Egyetlen olyan járás van a megyében a 2015-ös adatok alapján, ahol kevesebb az idős korú, mint a fiatal, ez pedig a Hajdúhadházi járás, ahol a magas születésszám és alacsony halálozási szám, azaz a pozitív természetes szaporodás eredményezi a fiatalosabb korösszetételű népeiséget.

A népességszám alakulását egyrészt a születések-halálozások, másrészt a vándorlások alakítják. A lenti táblázat jól mutatja, hogy a két népszámlálási időszak alatt a halálozások száma közel 11 ezerrel meghaladja a születéseket, így a megyében a természetes szaporodás mutatója negatív, azaz **természetes fogyás** mutatkozik a megye népességszámában. Ezt a népességszám csökkenést mérsékli **a megye pozitív vándorlási mérlege**, azaz többen érkeznek a megyébe, mint hagyják el azt. A megye településtípusainak adatait vizsgálva különbség mutatható ki a tekintetben, hogy a vándorlás célpontját mely települések képezik. A több mint 4.600 fős vándorlási pozitívum 85%-a megye városi jogállású településeire koncentrálódik. Pozitív vándorlási egyenleggel jellemezhető a Debreceni, a Hajdúszoboszlói, a Derecskei, kisebb mértékben a Nyíradonyi és Hajdúhadházi járások, miközben igen magas a vándorlási veszteség a Püspökladányi, Berettyóújfalui és Balmazújvárosi járásokban.

3.2.Vándorlási adatok

A 2011-es népszámlálás adatai alapján Hajdú-Bihar megyében az adatok felvételekor 198 ezer foglalkoztatott negyede, 49 ezer fő ingázott naponta a munkahelyére, mely az Észak-alföldi régiót alkotó megyék közt a második legmagasabb szám (JNSz: 45.757 fő; SzSzB: 63.413 fő). **Hajdú-Bihar megyében az ingázók különösen a nem városi jogállású településekről ingáztak munkahelyükre, a községek, nagyközségek lakóinak foglalkoztatottjai közül majdnem minden második személy más településen talált munkát magának, mely rámutat a kisebb települések gyenge népességmegtartó erejére is a kis foglalkoztató**

szerepükön túl. A járások közül a Hajdúhadházi az, ahol a legnagyobb, közel 58% a naponta ingázó foglalkoztatottak aránya, de magas még a Derecskei (47,3%), a Nyíradonyi (45,5%) és a Püspökladányi járásból (34,3%) eljáró foglalkoztatottak aránya is. Arányaiban legkevesebb foglalkoztatott (12,2%) nyilvánvalóan a nagy foglalkoztatók jelenlétével jellemezhető Debreceni járásból ingázik el naponta foglalkoztatási céllal.

A KSH 2016 áprilisában publikált, *Az ingázás kiemelt célpontjai* című, országos elemzést tartalmazó tanulmánya is rámutat arra, hogy Debrecen, mint megyeszékhely jellemzően munkaerőt befogadó település, azonban Debrecenből is járnak el munkavégzés céljából. A naponta Debrecenből eljáró foglalkoztatottak 7,5%-a fővárosba jár, és az eljáró foglalkoztatottak közel azonos arányát (7,3%-át) adják a más megyeszékhelyre eljáró munkavállalók is. A megyeszékhelyre, Debrecenbe más településekről munkavállalási célból ingázók száma 2011-ben 21.575 fő volt, mely a helyben foglalkoztatottak 22,4%-át jelentette. Debrecen megyei jogú város ingázási egyenlege a KSH publikációja szerint a népszámlálás évében 15,9 ezer fő volt, mely jól mutatja, hogy a munkaerő-kereslete meghaladja a helyben elérhető munkaerő-kínálatot, így azt a más településekről érkezők egészítik ki. Ennek a „munkaerő-kiegészítésnek” a jelentős része (61,1%-a) a város vonzáskörzetéből érkezik, melynek kiterjedtsége a várost körül ölelő 19,6 km-en belüli körből származik. Ebbe a vonzáskörzetbe - az Alföldre jellemző nagy kiterjedésű településszerkezetből adódóan – több, mint húsz település tartozik, azok magas lélekszáma okán azonban a vonzáskörzetbe tartozó települések népességszáma magas, közel 125 ezer fő. A megyei jogú városból megyei jogú városba ingázás különösen a Nyíregyháza-Debrecen relációban jelentős.

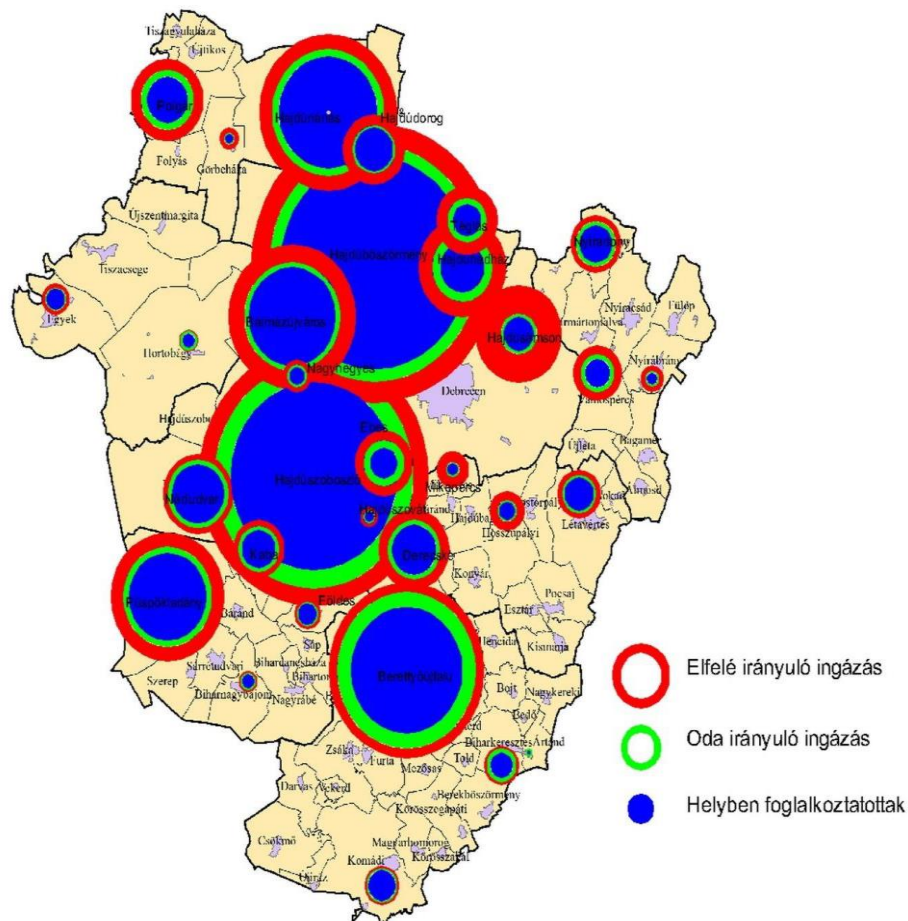
A megye foglalkoztatási helyzetének vizsgálatánál elengedhetetlen a megyén belül a munkaerőpiaci szempontból **összetartozó területi egységek vizsgálata**. Ezen munkaerőpiaci területi egységeket a foglalkoztatási viszonyok vizsgálatával lehet a legszemléletesebben lehatárolni, azaz szükségeszerű annak az elemzése, hogy az egyes térségekben milyen mértékű és irányú a foglalkoztatási célú ingázás, valamint a helyben foglalkoztatás.

Ha együtt vizsgáljuk az odaingázók és a helyben foglalkoztatottak számát, akkor 5 kategóriát állapítottunk meg foglalkoztatási nagyság szempontjából:

1. **Kiemelkedő Debrecen szerepe**, amely közel százezer foglalkoztatottal bír, a megye meghatározó munkaerőpiaci területe, megyén jelentősen túlterjedő hatással.
2. **5000 fő fölötti foglalkoztatottal** rendelkezik négy település (Hajdúböszörmény, Hajdúszoboszló, Berettyóújfalu, Hajdúnánás), amely települések is különböznek.

Hajdúszoboszló és Berettyóújfalu pozitív ingázási aránnyal rendelkezik, a másik kettő már csak 0,59 és 0,5 értékkel.

3. **2000-5000 fő közötti foglalkoztatottal** rendelkezik 7 település (Balmazújváros, Püspökladány, Nádudvar, Hajdúhadház, Derecske, Polgár, Hajdúdorog), ezek mindegyikénél negatív az ingázási egyenleg és 1 alatti az ingázási arány (0,22-0,8 között változik).
4. **1000-2000 fő közötti, kisebb foglalkoztató centrumként** jelenik meg további 11 település (Kaba, Nyíradony, Hajdúsámson, Létavértes, Téglás, Komádi, Ebes, Vámospércs, Biharkeresztes, Földes, Egyek). Ezen települések köre változatos, pl. Ebes és Téglás 600-800 fő körüli odaingázóval rendelkezik az ipari területei miatt, míg Egyek, Földes, Komádi odaingázó munkavállalóinak száma 200 fő alatt marad, utóbbi településeknél a helyben foglalkoztatottak aránya a jelentősebb. Ebben a kategóriában nagy az ingázási arány szórása (0,11-1,4 között) Legnagyobb az arány (1,4) Biharkeresztesen, ahol leginkább a közszféra (kormányhivatal, önkormányzat, rendőrség) foglalkoztatása a jelentős, a környező településekről járnak ide munkába, továbbá jelentős a Biharkeresztesről Berettyóújfaluba költözők száma, akik visszajárnak dolgozni.
5. **1000 fő foglalkoztatott** alatt 9 település található (Hosszúpályi, Nagyhegyes, Biharnagybajom, Hortobágy, Nyírábrány, Mikepércs, Hajdúszovát, Görbeháza, Ártánd). Az ingázási arány ebben a csoportban alakul a legszélsőségesebben (0,13-3,39). Hortobágy és Nagyhegyes emelkedik ki az odaingázók száma alapján, Hortobágy esetében a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság, a Hortobágyi Halgazdaság Zrt. és Hortobágyi Lúdtenyésztő Zrt., a Hortobágyi Nonprofit Kft., Nagyhegyes esetében elsősorban a MOL Nyrt., mint jelentős foglalkoztatók eredményezik.

Hajdú-Bihar megye foglalkoztatási centrumainak az ábrázolása

3.3. Foglalkoztatás, munkaerőpiac

A megye demográfiai folyamatai kedvezőtlenek, a csökkenő népességszám előregedéssel párosul. Különösen az utóbbi években lett jelentős a szelektív elvándorlás, amely elsősorban a fiatalok és szakképzett rétegeket érintik. Kedvező trend, hogy a megye lakosságának javulnak a képzettségi mutatói, csökken a maximum 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya, azonban a megye a képzettségi mutatókban még mindig elmarad az országos átlagtól. Ugyancsak kedvezőtlen tendenciákat mutatnak az egészségi állapot mutatói, magas a megyében az egészségügyi problémákkal, fogyatékkal, addiktológiai problémákkal élők aránya, ami nehezíti a munkába állást. A képzési rendszer mind középfokon, mind felsőfokon kiterjedt a megyében, széles körű szakképzést tud nyújtani, a duális képzés szerepe is egyre növekszik. Sajnos, a 20 hiányszakmából 10 db nem szerepel a megyei képzési jegyzéken, és 3 db egyáltalán nem tanulható a megyében. A regisztrált üres álláshelyek felét nem lehet a szakképzési rendszerből kikerülő tanulókkal sem betölteni.

A megye gazdasági teljesítőképessége országosan viszonylag alacsony, adottságai miatt jelentős az agrárium szerepe. A regisztrált vállalkozásoknak mintegy harmada (közel 28 ezer db) működik, elsősorban a kereskedelemben, műszaki szolgáltatásokban, építőiparban. Országos viszonylatban is alacsonyak az átlag keresetek, ami miatt jelentős a munkavállalási célból elingázók száma. Ugyancsak a gyenge gazdasági teljesítőképességre utal a közszféra kiemelkedő foglalkoztatási aránya a megyében.

A megye foglalkoztatást jellemző társadalmi mutatói kedvezőtlenek: a munkanélküliségi ráta tekintetében a megyék rangsorában az utolsó előtti, a foglalkoztatás tekintetében a 17. helyen áll. Magas a gazdaságilag nem aktívak aránya.

3.4. Iskolázottság

A megye népességének iskolázottsági mutatói az országos átlagnál kedvezőtlenebb képet mutatnak. Kiemelkedő adottsága a humán erőforrás-utánpótlás biztosítása terén az ország egyik legnagyobb és legszélesebb képzési spektrumot (agrár, bölcsész, informatikai, jogi, közgazdasági, műszaki, orvosi egészségügyi, pedagógiai, természettudományi, zeneművészeti) felvonultató felsőoktatási intézménye, a Debreceni Egyetem. Az egyetem és a gazdasági szereplők közti kooperációra a humán erőforrás képzés területén jó példát kínálnak a kihelyezett tanszékek: a TEVA gyógyszergyárában 2007 óta Gyógyszeripari Kihelyezett Tanszéket működtet a Természettudományi és Technológiai Kar és 2011 óta Ipari Gyógyszergyártás Kihelyezett Tanszéket a Gyógyszerésztudományi Kar.

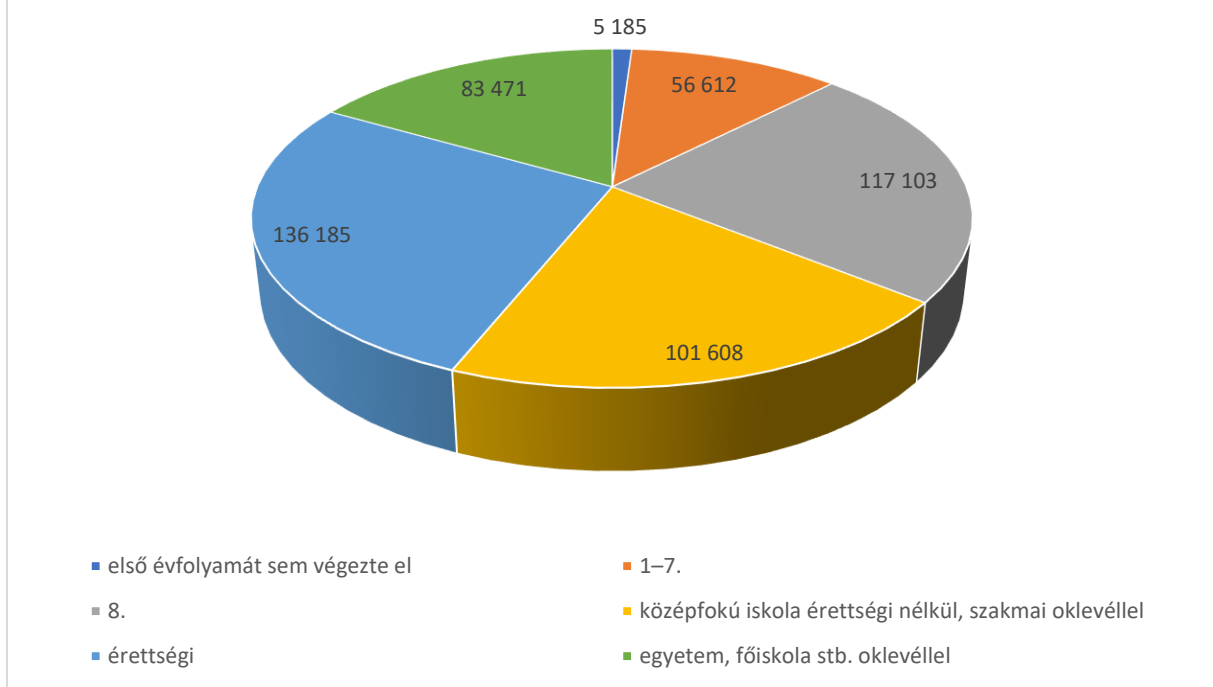
Mind több példa akad a megye középfokú oktatási-képzési intézményei, illetve a gazdasági szereplők között formálódó kapcsolatokra is. A Brassai Sámuel Gimnázium és Műszaki Szakközépiskola például a National Instruments számára mechatronikai műszerészeket, az IT Services számára telekommunikációs informatikusokat képez, az FAG a villanyszerelők képzése terén a Beregszászi Pál Szakközépiskolával és Szakiskolával kötött megállapodást, valamint 2018. októberében az FAG Magyarország Ipari Kft., a Debreceni Szakképzési Centrum és a DSZC Mechwart András Gépipari és Informatikai Szakgimnáziuma szándéknyilatkozatot írt alá, amelyben a szakirányú képzésekben való együttműködésről állapodtak meg, ezzel is emelve a képzések specializációjának lehetőségét.

Végzettség	Fő	%
érettségi	136 185	27,23%
8. osztályt végezte el	117 103	23,41%
középfokú iskola érettségi nélkül, szakmai oklevéllel	101 608	20,31%
egyetem, főiskola stb. oklevéllel	83 471	16,69%
1–7.osztályt végezte el	56 612	11,32%
első évfolyamát sem végezte el	5 185	1,04%
ÖSSZESEN	500 164	100,00%

A fenti táblázat adatai a 2016. évi mikrocenzusból származó adatok alapján került meghatározásra. Ebből a megye 7 évnél idősebb lakosságának iskolázottsági adatai alapján állapítható meg Hajdú-Bihar Megye humán erőforrásának képzettségi aránya, amely a foglalkoztatásra vonatkozóan is jelentős a jövőbeni prioritások kialakítása szempontjából lényeges. A foglalkoztatást érintő tendenciára a Hajdú-Bihar Megyei Kormányhivatal 2013-2015 évvégi és a 2016. júniusi adatai alapján lehet következtetni.

2016. évi adatok alapján Hajdú-Bihar megyében az egyetlen osztályt sem végzettek aránya 1,04 % volt, mely meghaladta mind az országos, mind a vidéki átlagot. A megyében az érettségizettek aránya szerény mértékben alul maradt a vidéki megyék, valamint az országos átlagtól. A főiskolai, vagy egyetemi oklevéllel rendelkezők aránya 2%-kal a vidéki átlag fölött volt, de nem ért el az országos átlagot.

A 7 éves és annál idősebb népesség a legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerint, 2016

A Hajdú-Bihar Megyei Kormányhivatal 2013-2015 évvégi és a 2016. júniusi adatait vizsgálva elenyésző változás tapasztalható a megye regisztrált álláskeresőinek iskolai végzettség szerinti megoszlásában. 2013-tól 2016-ig a vizsgált alap-, közép- és felsőfokú végzettség megoszlása 1-2 %-ot változott mindössze, egyik esetben sem beszélhetünk jelentős csökkenésről vagy növekedésről. A vizsgált adatok alapján az elmúlt négy évben a regisztrált álláskeresők 40%-a (2015 év végén 42%-a, 12.505 fő) mindössze alacsony iskolai végzettséggel rendelkezik, s több mint fele (2015 év végén 52%-a, 15.449 fő) középfokú végzettséggel bír. A felsőfokú végzettségű regisztrált álláskeresők aránya a megyében mindhárom teljes évben (2015 év végén 1.466 fő) és 2016 júniusában is mindössze 5% (1.236 fő) volt, azaz a felsőfokú végzettséggel rendelkezők munkaerő-piaci fogadtatása a legkedvezőbb.

3.5. Egészségügyi állapot

Hajdú-Bihar megye lakosságának egészségügyi alapellátását 703 szolgáltató egység biztosítja. A megye illetékességi területén a betöltetlen háziorvosi praxisok száma 15, melyek ellátása tartós helyettesítéssel történik. A járásokat tekintve a berettyóújfalui járás van az élen, 7db betöltetlen praxissal. A debreceni és a hajdúböszörményi járásban nincs betöltetlen praxis.

A közfinanszírozott fogászati alapellátást nyújtó egészségügyi szolgáltató számát tekintve 147 db működik a megyében.

A „Magyar Védőnői Szolgálat, mint nemzetközileg is egyedülálló, tradicionális ellátási rendszer” 2015. április 23. óta a Hungarikumok Gyűjteményének eleme. Megyénkben 222 területi védőnői szolgálat található, amelyből a betöltött állások száma 197, a betöltetlen helyek ellátása helyettesítéssel kerül megoldásra. A legtöbb betöltetlen státusz a Berettyóújfalui járásban van (26 védőnői állásból 13 az üres helyek száma).

Népegészségügyi szempontból kiemelkedő szerepe van a megyében 5 tanácsadóban működő Családvédelmi Szolgálatnak, ahol a terhesség-megszakítással kapcsolatos hatósági feladatot látják el a családvédő védőnők. Jónak mondható, hogy a megszakított terhességek száma az utóbbi években folyamatosan csökkenő tendenciát mutat.

Hajdú-Bihar megye 3 fekvőbeteg ellátó intézménye integrált járóbeteg-ellátást is működtet, amelyek által felhasználható járóbeteg óraszám-kapacitás a megye rendelkezésére álló teljes kapacitás meghatározó hányadát teszi ki (a Debreceni Egyetem Kenézy Gyula Egyetemi Kórház 45,7%-ot, a Debreceni Egyetem Klinikai Központ 29,9%-ot, a Gróf Tisza István Kórház 5,2%-ot). A 2017-ben végzett ellenőrzések tapasztalatai szerint a járóbeteg ellátás megfelelő tárgyi, személyi és szakmai körülmények között működött a megyében.

Az otthoni szakápolásra akkor van lehetőség, ha a beteg egészségügyi állapota – orvosi végzettséghez nem kötött – kórházi szakápolást igényel, azonban az helyettesíthető otthoni szakápolás körében nyújtható ellátásokkal is. Speciális otthonápolási tevékenység a hospice ellátás. A kormányhivatal járási hivatalainak népegészségügyi osztályai hatáskörébe tartozik a szakápolásra működési engedéllyel rendelkező szociális otthonok ápolásszakmai szempontból történő ellenőrzése. A 2017. évben végzett ellenőrzések (20 alkalommal idősek otthonában, 1 alkalommal magánintézményben) általános tapasztalata alapján a vonatkozó rendeletben meghatározott szakmai létszámigény sem minőségi, sem mennyiségi szempontból nem teljesült maradéktalanul. Az ellenőrzések általános tapasztalata, hogy az ellenőrzés eredményeként feltárt hiányosságokat a szolgáltatók általában határidőn belül orvosolták.

A lakosságot érintő környezeti tényezők:

A lakosságot érintő környezeti tényezők közül elsőként a vizet, az ivóvizet vizsgálva elmondható, hogy a megye településeinek közműves ivóvízellátása mennyiségi szempontból megfelelő. A rendelkezésre álló ivóvízkészlet a vízforrás jellegét tekintve jellemzően rétegvíz,

felszíni vízfolyás ivóvízkivételre történő bevonását a Keleti-Főcsatorna Felszínivíz Tisztítómű teszi lehetővé.

A megfelelő minőségben és mennyiségben rendelkezésre álló ivóvíz nemzeti értéket képvisel. Az emberi fogyasztásra szánt ivóvíz nem tartalmazhat egészségre veszélyes kémiai, fizikai, mikrobiológiai szennyező anyagokat, ugyanakkor tartalmaznia kell az emberi szervezet számára szükséges összetevőket. Hajdú-Bihar megyében az elmúlt években ivóvízzel kapcsolatba hozható megbetegedés, járvány nem fordult elő.

A szezonálisan működő közfürdőkben a nyitás előtt, a folyamatosan működő közfürdőkben az év során szükséges hatósági vizsgálatok megtörténtek. A medencés közfürdők esetében súlyos közegészségügyi hiányosság nem merült fel. Fürdővíz eredetű megbetegedés, illetve annak gyanúja nem fordult elő.

Hajdú-Bihar megye egyetlen természetes fürdője a Látóképi Tófürdő, amely működési szezonjában szennyezés nem történt, vízminőségére vonatkozóan semmilyen lakossági bejelentés nem érkezett.

A nemdohányzók védelméről szóló 1999. évi XLII. törvény előírásainak betartása érdekében 2017. évben a járási hivatalok 1 125 ellenőrzést végeztek a megye területén. Egészségvédelmi bírság kiszabására 35 alkalommal került sor jellemzően a közterület felügyelet és a rendőrség kezdeményezésére.

Az allergiás megbetegedések miatt a Népegészségügyi Főosztály kiemelt feladatként kezeli a biológiai eredetű légköri allergének monitorozását. A mérőállomásokon több mint 30 növény és 2 gomba légköri pollen- illetve spóra koncentrációja kerül monitorozásra. Az erős allergének (parlagfű, pázsitfűfélék, üröm) közül a parlagfű pollenszórását kíséri fokozott figyelem. 2017-évben a parlagfű pollenszezon július végétől szeptember végéig tartott, a legmagasabb koncentrációt (3181 db pollenszem / m³-t), a 35. héten (augusztus vége, szeptember eleje) mérték, az azt követő héttől a koncentráció már erőteljesen csökkent. A légköri allergének koncentrációjának alakulásában az időjárásnak meghatározó szerepe van, a környezet gyommentesítésével azonban ez csökkenthető.

Kiemelt jelentőséggel bírnak a gondozási, nevelési, oktatási intézményekben a gyermekek és a fiatalok egészségi állapotára ható környezeti tényezők. Az új építésű épületek közegészségügyi körülményei megfelelőek, a régi épületek jellemző hiányosságai a rossz állapotú nyílászárók, a nem megfelelő vizesblokkok, valamint a burkolatok egyenetlensége.

A növényi és állati eredetű nyers élelmiszermintákban, gabonafélékben és termékekben, valamint felszíni vizekből vett és vezetékes ivóvíz mintákban 2017. évben végzett mérések aktivitáskoncentráció értékei határérték alattiak voltak, egyezően az előző években mért értékekkel.

Fertőző betegségek:

Hajdú-Bihar megyében 2017. évben kevesebb fertőző beteg került bejelentésre az előző évekhez képest. A varicella (bárányhimlő) bejelentések száma közel 30%-kal volt alacsonyabb az előző évhez viszonyítva, azonban a scarlatia (skarlát) megbetegedések, valamint a gyomor-bélrendszeri megbetegedések száma növekedett.

A HIV/AIDS szűrésen 2017-ben 438 fő jelent meg, a vizsgálatokon pozitív eredmény nem volt.

Az influenza figyelőszolgálat tevékenységének 4. hetében jelentették a legtöbb megbetegedést. Megyénkben 28 295 fő vette igénybe a szezonális influenza elleni védőoltást.

A nemzetközi oltóhely Hajdú-Bihar megyében (Debrecenben) 2017. június 24. napjától ismét megkezdte működését (korábban működése szünetelt), mely időszakban 82 fő igényelte az egészségügyi szolgáltatást. Az utóbbi években egyre több utazó ismeri fel a védőoltások fontosságát.

Az elmúlt évben az életkorhoz kötött kötelező védőoltások esetében a megyében az oltási fegyelem nem változott, továbbra is 99-100%. Megbetegedési veszély elhárítása céljából 986 fő kapott hepatitis A elleni védőoltást. Hastifusz kórokozó-hordozó környezetében 26 személy kapott védőoltást, veszettség elleni védőoltásban 291 sérült részesült.

A fejtetvesség előfordulása a gyermekközösségekben évről-évre visszatérő probléma, tekintve, hogy elsősorban közvetlen érintkezés útján terjed. A védőnők az említett betegségnek a szűrését rendszeresen végzik. A gyermekek kezelésére részben az óvodákban, iskolákban, részben az otthonukban kerül sor. A korábbi évekhez hasonlóan a ruhatetvesség továbbra is előforduló probléma, elsősorban a hajléktalanszállóra való jelentkezés során. Ruhatetvességgel kapcsolatban 2017. évben 11 esetben került sor kezelésére.

Megbetegedés:

A szűrővizsgálatok célja a betegségek és betegségmegelőző állapotok korai felismerése a magukat egészségesnek tartó, tünet- és panaszmentes személyek időnkénti vizsgálata révén. A

daganatos halálozás csökkentésére a legmegfelelőbb eszköz a lakosság szervezett, célzott szűrővizsgálata.

Az emlőszűrés rendszere 2002 óta működik az országban. Megyénkben 2 akkreditált mammográfiás szűrőállomás végzi a célzott lakosság vizsgálatát 2 éves ciklusban, behívásos alapon. A szűrővizsgálaton való részvétel megyénkben 2017. évben 43 %-os volt (legkevesebben a Berettyóújfalui járásban éltek a lehetőséggel 13,8 %, legtöbben a Hajdúböszörményi járásban, 58,1%). A részvételi hajlandóság növelése érdekében a szűrés helyi szervezésében a járási hivatalok aktív szerepet vállalnak.

A méhnyakrák szűrés 2003 óta működik folyamatosan az országban. A 25-65 év közötti nők részére a szűrési ciklus 3 év. A szűrés két formában történik, szakorvosi és védőnői szűrés keretében.

A vastagbél szűrés 2009 óta modellprogramként működik, országos kiterjesztése 2020-tól várható. Az 50-70 év közötti lakosságot 2 éves ciklusban tervezik szűrni. A szűrést egy továbbképzés sikeres elvégzését követően házi orvosok végzik.

A lakosság egészségi állapotát számos külső tényező befolyásolja, azonban az egyén életmódjával közvetlenül és meghatározó módon összefügg. Ismert kockázati tényezők a dohányzás, az alkoholfogyasztás, az egészségtelen táplálkozás, a mozgásszegény életmód, vagy a tartós stressz. 2017. évben egészségfejlesztési tevékenységben a népegészségügyi célú emlőszűrés népszerűsítése, a szűrésen való részvételre való motiválás, valamint az iskolai egészségfejlesztési tevékenység támogatása kapott nagyobb hangsúlyt.

A dohányzás megelőzése terén folytatódott a hordozható érintőképernyős számítógép kihelyezése a nevelési- és oktatási intézményekbe.

Az előző évek gyakorlatát folytatva 2017. évben is meghirdetésre került a Hajdúszoboszlói Járási Hivatal illetékességi területének általános iskoláiban a „Zöld utat az egészségnek” elnevezésű levelezőverseny, amely a gyermekek számára az egészséges táplálkozás, káros szenvedélyek megelőzése, valamint a környezetvédelem témákban kerültek meghirdetésre. Az óvodás gyermekek környezet- és egészségtudatos magatartásának fejlesztése érdekében került megvalósításra a „Légy tudatos!” program.

A fenti programokon túl nyári napközis táborokban előadások, csoportfoglalkozások keretében kerül sor egészségnapok rendezvényeire, amelyek megvalósításában, végrehajtásában a kormányhivatal munkatársai is közreműködtek.

Halálozás:

A halálozás mértékének csökkentésére irányuló beavatkozások tervezése szempontjából alapvető az okok struktúrájának ismerete.

Hajdú-Bihar megyében a teljes lakosságot vizsgálva megállapítható, hogy a férfiak 45,8%-nál, a nők 57,4%-nál a keringési rendszer betegségei bizonyultak végzetesnek. Mindkét nem esetében a második helyen a daganatos megbetegedések – férfiak esetében 30,6%, nők esetében 22,7% – szerepelnek. Harmadik helyen a férfiaknál 7,1%-kal a külső okok (balesetek, önsértés), nőknél 4,2%-kal a légzőrendszer betegségei állnak. Az országos szintnél alacsonyabb volt a halálozás a Debreceni (SHH=86%) és a Hajdúszoboszlói járásban (SHH=98%). A megye többi járásában a mutatók az országos átlag körül vagy annál kedvezőbben alakultak.

A daganatok kialakulásában számos kockázati tényező van, amelyek közül több az életmódra vezethető vissza, de mellette egyéb környezeti, biológiai hatások és genetikai hajlam is nagy szerepet játszik a betegségek kialakulásában. Helyes életvezetéssel, környezetkímélő magatartással, az embert védő munkakörnyezet biztosításával, valamint az ivóvíz, a levegő és az élelmiszerek biztonságának növelésével mérsékelhető a rosszindulatú daganatok kialakulásának valószínűsége.

Az egyes daganatok okozta halálozások csökkentésében elvitathatatlan szerepe van a szűrővizsgálatoknak. A férfiak halálozása többek között azért is magasabb, mint a nőké, mert később fordulnak orvoshoz, így a betegség kialakulása már előrehaladottabb lesz a kezelés megkezdésekor. A rosszindulatú daganatok okozta halálozás időbeli változását vizsgálva megállapítható, hogy míg országosan a férfiaknál kismértékű csökkenés, a nőknél pedig stagnálás figyelhető meg, addig a megyében a férfiaknál az országosnál magasabb, míg a nőknél alacsonyabb a daganatok okozta exitusok száma.

A területi egyenlőtlenséget vizsgálva a legmagasabb a kockázat a Berettyóújfalui, és a Derecskei járásban. Nők esetében a Derecskei járásban volt magasabb a végzetes daganatos megbetegedések előfordulása az országos átlaghoz képest.

A halálokok között meghatározó helyet foglalnak el a keringési rendszer betegségei, közöttük is kiemelten a szív koszorúereinek betegségei, elsősorban a szívinfarktus. Hajdú-Bihar megyében évente átlagosan kb. 3 200 ember halálát okozzák a különböző szívérrendszeri betegségek. Az érrendszerek károsodásával járó betegségek kialakulásához számos tényező járul hozzá (magas vérnyomás, cukorbetegség, zsírsanyagcsere zavarok, elhízás, stressz, dohányzás). A betegség kialakulásának megelőzését segíti a rendszeres mozgás és az

egészséges táplálkozás. A keringési rendszer betegségei okozta mortalitást vizsgálva megállapítható, hogy Magyarországon és a megyében egyaránt csökkent a halálozás, azonban a halálozás kockázata Hajdú-Bihar megyében mindkét nem esetében meghaladta az országos átlagot.

A légzőrendszer betegségei okozta halálozás hazánkban jelentős súllyal bír. Az alsó légúti fertőzések, a tüdőgyulladás, a krónikus obstruktív légúti betegség (COPD), asthma által okozott halálozások a betegségek megfelelő kezelésével vagy megelőzésével nagyrészt elkerülhetőek. A légúti betegségek kialakulásának leggyakoribb kockázati tényezői a környezeti ártalmak, a dohányzás, a fertőzések, a genetikai hajlam. A légzőrendszer betegségei okozta exitus megyénkben 20-25%-kal alacsonyabb a férfiaknál és a nőknél egyaránt.

Az emésztőrendszeri betegségek (többek között a máj-, a gyomor-, a belek-, és az epe betegségei) évente átlagosan kb. 340 életet követelnek megyénkben. Rizikótényező lehet a helytelen táplálkozási és életmódbeli szokások (túlzott kávé- és alkoholfogyasztás, dohányzás, genetikai fogékonyság, vírusfertőzések, bizonyos gyulladáscsökkentő gyógyszerek, stressz). Megyénkben az emésztőrendszeri betegségek okozta halálozás csökkenő tendenciájú.

A külső okokra visszavezethető exitusok (háztartási-, közlekedési- és munkabalesetek, erőszak, önsértés) a vezető okok közé tartoznak, melyek megelőzése sokrétű intervenciót igényel: a balesetek oktatással, hatósági szabályozás betartásával, az öngyilkosságok a magas kockázatú csoportok segítségével, illetve krízisközpontok üzemeltetésével előzhetőek meg. A halálozás mindkét nemnél csökkenő tendenciát mutat, azonban a férfiak érintettsége háromszorosa a nőkének. A megyében a külső okokra visszavezethetően a férfiak mortalitása a Debreceni járás kivételével valamennyi járásban meghaladta az országos átlagot, legmagasabb kockázatúnak a Hajdúnánási járás bizonyult. A nők külső okok miatt bekövetkezett halálozása a férfiakénál kedvezőbb képet mutat: a legmagasabb kockázat a megyében a Hajdúhadházi és a Hajdúszoboszlói járásban volt.

3.6.Közigazgatás, járások

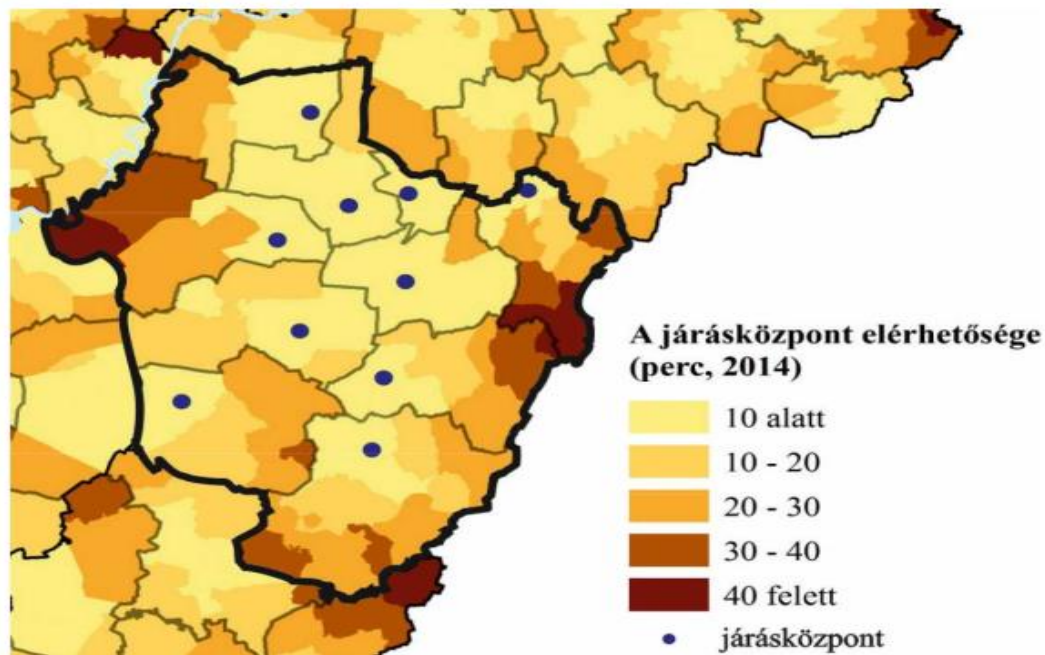
A megye területe: 6210,56 km²

Lakónépeség: 530 464 fő (2018. június)

Megyeszékhely: Debrecen (201 981 fő, 2016)

Jársók: Balmazújvárosi, Berettyóújfalui, Debreceni, Derecskei, Hajdúböszörményi, Hajdúhadházi, Hajdúnánási, Hajdúszoboszlói, Nyíradonyi, Püspökladányi

Települések száma: 82 db

2013. január 1-jétől a közigazgatási rendszer átalakításával életbe lépett a járási rendszer. Hajdú-Bihar megye 10 járásra tagozódott: Balmazújvárosi járás, Berettyóújfalui járás, Debreceni járás, Derecskei járás, Hajdúböszörményi járás, Hajdúhadházi járás, Hajdúnánási járás, Hajdúszoboszlói járás, Nyíradonyi járás, Püspökladányi járás.

A járásközpontok elérhetősége a járás településeiről a legalapvetőbb szolgáltatások elérése miatt elsődleges. A járásokon belüli közlekedés főként a mellékúthálózatot érinti, éppen ezért az esetleges elérhetőségi változások méréséhez az alsóbbrendű úthálózaton történt hálózati fejlesztéseket célszerű vizsgálni.

3.7. Térszerkezet, települési struktúra (városi térségek, vidéki területek, perifériák, szegregátumok)

A megye térbeli makroszerkezetének sajátosságai

A megye makroszerkezetének egyedi sajátossága, hogy bár a megyeszékhely – és egyben a megye messze legnagyobb, meghatározó jelentőségű centruma – köré mintegy 20 km-es távolságra a Debrecen felé irányuló útvonalak mentén épült ki a megye városhálózatának nagyobb része (az óramutató járásával ellentétesen sorolva: Nyíradony, Hajdúhadház, Hajdúböszörmény, Balmazújváros, Hajdúszoboszló, Derecske, Vámospércs). Ezen kívül, egy újabb, 35-40 km sugarú gyűrű szegmensén található Püspökladány és Berettyóújfalu, ami már a megye Bihari részének a központját jelenti. Ez a történelmi időkben kialakult szerkezet nem változott lényegesen az elmúlt évtizedekben sem, amikor az igen jelentős közlekedési tengelyt alkotó M35 autópálya is újabb sugárirányú elemet hozott a korábbi gyűrűs-sugaras szerkezeti rendszerbe.

Ezzel párhuzamosan a területfelhasználás lassú változásának lehetünk szemtanúi. Ez abból a természetes igényből fakad, hogy a gazdasági helyzetünk javulásával egyre jobb lakáskörülményeket igyekszünk teremteni magunknak. Ez pedig egyrészt a nagyobb, családok elhelyezésére szolgáló lakások méretnövekedésének, másrészt a családszerkezet elaprózódása, a fiatalok mielőbbi különköltözése nyomán az új, kisebb lakások iránti igényeket erősíti. Mindez a beépített területek lakáscélú növelését, új lakóterületek létrehozását igényli, a meglévő lakásállomány folyamatos átalakítása mellett, ami a városi terjeszkedés egyik okozója.

A másik hasonló, a városi terjeszkedést fokozó folyamat a gazdaságban zajlik: tekintettel arra, hogy a településeknek szükségük van munkahelyeket biztosító, korszerű munkakörülményeket, és az ott élőknek munkajövedelmet, az önkormányzatoknak pedig adóbevételt biztosító beruházásokra. Ezek területigénye rendszerint jóval felülmúlja az elérhető korábbi gazdasági területek által biztosított lehetőségeket, így ezek jelentős része zöldmezős beruházásként, ipari parkokban, vagy azokon kívül valósul meg.

A megye tájegységeinek jellemzői

Bihar, Sárrét

Az egykori vízi- és mocsárvilág hátságain megült települések kompakt településsel, jellemzően halmazos szerkezettel, nem jelentős sűrűségű tanyavilággal, viszont helyenként – területi és/vagy gazdálkodási okok miatt – szatellit-településekkel. A települések átlaga népességszám szerint homogénnek tekinthető. Az átlagból a közlekedési csomópontokban és –erővonalak mentén történelmileg emelkedtek ki térszervezésre képes elemek (Püspökladány, Kaba, Nádudvar, Hajdúszoboszló, Berettyóújfalú, Komádi, Derecske, Biharkeresztes).

Ligetalja (Dél-Nyírség)

A homokhátak és sajátos vízfolyások által barázdált, jelentős erdőfoltokkal tarkított terület homokhátjain megült települések – a sajátos vízfolyások medreit közrefogva – igen laza szerkezettel „belefolytak” az őket körülvevő természetbe, néhol szinte alig követhetővé téve a településsel lehatárolását. Ráadásul különböző külterületi funkciók mentén szatellit-települések sora jött létre, számottevő tanyavilággal körítve.

Érmellék

Átmenet Bihar és Ligetalja között. Debrecen és az országhatár szomszédsága változatos településhálózatot hozott létre, amiben a terület északi és déli „kapuja” (Nyíradony, Létavértes); nemzetközi határátkelő (Nyírábrány); kiemelt kistérségi csomópont (Nyíracád) szerepkörrel rendelkeznek; míg mások (Hajdúhadház, Téglás, Hajdúsámson, Vámospercs) az erővonalak mellettiségéből és Debrecen közvetlen szomszédságából adódó lehetőségek hasznélvezői lehetnek.

Hajdúvárosok

A hajdúvárosok három kiemelkedő képviselője: Böszörmény, Dorog, Nánás. Helyzetük a Hajdúhát peremén megfelelt tégigényes, a települések szerkezete pedig a belterületi (két-beltelkes) életvitelnek. Az adottságok, - a védősáncok kivételével – lényegében máig megmaradtak. Közülük Böszörmény lett az „első az egyenlők között”.

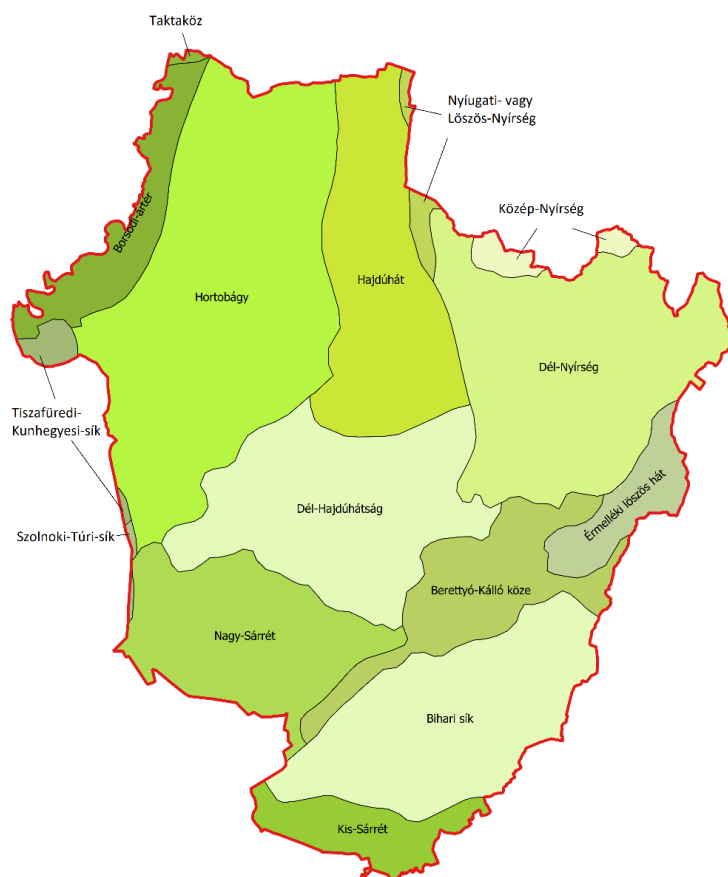
Tiszamente

Két meghatározó települése (Polgár, Tiszacsege) a folyó és a felszín által meghatározott „révhelyen” ült meg. Ez egyúttal tájképi érték is, aminek egyéb részei a galéria- és védett erdők, a vízfelületek, a vizes élőhelyek. Települései viszonylag jelentős szatellittelepüléshálózattal rendelkeznek. A nagytérségi közlekedési kapcsolatokról

adódóan Polgár révhely szerepe jelentősebb, míg Tiszacsege üdülőhelyi adottságait használta ki.

Hortobágy

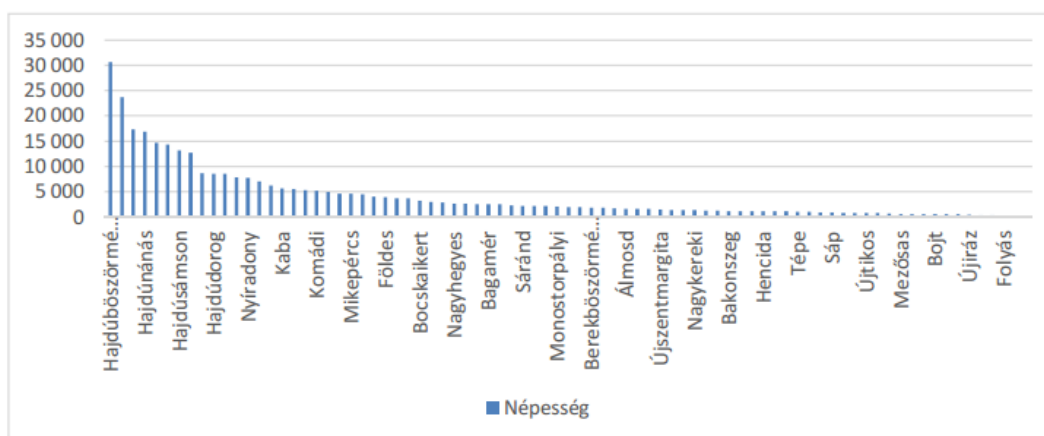
A Kilenclyükú Híd és a csárda mellett mesterségesen létrehozott település kelet-nyugati irányban mintegy 25, észak-déli irányban pedig mintegy 30 km kiterjedésű – lényegében lakatlan – terület „közepén” van. A terület - mint a világörökség része – több irányból kiemelt figyelmet kap. A sok szempont súlyozása határozhatja meg azt a területhasználati feltételrendszert, aminek hasznélvezői és elszenvedői a puszta területéből igazgatási területrésszel rendelkező „Hortobágy melléki” települések (Püspökladány, Nádudvar, Balmazújváros, Görbeháza, Újszentmargita, Tiszacsege, Egyek, Nagyhegyes – és közvetve Hajdúszoboszló), valamint Jász-Nagykun-Szolnok megye érintett települései.

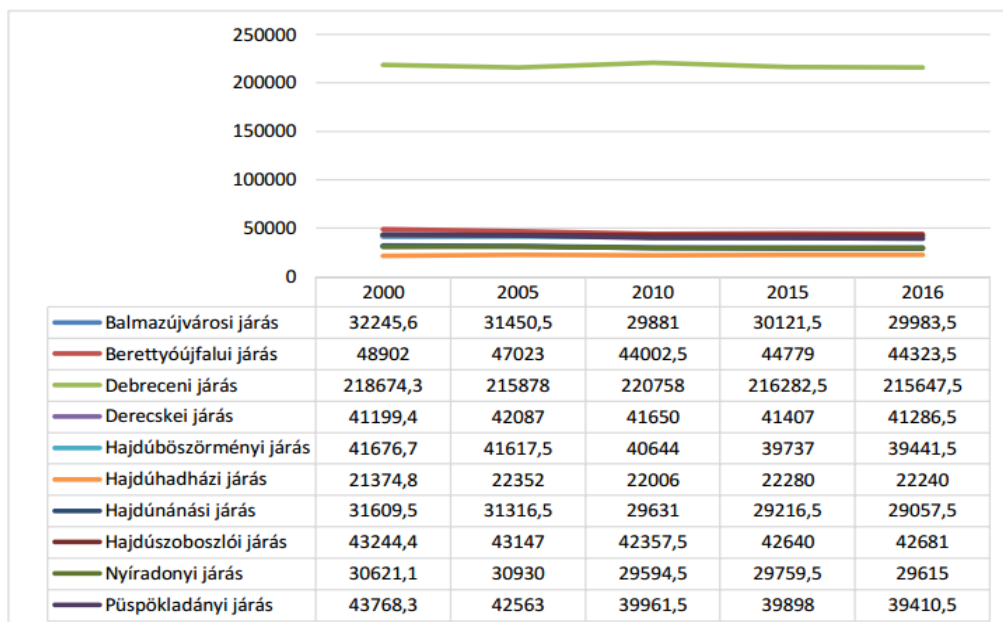
Településrendszer

Hajdú-Bihar megye településrendszerét a települések viszonylag kiegyensúlyozott viszonyai jellemzik, ha eltekintünk a megyeszékhelytől, az ország második legnagyobb városát jelentő Debrecentől. A megye településrendszere ugyanis kisebbben megismétli az országos aránytalanságot: Mivel Debrecen népessége több mint hatszorosa az utána következő Hajdúböszörménynek, itt éppen olyan „vízfej”- jelenséget tapasztalhatunk meg, mint az ország egészében Budapest és az utána következő nagyvárosok esetében.

Amennyiben Debrecentől eltekintve vizsgáljuk a népességnek a különféle települések közötti megoszlását, nagyjából az Alföldön szokásos kiegyensúlyozott „piramist” alkotó településrendszer tárul elénk.

25. ábra: Hajdú-Bihar megye településeinek népességi sorrendje Debrecen nélkül 2017 (forrás: KSH Statinfo, 2018)

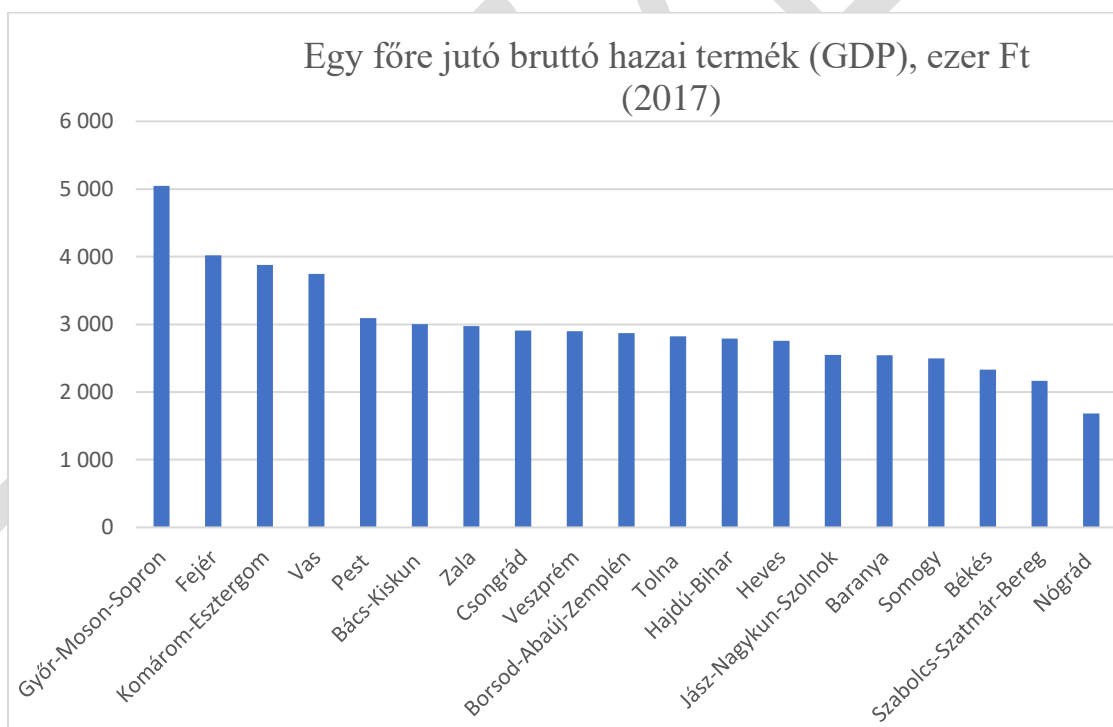
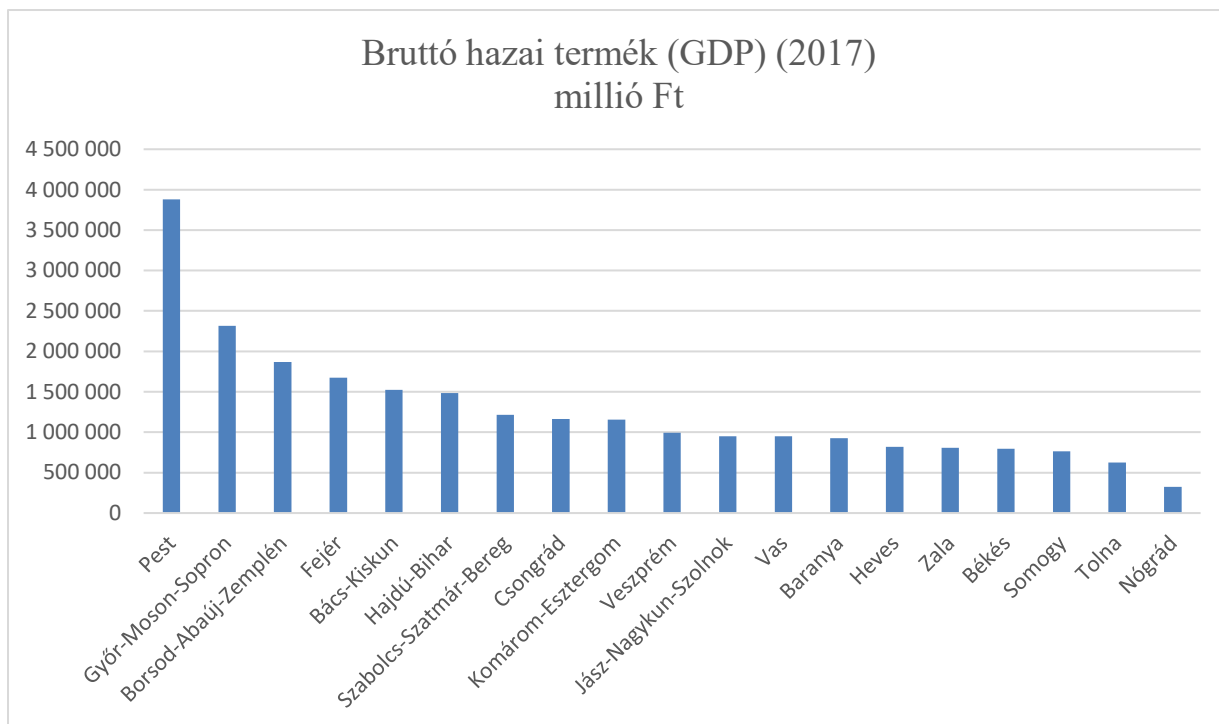
26. ábra: Hajdú-Bihar megye járásai népességének alakulása 2000-2016 (forrás: KSH Statinfo, 2018)

Sajátos ugyanakkor a rendszer stabilitása és kiegyensúlyozottsága. Míg Magyarország átlagában megfigyelhető a lakosságnak a nagyvárosokba tömörülése, és az enyhén csökkenő lakosságú országban a kisebb városok és a községek erőteljes lakosságcsökkenése, Hajdú-Bihar megye nem követi ezt a trendet. A megye járásonkénti lakosság-alakulását összevetve a járásközpontok lakosságának változásával az látható, hogy a 2000 és 2016 között bekövetkezett enyhe – mintegy 3,5 %-os nagyjából egyenletesen oszlik meg a különféle településtípusok között. Ezen belül annyiban érvényesült az országos trend, hogy Debrecen népessége az átlagnál kevésbé, csak 1,4 %-kal csökkent, a járásközpont városok csökkenésének aránya ugyanebben az időszakban 3,8 %, a többi település összes lakossági csökkenése pedig 3,1 % volt. Ugyanebben az időszakban az ország egészének népességcsökkenése 3,6 % volt, ezen belül Budapest lakossága 0,1 %-kal emelkedett, míg a többi város lakosság száma 4,6 %-kal, a községeké pedig 5,4 %-kal csökkent. A fenti számok minden esetben tartalmazzák az állandó magyarországi lakcímmel rendelkező, ideiglenesen külföldön élő magyar állampolgárokat is, ebből a valóságos értékek az előzőektől némileg eltérhetnek.

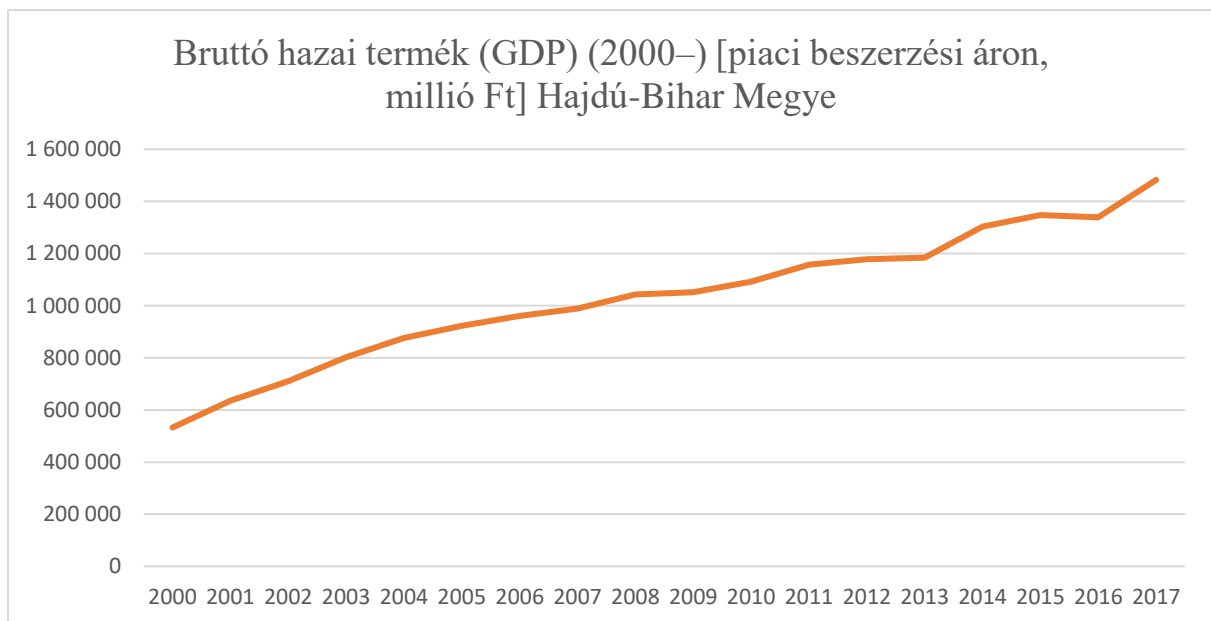
4. Gazdaság, innováció

4.1. GDP alakulása

Egy megye gazdasági teljesítőképességét az ország GDP-jéhez való hozzájárulásában és az egy főre jutó GDP nagyságában is le lehet mérni. Budapest és az egyes megyék között 2017-ben Hajdú-Bihar megye GDP-je a 7., azonban az egy főre jutó GDP érték alapján a 13. az országban.

Hajdú-Bihar megye GDP-je folyamatosan növekszik, 2000-től 2017-re mintegy 278%-kal nőtt.

2008-től az egy főre jutó GDP értékének alakulását vizsgálva az előző év azonos időszakához viszonyított (volumenindex) bruttó hazai termék adataiból kiderül, hogy a 2008-ban bekövetkezett gazdasági válság a GDP egy főre jutó értékében Hajdú-Bihar Megyében csökkenést nem eredményezett, ugyanakkor a termelésben visszaesés volt megfigyelhető egészen 2014-ig, ahol is 10% feletti növekedés figyelhető meg az előző évhez viszonyítva. Egészébe tekintve elmondható, hogy Hajdú-Bihar Megyére vonatkozóan a GDP egy főre jutó értékére, valamint a GDP termelésére vonatkozóan egyaránt, hogy folyamatos, de változó mértékű a növekedés.

ÉV	Egy főre jutó GDP volumenindexe
2008	5,84%
2009	1,09%
2010	4,07%
2011	6,23%
2012	1,12%
2013	0,92%
2014	10,50%
2015	3,80%
2016	-0,16%
2017	11,20%

Év	GDP (Millió Ft)
2000	532 685
2001	634 708
2002	709 697
2003	802 079
2004	875 787
2005	922 467
2006	961 127
2007	988 748
2008	1 042 869
2009	1 052 082
2010	1 092 283
2011	1 156 700
2012	1 177 613
2013	1 184 095
2014	1 303 347
2015	1 347 008
2016	1 338 953
2017	1 482 486

A főbb nemzetgazdasági ágak hozzájárulása Hajdú-Bihar Megye GDP értékéhez

Az egyes nemzetgazdasági ágak közül a szolgáltatások aránya a legnagyobb a megyében, 60%-kal. Az ipar, építőipar nemzetgazdasági ágak aránya 29%, és a mezőgazdaság, vad-, erdő-, halgazdálkodás 11%. Ezek az arányok 2000-től 2017-ig minimális mértékben változtak csak.

Összességében megállapítható, hogy Hajdú-Bihar Megye GDP értéke stabil emelkedést mutat, amelyben a jövőre vonatkozóan is hasonló tendencia várható köszönhetően elsősorban a megyeszékhelyen történő gazdasági befektetéseknek. Itt elsősorban a külföldi vállalkozások növekvő arányú befektetése jelenti az alapot a megállapításnak. Ennek köszönhetően várhatóan a megye többi települése is egyre inkább vonzó célpont lehet a nagy hozzáadott értékű befektetések számára. Ezen befektetések ösztönzése elsősorban az ipari park fejlesztéseknek, illetve az autópálya hálózat Hajdú-Bihar megyét Észak-Déli irányban való kiépülésének tekintetében várható.

4.2. Gazdasági szervezetek, vállalkozások

Az elmúlt 16 évben Hajdú-Bihar megyében a cégek hozzáadott értéke (a teljes GDP-hez viszonyítva) jelentősen nőtt. Megfigyelhető, hogy a válság idején (2008-ban) egy kicsivel

lassabb volt a növekedés, azonban előtte és utána jelentősebb. Az összes bruttó hozzáadott érték a vizsgált időszakban 2,5-szeresére nőtt. Ugyanez a dinamika a GDP alakulásáról is elmondható. Az egy főre eső GDP szintén 2008-ban nőtt a legkisebb mértékben, illetve a 2015-ös növekedés sem tekinthető jelentősnek, mivel 1 százalék alatti. Ez utóbbi mutatót a népesség változása is befolyásolja, valószínűleg a 2015-ös alacsonyabb bővülés a népesség kisebb csökkenésével is magyarázható.

A vállalkozások túlnyomó része (89 százaléka) mikrovállalkozás, további 6 százaléka 5 és 9 fő közötti, további 2,5 százalék 10 fő feletti, de 20 fő alatti létszámot foglalkoztat, a 20-49 csoportba pedig nagyjából 1,5 százalék tartozik. Az 50 és 250 közötti csoportot nevezzük középvállalkozásnak, ebbe a csoportba csak 0,7 százalékos arány képviselteti magát, és a nagyvállalati csoportba csak 0,1 százalék. Összességében tehát az érvényes, hogy a vállalatok több, mint 99 százaléka kisvállalkozás, és csak kevesebb, mint 1 százaléka közép- vagy nagyvállalat.

Az ország összes vállalatának majdnem 5 százaléka Hajdú-Bihar megyében található, ennek valamivel több, mint a fele Debrecen járásban, melynek 98 százaléka Debrecenben. Úgy tűnik, hogy a társas vállalkozásoknak kisebb az aránya Debrecenben és Hajdú-Bihar megyében, mint az ország egészében. Debrecen után a 2. helyet Hajdúböszörmény szerezte meg, ahol 1729 vállalat van, míg Hajdúszoboszlón csak 1600. Előbbinél az önálló vállalkozások száma is nagyobb nagyjából 230 a különbség, viszont Hajdúszoboszlón több mint 100-zal több a társas vállalkozás. Jelentősnek mondható még Berettyóújfalu, Balmazújváros, Hajdúnánás valamint Püspökladány is. A társas vállalkozások aránya a település méretének növekedésével csökken.

Hajdú-Bihar megyében árbevétel szempontjából a legjelentősebb iparág a kereskedelem és gépjárműjavítás, a második a feldolgozóipar, a harmadik pedig mezőgazdaság. Ebben a három iparágban koncentrálódik az összes árbevétel több mint háromnegyede. A mezőgazdaság, vadgazdálkodás, erdőgazdálkodás és halgazdálkodás csak a negyedik helyet foglalja el annak ellenére, hogy ez a térség erős agrár-háttérrel bír.

A cégek száma és a foglalkoztatottak száma között egy közepesen erős (60 százalékos) korreláció figyelhető meg, amiből arra lehet következtetni, hogy az egyes iparágak különböző szerkezetűek, például a feldolgozóiparban vagy az energiaszektorban kevesebb, de inkább

nagyobb méretű vállalat van, míg a kereskedelemben vagy az egyéb szolgáltatásoknál sokkal több, kisebb cég tevékenykedik.

4.3. Ipari parkok, iparterületek

Hajdú-Bihar megyében 14 ipari park található, melyek közül 4 Debrecenben helyezkedik el.

1. Bihari Regionális Ipari Park	Berettyóújfalú
2. Debreceni Agrár Ipari Park (Science Park)	Debrecen
3. Debreceni Nyugati Ipari Park	Debrecen
4. Debreceni Regionális Innovációs Tudományos és Technológiai Park	Debrecen
5. Logisztikai Szolgáltató Központ és Ipari Park	Debrecen
6. Ebes Ipari Park	Ebes
7. Hajdúböszörményi Keleti Ipari Park	Hajdúböszörmény
8. Hajdúböszörményi Nyugati Ipari Park (M35 Business Park)	Hajdúböszörmény
9. Észak-hajdúsági Agrár Ipari Park	Hajdúnánás
10. Hajdúsámson Ipari Park	Hajdúsámson
11. Kabapark Ipari Park	Kaba
12. Nyíradony Tudományos és Technológiai Park	Nyíradony
13. Polgár Ipari Park	Polgár
14. HAJDU Ipari Park	Téglás

A Bihari Regionális Ipari Parkot Berettyóújfalú Város Önkormányzata alapította és üzemelteti. Az ipari park Berettyóújfaluban a keleti főútvonalak logisztikai csomópontjában, a 42-es és 47-es főutak közvetlen közelében található, a romániai határátkelőtől 20 km távolságra. A park déli oldalán a Budapest–Püspökladány–Nagyvárad vasútvonal halad, mely megteremti az áruszállítás és logisztika kedvező kihasználásának lehetőségeit. Az jövőben megépülő M4-es és M47-es gyorsforgalmi út szintén a park közvetlen közelében halad majd el. A teljes közmű infrastruktúrával ellátott ipari park területe 56 hektár. A parkban elsősorban kis és középvállalkozások működnek, többségük kereskedelemmel foglalkozik (Ker-Fu 2000 Kft., Mezei-Vill Kft., Lisztes Trans EC). Jelenleg 6 hektár szabad területtel rendelkezik a park, de igény esetén megoldható további területeknek az ipari parkhoz történő csatolása is.

A Debreceni Agrár Park (Debrecen Egyetemi Ipari Park) az ország első egyetemi ipari parkjaként 1999-ben nyerte el az ipari park címet. A 25 ha-os terület a Debreceni Egyetem

Böszörményi úti campusa (korábbi nevén Agrártudományi Centrum) szomszédságában, a Domokos Márton kertben van Debrecenben. Mivel a park elsősorban a technológia transzfer és az innováció szellemi és gyakorlati központja kíván lenni, fő céljaik közt szerepel a debreceni felsőoktatásban rendelkezésre álló igen komoly – elsősorban agrár- és egészségipari - kutatói bázis bevonása, mind a kutatás, mind a szaktanácsadás, mind a menedzselés területén. Az egyetemi ipari parkban egyelőre az IT Services talált otthonra, de ott épül majd meg a Debreceni Egyetem oltóanyag-előállító kísérleti üzeme is.

A 30 hektáros Debrecen Nyugati Ipari Park kiváló elhelyezkedésű, a 33. sz. főút mellett, az M35 autópálya közvetlen szomszédságában fekszik. A terület iparvágány csatlakozással rendelkezik, a volt házgyár barnamezős területén helyezkedik el. A parkba tulajdonosként és bérlőként mintegy száz mikro-, kis- és középvállalkozás települt be, változatos tevékenységi körök számos együttműködési lehetőséget biztosít. A területen építőanyag gyártást, építési, épületgépészeti, fa- és bútorigipari tevékenységet, valamint azokhoz kapcsolódó szolgáltatást, komplex gépipari technológiák, szerszámok és szerszámgépek tervezését és gyártását, kereskedelmi, komplex logisztikai és környezetvédelmi szolgáltatást, hulladék- és haszonanyag gyűjtést és feldolgozást végeznek. A közel 100 cég között olyanok találhatóak meg, mint a Sofém Kft., Betongyár '97 Kft, Chio Magyarország Kft, Gastroudvar 2008 Kft.

A megyeszékhely déli ipari parkjában a Continental nemzetközi autóipari nagyvállalat hoz létre új gyárat, a beruházás 100 millió euró értékű és 450 új munkahely megteremtését jelenti. A zöldmezős beruházás alapkövetételére 2018. szeptember 17- én került sor, a gyártás 2020 harmadik negyedében indul el a tervek szerint.

A Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata által alapított Debreceni Regionális és Innovációs Ipari Park elsőként kapta meg az ipari park címet a megyében. A kezdetben 40 hektáros zöldmezős beruházás 2000-ben valósult meg. A XANGA cégcsoport fejlesztéseinek eredményeképpen a park területe az elmúlt évek során 115 hektárra bővült, jelenleg több mint 40 termelő vállalkozásnak magas színvonalú ipari környezetet biztosítva. A cégek összárbevétele a város helyi iparüzési adó alapjának meghatározó hányadát képezi. A betelepült vállalkozások mintegy ötezer – jelentős részben diplomás – munkavállalót foglalkoztatnak. Az ipari parkban működik többek között az NI Hungary Kft., az RR Donnelley Kft., az FAG Magyarország Kft., a Flexi Force Hungary, vagy a magyar tulajdonú Richter Gedeon Nyrt. biotechnológiai üzeme.

A regionális logisztika szempontjából meghatározó szerepet betöltő Debreceni Logisztikai Központ és Ipari Parkot a Trans-Sped cégcsoporthoz tartozó DEL OG Kft. fejleszti és üzemelteti. A Trans-Sped Kft. 1990 óta van jelen a logisztikai piacon. Az elmúlt 25 évben a logisztika különböző ágait kiszolgáló leányvállalatokkal, valamint országos irodahálózattal és divíziókkal 500 főt meghaladó cégcsoporttá fejlődött. A cégcsoport Debreceni Logisztikai Központ és Ipari Parkjában a 3–12 méter magas, teljesen felújított, illetve új építésű korszerű, energiatakarékos csarnokok révén összesen mintegy 35 000 m² fedett tároló kapacitás áll rendelkezésre. A raktárcsarnokokban polcos és tömbös tárolásra egyaránt lehetőség nyílik.

Az Ebes Ipari Park Debrecen és Hajdúszoboszló között félúton helyezkedik el. A település belterülete a 4-es számú főközlekedési út és a Budapest-Záhony vasúti fővonal között fekszik, melyekhez közvetlenül kiépített úttal, illetve iparvágánnyal csatlakozik. A legközelebbi autópálya-csatlakozás (M35) 6 km-en belül található, ami a megközelíthetőséget és a szállítmányozást is jelentősen megkönnyíti. A telepen már működő cégek között van a Curver Magyarország Kft., mely háztartási műanyagtermékeket állít elő, a Szálka 96 Kt. logisztikai központja, a Mol bázistelep, a Magyar Sajt Kft. olasz tulajdonú sajtgyára, a Roland autókereskedés, valamint több kisebb helyi vállalkozás telephelye. Szintén itt található a Kerekes Kft. raktáráruháza, amely a Privát élelmiszeripari üzletlánc áruellátását szolgálja ki.

A 34 hektáros Hajdúböszörményi Keleti Ipari Parkot Hajdúböszörmény Város Önkormányzata üzemelteti. Az M35 autópályától 3 km-re, a vasútvonaltól pedig csupán 150 méterre található. Az ipari parkban működik a Kőröstej Kft. sajtüzeme, az acéltermékek gyártásával foglalkozó NAGÉV csoport termelőüzeme, az orvosi eszközöket gyártó Dispomedicor Zrt. telephelye, valamint a növényvédőszeres, vetőmagok, műtrágyák kereskedelmével és csomagolásával foglalkozó Farmmix Kft.

A Hajdúböszörményi Nyugati Ipari Park, újabb nevén M35 Business Park a város nyugati szélén, az M35-ös autópálya hajdúböszörményi lehajtója mellett helyezkedik el. A magántulajdonú telkek mellett az önkormányzat tulajdonában van 8 hektár terület, ahová a Hajdúböszörményi Ipari Park Üzemeltető és Városfejlesztő Kft. szakképzett munkaerőt igénylő termelő vállalkozásokat vár.

A Hajdúnánás külterületén fekvő Észak-Hajdúsági Agrár-Iparipark a Tiszavasvárit Hajdúnánással összekötő 3502-es közút szomszédságában található, Hajdúnánástól 7, Tiszavasváritól 5, az M3-as autópálya 203 km kijárójától 2 km-re. Az agrár-iparipark saját iparvágánnyal csatlakozik a Tiszalök-Debrecen vasúti szárnyvezetékhez. Az agrár-ipariparktól 3 km-re folyó Keleti Főcsatorna vize a park területére öntöző csatornán van bevezetve. Az autópályán három megyeszékhely (Debrecen, Nyíregyháza, Miskolc) egy órán belül elérhető. Az agrár-iparipark kialakításának célja az volt, hogy a helyben előállított mezőgazdasági termékek feldolgozásához működő tőkét, és szakmai befektetőket vonzó, kedvező gazdasági környezet alakítsanak ki. A betelepült vállalkozások nagy szakmai gyakorlattal rendelkeznek, jó minőségű, részben öntözött szántó területen gazdálkodnak, emellett jelentős a feldolgozóipari tevékenység is. Az ipari parkban 10 hektáros területen jelenleg 7 vállalkozás működik, a legjelentősebb betelepült vállalkozás az állattenyésztéssel, növénytermesztéssel és mezőgazdasági termékfeldolgozással foglalkozó Tedej Zrt, de a többi vállalkozás is a Tedej cégcsoporthoz tartozik. Az agrár-iparipark 24 hektáros fejlesztési területtel rendelkezik, mely további befektetőknek biztosíthat korszerű termelési környezetet a jövőben.

A Hajdúsámsoni Ipari Park a Hajdúsámson Hajdúhadházzal összekötő út mentén, a vasútállomás mellett található. Az ipari parkban zöldség és gyümölcsfeldolgozással, fémmegmunkálással és raktározással foglalkozó kis- és középvállalkozások működnek. Az ipari park 30 hektár fejlesztési területtel rendelkezik.

A Kabapark ipari park a 4. sz. főút mentén fekvő Kaba városa szomszédságában, az M35 autópálya csatlakozásától 30 km-re található. Az ipari park előnyös adottsága, hogy 6 km hosszú, 8 sínpárból álló belső iparvágány hálózattal rendelkezik. Az ipari parkot jelenleg 40 hektárnyi teljes infrastruktúrával ellátott terület alkotja, amely több mint 200 hektárra bővíthető. Az ipari park meghatározó részét jelentő ipari területeken korábban a Kabai Cukorgyár működött. Jelenleg néhány kisvállalkozás üzemel a telephelyen építészmérnöki tevékenységet, épületasztalos szerkezet szerelést végezve, az ipari park további területein pedig főként mezőgazdasági feldolgozáshoz kapcsolódó cégek találhatóak.

A Nyíradony Tudományos és Technológiai Park hiánypótló beruházás a térségben. Jelenleg is zajlanak az előkészítési munkálatok, a park kialakítása folyamatban van. Tervezett költségigény 800 millió forint. A fejlesztés magába foglalja az önkormányzat által a

településrendezési tervben kijelölt ipari parkok helyszínéül szolgáló ingatlanok infrastrukturális fejlesztését, valamint 3 szabad vállalkozói övezet kialakítását.

Az 58 hektár területen fekvő Polgár Ipari Park logisztikai adottságai kiválóak, mivel közvetlenül az M35 autópálya mellett található. Az ipari parkot a magyar tulajdonú Infogroup cégcsoporthoz tartozó Polgár Invest Kft. fejleszti és üzemelteti. A teljes közművel ellátott ipari ingatlanokon túlmenően saját fejlesztésű könnyűipari- és raktárcsarnokaiban kínál bérleti lehetőséget a park. Az ipari parkban működik a Jabil Circuit Magyarország Kft. logisztikai egysége, a Volvo Truck tehergépjármű szervizbázisa, a Toyota Tsusho logisztikai egysége, valamint a Gyermely Zrt. térszerte regionális elosztó központja.

A Hajdu csoporthoz tartozó Hajdu Infrastruktúra Zrt. által fejlesztett és üzemeltetett, jelenleg 58 hektáros Hajdu Ipari Park, Debrecen és Nyíregyháza között félúton, Téglás város külterületén található a 4-es főút és a Budapest–Záhony vasútvonal mentén, 15 kilométerre az M35-ös autópályától. Az ipari parkban működik a Hajdu csoporthoz tartozó, bojlereket, kazánokat és mosógépeket gyártó HAJDU Hajdúsági Ipari Zrt., valamint a fémmegmunkálással előállított autóalkatrészeket gyártó HAJDU Autotechnika Ipari Zrt. A park további 150 hektár fejlesztési területtel rendelkezik. A minimum 4.000 m²-es parcellák kialakítását az üzemeltető a betelepülő cégek igényei szerint tudja végezni. A Hajdu Ipari Park saját iparvágánnyal rendelkezik, így a betelepülők számára lehetőség nyílik a vasúton történő áruszállítás adta lehetőségek kihasználására is. (HBMKIK 2015)

A további befektetési tevékenység alapjául szolgáló területek kijelölését alapozzák meg a jelenleg készülő megyei területrendezési terv speciális megyei övezetei, melyek az alábbiak:

- A működő vasútállomás-környékek övezete

A megye vasútállomásainak 500 m-es körzete jelenthetik a megye speciális gazdasági területeinek azon részeit, amelyek alkalmasak lehetnek ipari, kereskedelmi és szolgáltató tevékenységek végzésére a vállalkozások számára, valamint nagy kiterjedésű szállítmányozási-, raktározási és logisztikai területeknek adhatnak helyet. Ezeket a területeket a megyei önkormányzat a saját gazdaságfejlesztési és befektetés-ösztönzési tevékenysége során előnyben részesítheti.

- A határmenti nemzetközi innovációs és árucserre területek övezete

A speciális térségi fejlesztési övezet a nyíradonyi, a derecskei és a berettyóújfalui járás, valamint az M35 és M4 autópályáktól mért 20 km-es távolság területére terjedhet ki.

Ez a speciális térség alkalmas lehet a nemzetközi innovációs és hálózatosodást elősegítő fejlesztések megvalósítására, melyeket, a megyei önkormányzat a saját gazdaságfejlesztési és befektetés-ösztönzési tevékenysége során előnyben részesítheti.

- A klímaváltozással fokozottan érintett mezőgazdasági térség övezete

A 2018-ban elfogadott Hajdú-Bihar Megye Klímastratégiájában foglaltak alapján jelölhetők ki azok a települések, tájak és térségek, amelyek ebbe a speciális térségi fejlesztési övezetbe tartoznak. Fejlesztésük során a klímaváltozás hatásainak figyelembe vétele jelent elsődleges prioritást.

- A nagyléptékű megújuló energia-termelés övezete

Hajdú-Bihar összes mezőgazdasági térségi övezethez tartozó területén kijelölhető, elsősorban megújuló energiák előállításra, termelésére alkalmas területek sorolhatók ide.

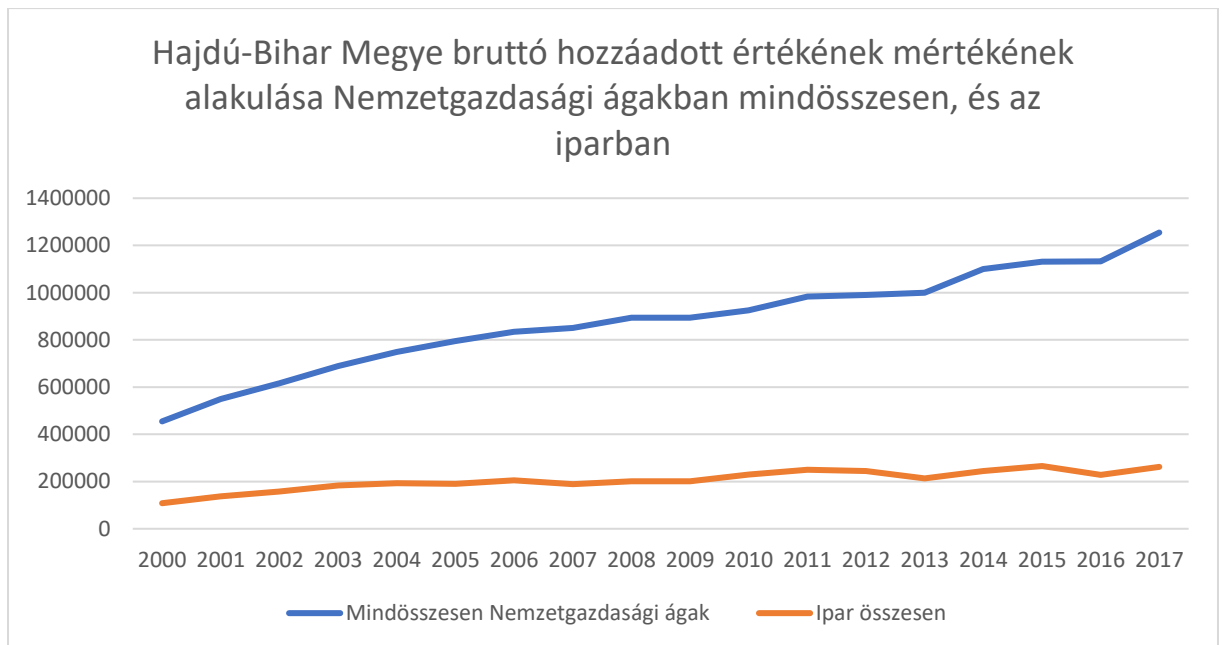
- A csillagos égbolt park övezetének területe

A Hortobágyi Nemzeti Park (HNP) területére terjed ki, ahol az élővilág zavartalansága érdekében bármilyen fejlesztési tevékenység esetén figyelemmel kell lenni a fényszennyezés csökkentésére, annak lehető legnagyobb mértékű kiküszöbölésére. Ez mind a mezőgazdasági, erdészeti, vadászati és halászati tevékenységek során, mind az infrastrukturális és települési környezeti fejlesztéseket célzó beruházások tekintetében fokozott körültekintést igényel.

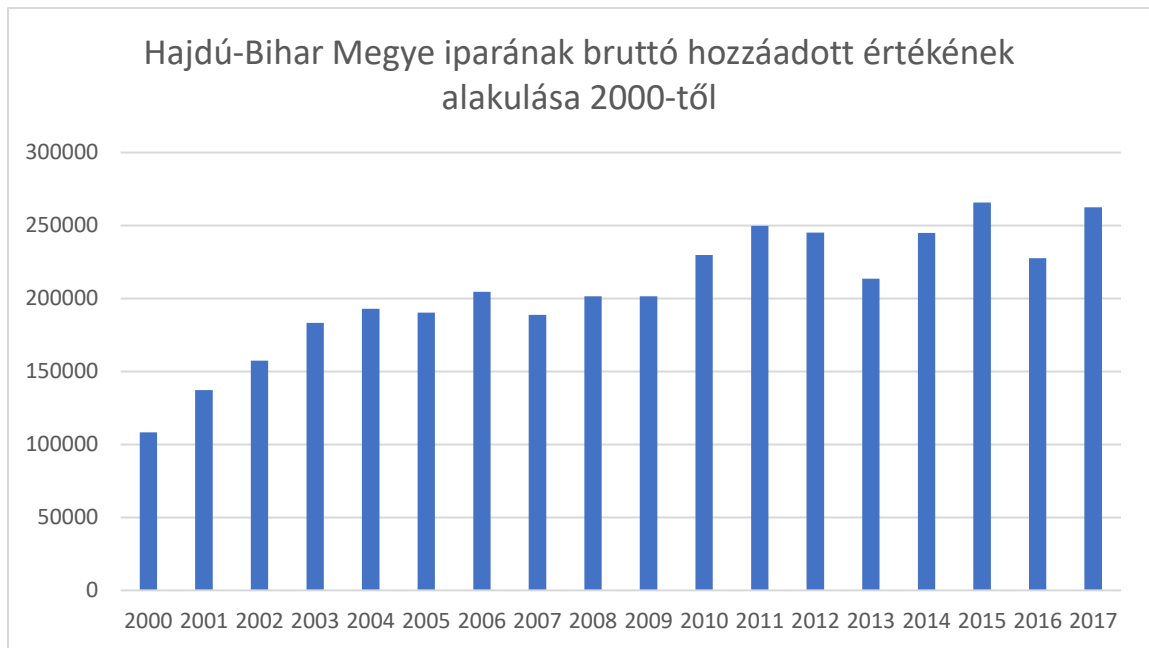
4.4. Ipar, építőipar, beruházások

Hajdú-Bihar megye az ipari-építőipari bruttó hozzáadott érték 2017.-es adatok alapján a 12. helyen állt az ország megyéinek tekintetében. Magyarország hagyományosan kevésbé iparosodott területe: 2000-2017 tartó időszakot vizsgálva megfigyelhető az ágazat 20-26%-os részesedése a megye bruttó hozzáadott értékben, ami elmarad az országos átlagértéktől. Hátránya még nagyobb a vidéki Magyarországhoz képest, sőt – a középhegységi tengely megyéinek, valamint egy-két iparosodottabb alföldi megyének köszönhetően – Kelet-

Magyarország mutatói is magasabbak. Az ipar ráadásul számottevő mértékben veszített szerepéből az évtized második felében. Erre a magyarázat, hogy Hajdú-Bihar Megye bruttó hozzáadott értékének mértéke az ezredforduló óta fokozatos növekedést mutat, míg az ipar ugyanezen mutatója stagnál.

A megye iparára a 2008-ban begyűrűző gazdasági válság kevésbé volt negatív hatással, mint az ország egészére: 2009-re kisebb mértékű visszaesés történt a bruttó hozzáadott értékben, 2010-ben Hajdú-Bihar megye – 2008-hoz képest elért eredménye alapján – a megyék első harmadában foglalt helyet. A következő diagramban megfigyelhető ugyanakkor, hogy a 2008-as gazdasági váltást követően az ipar által termelt bruttó hazai termékének mértéke növekedő tendenciát mutat 2017-ig. A jelen időszakban – főként a megyeszékhely, Debrecen ipari fejlődésének köszönhetően – ezen tendencia további emelkedése várható.

Hajdú-Bihar megye iparának szerkezete – a rendszerváltás előtti időszakból örökölt szerkezet, valamint az elmúlt két évtized fejlődési tendenciái nyomán – *jellegzetes eltéréseket mutat az ország egészéhez képest*. Hagyományosan felülreprezentált foglalkoztató az élelmiszeripar és a könnyűipar, de – különösen a vizsgált évtized második felében – nagy súlya van a vegyi termékek és gyógyszerek gyártásának, valamint a villamos energia-, gáz-, gőz- és vízellátás, hulladékkezelés ágazatának is.

Az elmúlt években ezen szerkezet átalakulást mutat a Debrecenben megfigyelhető ipari befektető vállalatának köszönhetően (Pl.: BMW, Krones, Continental)

Az elmúlt időszakban megfigyelhető iparon belüli szerkezeti változások vesztese Hajdú-Biharban a textil-, ruházati-, bőrtermék- és cipőgyártás, illetve az élelmiszeripar, nyertese a fa-, papír- és nyomdaipar, a vegyi termékek és gyógyszerek gyártása, továbbá – kisebb mértékben – a fémfeldolgozás és az elektronikai ipar voltak. Míg azonban a könnyűipar egy részének háttérbe szorulása az országos tendenciákkal nagyjából összhangban következett be, a többi ágazat pozíciójának változása vagy jelentős időbeli késéssel követte az országos trendeket, vagy csak Hajdú-Bihar megyére jellemző helyi specialitás. A termelési adatok – összefüggésben az egyes iparágak különböző szintű termelékenységével – némiképp eltérő ipari struktúrát mutatnak: a helyi székhelyű, legalább 50 főt foglalkoztató ipari vállalkozások termelési értékének 25%-a a gyógyszeriparhoz, egyenként 18-20%-a az élelmiszeriparhoz, illetve a villamos energia-termeléshez volt köthető, de az elektronikai ipar részesedése is megközelítette a 12%-ot. (Az élelmiszeripar kivételével, valamennyi kiemelt iparág súlya lényegesen nagyobb volt a termelésben, mint a foglalkoztatásban.)

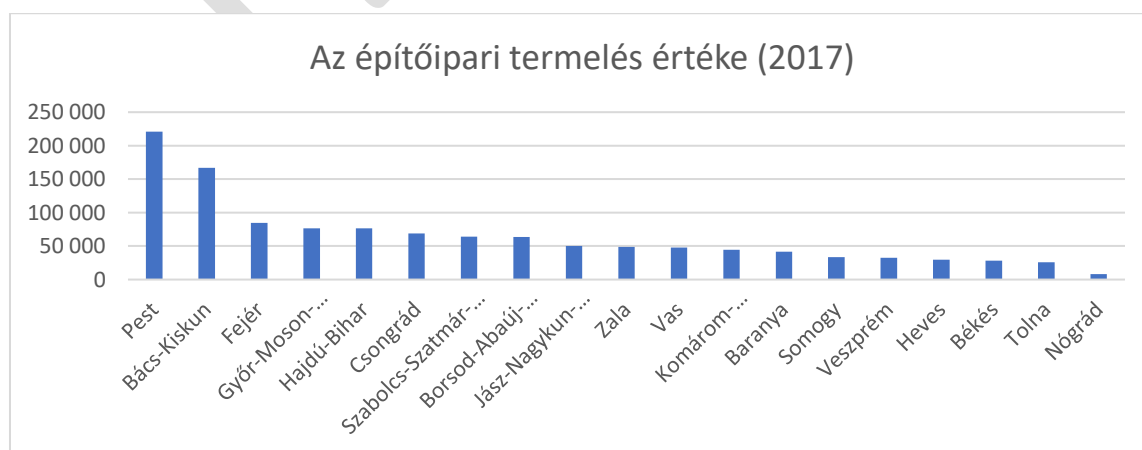
Hajdú-Bihar Megyében 2016-ban összesen ipari tevékenységet folytató vállalkozások száma 2209 db volt. Ezen tekintetben Hajdú-Bihar Megye 2016.-ban a 6. helyet foglalta el a megyék rangsorában az ipari vállalkozások számának tekintetében.

A 250 főt meghaladó méretű ipari nagyvállalatok szélsőséges debreceni koncentrációja jellemző. A megye és a város iparszerkezetének megfelelően jelentős súlya van köztük az élelmiszeripari vállalkozásoknak (Frieslandcampina, Hajdúsági Gabonaipari Zrt., Pentafrost), a gépiparnak (FAG, Grampet Debreceni Vagonygyár, National Instruments), a gyógyszeriparnak (TEVA), illetve a nyomdaiparnak (Alföldi Nyomda) és a közszolgáltató vállalatoknak (AKSD, Debreceni Vízmű, E.ON). A megyeszékhelyen kívül a hajdúszoboszlói székhellyel bejegyzett TIGÁZ vállalatai, illetve a téglási HAJDU (gépipar) említhetők meg. 2010-ben a jelentősebb vidéki foglalkoztatók közé tartozott a berettyóújfalui BERIV Ruhaipari Zrt., a hajdúböszörményi NAGÉV Kft. (fémipar), a hajdúnánási Ventifilt Zrt. (gépgyártás), a Nádudvari Élelmiszer-feldolgozó Kft., továbbá a vámospércsi Vámosgép Kft. (gépgyártás).

Építőipar

Számottevő az építőipar szerepe a megye gazdaságában: foglalkoztatásának nagyságrendje az élelmiszeriparéhoz hasonlítható (2010-ben is több mint 5000 alkalmazottal működött), pozíciója ráadásul stabil volt az évtized folyamán. Figyelemre méltó, hogy a külföldi piacok jelentősége is felértékelődött az elmúlt években.

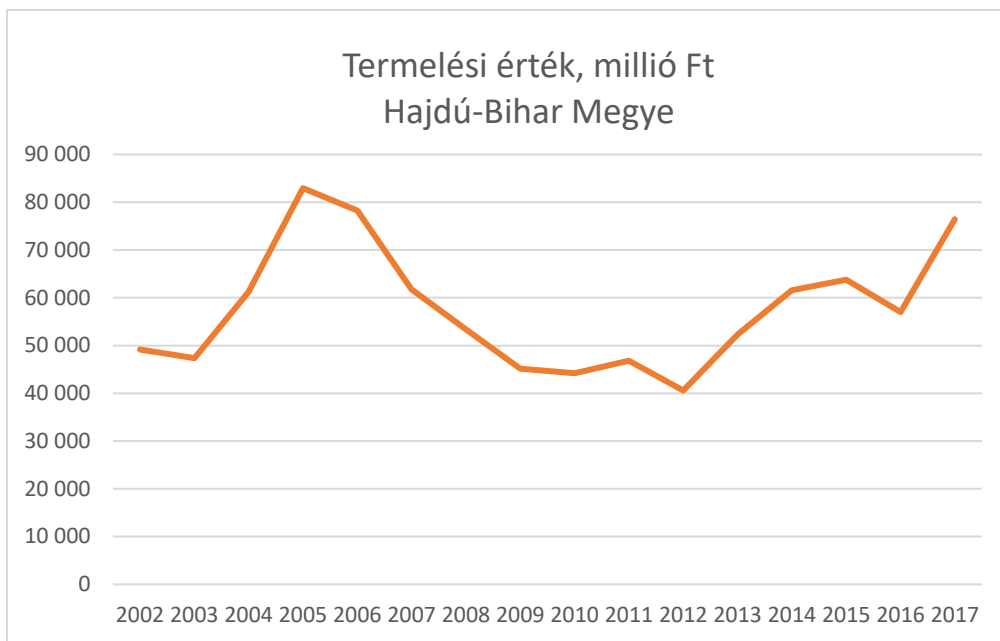
Hajdú-Bihar Megye építőipari termelése országos szinten való összehasonlításban is jelentősnek mondható. 2017. évi KSH adatokat vizsgálva megállapítható, hogy Magyarország megyéi közt (Budapestet kivételével) Hajdú-Bihar Megye az 5. helyen van az építőipari termelési érték tekintetében.

A következő táblázatból kiderül, hogy a megye termelési értékének mértéke az országos átlagtól elmarad, azonban ugyan ezen átlagot a főváros értéke nélkül vizsgálva megállapítható, hogy azt jelentősen meghaladja.

Az építőipari termelés értéke (millió Ft)	
Terület	Termelési érték, millió Ft (2017)
Budapest	583524
Pest	221108
Bács-Kiskun	166836
Fejér	84468
Győr-Moson-Sopron	76436
Hajdú-Bihar	76427
Csongrád	68908
Szabolcs-Szatmár-Bereg	63956
Borsod-Abaúj-Zemplén	63445
Jász-Nagykun-Szolnok	50379
Zala	48762
Vas	47580
Komárom-Esztergom	44383
Baranya	41559
Somogy	33338
Veszprém	32573
Heves	29635
Békés	28065
Tolna	25932
Nógrád	8229
Ország összesen	1795542
Országos átlag	89777
Országos átlag (Budapesten kívül)	63790

A megyére vonatkozó idősoros adatból (2002-től) megállapítható, hogy az építőipar termelési értéke hullámzónak tekinthető a vizsgált időszakban. A 2008-ban bekövetkező gazdasági világválság építőiparra való hatása jelentős mértékű volt, azonban 2012-től ezen nemzetgazdasági ágban is növekedés mutatkozik. A vizsgált adatok alapján elmondható, hogy az építőipar termelési értéke 2017-re érte el a válság előtti értéket. A jövőre vonatkozóan az építőipari termelés értékében további emelkedés várható.

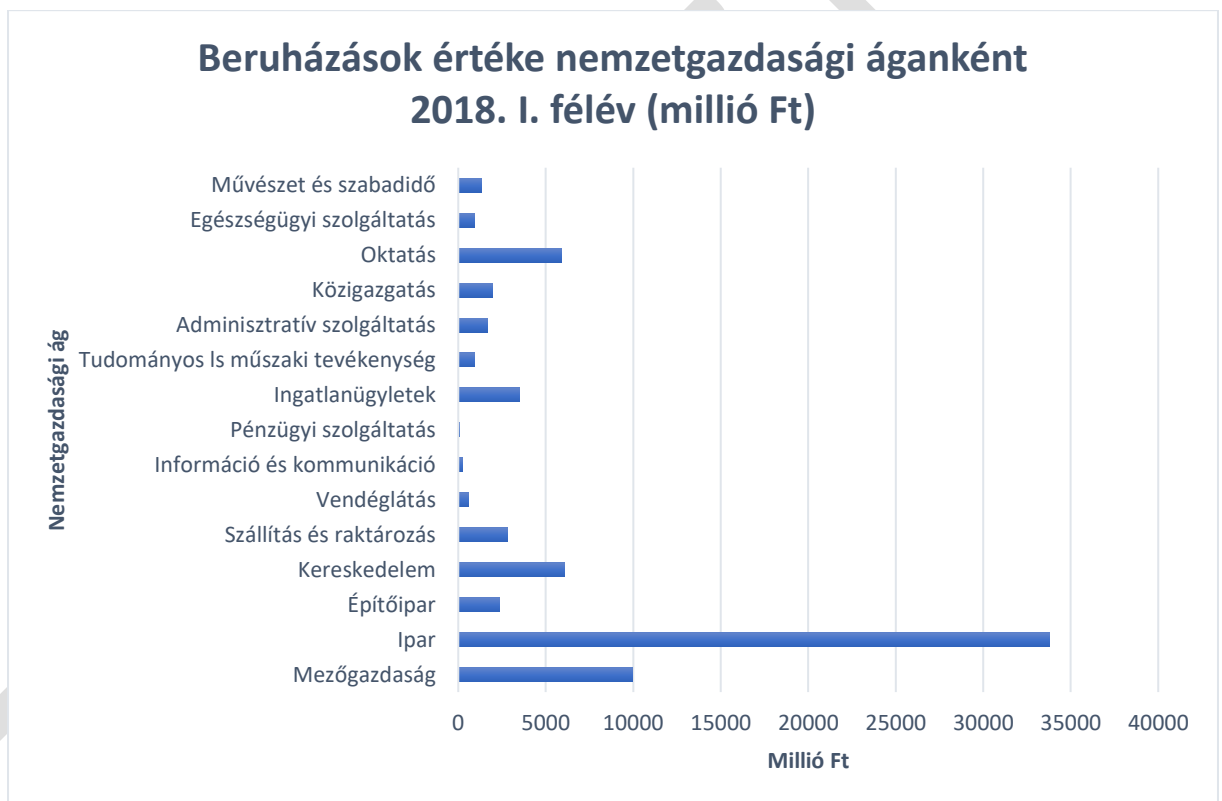

TERMÉLÉSI ÉRTÉK

Beruházások

A Hajdú-Bihar megyei székhelyű gazdasági szervezetek 2018 I. félévében 72 milliárd forint értékű új beruházást valósítottak meg, összehasonlítva áron 17%-kal többet az egy évvel korábbinál. A növekedés meghaladta a 16%-os hazai átlagot.

A fejlesztési források harmadát a feldolgozóiparban, 14%-át a mezőgazdaságban, 11%-át pedig az energiaiparban használták fel. A feldolgozóipar beruházásainak volumene 31, a mezőgazdaságé 2,5, az energiaiparé pedig 10%-kal bővült. A feldolgozóiparon belül a gép, gépi berendezés gyártása, valamint a vegyipar területén valósultak meg a legnagyobb értékű beruházások.

Anyagi-műszaki összetétel szerint a fejlesztési források 41%-át épületek és egyéb építmények építésére, 44%-át gépek és berendezések beszerzésére, 9,8%-át járművek vásárlására fordították. Az épületek és egyéb építmények beruházási volumene 38, a gépeké, berendezéseké 14%-kal emelkedett, a járművéké pedig 9,4%-kal csökkent. Az értékadatok alapján a gépek, berendezések 52, a járművek 95%-a importból származott.

FORRÁS: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/megy/182/index.html>

A gazdasági szervezetek beruházásainak értéke és indexe gazdasági ágak szerint, 2018. I. félév					
	Beruházás összesen		Ebből		
	millió Ft	előző év azonos időszaka = 100,0%	épületek és egyéb építmények	belföldi	import
				gépek, berendezések, járművek	
			millió Ft		
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat	9 981	102,5	1 840	1 319	3 045
Bányászat, kőfejtés	678	233,6	533	59	86
Feldolgozóipar	23 850	130,9	8 309	7 031	8 501
Villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás	7 666	110,4	4 213	2 085	1 368
Ipar, víz- és hulladékgazdálkodás nélkül	32 194	126,5	13 055	9 175	9 954
Vízellátás, szennyvíz gyűjtése, kezelése, hulladékgazdálkodás, szennyeződésmentesítés	1 610	177,7	1 256	118	236
Ipar	33 804	128,2	14 311	9 293	10 190
Építőipar	2 334	156,8	610	360	1 365
Kereskedelem, gépjárműjavítás	6 054	81,8	1 416	1 960	2 669
Szállítás, raktározás	2 836	82,3	1 478	215	1 143
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	594	73,4	307	184	104
Információ, kommunikáció	254	112,1	44	125	85
Pénzügyi, biztosítási tevékenység	82	193,8	42	16	24
Ingatlanügyletek	3 477	257,2	3 201	132	143
Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység	950	141,4	260	191	500
Adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység	1 666	165,6	535	148	982
Közigazgatás, védelem; kötelező társadalombiztosítás	1 939	54,8	1 199	435	305
Oktatás	5 900	179,3	2 680	784	2 436
Humán-egészségügyi, szociális ellátás	910	73,3	613	139	159
Művészet, szórakoztatás, szabad idő	1 307	153,0	892	274	113
Egyéb szolgáltatás	37	61,9	12	14	11
ÖSSZESEN	72 125	117,2	29 437	15 587	23 275

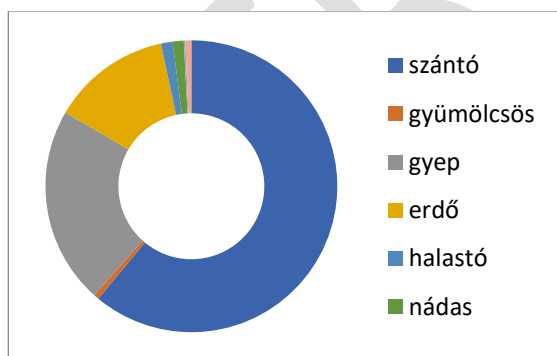
4.5. Mezőgazdaság

Hajdú-Bihar megye 6.210,88 km² területével az ország nagy területű megyéi közé tartozik, az ország területének 6,7 %-át foglalja el. A megyében a termőterület nagysága 525,2 ezer ha, a megye legfontosabb természeti erőforrása. Művelési ág szerinti megoszlása a következő:

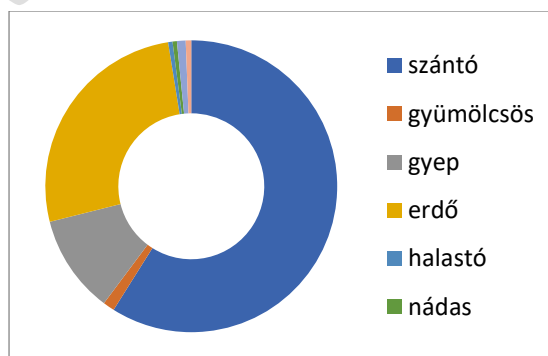
Megnevezés/	Művelési ágak megoszlása (mértékegység ezer ha)		
	Hajdú-Bihar megye	Magyarország	%-os arány
szántó	322,1	4333	7,43
gyümölcsös	3,2	94	3,40
gyep	115,2	799	14,07
erdő	69,8	1939	3,56
halastó	6,8	36	18,89
nádas	6,5	35	18,57
szőlő	0,9	71	1,27
konyhakert	3,5	45	7,78

(Forrás: KSH, NAK, 2017, 2018.)

Hajdú-Bihar megye művelési ágainak megoszlása

Magyarország művelési ágainak megoszlása

Hajdú-Bihar megyében a mezőgazdaság szerepe átlag feletti, a kedvező adottságú megyeként az ország egyik vezető agrártermelője. Területének 73 %-án mezőgazdasági művelés folyik, mely az országos átlagtól (57%) jóval nagyobb. A mezőgazdaságban előállított bruttó hozzáadott érték abszolút nagysága alapján Bács-Kiskun megyét követve – többnyire második helyen áll a megyék rangsorában.

Bár Hajdú-Bihar megye gazdaságában – az alföldi megyékre általában jellemző módon – országos és vidéki átlagot meghaladó, de csökkenő súlya van a mezőgazdaságnak, de az egy lakosra jutó mezőgazdasági bruttó hozzáadott érték messze meghaladja az országos átlagot, és magasabb a vidéki megyék átlagánál is.

Növénytermesztés

A megye növénytermesztésében meghatározó szerepe van a gabona- és iparinövénytermelésnek. Gabonafélék közül kukoricából, zöldségfélékből zöldborsóból, csemegekukoricából itt van a legnagyobb vetésterület.

A megye vetésszerkezetét 2018-ban nagyban befolyásolták a szélsőséges és szokatlan időjárási körülmények;

- az elhúzódó téli időjárás,
- a tavaszi nagy mennyiségű csapadék és az ezáltal kialakult belvízhelyzet (A megyében 16.700 ha –on jelentettek a falugazdászok belvívállást; kiemelkedően súlyos helyzetben volt a megye nyugati, Sárréti része, melyen kb. 7100 ha szántó és 2900 ha gyepek víz alatt voltak)
- a hirtelen jövő májusi felmelegedés.

A hasznosított szántóterület 53%-án természetesen termesztettek gabonaféléket. A vetésterület két legjelentősebb növénye az őszi búza (58 ezer ha-on vetve), valamint a kukorica (93 ezer ha).

A folyamatos csökkenést követően idén nagyobb területen vetettek búzát, amire hatással lehetett az időjárási viszonyok mellett a világpiaci folyamatok és a felvásárlási árak alakulása is. A viszonylag csapadékos 2017-es őszben a búzatáblák szépen fejlődtek, jó kondícióval telettek át. A májusi szárazság miatt a kalászkok rövidebbek lettek, a szemek kisebbek.

A kukorica vetésterülete tovább mérséklődött. Az emelkedő termelői árak és a bővülő hazai feldolgozókapacitások ellenére is 2018-ban az előző évinél több mint 3500 hektárral kisebb területet vetettek be kukoricával. A júliusi csapadékos idő kedvezett a csöképződéshez, nagyrészt átlagosnál nagyobb csövek tudtak fejlődni. A késő nyári aszály azonban megviselte a kultúrákat.

Termésátlagáról elmondható, hogy 2018-ban jó termés volt, de nem kimagasló. A szélsőséges területi csapadékeloszlás miatt a megyén belül is széles intervallumban mozog a megyén belül az eredmény; a termés 3,5-13 t/ha között.

A napraforgó a kedvező terményárak miatt vált évről évre népszerűbbé a gazdálkodók körében, csak hogy a globális kínálat az árak, csökkenését eredményezte, így 2018-ban több mint 6100 hektárral kisebb területen vetették a növényt, ami 10 %-os területcsökkenést jelent az előző évhez képest. A szárazság miatt elhúzódó, heterogén kelés jellemezte a megyét. A virágzás a szokottnál kissé korábbi és rövidebb volt. Nagy tányérok fejlődtek, viszont a csapadékos periódus időjárása következtében gombabetegség is előfordult. Az augusztusi forróság gyorsan leszáritotta a leveleket, a tányérok beértek. A térségben közepes, jó termés alakult.

A repce területe az évtized eleji visszaesést követően 2018-ban országosan 61%-kal meghaladta a 2012–2016. évek átlagát. A búza, a kukorica és a napraforgó után a negyedik legfontosabb szántóföldi növényünk vetésterülete idén a tavalyi vetésterület 154 %-ra nőtt. elvetésre. Ennek oka a napraforgó tavalyi nyomott átvételi ára, valamint a támogatási rendszerhez való alkalmazkodás; a vetésforgóba jól beilleszthető, hamar lekerülő növény, piaca stabil. 2017-ben kedvező ősz volt a repce szempontjából, a jól fejlett táblák jól átteleltek, az időjárás miatt a betakarítása is hamar befejeződött.

Egyéb kalászosaink, a rozs, tavaszi árpa, triticale, zab esetében a májusi szárazság visszavetette a fejlődést, a zab nehezen kelt ki, a triticeából jó minőség volt aratható, de közepes termés eredménnyel.

Cukorrépa kultúrákban a kezdeti heterogén kelések miatt tőszám gondok jelentkeztek. A kisebb tőszámot jó körülmények között az állományok nagyobb répatestekkel ellensúlyozták az öntözhető területeken, de öntözés nélküli területeken az aszályos időjárás következtében ez elmaradt. A gyomosodás jelentős problémát okozott a gazdálkodóknak. Közepes, jó termés realizálódott. A minőség jellemzően jó, a cukortartalom magas volt.

A szója vetése és kelése egyenletes volt. Az állományokban homogén, jó termés mutatkozott. Termésátlag a megyében 2,5-4 t/ha közötti. Hajdúnánás környékén a szóját öntözik, így itt kiváló termés eredményt értek el.

A tavalyinál jelentősen kevesebb termést értek el a burgonyatermesztő gazdák; a homokosabb talajokon 16-17 t/ha, a jobb termőterületeken átlagosan 25-30 t/ha termés. A megye észak-keleti súlyosan csapadékhiányos részén sajnos 4-10 t/ha eredménnyel termett. Ezt a termésmennyiséget a tavaszi rossz talajállapot, a késői vetés, majd a nyári aszály együttes hatása okozta.

Vetésszerkezet 2018-ban

Növényfaj	2018. (ha)	2017. (ha)	2016. (ha)
Kukorica	93274	96970	97 599
Napraforgó	56868	62970	59 347
Őszi búza	58202	51251	55 600
Lucerna	24829	26 090	25 940
Őszi árpa	9936	14944	14 440
Csemegekukorica	12910	15940	14 716
Triticale	4767	6577	6 897
Silókukorica	5721	6577	6 500
Zöldborsó	4946	6030	6 696
Recpe	7846	5078	4 400
Zab	1505	2200	2 196
Rozs	1310	1418	1 396
Cukorrépa	1148	1460	1 539
Szója	853	720	735
Magborsó	407	470	601
Tavaszi árpa	328	1525	481
Burgonya	318	490	411
Ugar	3734	6473	6050

(Forrás: NAK 2018.)

Főbb növénykultúrák termésátlagai 2018-ban

Növényfaj	2018. (t/ha)	2017. (t/ha)	2016. (t/ha)	2015. (t/ha)	2014. (t/ha)
Kukorica	7,98	6,70	7,49	6,21	7,00
Napraforgó	3,29	3,22	3,19	3,39	2,87
Őszi búza	5,38	5,82	5,64	5,16	5,05
Őszi árpa	4,62	5,10	5,36	5,13	4,53
Triticale	4,39	4,71	4,76	4,43	4,78
Recpe	3,27	2,90	3,11	2,47	2,85
Zab	2,95	3,81	3,20	3,42	2,92
Rozs	3,1	3,11	3,20	3,06	2,34
Cukorrépa	64,80	67,00	67,96	60,66	65,00
Szója	2,61	2,63	2,72	1,47	3,09
Magborsó	1,93	2,90	2,72	2,31	3,8
Tavaszi árpa	3,73	4,45	4,04	4,07	3,90
Burgonya	22,10	26,00	24,89	22,53	30,41

(Forrás: NAK 2018.)

Kertészeti ágazat

Főbb kertészeti kultúrák vetésterülete a megyében:

főbb zöldség növények	Vetésterület 2018-ban (ha)	Vetésterület 2017-ben (ha)
Csemegekukorica	12910	15940
Zöldborsó	4946	6500
Torma	572	1148
Zöldbab	654	700
Zöldpaprika	154	260
Görögdinnye	209	250
Paradicsom	77	82
Karfiol	15	25

(Forrás: NAK 2018.)

A szántóföldi zöldségművelésben a megyében mindig meghatározó szerepe volt a csemegekukorica és zöldborsó kultúráknak. Mindkét növénynek magas a jövedelmezősége, de termesztési költsége is jóval magasabb a standard növényekhez képest. Ezekre a növényekre termeléshez kötött támogatás is igényelhető.

A csemegekukorica a legnagyobb mennyiségben termesztett ipari zöldségféle Magyarországon, a hazai termőtájak közül kiemelkedő Hajdú-Bihar megye a közel 13 ezer hektáros termőterületével. Csemegekukorica-termékek 95 százaléka exportra kerül.

2017-ben mind a csemegekukorica vetésterülete mind a zöldborsóé emelkedést mutatott, azonban 2018-ban az előbbi növény 3000 ha-ral, utóbbi 1550 ha-ral maradt el a tavalyi évtől. Szintén csökkenést mutat a torma, a zöldbab, a zöldpaprika, a görögdinnye, a paradicsom és a karfiol vetésterület is. Az okai az értékesítési gondok, valamint a kézi munkaerő hiánya.

A fővetésű csemegekukorica állományok esetében általában jó termésátlagok születtek, 15-20 t/ha, kivéve azokon a részeken, ahol a kezdeti esős idő miatt nem tudták időben elvetni. A másodvetésként vetett csemegekukoricákat megviselte a nagy meleg, itt akár négyszer is öntöztek.

A támogatási rendszerben a zöldítési előírások hatása, a szigorúbb szabályrendszer miatt az ökológiai jelentőségű területek, zöldtrágyaként vetett másodvetések területe növekedett, azonban ugyanezen okok miatt a zöldborsó vetésterülete jelentősen csökkent.

Az idei év vesztes növényének is nevezhető a zöldborsó, vetése a felázott talajok miatt március közepe helyett április elején, közepén történt meg. A májusi meleg nagyon nem kedvezett a kultúráknak; a szél és a szokatlanul magas hőösszeg miatt jelentős volt a termés csökkenés.

A korábbi évekhez képest elmaradást mutat a dohány termésátlaga. A felvásárlási ár nem növekedett, és a támogatás mértéke kb. 30 %-kal csökkent. A nagyobb területen dohány termesztőknél gondot jelent, hogy kevés a megbízható napszámos. További gond, hogy az Európai Unióban betiltották az olyan növényvédő szereket, melyekkel dohányban érdemlegesen lehetett védekezni, viszont a jelenleg egyetlen jó forgalomban lévő szer drága.

A megye gyümölcs ültetvényei:

Gyümölcs növényfajok	Ültetvény terület 2018-ban (ha)	Főbb termesztési kistérség a megyében
Alma	578	Debrecen, Derecske, Hajdúböszörmény, Hajdúnánás, Nyíradony
Meggy	841	Hajdúdorog, Hajdúhadház, Hajdúnánás, Nyíradony, Debrecen, Derecske, Hajdúböszörmény
Szilva	130	Hajdúnánás, Nyíradony, Debrecen, Balmazújváros, Egyek
Őszbarack	44	Debrecen, Hajdúböszörmény, Nyíradony
Dió	248	Debrecen, Derecske, Hajdúböszörmény
Kajsziбарack	35	Hajdúdorog, Hajdúhadház
Cseresznye	50	Hajdúnánás, Debrecen, Hajdúszoboszló
Körte	25	Debrecen, Hajdúnánás, Nyíradony
Mogyoró	15	Berettyóújfalu
Földieper	8	Derecske, Hajdúböszörmény, Berettyóújfalu
Homoktövis	11	Berettyóújfalu, Balmazújváros
Málna	8	Debrecen, Nyíradony
Máriatövis	1	Berettyóújfalu, Komádi, Ebes, Hajdúszovát
Birs	11	Hajdúnánás
Ribiszke	2	Hajdúböszörmény, Nyíradony
Köszméte	4	Debrecen, Derecske
Nektarin	3	Debrecen
Szeder	0,5	Debrecen
Vegyes gyümölcsös	63	Debrecen, Hajdúböszörmény, Nyíradony

(Forrás: NAK 2018.)

A megyében több gyümölcs és zöldség termőtáj alakult ki, a nyírséggel határos tájegység. Az alma, meggy és a szilva a megye vezető gyümölcsösei. Az utóbbi években jelentős szilva és diótelepítések történtek. Kisebb mértékű növekedést mutatnak a körte, mogyoró, cseresznye, birs és a homoktövis területek. Csökkent a területe az őszibaracknak, a kézimunka igényes

földiepernek. Az ültetvénytelepítés új törekvései az előregedett ültetvények részleges pótlása mellett a máriatövis, homoktövis, tövis nélküli szeder.

A tavaszi fagykár az almaültetvényekben virágzáskor okozott kárt. Jégkár nem volt jellemző megyénkben. Az augusztusi forróság az öntözés mellett is kedvezőtlenül érintette az állományokat, légköri aszályt okozott. Ennek ellenére jó a termés, megfelelő a minőség. A tavaszi fagy a kajszibarackosokban szinte 100 %-os kárt okozott.

A meggytermesztők elégedettek a termés mennyiségével, bár a csapadékos időjárás minőségromlást okozott, a szemek felpuhultak, betakarításkor vagy feldolgozás közben kirepedt, kihaladt a gyümölcshús. A meleg tavasz miatt a különböző érésű fajták betakarítása összetorlódott, hamarabb kezdődött a betakarítási szezon 6-10 nappal és hamarabb is ért véget a megszokottnál. Nagy gondot okozott a gazdáknak, hogy a felvásárló vagy feldolgozó nem tudta fogadni olyan ütemezésben a betakarított meggyet, mint ahogyan a rázógépekkel történő betakarítás haladt volna.

Gyepgazdálkodás

A megye 114093 ha támogatott gyepterületéből állandó gyepterület 110657 ha, ideiglenes gyepterület 3436 ha. A gyepek 97 %-át az állattartó gazdák legeltetik, 3 %-át pedig kaszálják.

Állattenyésztés

A megye súlya az ország állatállomány, és az állattenyésztéshez kapcsolódó agrártermékek (takarmánynövények, állati termékek) előállításában is kiemelkedő. Az ország állatállományának jelentős hányadát tartják a gazdálkodók megyénkben (fajonként eltérő %-ban; az országos állomány 12-23 %-át, juhból 23 %-át.)

Hajdú-Bihar megye állatállománya 2018.

Állatfaj	Országos állomány (ezer db)	Hajdú-Bihar megye állománya (ezer db)
Szarvasmarha	880	102,4
ebből tehén	397	tejhasznú: 27,1 húshasznú: 38,3
ebből hizott bika	47	7,9

Juh	1164	243,7
ebből anyajuh	799	184,5
Sertés	2859	386,3
ebből anyakoca	179	24,9
Baromfi (tyúk)	34769	5682,5

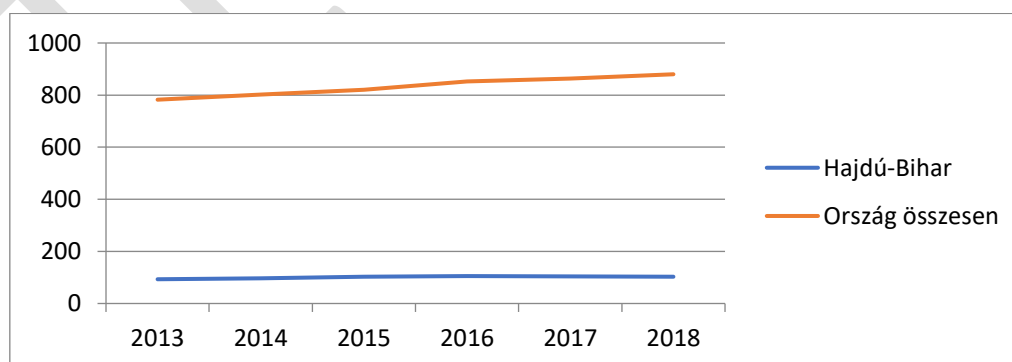
(Forrás: KSH 2018., NAK 2018.)

Az állatállományok létszáma 2013-2018. között

Állatfaj (ezer db)		2013	2014	2015	2016	2017	2018
szarvasmarha	Hajdú-Bihar	93,1	96,5	102,8	105,3	104,6	102,4
	Ország összesen	782,4	802,1	820,5	852,2	864	880
sertés	Hajdú-Bihar	469,2	412,1	384,1	373,6	347,2	386,3
	Ország összesen	2 891,30	3 135,50	3 124,40	2 907,10	2 806,60	2859
juh	Hajdú-Bihar	241,1	228,9	236,9	235,6	246,4	243,5
	Ország összesen	1 213,80	1 185,00	1 189,70	1 140,60	1 177,20	1163,7
tyúk	Hajdú-Bihar	3 760,20	3 440,60	3 978,10	4658,8	5356,2	5682,5
	Ország összesen	30 521,10	32 431,90	32 027,00	29474,4	35542,8	34769,0

(Forrás: KSH 2018., NAK 2018.)

Szarvasmarha állomány alakulása 2013-2018. között

A 2010-2018 között az állattenyésztésben az alábbi tendenciák tapasztalhatók:

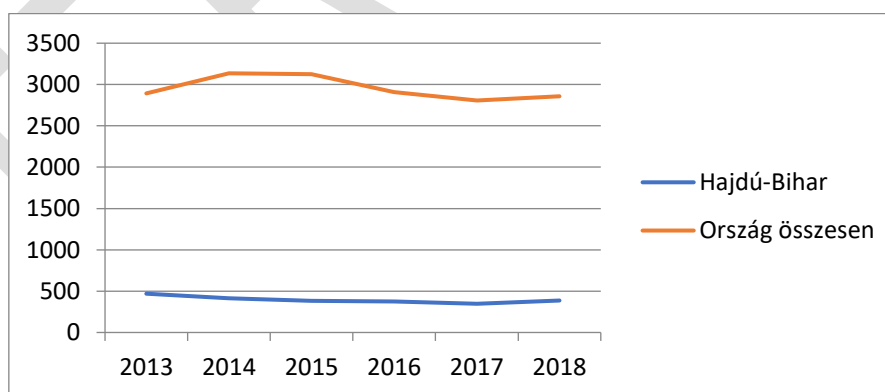
A szarvasmarha összlétszámában az országban folyamatos növekedés látszik, 2010-hez képest 25 %-os emelkedést mutat.

A szarvasmarha-állomány 2018-ban 880 ezer, számuk egy év alatt 16 ezerrel nőtt. Az elmúlt öt évben az állomány bővülése megközelítette a 117 ezret (15%-ot). A tehénállomány (397 ezer) öt év alatt összességében 61 ezerrel gyarapodott. Megyénkben ugyanakkor a szarvasmarha állomány kb. 2000 állattal kevesebb lett, ezen belül a tejhasznúak száma csökkent, de a húsmarha állomány létszáma növekedett az idén.

A tejágazat sok esetben veszteséget termel az alacsony felvásárlási árak miatt. 2012. nyaratól a felvásárlási ár kismértékű emelkedést mutatott, de 2014. év második felétől csökkent, majd 2015-re ez időszak a legalacsonyabb felvásárlási árat érte el. 2018-ban a tehéntej felvásárlási ára 3,6%-kal nőtt, literenként átlagosan 97 forint volt. Önköltségi ára 95 Ft/l körüli. Az alacsony felvásárlási árak miatt az automatizált, saját takarmányt felhasználó, nagyméretű telepek tudnak jövedelmet előállítani.

A vágómarhák kilogrammonkénti felvásárlási átlagára megközelítette a 426 forintot, ami 9,1%-kal magasabb az előző évinél. Hízómarha esetében a jó minőségű, kifejezetten húsmarha fajtákra van kereslet. A kettős fajták esetében a török piacnak vannak kiszolgáltatva a gazdálkodók.

Sertés állomány alakulása 2013-2018. között

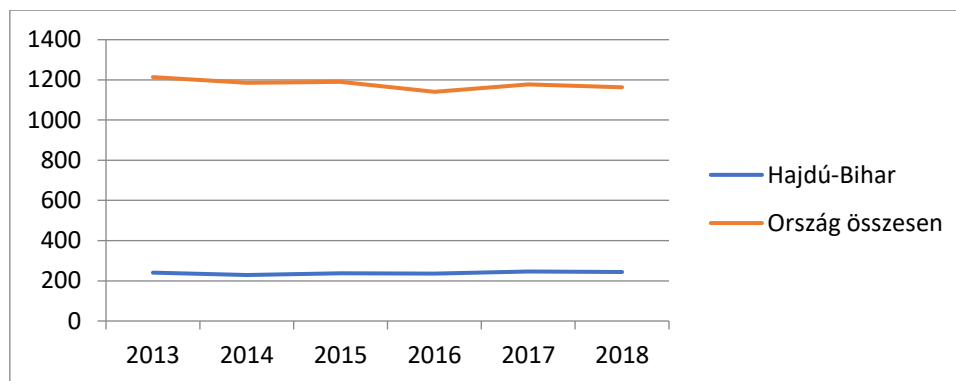

A sertések összlétszáma 2018. évben 2,9 millió volt, ami a tavalyinál 1,9%-kal több. Az anyakoca-állomány egy év alatt 4,1%-kal bővült, és 179 ezret tett ki.

Megyénkben a sertéslétszám 11%-os, ezen belül az anyakoca létszám 8 %-os növekedést mutat.

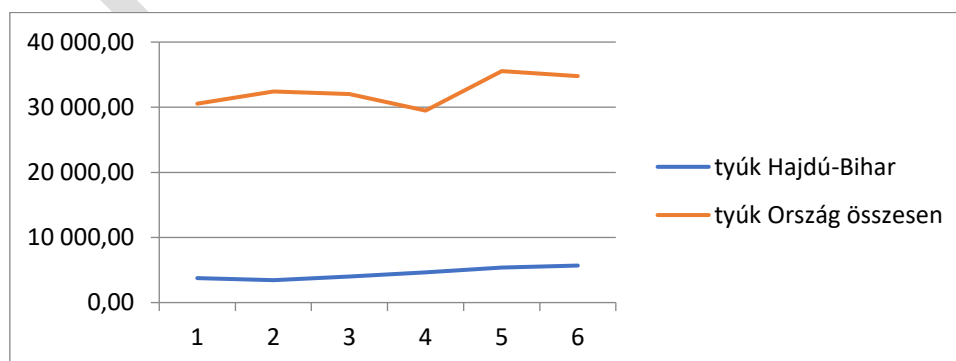
A vágósertés kilogrammonkénti felvásárlási átlagára 358 forint volt, ez 11%-os csökkenés 2017. azonos időszakához képest.

Juh állomány alakulása 2013-2018. között

A juh létszáma az elmúlt években ingadozó volt, 2017-ben emelkedett, majd 2018-ban ismét csökkenő mértékű. Ez a faj képviselteti megyénkben a legnagyobb arányt az országban, az országos állomány közel egyötödével rendelkezünk. A tavalyi évhez képest az megyei létszám 2%-os, az anyajuh létszám 1 %-os mértékben csökkent. 2018 júniusáig a vágójuh felvásárlási átlagára (kilogrammonként 793 forint) 12%-kal, felvásárolt mennyisége (149 ezer darab) 20%-kal nőtt az előző évhez hasonlítva. Hazánkban nincs hagyománya a bárányszerzésnek. A bárányszerzés döntő többsége exportra kerül, döntően olasz piacra. A gyapjú feldolgozás évek óta megszűnt Magyarországon, a teljes mennyiség exportálásra kerül. A felvásárlási ára általában éppen fedezi a nyírás költségét.

Tyúk állomány alakulása 2013-2018. között

Az ország tyúkállománya 2018. júniusban 34,7 millió volt, 9,2%-kal nőtt 2017-hez viszonyítva. A 11 milliós tojóállomány 5,2%-kal kevesebb lett. Megyénkben a tyúkállomány 2018-as növekedése elérte a 22 %-ot. 2018 első felében a vágótyúk felvásárlási átlagára az előző évhez képest némileg (0,9%) emelkedett, és így kilogrammonként 250 forintba került. A tyúktojás darabonkénti 20 forintos felvásárlási ára 5,3%-kal volt több, mint 2017 azonos időszakában.

A hortobágyi haltenyésztés a hazai áruhal termelésének mintegy 20%-át biztosítja.

Erdőgazdálkodás

Az elmúlt évtizedben az erdőterületek aránya megduplázódott a megyében. Erdőgazdálkodási célú terület nagysága 28 180 ha, 47 % állami, 52 % magántulajdonú erdő, 1-2 % közösségi. A több mint 28 ezer ha erdőből 675 ha uniós pályázati támogatásban részesülő telepített erdő. Az élőfakészletet 73 %-ban keménylombú, 17%-ban lágylombú, 1%-ban fenyő fajok adják. Az erdők az É-K részen elsősorban lágylombú erdők, a megye középső részén a művelés alatt álló erdők főként keménylombúak. Fakitermelési arány: 57-67 % közötti.

A megyében az erdőgazdaság meghatározó szereplője a nyírségi területek állami erdeinek jelentős részét kezelő Nyírerdő Zrt., mely négy erdészetet működtet Hajdú-Biharban. Gúthi erdészetének (7818 ha) dísze az 5 175 hektárnyi kiterjedésű Gúthi erdőtömb, mely az Alföld legnagyobb összefüggő, zárt gyöngyvirágos tölgyesét és a Nyírség egyik legszebb akácállományát foglalja magába. A cég debreceni (8 600 ha) és halápi (7 100 ha) erdészete mellett a hajdúhadházi érdemel említést: utóbbi 5 200 hektárnyi területe Nyírségen kívüli tájakra is kiterjed.

Vadgazdálkodás

Hajdú-Bihart a Nimródok Mekkájának is nevezik. A térség leghíresebb vadászterülete a Gúthi erdő, amely Nyíradony és Nyíracsád között terül el. Gúth nemcsak a két dambika-világrekordról nevezetes, hanem arról is, hogy ez az egyetlen vadászterület a világon, amely kétszer érdemelte ki a CIC, a Nemzetközi Vadvédelmi Tanács Edmond Blanc díját. Hortobágyon pedig az apróvadak gazdagsága vonzza a vadászokat szerte a világból. (Forrás: Vadgazdálkodási adattár, 2013.)

Vízgazdálkodás

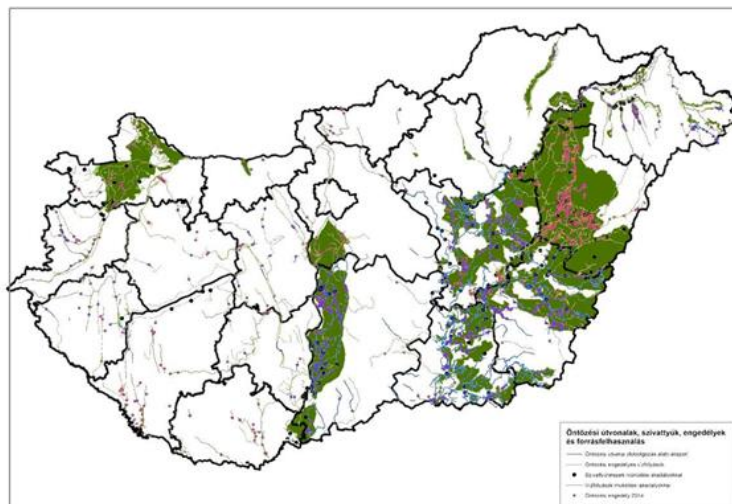
2017. október 17-én megjelent az Öntözésfejlesztési Stratégia megalkotásáról szóló 1744/2017. (X.17.) Kormány határozat. A stratégia célja a jelenlegi országosan 80 ezer hektáros öntözött terület minimum 300 ezer hektárra történő növelése, elsősorban felszíni vízkészletek felhasználásával, a felszín alatti vízkészlet igénybe vételének minimalizálása és a víztakarékos öntözési technológiák alkalmazása mellett.

A stratégia részeként a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara vállalta, hogy az öntözésfejlesztés megvalósítása szempontjából reális területeken felméri a vízigényeket, hiszen a kamara számára fontos célkitűzés a klímaváltozás hatásaival szembeni kitettség csökkentése, a termelés és a minőség stabilizálása, valamint hazánk öntözött területeinek növelése.

A vízigény-felmérés az öntözéses gazdálkodás lehetséges területeihez, a vízgyűjtő rendszerekben rendelkezésre álló vízkészletekhez és a tényleges öntözési igényekhez igazodott.

A kérdőívet tartalmazó elektronikus felület kitöltésével parcellaszinten láthatóvá váltak azok a területek, ahol valós igény mutatkozik az öntözésre. A felmérés megközelítőleg országosan 1,24 millió hektáros területet és közel 43 000 gazdálkodót érintett.

Hajdú-Bihar megye az öntözhetőség szempontjából is kiemelkedően jó adottságokkal rendelkezik, így területének 2/3-át érintve több mint 12 ezer gazdálkodó került a falugazdászok által megkeresésre. (A képen a zölddel jelölt területek kerültek a felmérésbe bevonásra.)

A felmérésbe vont gazdálkodók számának megyék közti megoszlása:

SORSZÁM	MEGYE	TERMELŐK SZÁMA
1.	HAJDÚ-BIHAR	12 164
2.	BÉKÉS	6 697
3.	BÁCS-KISKUN	4 853
4.	JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK	4 967
5.	CSONGRÁD	4 372
6.	SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG	3 286
7.	GYŐR-MOSON-SOPRON	2 868
8.	PEST	1 973
9.	BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN	939
10.	HEVES	357
11.	BARANYA	193
12.	VAS	109
13.	KOMÁROM-ESZTERGOM	105
14.	FEJÉR	33
15.	VESZPRÉM	29
16.	SOMOGY	23
17.	TOLNA	21
18.	ZALA	13
19.	NÓGRÁD	12

Az eredmények kiértékelése alapján látszik, hogy a felmérés által érintett területből a jelenleg öntözött területek 87 százaléka 4 megye területére esik;

- Jász-Nagykun-Szolnok megye 30,1 %,
- Békés megye 23,3 %,
- **Hajdú-Bihar** **18,6 %**
- Csongrád megye 15,2 %

A gazdálkodók által a jövőben öntözni kívánt területek is felmérésre kerültek, amelyek mindösszesen 377 ezer hektárt tesznek ki. A jelenleg öntözött területekhez képest a jövőbeni öntözési igények is főként ugyanabban a 4 megyében jelentkeztek, ahol jelenleg is számottevő az öntözött területek aránya, de a területarányok elérnek; Hajdú-Bihar megyében kb. 6000 gazda jelzett közel 140.000 ha-on további öntözési igényt.

- <u>Hajdú-Bihar megye</u>	<u>38,6 %</u>
- Békés megye	18,2 %
- Jász-Nagykun-Szolnok megye	16,9 %
- Csongrád megye	10,1 %

Termelői szerveződések a megyében

A termelők piaci érdekérvényesítő képességének megerősítése érdekében államilag elismert termelői szerveződések alakíthatóak. A termékcsoport szerint szerveződő termelők olyan együttműködései, amelyekben piaci pozícióik megerősítése érdekében, a termelési folyamat elősegítésére, az input anyagok beszerzésére, termékeik feldolgozásra való átvételére, tárolására, piacképes áruvá történő előkészítésére, valamint közös értékesítésére önkéntesen társulnak. Szerepük egyre hangsúlyosabbá válik; termelőik körében az ártárgyalások eredményességében, valamint a minél szélesebb körű támogatások elnyerésében meghatározó.

Megyénkben 5 elismert zöldség-gyümölcs termelői szervezet működik (Debrecen, Debrecen-Haláp, Derecske, Nyíracsad, Hajdúdorog).

4.6. Turizmus

Nemzetközi kitekintés

A Turisztikai Világszervezet (United Nations World Tourism Organization – UNWTO) a 2016. év előzetes adatai szerint a nemzetközi turistaérkezések száma 2016-ban elérte az 1 235 milliót, ami 3,9%-kal (46 millió nemzetközi turistaérkezéssel) több, mint 2015-ben. A 2009-es világválság után 2016 már sorban a hetedik év, amikor növekedést regisztráltak. Ehhez hasonló megszakítatlan növekedési sorozatra az 1960-as évek óta nem volt példa.

Európában 2016-ban 619,7 millió nemzetközi turistaérkezést regisztráltak, ami 2,0%-kal (+12 millió turistaérkezés) több, mint 2015-ben. Ez, az előző évekhez képest mérsékelt növekedési ütem az európai desztinációk vegyes teljesítményét tükrözi. Számos desztináció feltűnően jó teljesítménye nem tudta teljesen ellensúlyozni a néhány országból származó gyengébb eredményeket, amelyek a legtöbb esetben a közbiztonsággal kapcsolatos aggodalmaknak tudhatók be. Európán belül a legdinamikusabb növekedés Észak-Európát (+5,7%) és Közép- és

Kelet-Európát (+4,3%) jellemezte, Dél-Európa és a Mediterrán térség visszafogott (1,4%-os) növekedést mutatott, míg Nyugat-Európában 0,4%-os visszaesést regisztráltak 2016-ban az előzetes adatok szerint.

Hazai turizmus

Magyarországon a nemzetközi turistaérkezések száma az európai átlagot (+2,0%) jóval meghaladó mértékben, 7,0%-kal bővült. A Központi Statisztikai Hivatal előzetes adatai szerint 2016-ban a kereskedelmi szálláshelyet igénybe vevő vendégek száma (11 126 929 fő) összességében 7,0%-kal, az általuk eltöltött vendégéjszakák száma (27 695 465 éjszaka) szintén 7,0%-kal nőtt az előző évhez viszonyítva. Az átlagos tartózkodási idő 2,5 éjszaka volt, ebben nincs változás 2015-hez képest.

A külföldi vendégek számában (5 309 822 fő) 7,7%-os, az általuk eltöltött vendégéjszakák számában (13 851 332 éjszaka) 6,9%-os növekedést regisztráltak az előző évhez képest. 2016-ban a külföldiek átlagosan 2,6 éjszakát töltöttek Magyarországon (-0,8%). A belföldi vendégek száma (5 817 107 fő) 6,3%-kal, a belföldi vendégéjszakák száma (13 844 133 éjszaka) 7,1%-kal emelkedett az előző évhez képest. A belföldiek átlagos tartózkodási ideje 2,4 éjszaka (+0,8%) volt 2016-ban.

2016-ban a kereskedelmi szálláshelyek szobakapacitás-kihasználtsága 46,9%, a szállodáké pedig 56,4% volt. Az ötcsillagos szállodákban 66,9%-os, a gyógyszállodákban 64,7%-os kapacitás-kihasználtságot mértek.

2016-ban a kereskedelmi szálláshelyek bruttó szállásdíjbevételei 238,0 milliárd forintot (+11,1%) tettek ki. A bruttó szállásdíjbevételek a vendégéjszakák számánál (+7,0%) dinamikusabban nőttek. A kereskedelmi szálláshelyek közül a legtöbb szállásdíjbevételek – az összes szállásdíjbevételek 89,3%-a – a szállodákban keletkezett. A szállásdíjbevételek mellett a kereskedelmi szálláshelyek bruttó 81,2 milliárd forint vendéglátásból és további 83,2 milliárd forint egyéb szolgáltatásból és reggeliből származó bevételt realizáltak 2016-ban, így a kereskedelmi szálláshelyeken összesen több mint 402,4 milliárd forint bruttó bevétel keletkezett, ami az előző évhez viszonyítva folyó áron 9,1%-os növekedésnek felel meg. A szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás 2016-ra számított árindexe 2,7%-kal magasabb az előző évinél. Ezen belül a szálláshely-szolgáltatás területén 2,3%-os árnövekedést mértek.

2016-ban a Magyarország legjelentősebb küldőterületét jelentő európai országok vendégéjszakaszámának növekedési üteme (+6,7%) közel azonos a külföldi vendégéjszakák számának átlagos növekedési ütemével (+6,9%), az ázsiai országokból származó vendégéjszakaszám növekedése ugyanakkor jelentősen magasabb (+14,2%).

A KSH előzetes adatai szerint a legfontosabb tíz küldőországunk közül 2016-ban Szlovákia (+20,2%), Csehország (+18,7%) és Románia (+16,9%) esetében nőtt jelentősen a kereskedelmi szálláshelyi vendégéjszakák száma az előző évhez képest. Kisebb mértékben, de szintén pozitívan változott a Lengyelországból (+11,2%), az Egyesült Királyságból (+8,3%), az Ausztriából (+5,2%), az Egyesült Államokból (+2,7%) és az Olaszországból (+0,7%) származó vendégéjszakák száma is.

2016-ban több változás is történt Magyarország legfontosabb küldőpiacait tekintve: a kereskedelmi szálláshelyeken mért vendégéjszakák száma alapján Szlovákia – tartós és dinamikus növekedésének köszönhetően – bekerült a TOP 10 küldőország közé; Lengyelország maga mögé utasította Olaszországot és az Amerikai Egyesült Államokat; míg Oroszország az előző évhez képest további egy helyezéssel hátrébb csúszott a rangsorban.

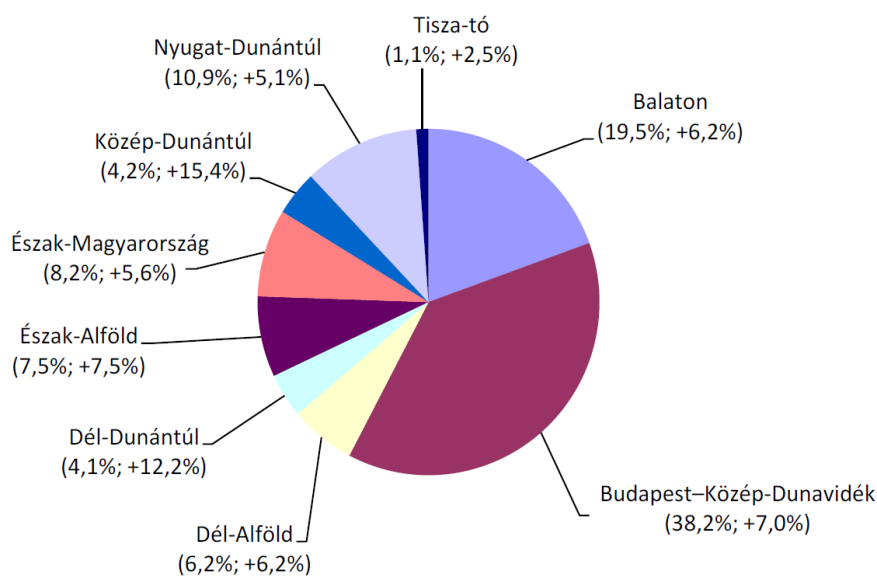
Az Észak-alföldi régió turisztikai adatai

2016-ban Magyarország minden turisztikai régiójában növekedés volt megfigyelhető a KSH előzetes adatai szerint. A teljes vendégforgalmat tekintve 2016-ban abszolút értékben a Budapest–Közép-Dunavidék régióban (+694 ezer éjszaka, +7,0%) emelkedett a legnagyobb mértékben a vendégéjszakák száma, amelyet a Balaton (+314 ezer éjszaka, +6,2%) követett.

A harmadik helyen a Közép-Dunántúl (+156 ezer éjszaka, +15,4%) szerepelt, majd a következőképp alakult a régiók sorrendje: Nyugat-Dunántúl (+147 ezer éjszaka, +5,1%), Észak-Alföld (+145 ezer éjszaka, +7,5%), Dél-Dunántúl (+125 ezer éjszaka, +12,2%), Észak-Magyarország (+120 ezer éjszaka, +5,6%), Dél-Alföld (+100 ezer éjszaka, +6,2%) és Tisza-tó (+8 ezer éjszaka, +2,5%).

Idegenforgalmi régiók	2016. év				2015. év	
	Vendégek száma a kereskedelmi szálláshelyeken		Vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken		Vendégek száma a kereskedelmi szálláshelyeken	Vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken
	(fő)	2016/2015 (%)	(db)	2016/2015 (%)	(fő)	(db)
Budapest-Közép-Dunavidéki Régió	4703796	107,2%	10580125	107,0%	4389418	9886593
Balaton Régió	1668612	106,1%	5391597	106,2%	1572970	5078012
Nyugat-Dunántúli Régió	1162230	105,2%	3024201	105,1%	1104875	2877620
Észak-Magyarországi Régió	1005919	105,8%	2268372	105,6%	950894	2148533
Észak-Alföldi Régió	769944	106,9%	2090607	107,5%	719930	1945298
Dél-Alföldi Régió	731868	106,1%	1709755	106,2%	690005	1609460
Közép-Dunántúli Régió	500933	114,3%	1165305	115,4%	438307	1009396
Dél-Dunántúli Régió	472582	110,9%	1148375	112,2%	425997	1023495
Tisza-tavi Régió	111045	100,5%	317128	102,5%	110505	309486

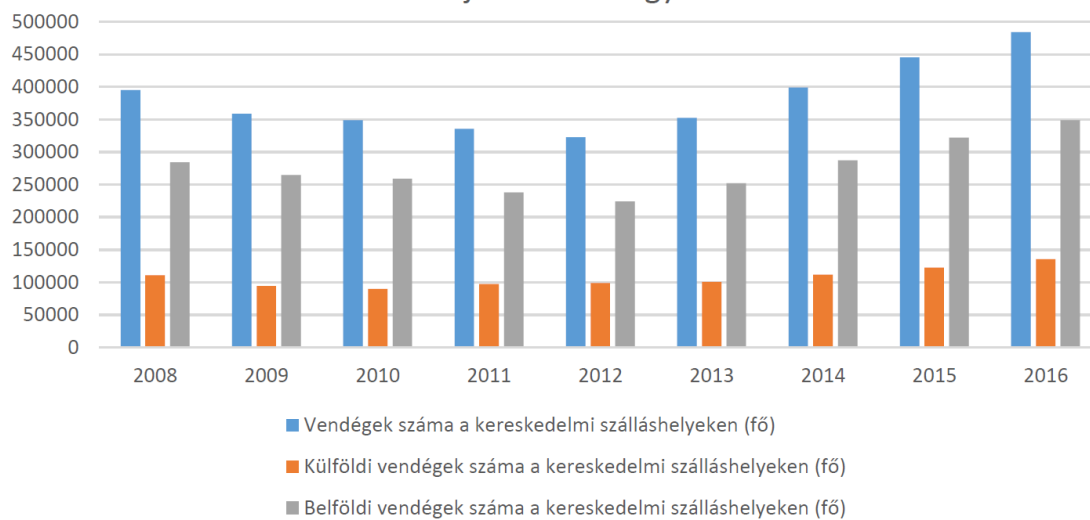
A vendégéjszakák számának alakulása a turisztikai régiókban, 2016
(részesezés 2016; változás 2016/2015)

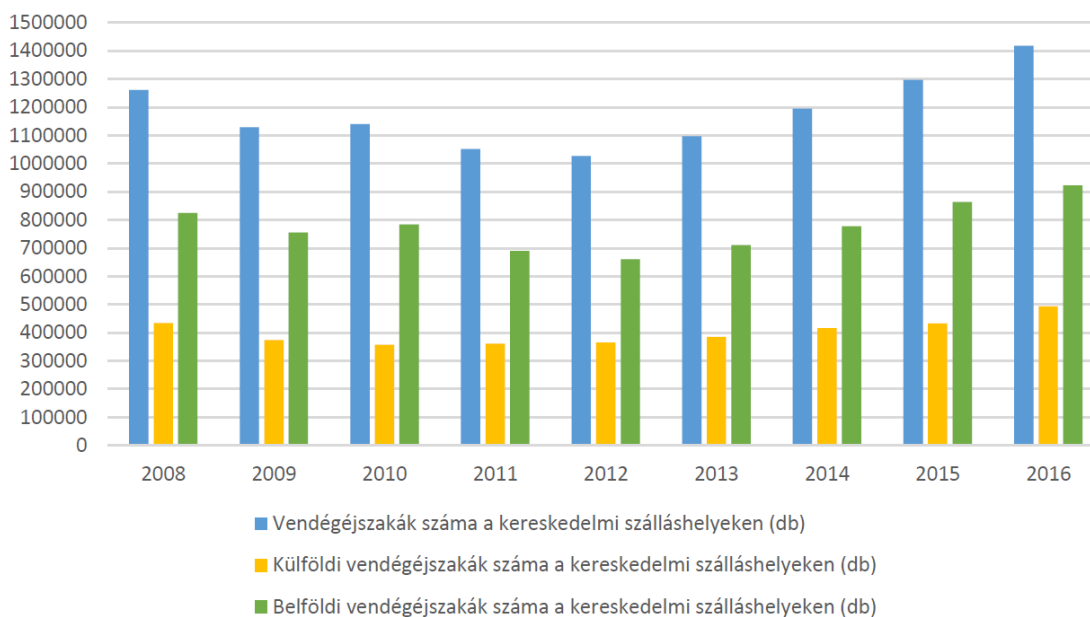
Hajdú-Bihar megye turizmusa

Hajdú-Bihar megye kereskedelmi szálláshelyeinek elmúlt évekbeli vendégforgalmi adatait mutatják az alábbi diagramok, vendégszám és vendégéjszaka számok tekintetében. Látható, hogy az elmúlt két évben igen jól teljesített Hajdú-Bihar megye, hiszen a korábbi éveket meghaladó vendégforgalmat regisztráltak a megyében és 2016-ban új rekord adatok is születtek.

Vendégek száma a kereskedelmi szálláshelyeken Hajdú-Bihar megye

Vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken Hajdú-Bihar megye

Hajdú-Bihar megye kereskedelmi szálláshelyeinek vendégforgalmi változásai
2008-2016.

Időszak	Vendégek száma a kereskedelmi szálláshelyeken		Külföldi vendégek száma a kereskedelmi szálláshelyeken (fő)		Belföldi vendégek száma a kereskedelmi szálláshelyeken (fő)	
	fő	változás az előző évhez képest %	fő	változás az előző évhez képest %	fő	változás az előző évhez képest %
2008	395006	-	110816	-	284190	-
2009	359138	90,9%	94076	84,9%	265062	93,3%
2010	348880	97,1%	89726	95,4%	259154	97,8%
2011	335797	96,3%	97564	108,7%	238233	91,9%
2012	322831	96,1%	98738	101,2%	224093	94,1%
2013	352709	109,3%	100423	101,7%	252286	112,6%
2014	399490	113,3%	111918	111,4%	287572	114,0%
2015	445398	111,5%	122890	109,8%	322508	112,1%
2016	484512	108,8%	135331	110,1%	349181	108,3%

Hajdú-Bihar megye kereskedelmi szálláshely vendégéjszaka számainak változásai 2008-2016.

Időszak	Vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken (db)		Külföldi vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken (db)		Belföldi vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken (db)	
	fő	változás az előző évhez képest %	fő	változás az előző évhez képest %	fő	változás az előző évhez képest %
2008	1260285	-	435308	-	824977	-
2009	1128619	89,6%	373784	85,9%	754835	91,5%
2010	1140429	101,0%	357222	95,6%	783207	103,8%
2011	1052094	92,3%	361648	101,2%	690446	88,2%
2012	1026459	97,6%	365340	101,0%	661119	95,8%
2013	1096373	106,8%	385089	105,4%	711284	107,6%
2014	1194130	108,9%	416306	108,1%	777824	109,4%
2015	1296392	108,6%	432921	104,0%	863471	111,0%
2016	1416878	109,3%	494108	114,1%	922770	106,9%

A tavalyi eredményekhez képest tovább folytatódott a vendégforgalom bővülés Hajdú-Bihar megyében, annak dinamikája kis mértékben tovább is erősödött. A kereskedelmi szálláshelyre érkező vendégek számánál 2015. évhez képest +8,8% emelkedés, a vendégéjszakák számánál +9,3% növekedést ért el a megye 2016-ban. A külföldi vendégérkezések számánál (+10,1%) és a külföldi vendégéjszakák számánál (+14,1%) a belföldihez képest nagyobb növekedési

dinamika figyelhető meg. A belföldi vendégek száma +8,3%-os, míg a belföldi vendégéjszakák száma +6,9%-os növekedést mutatott.

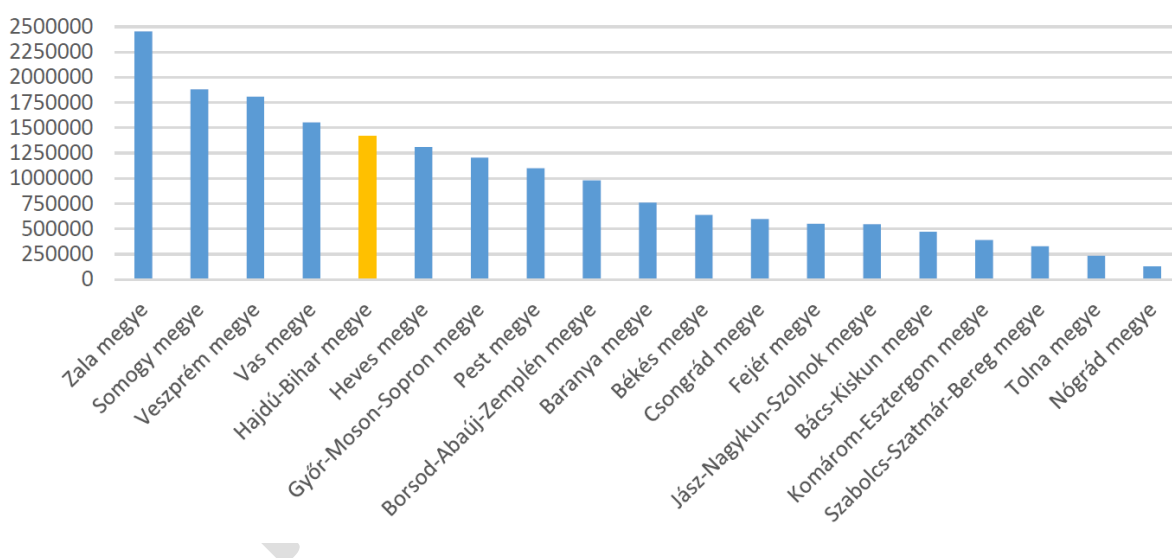
A 2015. év adataihoz mért Hajdú-Bihar megyei növekedési ütemek magasabbak mind az Észak-Alföldi régió (fő +6,9%, éj +7,5%), mind pedig az országos (fő +7,0%, éj +7,0%) adatoknál.

A megyei vendégéjszakák adják az Észak-Alföldi régió vendégéjszakáinak 62%-át, amivel Hajdú-Bihar továbbra is tartja a régió meghatározó turisztikai szerepkörét. Az ország vendégéjszakáiból a megye 5,1%-os mértékben vette ki részét 2016-ban.

A fenti értékek mellett, a megyei rangsorban is igen előkelő helyen szerepel Hajdú-Bihar megye, hiszen Budapestet nem számítva az 5. helyen található.

Ezt szemlélteti a következő diagram.

Vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken
megyénként (db) 2016

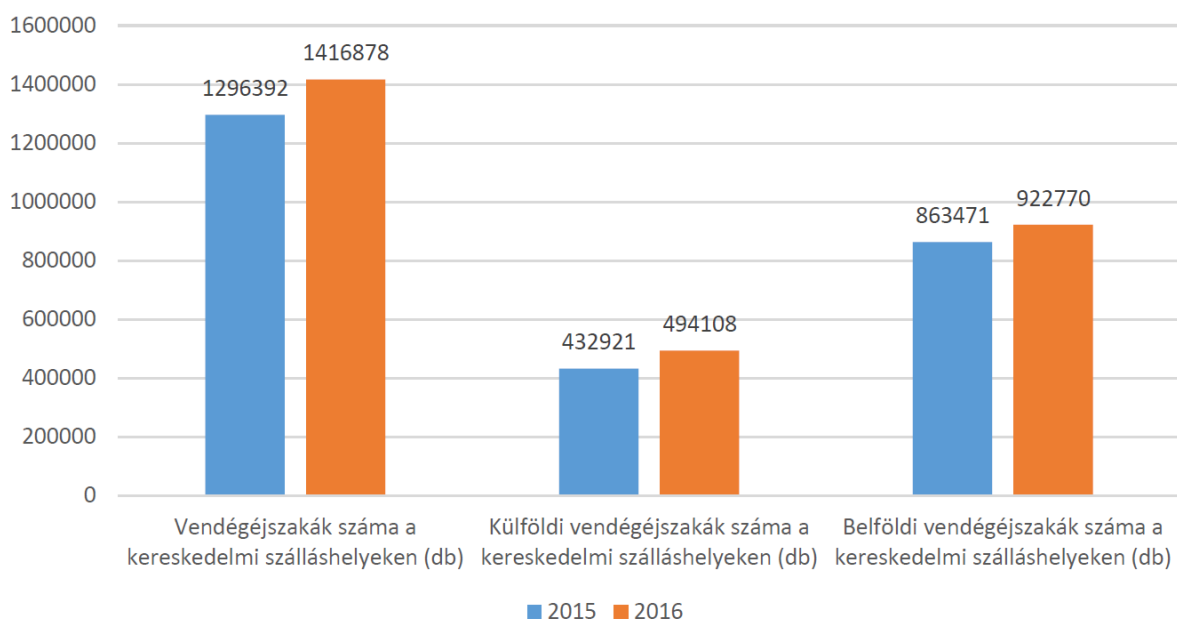
Szerencsés módon összességében nem csökkent a tartózkodási idő (2,92 éj) a tavalyi évhez képest, ezen mutatónál stagnálás tapasztalható. A külföldi vendégek átlagosan 3,65 éjt töltöttek a megyében, ami 2015-höz képest 3,6%-kal hosszab tartózkodást jelent. A belföldieknél ebben az adatban a tavalyi évhez képest csökkenés tapasztalható, akik átlagos tartózkodási ideje 2016-ban 2,64 éj volt, ami 1,3%-os csökkenést jelent a 2015-ös adathoz képest. Az országos átlagnál

magasabb tartózkodási idő a térség turizmusát meghatározó egészségturisztikai kínálatra vezethető vissza.

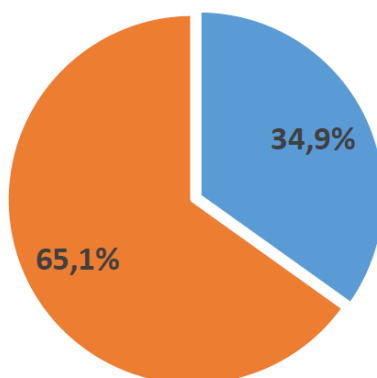
A fogadóterület további fejlesztésével, kompetens desztinációs munkával, beutaztatói tevékenység fokozásával, komplex térségi ajánlatokkal a tartózkodási idő növelhető kell, hogy legyen.

A nemzetközi kereslet tovább növekedett, annak üteme az előző évnél nagyobb arányú volt. Fontos megtalálni, hogyan lehetséges az érdeklődés középpontjában tartani Hajdú-Bihar megyét nemzetközi viszonylatban.

A vendégéjszakák nemzetiségi megoszlását vizsgálva megállapítható, hogy Hajdú-Bihar megyét alapvetően a belföldi vendégek keresik fel. Növekedő nemzetközi érdeklődés elsősorban a megye turisztikai szempontból két húzóvárosában, Hajdúszoboszlón és Debrecenben figyelhető meg.

Vendégéjszakák nemzetiségi megoszlása

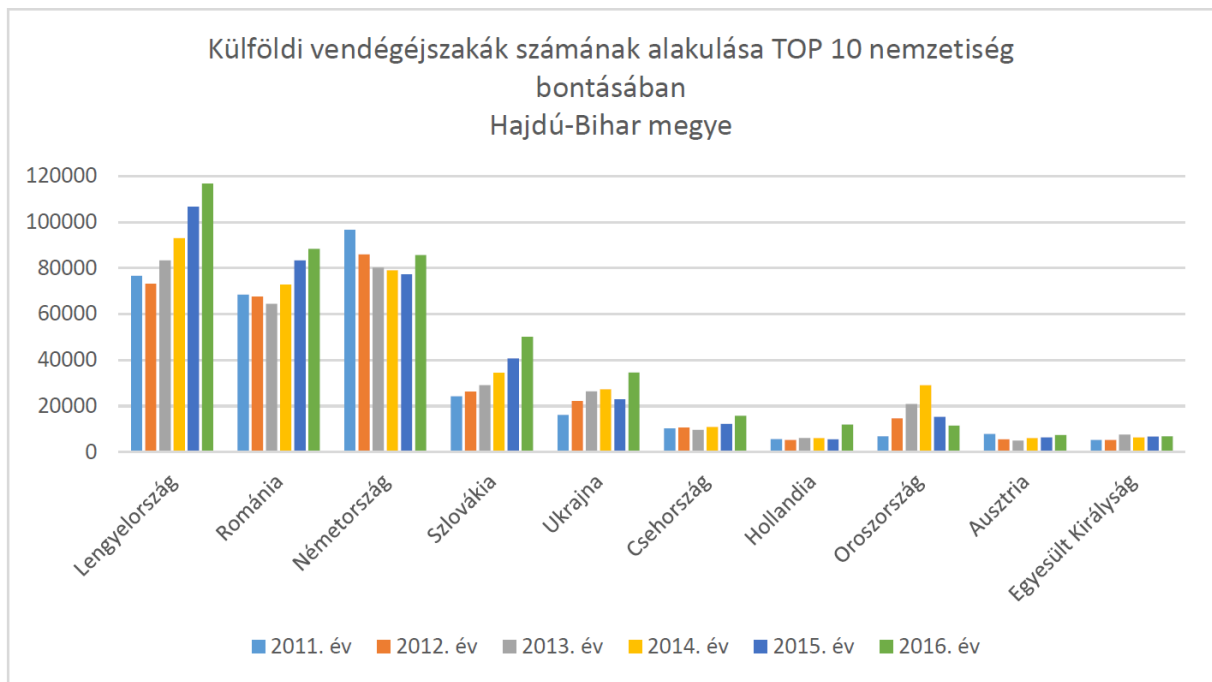
- Külföldi vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken (db)
- Belföldi vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken (db)

Az átfogó helyzetelemzéshez, illetve a következő időszak stratégiájának kialakításához, finomhangolásához érdemes vizsgálni a teljes vendégforgalom 34,9%-át kitevő külföldi vendégéjszakák további, részletesebb bontását.

Az alábbi táblázat és diagram mutatja be a 2011-2016 időszak külföldi vendégforgalmi adatainak változásait, valamint a 2016 évi adatok alapján, vendégéjszaka számok tekintetében rangsorba állítja Hajdú-Bihar megye TOP 10 nemzetközi küldőpiacát:

Hajdú Bihar megye fő küldő területei 2016-ban

Vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken (db)	2011. év	2012. év	2013. év	2014. év	2015. év	2016. év
Lengyelország	76538	73251	83262	92934	106678	116745
Románia	68469	67570	64423	72832	83356	88329
Németország	96671	85837	80133	79032	77350	85600
Szlovákia	24209	26190	29082	34381	40691	50103
Ukrajna	16122	22174	26451	27289	22954	34639
Csehország	10283	10719	9633	10924	12206	15675
Hollandia	5650	5233	6100	6004	5481	11902
Oroszország	6914	14597	20867	29117	15282	11564
Ausztria	7805	5481	4945	6054	6361	7423
Egyesült Királyság	5179	5174	7533	6305	6733	6850

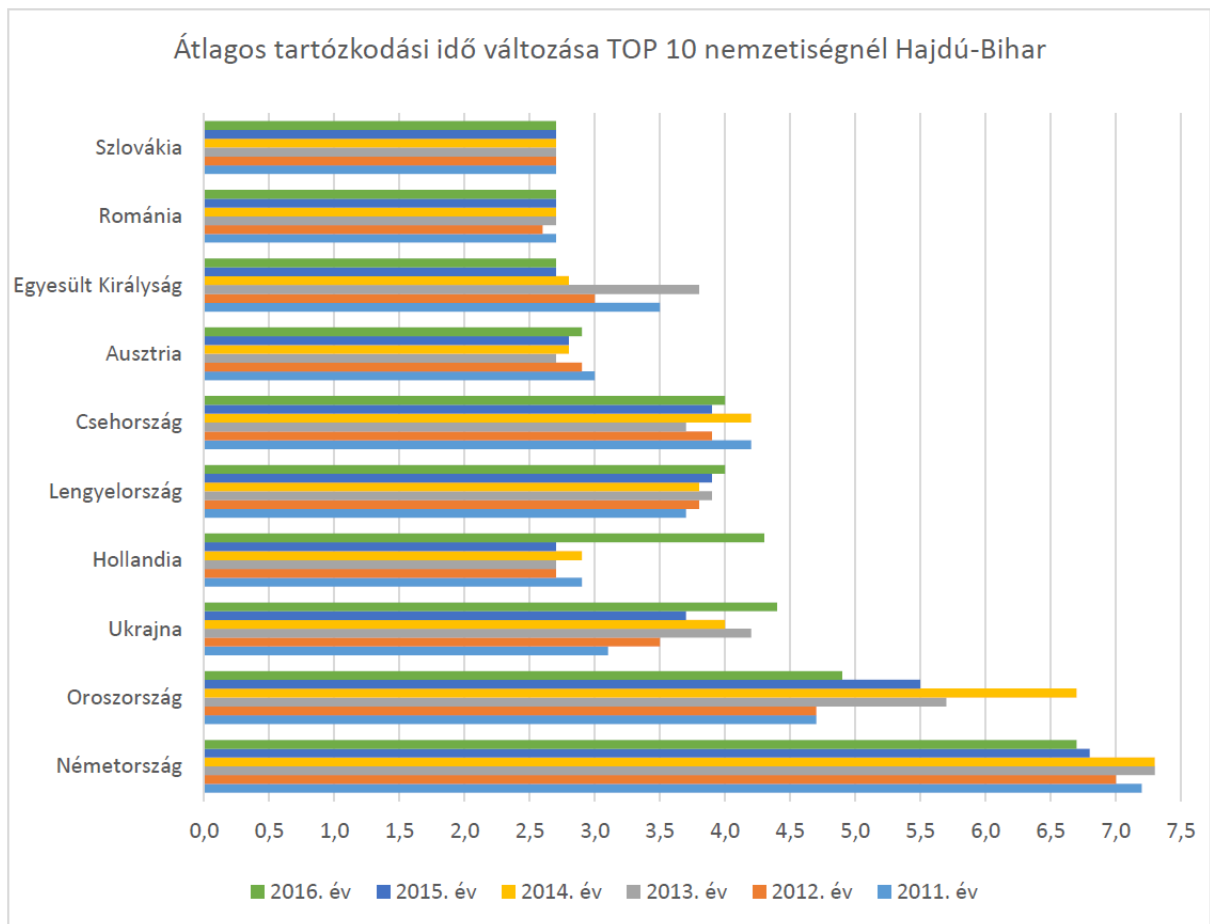

Az előző időszakok és a legfrissebb előzetes adatok jól mutatják a megye külföldi küldő piacainak prioritását. Megyei vonatkozásban elsődleges küldő piacnak tekinthető Lengyelország, Románia és Németország, a másodlagos piachoz tartozik Szlovákia és Ukrajna, míg a TOP 10 nemzetiség többi országa harmadlagos piacként értelmezhető jelenleg.

A lengyel és román vendégforgalom már legalább három egymást követő évben fejlődést mutat, míg a német vendégéjszakákban több évnnyi hanyatlást követően ismét emelkedés tapasztalható. Ezekre a kedvező jelzésekre a továbbiakban is építeni kell, ezeket a piacokat kiemelten szükséges kezelni.

Az elsődleges piacok mellett kellő energiát kell fordítani a szlovák és ukrán piacra, hiszen ezeknél is dinamikus növekedés látható és jelentős potenciállal rendelkeznek a megye turizmusára vonatkozóan.

A külföldi vendégek átlagos tartózkodási ideje a 2015-ös évben mért adatokhoz képest átlagosan 3,6%-kal növekedett, azonban érdemes ezt az adatot is megvizsgálni nemzetiségenként, mivel a különböző piacokon eltérő változások eredményezték ezt az általános növekedést.

Figyelemmel kell lenni küldő piaconként az átlagos tartózkodási időkre és azoknak megfelelő, valamint hosszabb tartózkodási időre ösztönző komplex turisztikai csomagajánlatok piacspezifikus készítésére és az adott piacon való megfelelő promóciójára.

A 2016. évi kereskedelmi szálláshelyi eredményeket településekre is leválogatva, az alábbi adatsort kapjuk a tavalyi esztendőre. Itt megjegyeznénk, hogy a táblázat csak az éves szinten min. 1.000 vendégéjszakát regisztrált településeket tartalmazza. Ezeken kívül még 5 megyei településen regisztráltak vendégéjszakát kereskedelmi szálláshelyen.

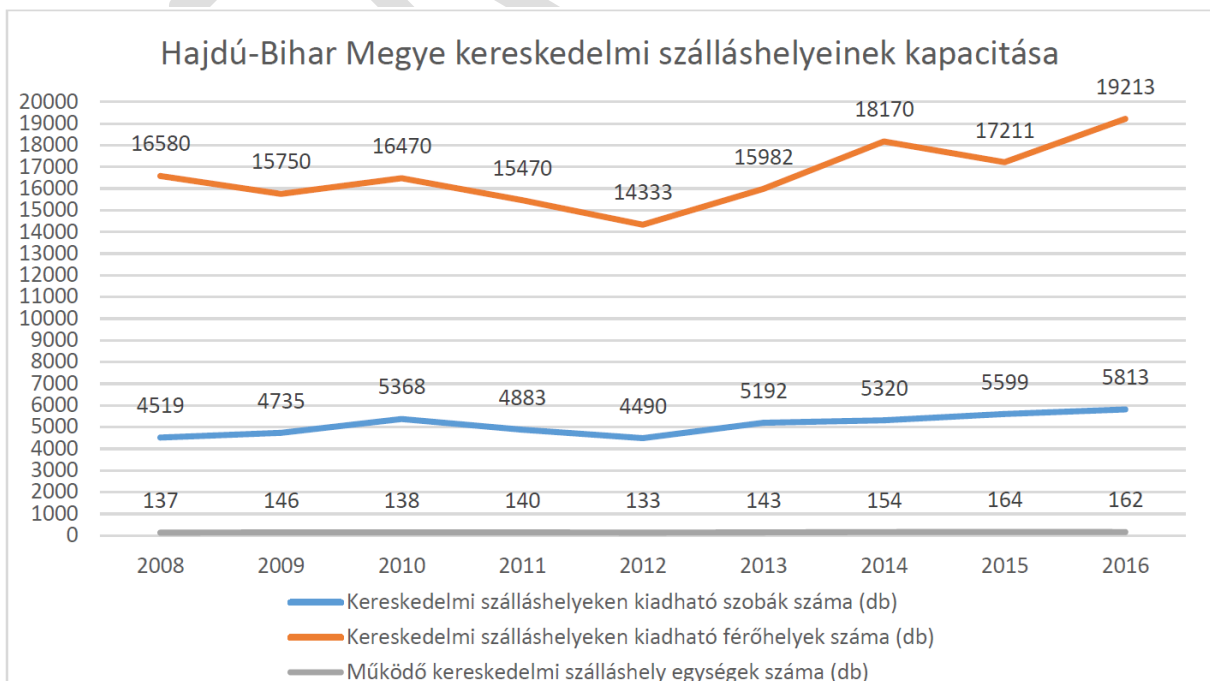
TOP városok Hajdú Bihar megyében

Település	Vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken (db)
Hajdúszoboszló	937846
Debrecen	387692
Hajdúnánás	17474
Püspökladány	13933
Hajdúböszörmény	13037
Hortobágy	9976
Berettyóújfalú	9215
Tiszacsege	6813
Balmazújváros	5832
Ebes	2391
Kaba	1814
Mezőpeterd	1800
Nádudvar	1635
Hosszúpályi	1361
Földes	1305
Hajdúdorog	1074
Polgár	1051

Ezen adatokból könnyen kiszámolható, hogy Hajdúszoboszló adja a teljes megyei vendégforgalom 66,2%-át, Debrecen a 27,4 %-át, a többi település pedig a maradék 6,4 %-on osztozik.

Hajdú-Bihar megye kereskedelmi szálláshelyeinek kapacitása is jelentősen bővült az elmúlt években, 162 db üzemelő egységnél a kiadható férőhelyek száma 2016. évben meghaladta a 19 ezer darabot.

A kereskedelmi szálláshelyek részletesebb vizsgálatához további mutatók szükségesek, így a szoba- és férőhelykapacitás-kihasználtság is, azoknak előző évhez, valamint az országos, régiós és további megyei adataihoz való viszonyítása.

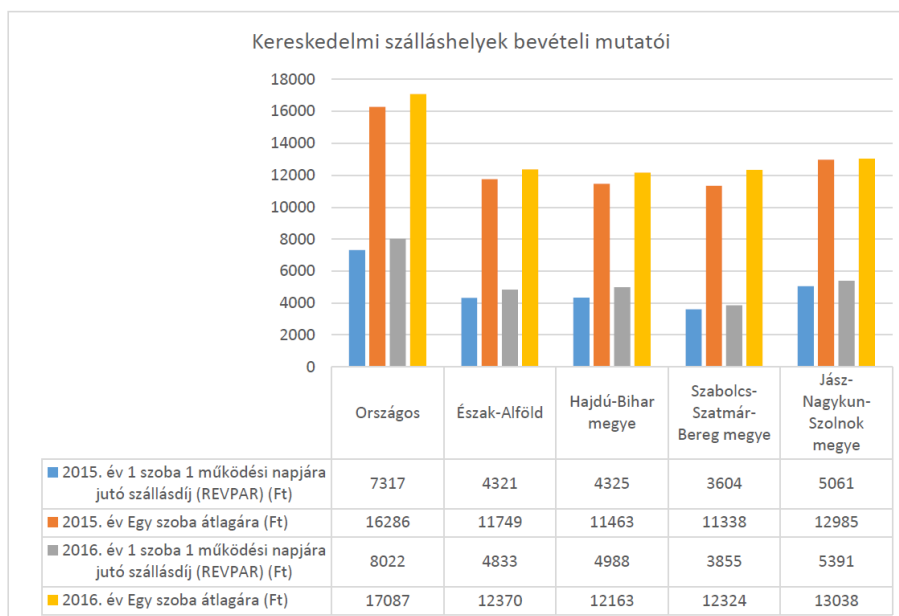
Kereskedelmi szálláshelyek kihasználtsági mutatói

Terület	2015. év		2016. év	
	Szobakapacitás-kihasználtság (%)	Férőhelykapacitás-kihasználtság (%)	Szobakapacitás-kihasználtság (%)	Férőhelykapacitás-kihasználtság (%)
Országos	44,9	28,4	46,9	30,1
Észak-Alföld	36,8	21,3	39,1	22,9
Hajdú-Bihar megye	37,7	26,4	41,0	28,9
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	31,8	14,6	31,3	15,3
Jász-Nagykun-Szolnok megye	39,0	18,0	41,3	18,4

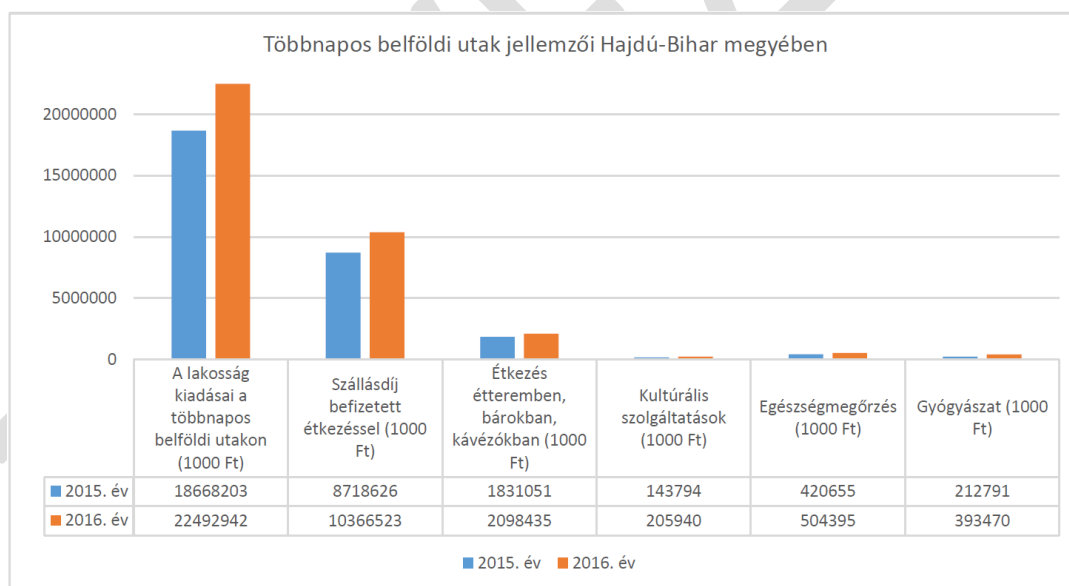
A szobakapacitás-kihasználtság és férőhelykapacitás-kihasználtság megyei adata is elmarad az országos átlagtól, még annak ellenére is, hogy a 2016-os évben az előző évhez képest ezen adatok mind az országos, mind a régiós és mind a régió további megyéinek adatai szerint a legnagyobb dinamikájú növekedést mutatta Hajdú-Biharban (szobakapacitás-kihasználtság +8,8%; férőhelykapacitás-kihasználtság +9,5%).

A turisztikai teljesítmény elemzésénél fontos kitérni a helyi, vállalkozói szintű adatokra, a forgalom, eredményességet befolyásoló mutatók vizsgálatára, azok összehasonlító jellegű kimutatására, hogy a lehetőségek és veszélyek kitűnhessenek.

Ebből a szempontból néztük meg a megyében az átlagos szobaár, valamint REVPAR (1 szoba 1 működési napjára jutó szállásdíj) adatok változását és területi összehasonlítását is, amely alapján a megye az átlag adatok alapján alulpozícionálnak tekinthető:

A fenti megközelítésben érdemes a megye vendégekörének, ezen belül is a meghatározó belföldi vendégekörnek a költési szokásait, költési hajlandóságát és a költségek szolgáltatási körönkénti megoszlását is figyelembe venni:

A diagramban szereplő KSH adatok szerint az elsődleges turisztikai szolgáltatási körök mindegyikében forgalmonövedés tapasztalható, ami biztató a következő időszakra vonatkozóan is. Ennél a témakörnél meg kell jegyezni, hogy a belföldi turizmus növekedésének egyik fő motorja a SZÉP kártya, amely népszerűsége 2016-ban is töretlen volt. A belföldi szállásdíj bevételek közel 25%-át SZÉP kártyával teljesítik, ami a megye belföldi vendégekör orientáltsága miatt meghatározó tényező.

4.7. Szolgáltatások, kereskedelem

A szolgáltató szektor súlya Hajdú-Bihar gazdaságában – mind GDP, mind foglalkoztatás tekintetében – elmarad valamelyest a hazai átlagtól, de a vidéki megyék összteljesítményét meghaladja. A szektor jelentősége folyamatos növekedést mutat, melynek nyomán a megye mindinkább távolodik a vidéki átlagtól és zárkózik az országos átlagértékhez (foglalkoztatás tekintetében több évben az országos átlag fölé került). A szolgáltató szektor által előállított bruttó hozzáadott érték abszolút nagysága alapján Hajdú-Bihar – Budapest és Pest megye, valamint Borsod-Abaúj-Zemplén megye után – negyedik helyezett volt 2017-es adatok alapján. A szolgáltató szektorban előállított bruttó hozzáadott érték egy lakosra és egy foglalkoztatottra jutó értéke is elmarad az országos átlagtól, de meghaladja a vidéki megyék átlagát, miközben mindkét mutató esetében tapasztalható némi közeledés az országos átlaghoz.

Mindez a magas hozzáadott értéket képviselő szolgáltatások viszonylag magas arányára hívja fel a figyelmet.

A szolgáltató szektorban megfigyelhető belső strukturális átalakulásának nyertesei a gazdasági válságot megelőző időszakban a kereskedelem, a szállítási és kommunikációs szektor, a pénzügyi tevékenységek, valamint az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatások, vesztesei az állami szereplők által dominált ágazatok (közigazgatás, védelem, oktatás, egészségügy, szociális ellátás) voltak. Az elmúlt években az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatások mellett az egészségügyi és szociális ellátás területe növekedett. Hajdú-Bihar szolgáltató szektorán belül – összhangban Debrecen felsőoktatásban játszott kiemelkedő szerepével – az oktatás jelentős mértékben felülreprezentált az országos átlagértékhez képest, de erős az egészségügy, szociális ellátás, valamint (a Debrecen - Hajdúszoboszló - Hortobágy idegenforgalmi háromszögnek köszönhetően) a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás pozíciója is. A szállítási és kommunikációs szektor, a pénzügyi tevékenységek, valamint az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatások súlya elmarad a hazai átlagtól

Az iparhoz hasonlóan – és az országos tendenciáknak megfelelően – Hajdú-Bihar megye szolgáltató szektorának számos ágazata (kereskedelem, pénzügyi szolgáltatások, szállítási és kommunikációs szektor) jelentős külföldi tőkebefektetések színterévé vált az elmúlt időszakban. Viszonylag újabb keletű jelenségnek számít a regionális szolgáltató központok (shared service centers) megjelenése. A jelentős számú, egyetemi végzettséggel rendelkező, idegen nyelven kommunikálni képes fiatal munkaerő több transznacionális vállalat (British

Telecom, IT Services) Debrecenbe települését segítette, így a hajdúsági megyeszékhely az ilyen típusú beruházások egyik legjelentősebb vidéki telephelyévé vált. Az amerikai National Instruments debreceni telephelye az ipari termelő funkciók mellett több szolgáltató funkciót (IT Fejlesztő Központ, Customer Service Center, Pénzügyi Szolgáltató Központ, Európai Jogi Osztály) is integrált a transznacionális vállalat szervezetén belül. Az ipar-építőipar cégeihez hasonlóan, a szolgáltató szektor vállalkozásai is a centrum térségeket preferálják: megyei átlagot meghaladó vállalkozássűrűség csak a Debrecen városát tartalmazó településkategóriákban (kedvezőbb társadalmi-gazdasági helyzetű kistérségek és települések, Debrecen agglomerálódó térsége) figyelhető meg, illetve viszonylag magas értékeket értek el a nagyobb vidéki városok („dinamikus és dinamizálható térségi központok”).

A legalább 10 főt foglalkoztató szolgáltató vállalkozások jelentős része Debrecenben található, vidéken ugyanakkor a legfontosabb idegenforgalmi célpontnak számító Hajdúszoboszló vezetett, melyet a legnagyobb vidéki városok (Balmazújváros, Berettyóújfalú, Hajdúböszörmény, Hajdúnánás és Püspökladány) követték.

A 250 főnél több alkalmazottal bíró szolgáltató nagyvállalatok 70%-a debreceni székhelyű volt, a megyeszékhelyen kívül ebesi, hajdúszoboszlói és nádudvari székhellyel regisztráltak szolgáltató nagyvállalatokat. E cégek főként a szállítás-logisztika (DKV, Hajdú Volán, Trans-Sped), az idegenforgalom (Debreceni Gyógyfürdő, Hungarospa Hajdúszoboszlói Gyógyfürdő), valamint a kereskedelem (pl. KITE) területén működtek.

Debrecen regionális központként az egyik legfejlettebb intézményrendszerrel bíró vidéki város Magyarországon, a Debreceni Egyetem pedig – közel 30 ezer hallgatóval (köztük közel 6 ezer külföldivel) – egész Hajdú-Bihar megye legnagyobb munkaadója.

Nemcsak foglalkoztatási szerepköre és szellemi termékei miatt fontos az egyetem a város és a megye életében: a nem debreceni diákok éves helyi költségét közel 9 milliárd forintra becsülik. A vidéki városok közül Hajdúböszörmény felsőoktatási, Berettyóújfalú egészségügyi központ. Pozitívum (1) a szolgáltató szektor belső strukturális átalakulása, a nem állami szegmensek jelentőségének növekedése, és a külföldi működő tőke-befektetések szektorban történő megjelenése. (2) Fontos adottság az oktatás (az egész régió legnagyobb munkaadójának számító Debreceni Egyetemmel), illetve a turizmushoz kötődő tevékenységek viszonylagos felülreprezentáltsága.

Negatívum (1) a szolgáltatások dinamikus elemeinek (ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatások, pénzügyi szektor) aránylag kisebb szerepe, továbbá (2) a szolgáltató vállalkozások nagyon erős és minimális súlypont-eltolódást sem igen mutató területi

koncentrációja, mely a centrum és a perifériák közti differenciák növelésében komoly szerepet játszik.

Kereskedelem

A megyében két tevékenység tekinthető tradicionálisnak: a kereskedelem és a mezőgazdaság. Természetéből adódóan ez a két tevékenység nem igényel olyan széleskörű szervezeti felépítést vagy rendkívül magas szaktudást, mint például egy magas szintű elektronika gyártóüzem, így az e két iparágra épülő vállalalkozási formák is meghatározóak lettek a megyében. A mikro- és kisvállalkozások száma rendkívül magas, melyből nagy számot tesznek ki az önfoglalkoztató, vagy éppen a szűk családot foglalkoztató, 100%-ban mezőgazdaságból élő vállalkozások. Ezen vállalkozások sajnos nem elég hatékonyak és innovatívak ahhoz, hogy egy-egy termékükkel piacvezető pozícióra törjenek, a legtöbb esetben közvetlen beszállítói státusz elérésére sem képesek.

A legtöbb működő vállalkozás a megyében a Kereskedelem, gépjárműjavítás szektorban található ezután következnek az Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység ágazat vállalkozásai. A harmadik legtöbb vállalkozás pedig a Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat szektorban található. kerül ki. Ezen három ágazatban működő vállalkozások adják az összes megyei vállalkozás közel 40%-át.

2016	
Nemzetgazdasági ág	Működő vállalkozások száma (db)
Kereskedelem, gépjárműjavítás (G)	6737
Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység (M)	4408
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat (A)	2267
Építőipar (F)	3032
Ipar (B+C+D+E)	2209
Ipar víz- és hulladékgazdálkodás nélkül (B+C+D)	2134
Humán-egészségügyi, szociális ellátás (Q)	1997
Egyéb szolgáltatás (S)	1696
Adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység (N)	1668
Oktatás (P)	1586
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás (I)	1260
Szállítás, raktározás (H)	1238
Ingatlanügyletek (L)	1141
Információ, kommunikáció (J)	1119
Pénzügyi, biztosítási tevékenység (K)	874
Művészet, szórakoztatás, szabadidő (R)	673

Közigazgatás, védelem; kötelező társadalombiztosítás (O)	3
ÖSSZESEN	34042

Hajdú-Bihar megyében árbevétel szempontjából a legjelentősebb iparág a kereskedelem és gépjárműjavítás, ami nagyban köszönhető az ezen szektorban lévő magas számú vállalkozásnak. A kereskedelem és gépjárműjavítás szektorában lévő vállalkozások száma nem csak megyei tekintetben kimagasló mennyiségű, hanem országos tekintetben is magasnak tekinthető. Ezen szempont szerint 2016. évi adatok alapján Hajdú-Bihar Megye az 4. helyet foglalja el Budapest, Pest megye és Bács-Kiskun Megye után.

A fentiek alapján is ki lehet jelteni, hogy a megye gazdaság szerkezete kevésbé sokszínű, inkább a bipolaritás jellemzi: a kereskedelem és a mezőgazdaság az a két iparág, mely a leginkább meghatározó tevékenység a megyei településein. Ez mindenképpen fejlesztendő terület, ugyanis nagy kockázatot hordoz magában a helyi gazdasági szereplők prosperitására nézve az „egy lábbon állás”.

A fenti adatoknak megfelelően az oktatásban is megjelenik a kereskedelem jelentősége. 2015 októberében összesen 847 fő tanult a megyében kereskedelem szakmacsoportba tartozó szakmát. A hallgatók 61%-a (520 fő) eladónak tanult a megyében, mely hét településen volt 2015. októberben elérhető, tanulható szakma, de száz főt meghaladó létszámban tanultak logisztikai ügyintézőnek (14%; 118 fő) és kereskedőnek (14,6%; 124 fő) is Hajdú-Bihar megyében. Az Oktatási Hivatal adatai szerint a megyében, 2015 októberében, mindösszesen 10-en tanultak ruházati kereskedőnek, de a postai üzleti ügyintéző szakmát is csak harmincan választották.

Legnagyobb kereskedelmi profilú vállalkozások Hajdú-Bihar Megyében 2017-es adatok alapján:

Alföldi Sertés Értékesítő és Beszerző Szövetkezet

A szövetkezet 2003 óta működik, napjainkban évi mintegy 650 000 vágósertés értékesítését koordinálja hazai vágóhidak, valamint a szomszédos országok feldolgozói részére. Részesedésük a magyar piacon eléri a 20%-ot.

Nettó árbevétel (2017. év): 28 633 millió Ft

Foglalkoztatottak száma (2017. év): 6 fő

Chemical-Seed Kft.

A Kft. fő tevékenysége mezőgazdasági inputanyagok (műtrágyák, növényvédőszer, vetőmagok) kereskedelme, továbbá növénytermesztéshez kapcsolódó szolgáltatások nyújtása. A vállalat évente több mint 50 000 tonna szántóföldi műtrágyát forgalmaz. Debrecenben lévő központi egysége mellett Berettyóújfaluban, Kabán, Hajdú-Bihar megyén kívül pedig Jászfényszaruban és Békésen működtet telephelyet.

Nettó árbevétel (2017. év): 19 147 millió Ft

Foglalkoztatottak száma (2017. év): 63 fő

GSV Kereskedelmi Kft.

A magyar építőanyag és kerámia piac egyik vezető kereskedelmi vállalata a debreceni Gulyás Tüzép üzemeltetője. Míg a cég építőanyag kínálata főként a hazai nagy gyártó-vállalatok termékeit foglalja magában, addig a kerámia- és belsőépítészeti termékei nagy részben olasz, spanyol, szerb, lengyel és török gyártóktól származnak.

Nettó árbevétel (2017. év): 7 070 millió Ft

Foglalkoztatottak száma (2017. év): 154 fő

KITE Zrt.

A nádudvari székhelyű, magyar tulajdonú Zrt. 5 régióban, 19 telephellyel működik. Mezőgazdasági gépek kereskedelme, szervizelése és alkatrészellátása mellett, fő profiljában szerepel a szántóföldi gazdálkodás, kertészet, takarmányozás, valamint a környezetápolás is. A vállalat önálló szervezeti egységként hitel irodát is működtet, melynek feladata a KITE-től gépet vásárló partnerek finanszírozási folyamatának teljes körű menedzselése.

Nettó árbevétel (2017. év): 267 733 millió Ft

Foglalkoztatottak száma (2017. év): 1148 fő

Gazdaság és társadalom – Trendek és folyamatok

Az ország területének 6,7%-án elterülő, lakónépességének 5,4%-át adó Hajdú-Bihar megyében születések száma 1,8%-kal csökkent, a halálozásoké ugyanakkor 5,3%-kal emelkedett a 2016. évihez viszonyítva; a születések és a halálozások egyenlegeként kialakult természetes fogyás következtében 1100 fővel csökkent a megye lakóinak száma, ami 64%-kal, 428 fővel meghaladta az egy évvel korábbit.

A KSH munkaerő-felmérése alapján 2017 IV. negyedévében Hajdú-Bihar megye 15–74 éves népességének 60,6%-a, 244 ezer fő tartozott a gazdaságilag aktívak körébe. Közülük 232 ezren foglalkoztatottként, 12 ezren munkanélküliként jelentek meg a munkaerőpiacon. A foglalkoztatottak és a munkanélküliek száma is az országosnál nagyobb mértékben változott, előbbi 1,7%-kal nőtt, utóbbi 43%kal csökkent 2016 IV. negyedévéhez viszonyítva. 2017 IV. negyedévében a 15–74 éves népességen belül 57,6%-ra emelkedett a foglalkoztatottak aránya, ami 2,2 százalékponttal alacsonyabb volt az országos átlagnál. A munkanélküliségi ráta 5,0%-ra mérséklődött, ami az országos átlagot 1,3 százalékponttal meghaladta. A gazdaságilag inaktívak közé a vizsgált népességcsoportból 159 ezren tartoztak, 1,1%-kal többen, mint egy évvel korábban.

Hajdú-Bihar megyei székhellyel 2017. december 31-én 105 ezer gazdasági szervezetet tartottak nyilván, 1,0%-kal többet, mint egy évvel korábban. Ezen belül a szervezetek 94%-át adó vállalkozások száma is bővült (1,1%-kal), melyek 19%-a a társas, 81%-a az önálló működési formák valamelyikébe tartozott. A társas vállalkozások (19 ezer) csaknem 70%-át adó korlátolt felelősségű társaságok száma 1,7, a 27%-os részarányú betéti társaságoké 2,9%-kal csökkent. A megyében nyilvántartott 186 részvénytársaság száma hárommal több volt, mint 2016. december végén. A társas vállalkozások 93%-ának a létszáma nem érte el a 10 főt. Az önálló vállalkozók száma (79 ezer) 1,9%-kal nőtt az egy évvel korábbihoz viszonyítva, a háromtizedüket adó egyéni vállalkozók köre 6,6%-kal bővült. Az önálló vállalkozók közül a fő- és mellékfoglalkozásúak 33, illetve 43, a nyugdíjasok 24%-ot képviseltek, a fő- és mellékállásúaknál növekedést, a nyugdíjasok körében csökkenést regisztráltunk.

Főtevékenységük alapján a társas vállalkozások a kereskedelem (25%), a tudományos és műszaki tevékenység (15%) és az építőipar (10%), az önálló vállalkozók a mezőgazdaság (55%) és az ingatlanügyletek (10%) ágakba tartoztak a leggyakrabban.

A Hajdú-Bihar megyei székhelyű gazdasági szervezetek 2017 folyamán 146 milliárd forintot fordítottak új beruházásokra, összehasonlítva áron számítva – az országos növekedéshez hasonlóan – 23%-kal többet, mint egy évvel korábban. A fejlesztések 29%-át a feldolgozóiparba, 14%-át a mezőgazdaságba, 11–11%-át a kereskedelembe és az energiaiparba tartozó szervezetek valósították meg. A mezőgazdaság kivételével a felsorolt tevékenységek mindegyikében nőtt a beruházások volumene, különösen nagymértékben (mintegy negyedével) a kereskedelemben. A kisebb súlyú szolgáltató területek közül a közigazgatásban és az

oktatásban – alacsony bázisról – erőteljes bővülést, a szállítás, raktározásban csökkenést regisztráltunk.

A feldolgozóiparban finanszírozott beruházásokon belül a vegyipar, a gép-, gépi berendezés gyártása, valamint az élelmiszeripar részesedése volt a legjelentősebb. A fejlesztési kiadások 45%-át gép- és berendezés-, 40%-át építési, 9,4%-át jármű-, 6,0%-át egyéb célú beruházásokra használták fel. A gépek, berendezések 52, a járművek 97%-a importból származott. A beruházások volumene mind a négy csoportban nőtt, gépekre és berendezésekre 15, épületekre és egyéb építményekre 39, járművekre 19, egyéb beruházásokra (döntően tenyész- és igásállatok tartásával kapcsolatos fejlesztésekre) 4,4%-kal fordítottak többet az egy évvel korábbinál. A 4 főnél többet foglalkoztató Hajdú-Bihar megyei ipari telephelyek 2017. évi 726 milliárd forint termelési értéke összehasonlító áron 2,8%-kal elmaradt az egy évvel korábbtól. A megyei székhelyű, 49 főnél többet foglalkoztató ipari vállalkozások 694 milliárd forint termelési értéke összehasonlító áron 2,5%-kal kevesebb lett.

A feldolgozóiparban kismértékben, 0,5%-kal bővült a kibocsátás, az energiaipar teljesítménye viszont jelentősen, 21%-kal visszaesett. Ez utóbbi elsősorban szervezeti változásoknak volt tulajdonítható. A feldolgozóiparon belül a termelés 34%-át adó vegyiparban 2,5%-kal nőtt, a 22%-át kitevő élelmiszeriparban 11%-kal csökkent a kibocsátás volumene. Az értékesítésből származó 707 milliárd forint bevétel a 2016. évitől összehasonlító áron 13%-kal elmaradt.

A jelentős mértékű visszaesés a belföldi eladásokat érintette, amelyek volumene – nagyrészt a 2016. október 1-jén történt gázszolgáltató váltás következtében – nem érte el az egy évvel korábbi héttizedét. Az értékesítés 63%-át adó export bevétele 2,6%-kal emelkedett. Az exportorientált vegyipar belföldi eladásait tekintve 12%-os volumencsökkenést, kivételében viszont 8,0%-os növekedést realizált, a hazai piacra nagyobb mértékben értékesítő élelmiszeripar pedig mindkét relációban csökkentette eladásait.

A 49 főnél többet foglalkoztató megyei székhelyű ipari vállalkozásoknál alkalmazásban állók (21 ezer fő) száma 0,9%-kal, a termelékenység 1,6%-kal csökkent.¹

¹ <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/megy/174/index.html>

4.8. K+F, innováció, hálózatosodás

Kutatás, fejlesztés és innovációs teljesítmény vonatkozásában hiányos a megyére vonatkozó adatbázis, azonban néhány, az Észak-alföldi Régiót érintő információ is segítette az áttekintést: A high-tech szektorban foglalkoztatottak aránya a teljes foglalkoztatotti létszám tekintetében 3,6% (2016); a tudományos-technológiai területek humán erőforrás aránya az aktív lakosság arányában majdnem elérte a 27%-ot (2016).² Nemzeti szinten elmondható, hogy 2016-ban a kutatás-fejlesztési tevékenységre nemzetgazdasági szinten több mint 427 milliárd forintot, a GDP 1,22%-át fordították. Ez az összeg folyó áron számítva az előző évinél 8,8%-kal alacsonyabb. A vállalati kutatóhelyek, illetve a kutató-fejlesztő intézetek és egyéb költségvetési kutatóhelyek ráfordításai egyaránt 7,9, a felsőoktatásban működő kutató-fejlesztő helyeké pedig 16,1%-kal csökkentek. A vállalati forrásból finanszírozott K+F-ráfordítások 3,5%-kal emelkedtek, ám ez a növekedés nem tudta ellensúlyozni az operatív programokból származó, kutatásfejlesztésre szánt források felhasználásának csökkenését.³

Fontos megemlíteni azonban azt a K+F+I potenciált, mellyel Hajdú-Bihar megye jelenleg rendelkezik: 93 kutatási infrastruktúra, 3 K+F+I szolgáltató, 39 szabadalom, több mint 400 K+F tevékenységet végző vállalat segíti a megye fejlődését.⁴

Hajdú-Bihar megye kutatás-fejlesztési teljesítménye országosan is kiemelkedő, az országban a fővárost követően itt a legmagasabb a K+F ráfordítás, Debrecen az egyik legnagyobb kutatás-fejlesztési bázis az országban; a Debreceni Egyetem kiemelkedő kutatói tevékenysége, az MTA megyében található kutatóintézete és a növekvő számú vállalati K+F személyzet nagyban hozzájárul e teljesítmény eléréséhez. Öröndetes, hogy a régió kereskedelmi és iparkamarái és az MTA DAB közös innovációs díj pályázatára egyre több vállalkozás adja be innovatív termékeit.

Az országos viszonylatban is kiemelkedően teljesítő feldolgozóipar ágazatait tekintve itt a legmagasabb a K+F ráfordítás mértéke a következő területeken: élelmiszer-, ital- és dohánygyártás; vegyi anyag és termékgyártás; gyógyszergyártás; villamos gép, berendezés gyártása; orvosieszköz-gyártás.

² Eurostat

³ KSH Statisztikai Tükör – 2017. október 11.

⁴ Nemzeti Kutatási Infrastruktúra Regiszter

A Nemzeti Intelligens Szakosodási Stratégia a KFI folyamatok hatékonyabb támogatását lehetővé tevő, ezáltal a térségek (nemzetek, régiók vagy megyék) tudásalapú gazdasági fejlődését célzó stratégiaként azonosítja be a legnagyobb potenciállal bíró helyi sajátosságokat, amelyek alapján meghatározhatók lettek a nemzeti, régiós és megyei prioritások.

A dokumentum a megyék innovációs térben való elhelyezkedése alapján három régiótípust határoz meg Magyarországon:

- Tudás régiók
- Ipari termelési zónák
- Alacsony tudás- és technológia-intenzitású régiók

Hajdú-Bihar megye egyértelműen tudásrégióként került meghatározásra, figyelembe véve azonban azt a tényezőt, hogy több megyéhez hasonlóan valójában Debrecen, mint városi térség tekinthető legfőképp tudásrégiónak, a környező vidék alacsonyabb tudás- és technológia-intenzitású; a stratégia háttéranyagát képező megyei dokumentum szerint a megye egy csökkenő lakosságú, vidékies, de közel városias tudás régiónak tekinthető.

A stratégia megfogalmazásában a tudásrégiók jövőképe a következő: a szakosodási irányokban kijelölt területeken a makrotérség és Európa meghatározó szereplőivé válnak, a tudáscentrumok megerősítésével és a vállalkozói szféra bevonásával olyan versenyelőnyökre tesznek szert, amelyek a nemzetközi élmezőnybe emelik a választott szakosodási irányokban előállított tudást és termékeket. Az intelligens növekedés hazai szinten továbbgyűrűző hatása a többi régió felemelkedését is magával hozza.⁵

A konkrét megyei jövőképet tekintve Hajdú-Bihar megye meghatározó kutatás-fejlesztési bázisára támaszkodva nemzetközileg is versenyképes tudásrégióvá válhat, erősítve a megye kiemelt ágazatainak innovációs tevékenységét és a megye innovációs rendszerét.⁶

E jövőkép megvalósulásának feltétele a szakosodási irányok mentén történő gazdasági szerkezetátalakítás, az érintettek hatékony és folyamatos bevonása, tulajdonképp a négyes

⁵ Nemzeti Intelligens Szakosodási Stratégia

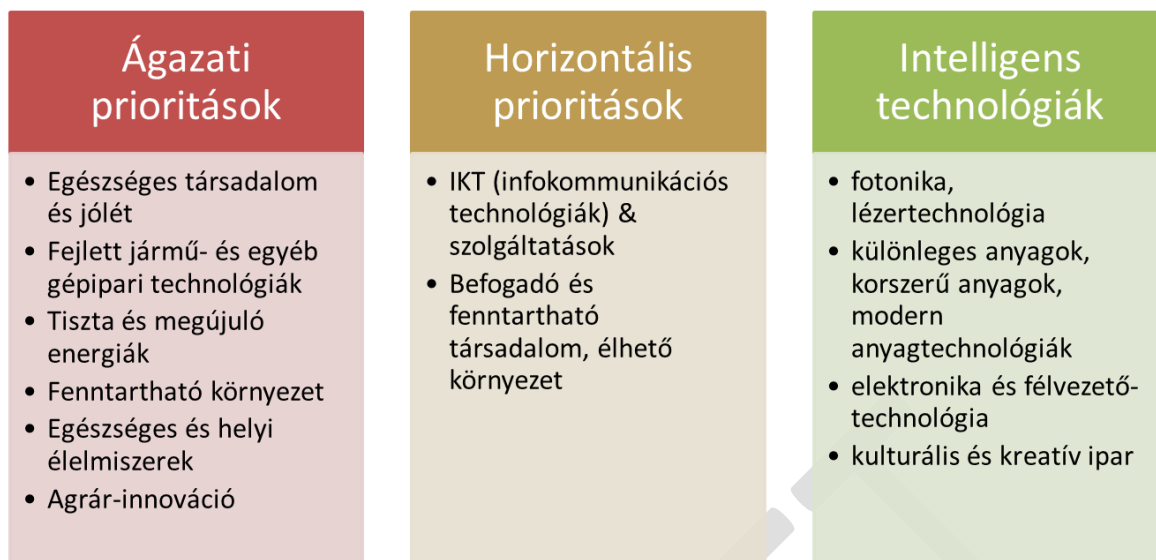
⁶ Háttérdokumentum Hajdú-Bihar megye intelligens szakosodási stratégiájának kidolgozásához, 2014

spirál szereplők (üzleti szféra, akadémiai – oktatási, kutatási - szereplők, közigazgatás, civil szervezetek és állampolgárok) eredményes együttműködése, így a helyi innovációs ökoszisztémák erőteljes mértékben képesek hozzájárulni a célkitűzések, a jövőkép megvalósulásához.

A stratégiában meghatározott, a tudásrégiókat érintő nemzeti specializáció a rendszerszemléletű kutatás: „A kutatásokban megvalósuló rendszerszemléletű megközelítésekre helyezi a hangsúlyt. A tudományágak határterületein, a rokon tudományok által elért vezető kutatási eredmények felhasználásának segítségével a kutatási terület megújítva olyan új tudományos eredményeket valósít meg, amelyekből közvetlenül, vagy amelyekre alapozva a gazdaság vagy társadalom számára jelentős alkalmazásokra nyílik lehetőség.” Ez az iparági megújulás tekintetében egy létező szektor együttműködő intézményeken és folyamatokon alapuló átalakulását jelentené.

A tudásrégiókban, így Hajdú-Bihar megyében is a K+F+I teljesítményt alapvetően az akadémiai szektor, a megyében konkrétan a Debreceni Egyetem és az MTA Atommagkutató Intézet határozzák meg, kiegészülve a K+F intenzív vállalatokkal, lehetőséget biztosítva ezzel a közvetlen tudáshasznosításra.

A stratégiában meghatározott specializáció különböző prioritási területek mentén érvényesülhet; Hajdú-Bihar megye szakosodási irányait (a többi megyéhez hasonlóan) a nemzeti prioritások (ágazati és horizontális) és a megyére jellemző intelligens technológiák határozzák meg:

....ábra Hajdú-Bihar megye szakosodási irányjai

A stratégia kidolgozását követő években történt fejlesztéseknek köszönhetően az ágazati prioritások köre a megye vonatkozásában fókuszáltabbá vált: kiemelt jelentőséggel bír az egészséges társadalom és jólét, az egészséges és helyi élelmiszerek, illetve az agrár-innováció területe.

Hajdú-Bihar megye innovációs szereplői

A megye jelenlegi innovációs szereplői közül meghatározó szerepet játszik a Debreceni Egyetem, mint kiemelt felsőoktatási intézmény és kutatóegyetem, igen erős és nemzetközi viszonylatban is elismert oktatói-kutatói humán erőforrás bázissal, illetve a Magyar Tudományos Akadémia Atommagkutató Intézete, mely két intézmény adja a megye kutató-fejlesztő bázisának meghatározó részét.

A Debreceni Egyetem tudáshasznosítási tevékenységének fókuszterületét a kutatási tevékenységre alapozott képzések révén keletkező új kompetenciák gazdasági szereplők részére történő átadásával, a tudással kapcsolatos szolgáltatásokkal (az egyetemen található szellemi kapacitások kihasználásával), a felesleges kapacitások értékesítésével, a fundraising (pl. külső finanszírozás megszerzése kutatási projektekre) tevékenységek jelentik, összhangban a gazdaságfejlesztési célkitűzésekkel, míg az innováció területén központi szerepet kíván betölteni a régió gazdasági és társadalmi fejlődésében. Ennek bázisát a jelentős és széleskörű kapcsolati háló adja, melynek hasznosítása különböző formákban került megvalósításra:⁷

⁷ Debreceni Egyetem Harmadik Misszió <https://unideb.hu/>

- duális képzések (17 szak, 2018)
- kihelyezett tanszékek
- 7 kar rendelkezik kihelyezett tanszékkel)
- együttműködések (stratégiai partnerségek)
- klaszterek
- konzorciumi pályázatok vállalatokkal
- kamarák

Fenti együttműködések mellett fontos szerepet játszik a Debreceni Egyetemi Ipari Park (Tudáspark), mely jelenleg az ország egyetlen egyetemi ipari parkja, ahol a kutató fejlesztő, szaktanácsadási, illetve szolgáltató tevékenység mellett nemzetközi szinten is jelentős innovációs technológiai platform kialakítására ad lehetőséget.

A kutatási eredmények gazdasági hasznosulását segítő hídképző intézmények közül a Debreceni Egyetem Kutatáshasznosítási és Technológiatranszfer Központ⁸ egyre növekvő súllyal vesz részt az innovatív kutatási eredmények hasznosításának elősegítésében. A gazdasági szereplők tekintetében jelentős súlya van az egyre növekvő számban jelen levő ipari parkoknak, inkubátorházaknak, nagyvállalatoknak, illetve az innováció terén aktív kis- és középvállalkozásoknak.

⁸ <https://techtransfer.unideb.hu/>

..... ábra: Hajdú-Bihar megye innovációs szereplői

A gazdaságfejlesztés és innováció kulcstényezője a szereplők közti hatékony, minden fél számára kedvező együttműködés; az innovációs szereplőket összefogó klaszterek Hajdú-Bihar megyében kezdetben jellemzően az alábbi területeken alakultak:

- gyógyszeripar
- műszeripar
- IT
- építőipar
- élelmiszeripar
- sport- és életmódfejlesztés
- környezetvédelmi ipar
- turizmus.

Hasonlóan az országban tapasztalt folyamatokhoz, a pályázati forrásokból létrehozott első klaszterszervezetek a megyében általában nem voltak képesek öfenntartóvá válni, nem sikerült valós hozzáadott értéket nyújtó szolgáltatásokat kialakítaniuk a tagok számára, de alapvetően nem értek el sikert a tagok közötti valós, hosszú távú, kölcsönös bizalmon alapuló együttműködési kapcsolat kialakításában sem.

E klaszterek jelentős része mára működésképtelenné vált. Azon jelentősen erős szervezetek maradtak a piacon, melyek akkreditált innovációs klaszterekként számottevő innovációs- és exportpotenciált jelentő tagvállalatokkal rendelkeznek.

Annak érdekében, hogy a gazdaságfejlesztési célkitűzések a Nemzeti Intelligens Szakosodási Stratégiában megfogalmazott prioritások mentén sikerrel valósuljanak meg Hajdú-Bihar megyében, áttekintésre kerültek a megyét érintő szakpolitikai-társadalmi tényezők, és körvonalazódtak azon területek, melyek jelentősebb fejlesztésre, erősítésre szorulnak:

- Gazdasági szereplők, elsősorban kis- és középvállalkozások közti bizalom megerősítése, megerősítése
- A nemzeti innovációs ökoszisztéma fejlesztésével összhangban a megye innovációs rendszerének erősítése
- A vállalkozások innovációs hajlandóságának, aktivitásának javítása
- A megye innovációs szereplői közötti hálózatosodás ösztönzése K+F+I vonatkozásban

5. Elérhetőség, közlekedési hálózatok

5.1. Közút

Hajdú-Bihar megye gyorsforgalmi hálózatát 54,6 km autópálya alkotja (2017), a főúthálózata 423,3 km (I. rendű 159,4 km, II. rendű: 263,9 km), mellékúthálózata 1124,1 km hosszú. Az úthálózat sűrűsége a megyében 26,2 km/100 km², mintegy 25%-kal kisebb a 34,4 km/100 km²-es országos átlagnál. Ez az adat a megye település-struktúrájával mutat szoros összefüggést, mivel más, aprófalvas területeken hasonló elérhetőség biztosításához nagyobb útsűrűségre van szükség. Az 1000 lakosra jutó úthossz 3,02 km az országos átlagot megközelíti (3,25 km). A nemzetközileg is fontos útvonalak közül Hajdú-Bihar megye északi részét érinti a TENT-T törzshálózat (a korábbi V. jelű közlekedési folyosó közúti ága), illetve a TENT-T kiegészítő hálózatának alábbi két ága:

- Polgár–Debrecen–Berettyóújfalu,
- Püspökladány–Berettyóújfalu–országhatár.

Gyorsforgalmi utak

A térségben kiépült és kiépülő nemzetközi és országos kapcsolatokat megtestesítő gyorsforgalmi utak elsődlegesen a tranzitforgalmat bonyolítják le, illetve a terület jó elérhetőségét biztosítják. A megye északi részét keresztező M3 autópálya, illetve az ehhez csatlakozó M35-ös autópálya kiépülésével a megye településeinek gyorsforgalmi elérése, és ezzel a nagytérségi kapcsolatai jelentősen javultak. A megye déli településeinek elérhetőségét az M35 autópálya Debrecen-Berettyóújfalú közötti szakasza jelentősen javítja. Ehhez kapcsolódva várhatóan 2020-ra elkészül az M4 autópálya Berettyóújfalú-országhatár közötti szakasza is. További jelentős fejlődést hozhat a közúti kapcsolatokban a tervezett Püspökladány

– Berettyóújfalú közötti gyorsforgalmi kapcsolat.

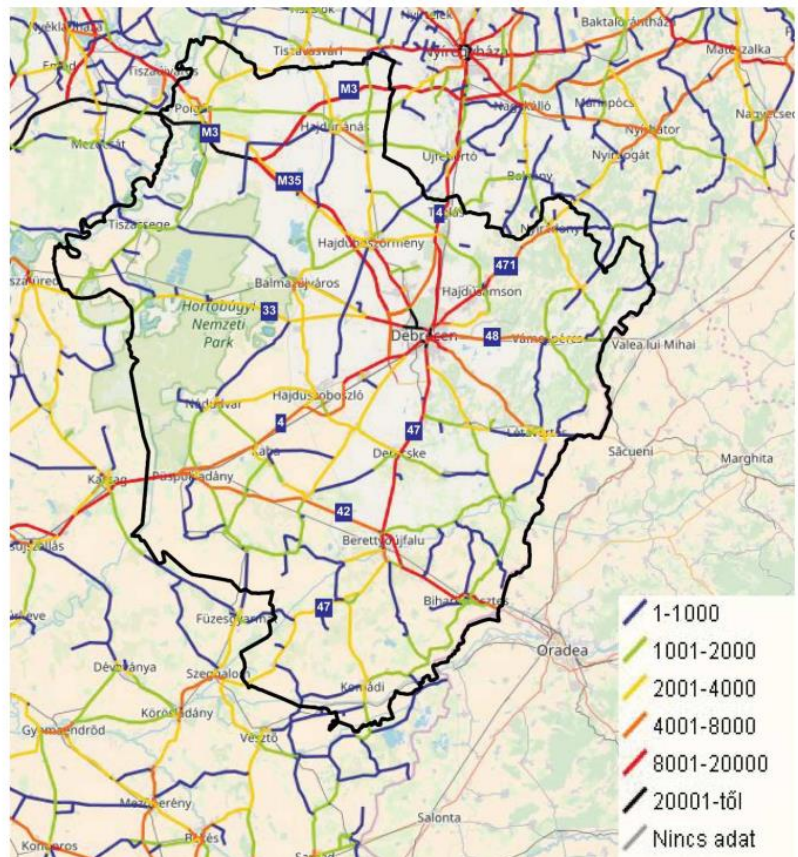
A megye főúthálózata debreceni központtal sugaras elrendezésű. A főúthálózat megfelelően feltárja a megyét – figyelembe véve az országhatár és a Hortobágyi Nemzeti Park elhelyezkedését.

A 4. sz. Budapest–Debrecen–Záhony elsőrendű főút fontos nagytérségi kapcsolatokat biztosít Szolnok és Nyíregyháza térségével.

A 42. sz. Püspökladány–Biharkeresztes elsőrendű főút a

megye déli részének haránt irányú átjárhatóságát biztosítja a 4. sz. főút irányából Nagyvárad (Románia) fele, így nemzetközi és nagy térségi szerepe is jelentős.

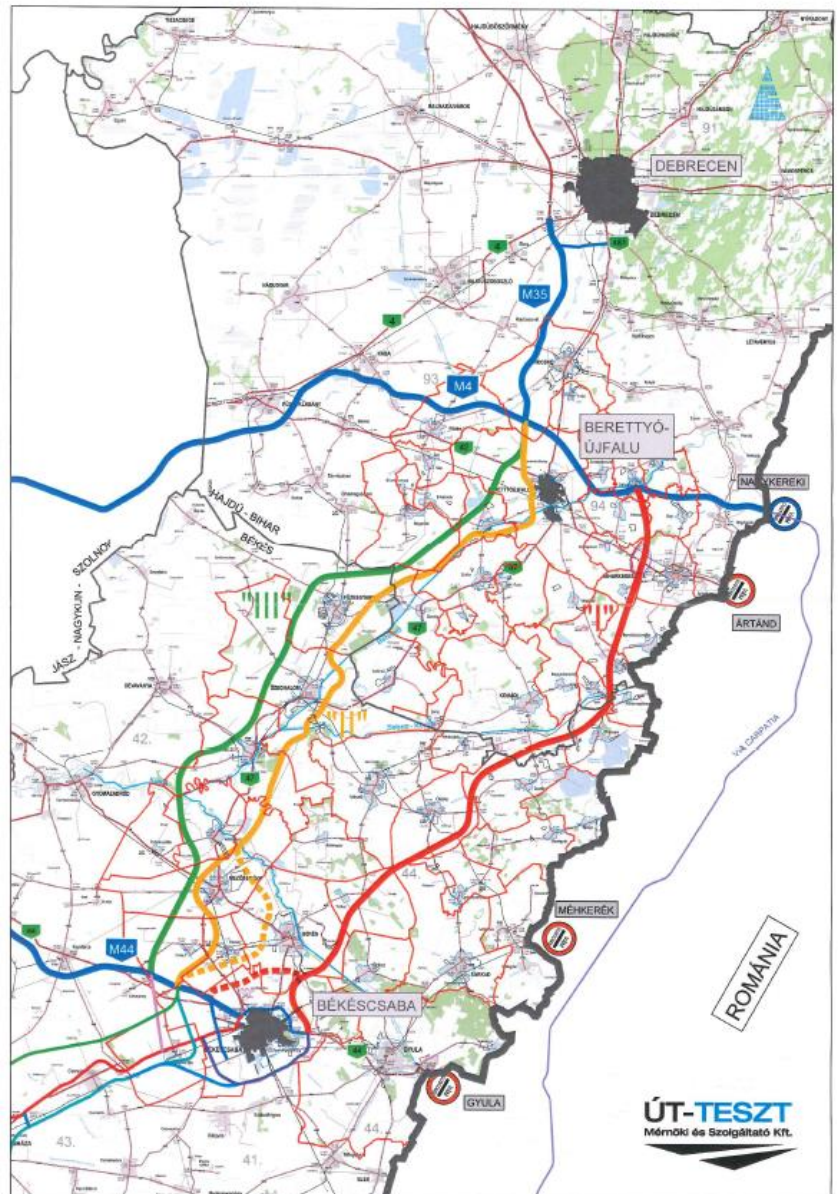
A jövőben a tervezett M4 autópálya Püspökladány–Berettyóújfalú és Berettyóújfalú országhatár szakaszai vehetik át a forgalmat. 2018-ban elkészült az M35 autópálya Berettyóújfalúig történő meghosszabbítása, így a 47. sz. főút párhuzamos szakaszának forgalmi terhelése jelentősen csökkeni fog.

1 Közúti forgalom (egységjármű/nap, 2016. forrás:KIRA)

A megye legfontosabb észak-déli tengelye, a Berettyóújfalú – Debrecen – Téglás (Nyíregyháza irányában) útvonal a 4. és 47. sz. főút.

A 47. sz. Debrecen–Szeged másodrendű főút jelenleg kiemelten fontos nemzetközi és nagy térségi szerepet is betölt a Hajdú-Bihar megyei közúthálózatban. Jelenleg tervezés alatt van a 47. számú út 2x2 sávositása, mely lehetővé teszi a Kassa – Miskolc – Debrecen – Békéscsaba - Szeged észak-déli irányú közlekedési folyosó hálózati elemeinek megépülését.

2 Társadalmisítás során bemutatott nyomvonal-változat

A kelet-nyugati átjárhatóságot a 33. sz. Füzesabony-Debrecen, valamint a 48.sz. Debrecen-Országhatár másodrendű főút biztosítja.

A debreceni központtal centralizált megye közúti közösségi közlekedésének hiánya a reggeli és esti ingázó családok biztonságos és rövidebb menetidőt biztosító közúti kapcsolatok biztosítása. A megyeszékhelyre való reggeli bejutás, valamint esti kijutás az alvővárosokból (pl.: Józsa, Ebes, Bocskai kert, Mikepércs, Vámospércs) fejlesztése sürgető és időszerű.

Térségi összekötő utak, mellékutak

A megyén belül a települések közötti kapcsolatot a főutakon kívül az azt kiegészítő térségi jelentőségű mellékutak is szolgálják. Így többek között:

- A 3502. j. Tiszavasvari–Hajdúböszörmény összekötő út biztosít a 4. és 35. sz főutak között egy további észak-déli kapcsolatot.
- A 3507. j. Hajdúböszörmény–Hajdúhadház összekötő út a sugaras főúthálózatot oldó haránt irányú kapcsolat a 4. és 35. sz főutak között.
- A 3316. j. Tiszacsege–Debrecen összekötő út biztosítja a közvetlen kapcsolatot Balmazújváros és Debrecen között.
- A 3321. j. Balmazújváros–Hajdúszoboszló összekötő út a megye nyugati részének észak-déli átjárhatóságát teszi lehetővé.
- A 3321. j. összekötő úthoz csatlakozva a 4804. j. Hajdúszoboszló–Hajdúszovát összekötő út és a 4816. j. Hajdúszovát–Derecske összekötő út biztosítja a megye déli részének haránt irányú átjárhatóságát.
- A 4805. j. Debrecen–Bihartorda összekötő út a 4. sz. főút és a 47. sz. főút közötti területet feltáró sugár irányú összekötő út, amely elsősorban Földes és Hajdúszovát Debrecen irányú kapcsolatát biztosítja.

5.2. Vasút

Nagysebességű vasútvonalak, egyéb országos törzshálózati vasúti pályák

A megyét meglévő nagysebességű vasútvonal nem érinti. Azonban két, a transz-európai vasúti áruszállítási hálózat részeként működő (TEN-T) vasúti pálya van jelen,

- 100-as számú Budapest -Cegléd-Szolnok-Záhony-országhatár
- 101-es számú Püspökladány-Biharkeresztes-országhatár.

A 100-as nemzetközi fővonal biztosítja az ország kapcsolatát Ukrajnával és az azon túli országokkal. Napi 2 pár nemzetközi vonat közlekedik: a Latorca nemzetközi IC Budapest Nyugati és Csap, a Hortobágy IC Záhony és Bécs (Wien Hbf) között.

A vonal szerepe az áruszállításban megyei szinten meghatározó és növekvő tendenciát mutat. Kaba állomás iparvágány hálózata gazdasági jelentőséggel bír.

A 100-as vasútvonal fejlesztése IKOP forrásból valósul meg, mely során cél a 160 km /h közlekedési sebesség elérése.

A 101-es Püspökladány–Biharkeresztes-vasútvonal egyvágányú, nem villamosított vasúti fővonal, 100 km/h tervezési sebességgel, azonban a pályaállapot romlása miatt a nagy részen 60 km/h az engedélyezett sebesség. A Berettyóújfalu–Mezőpeterd, illetve Biharkeresztes – országhatár szakaszok fontos szerepet játszanak az áruszállításban, a határon átnyúlóan is.

Nem a transz-európai vasúti áru fuvarozási hálózat részét képező országos törzshálózati vasúti pályák a

- 105-os számú Debrecen–Nyírábrány–országhatár, a
- 108-as számú Debrecen–Füzesabony es a
- 110-es számú Apafa–Mátészalka vasútvonalak.

A Debrecen–Nyírábrány vasútvonal egyvágányú, nem villamosított. Folytatása az Érmihályfalva–Nyírábrány vasútvonal, mely a román vasúthálózat része 421-es számmal. Kiépítési sebessége 80 km/h, több helyen van jelentősebb sebesség korlátozás. Napi 10 pár személyvonat közlekedik kétórás ütemben, néhány ütemen felüli indulással Debrecen–Nyírábrány között. Ezek közül 3 tovább közlekedik Érmihályfalván át Nagyváradig, Szatmárnémetiig, illetve Szatmárnémetin át Nagybányáig.

A Debrecen–Füzesabony vasútvonal egyvágányú, nem villamosított. A vonalra engedélyezett sebesség 80 km/h. Debrecen és Füzesabony között napi 8 pár személyvonat közlekedik kétórás ütemben. A kínálatot egy-egy Debrecentől Balmazújvárosig, Hortobágyig, illetve Tiszafüredig közlekedő betétjárat egészíti ki.

A Debrecen–Nyírbátor–Mátészalka egyvágányú, nem villamosított vasútvonal Apafa után ágazik ki a 100-as fővonalból. Kiépítési sebessége 80 km/h, azonban az évtizedek során 60 és 40 km/h-s sebesség korlátozások kerültek bevezetésre. A vonalon napi 1 pár IC (Mátészalka–Debrecen, közvetlen kocsival Budapestre) közlekedik nyírbátori és nyíradonyi megállással. A szolgáltatás alapját napi 11 pár, napközben 2 órás ütemben, reggel és este ütemen kívül közlekedő Debrecen–Fehérgyarmat ill. Debrecen–Mátészalka személyvonat egészít ki. Az ütemes menetrend szerint közlekedő vonatok Debrecenben InterCity vonathoz csatlakoznak.

Országos vasúti mellékvonalak

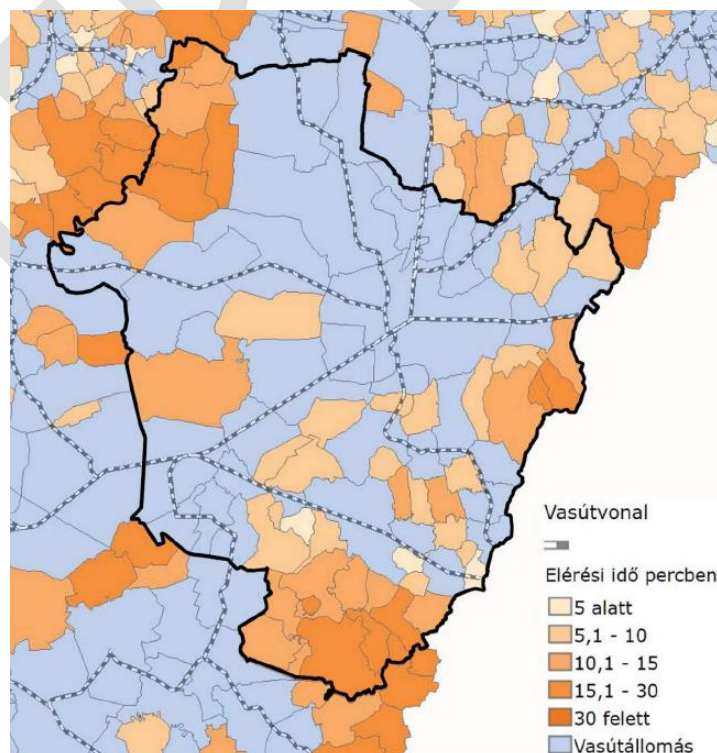
Az országos vasúti mellékvonalak fenntartásának elsődleges feladata a felfűzött települések vasúttal való elérhetőségének biztosítása, a személy és áruforgalmi igények vasúton történő kielégítése.

Ezek:

- 106 Debrecen – Sáránd – Nagykereki
- 107 Sáránd – Létavértes
- 109 Tiszalök – Tócsóvölgy
- 112 Nagykálló – Nyíradony
- 117 Ohat-Pusztakócs – Görögszállás
- 127 (2) Vesző – Körösnagyharsány
- 128 Kötegyán – Vésző – Püspökladány

Vasúti elérhetőség

A vasútállomások elérhetőségét a működő vasútvonalak elhelyezkedése határozza meg. A legrosszabb egyes hátrameneti és Tisza-menti települések helyzete, ahonnan 30 perc feletti a vasútállomások elérhetősége. A megye déli részén ez a Körösnagyharsány–Vésző vasútvonalon, keleten a Debrecen–Létavértes vasútvonalon, míg nyugaton (Polgár térségében) az Ohat-Pusztakócs–Nyíregyháza vasútvonalon történő személyszállítás 2009 óta tartó szüneteltetésének következménye.

5.3. Légi közlekedés

Nemzetközi kereskedelmi repülőterek

A Debreceni Nemzetközi Repülőtér Magyarország második legnagyobb forgalmú nemzetközi repülőtere a Budapest Liszt Ferenc nemzetközi repülőtér után. 2015 óta a WizzAir bázisrepülőtere; 2017 végén a légitársaság heti 21 járata mellett a Lufthansa heti 3 járata és szezonális charterjáratok biztosították a személyforgalmat. Az éves utasszám a 2012-es 50 000-ról 2017-re 320 000 körülre emelkedett, ami az újabb járatnyitásoknak köszönhetően 2018-ban várhatóan tovább nő. A Debrecen központjától 7, a Nagyállomástól 5 km-re található repülőtér reptéri buszjáratral megközelíthető. Üzemeltetője a Xanga cégcsoport. A repülőtér működése fontos katalizátorként hat Debrecen és a megye fejlődésére, az igényes turizmus, valamint a régió gyógy-idegenforgalmának növekedésére, de a szomszédos partiumi, kárpátaljai és kelet-szlovákiai régiókat is kiszolgálja. A tervek szerint 2018-tól kezdődően a Modern Városok Program keretében továbbfejlesztik a műszeres leszállást segítő rendszert (ILS), továbbá felújítják a gurulóutakat, a biztonsági kerítést, és kiépítik a régi és az új terminál közötti utasfolyosót. Bővíteni tervezik a repülőtéri bekötőutat is.

Egyéb repülőterek

A megyében Debrecen kivül Hajdúszoboszlón működik repülőtér. Elsősorban sportcélú repülésre szolgál.

5.4. Községi közlekedés

2015. január 16-tól a BORSOD VOLAN Zrt., a HAJDU VOLAN Zrt. és a SZABOLCS VOLAN Zrt összeolvadásával létrejött az új közúti közlekedési szolgáltató az Észak-magyarországi Közlekedési Központ Zrt. mely a korábbi Volán társaságok általános jogutódjaként látja el tevékenységet. A megye települései közül Debrecen, Derecskét, Berettyóújfalut, Biharkeresztet és Ártándot érinti nemzetközi viszonylat, ez az 535-os számú viszonylat, mely Debrecenből Nagyváradra közlekedik. Nagyvárad és Biharkeresztet között a Nagyvárad Helyi Közszállítási Vállalat (NHKV / OTL) is közlekedtet menetrendszerinti járatot.

A helyközi viszonylat hálózat Debrecen központú és sugaras irányú, de néhány gyűrűs átkötő elemmel is rendelkezik Biharkeresztes és Püspökladány között, ill. Polgár és Egyek között. Debrecenen kívül kisebb jelentőségű autóbussz állomással rendelkezik Hajdúszoboszló és Berettyóújfalu is. A megyeszékhelyről a főváros autóbusszal kizárólag átszállással érhető el, 11 járat indul naponta. A megye területéről átszállás nélkül Budapestre Polgárról lehet eljutni, a hetek első iskolai előadási napját megelőző munkaszüneti napon és a hetek utolsó előtti és utolsó iskolai előadási napján induló egy járattal (1059 sz. viszonylat).

A szomszédos megyék megyeszékhelyei Debrecenből a következőképpen érhetők el autóbusszal: Nyíregyházára naponta több mint 20 járat indul, azonban ezek harmada közlekedik közvetlenül a szomszédos megyeszékhelyre. Miskolcra napi több mint 20 járat indul Debrecenből, ezekkel átszállás nélkül érhető el a célállomás. Szolnok átszállással érhető el Debrecenből a naponta induló 7 járattal. Békéscsabára több mint 10 járat indul Debrecenből naponta, ezekkel döntő többségében átszállás nélkül lehet eljutni. A viszonylag gyenge autóbusszos kapcsolatok oka, hogy a legtöbb fenti viszonylatot sűrű vasúti közlekedés szolgálja ki.

Minden járás központból átszállás nélküli kapcsolattal elérhető a megyeszékhely autóbusszal. Debrecenhez közeli járás központokból, mint például Hajdúböszörményből, Balmazújvárosból, Hajdúszoboszlóról, Hajdúhadháztól és Derecskéről napi több mint 60 járat indul, körülbelül fél óra alatt elérhető a megyeszékhely. Nyíradonyról kevesebb, 27 járat indul naponta, és kevesebb, mint egy óra alatt elérhető Debrecen.

A távolabbi járás központok közül Berettyóújfalunak legjobb az elérhetősége a napi 60 járat számmal és körülbelül 50 perces menetidővel. Hajdúnánásról napi 23 közvetlen járat indul, ezek körülbelül 1 óra alatt érik el a megyeszékhelyet. Legrosszabb a helyzete Püspökladánynak, melyről napi 6 közvetlen járat indul Debrecenbe, körülbelül 1 órás menetidővel – ugyanakkor itt is elsődleges a vasút szerepe. A járás központok közötti eljutás több esetben csak debreceni átszállással lehetséges a sugaras szerkezetű hálózat miatt.

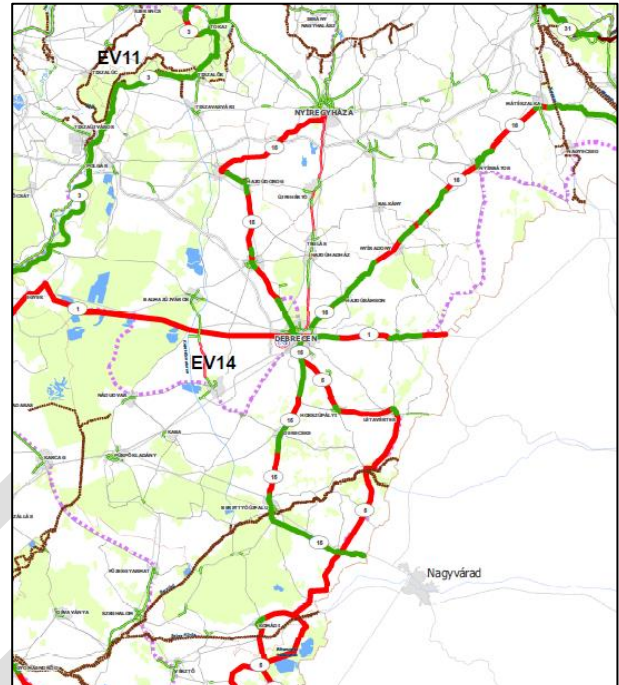
5.5. Kerékpárutak – kerékpáros közlekedés

Hajdú-Bihar megye – mint általában az alföldi tájak – településein belül, valamint szomszédos települések között a közlekedési célú kerékpározás részaránya jelentős. A nagyobb forgalmú

utak mentén, illetve jelentősebb településközi kapcsolatok kiszolgálására kiépült kerékpárutak még nem alkotnak összefüggő hálózatot, és a kerékpározásra alkalmas kisforgalmú közutakkal együtt sem biztosítják minden szükséges irányban a kerékpározás megfelelő körülményeit.

4 Meglévő kerékpárutak forrás: 2018. MTrT megalapozó vizsg.

5 Mo. kerékpáros térképe 2018 forrás: NFM.

Hajdú-Bihar megyét az Európai Kerékpárút Hálózat (EuroVelo) 11. sz. útvonala érinti a Polgár–Tiszafüred–Abádszalók szakaszon a Tisza bal parti töltésén, valamint kelet-nyugati irányban az EuroVelo 14 sz. tervezett útvonala szeli át. A nyomvonal a Tiszafüred - Hortobágy - Debrecen szakasz tervezésével megkezdődött.

Hajdú-Bihar megye terepviszonyai, turisztikai attrakciói alapján megfelelő kerékpárforgalmi hálózat kialakításával méltán lehet számítani a kerékpáros turizmus erőteljes fejlődésére.

5.6 Egyéb közlekedés

Vízi közlekedés

Hajdú-Bihar megyét a Tisza folyó, mint természetes megyehatár, két rövid szakaszon érinti: Polgárnál és Tiszacsegénél. Magyarország Kormánya és a Szerb Köztársaság Kormánya 2017-ben a tiszai hajózásról szóló egyezményt kötött, melynek értelmében a Tokaj és a torkolat

közötti szakasz minden ország számára szabadon hajózhatóvá vált.⁹ A többi folyó- és állóvíz esetében (elsősorban: Keleti-főcsatorna, Hortobágy Berettyó főcsatorna) csak magáncélú hajózásról, valamint a Tisza-tavon vízi sporteszközök használatáról beszélhetünk.

Országos kikötők, térségi kikötők

Országos vagy térségi kikötő a megyében nem található.

Személyforgalmi kikötők

Egyéb kikötő Tiszacsegén működik, sétahajózási céllal.

Kompátkelőhelyek

A hidak mellett a kompok is segítik a folyókon való átkelést, de sem kapacitásuk, sem időjárástól és vízállástól való függésük miatt nem egyenértékűek a hidakkal. A megye területét a következő kompátkelőhelyek érintik:

- Tiszacsege(–Ároktő)

Tiszacsegén, a 454,0 fkm-nél menetrendszerinti kompjárat közlekedik minden nap, és 30 t (tengelyenként 10 t) teherbírású. A tiszadorogmai komp (445,0 fkm) szintén minden nap közlekedik Tiszadorogma és Egyek között. A tiszakeszi komp (464,2 fkm, 25 t. teherbírással) teljes egészében Borsod-Abaúj-Zemplén megye területén működik, de gyakorlatban a két megye közötti forgalmat is kiszolgálja.

Hidak

A megyét vízrajzi szempontból öt jelentősebb folyó érinti: északnyugaton a megye határon a Tisza, a megye határ nyugati szakaszának egy részén a Hortobágy - Berettyó, a megye déli területeit pedig a Hortobágy, a Berettyó és a Sebes-Koros szeli át. Továbbá két csatorna található a megyében: a Tiszát a Berettyóval összekötő Keleti-fő csatorna, valamint az ebből kiágazó Nyugati-fő csatorna.

A Tisza folyón a megyében egyetlen híd található: az M3-as autópálya részeként épült meg 2002-re a polgári Tisza-híd. (A megye külső kapcsolatai szempontjából jelentős, de területén kívül találhatók a tiszafüredi vasúti és 33. sz. főút közúti hidak.)

⁹ 2017. évi X. törvény

A Sebes-Körös folyó Hajdú-Bihar megyei szakaszan három közúti híd található: a 4216 sz. úton Körösszakál település közelében, a 4219. sz. úton Komádi határában és Békés megye és Hajdú-Bihar megye határánál, Újiráznál lehetséges az átkelés a folyón.

A Hortobágy folyó fölött áthalad a 35-os számú főút és az M35-os autópálya. A folyón több további híd vezet át: a 3316. sz. úton Balmazújváros közelében, a 33. sz. főúton a híres Kilenclukú híd Hortobágy település közelében, a Hortobágyi Nemzeti Park területén belül további hidakon, valamint a 3411. sz. úton Nádudvar közelében.

A Berettyó folyón híd található a 4813. sz. úton Hencida közelében, a 4815. sz. úton Gáborján közelében, a 42. sz. főúton, a 47. sz. főúton, Bakonszeg közelében, valamint a 4225. sz. úton Darvas közelében.

A Keleti-fő csatorna felett híd vezet át az M3-as autópályán, a 3501. sz. és a 3508. sz. úton Hajdúnánás közelében, a 35. sz. főúton, illetve az M35-os autópályán, a 3323. sz. úton Balmazújváros közelében, a 33. sz. főúton, a 4. sz. főúton, a 4802. sz. úton Kaba közelében, 4805. sz. úton Földes közelében, a 42. sz. főúton,

A Nyugati-fő csatorna felett híd vezet át a 36. sz. főúton, 3501. sz. úton Polgár közelében, a 35. sz. főúton. Az M3-as autópályán, 3315. sz. úton Folyás közelében, a 3315. sz. úton Újszentmargita közelében, a 3316. sz. úton Tiszacsege közelében, valamint a 33. sz. főúton.

Határátkelők

Hajdú-Bihar megye és Románia között 3 közúti határátkelőhely tart kapcsolatot:

- a Nyírábrány és Érmihályfalva közötti határátkelőhely,
- a Létavértes és Székelyhíd közötti határátkelőhely, valamint
- az Ártánd és Bors közötti határátkelőhely.

A 48. sz. főúton elhelyezkedő Nyírábrány és Érmihályfalva közötti határátkelőhely éjjel-nappal használható mind áruforgalom, mind személyforgalom szempontjából. Egyetlen korlátozással bír a

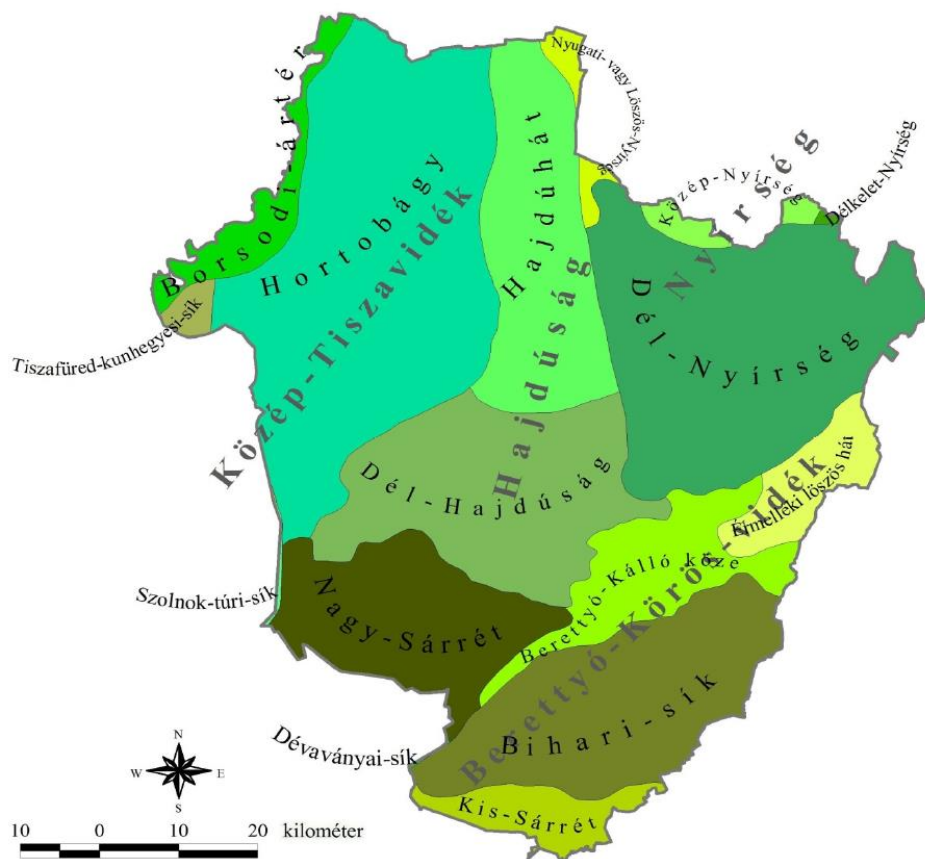
6 Közúti határforgalom 2016. forrás MK NZrt.

határátkelőhely: 3,5 tonna össztömeg feletti tehergépjárművel nem használható. A határátkelőhely átlagos napi forgalma 1117 E/nap

A 4814-es jelű út Létavértes és Székelyhíd közötti határátkelőhelyén a személy- és teherforgalom 6:00 és 22:00 között haladhat át. Autóbuszok és 7,5 tonna össztömeg feletti gépjárművek nem használhatják a határátkelőhelyet. Az átlagos napi forgalom a határátkelőhelyen igen alacsony, 434 E/nap. A 2002-ben megvalósult Ártánd és Bors közötti határátkelőhelyen, a 42. sz. főúton a személy-, és teherforgalom szintén éjjel-nappal haladhat a két ország között korlátozás nélkül, egyedül veszélyes árut szállító járművek nem közlekedhetnek itt. Ez a legjelentősebb határátkelőhely a megyében, az átlagos napi forgalma 10259 E/nap. 2017-ben megkezdődött, és a tervek szerint 2020-ban készül el az M4-es autópálya országhatárig tartó szakasza, Nagykerekinél komplex pihenővé alakítható határátkelőhellyel. A megye Romániával határos szakaszán két vasúti határállomás van: Nyírábrány és Biharkeresztes. Mindkettő éjjelnappali nyitva tartású és korlátozás nélküli személyforgalmú.

6. Környezeti állapot

Hajdú-Bihar megye természetföldrajzi képe, domborzati egyhangúsága ellenére igen mozaikos. A megye területét 11 kistáj érinti részben vagy egészben. A megye nagy részén a Hajdúság és a Berettyó-Körösvidék középtájakhoz tartozó kistajak húzódnak. Hajdú-Bihar területe Észak-Nyugat felé átnyúlik a Közép-Tiszavidék, Kelet felé a Nyírség vidékére is. A megye összterületének 73%-a mezőgazdasági terület (országosan a legmagasabb arány), 54%-a szántó, 18%-a pedig gyep (KSH, 2016). A területek 11,4%-a erdő, ami az országos átlag (20,8%) alatt marad.

Hajdú-Bihar megye kistájai

Domborzat

Hajdú-Bihar megye északkeleti részén 100-162 m közötti tszf-i magasságú szélhordta homokkal fedett hordalékkúp síkság, a Dél-Nyírség helyezkedik el. Itt a közepes defláció korlátozza a mezőgazdaságot. A megye közepén elterülő Hajdúság 93 és 162 m közötti tszf-i magasságú löszel, lösz-iszappal fedett egykori hordalékkúp-síkság, melynek peremi részén a Hajdúhát helyezkedik el.

Gazdasági szempontból a Hajdúszoboszló-Ebes-Nagyhegyes környéki földgázvagyron, valamint a hajdúszoboszlói és derecskei agyag-előfordulás fontos. Délen a Sebes-Körös nyugati hordalékkúpján kialakult, zárt, rossz lefolyású terület található, melyet É és D felől folyóhátak fognak közre.

Az országhatár felé eső rész az alacsony ármentes síkság, a NY-i részek az ártéri szintű síkságok orográfiai domborzattípusba sorolhatók. A jellemző felszíni formák a fattyúágak,

morotvaroncok és a hozzájuk kapcsolódó parti dűnesorok. Kavics csak Ártándnál és Biharkeresztesnél található. A felszín döntő részét folyóvízi homok, homokliszt fedi, a Sebes-Körös hordalékkúpjának anyaga.

Nyugaton helyezkedik el az Alföld egyik legegységesebb területe, leggyakoribb felszínformái az elhagyott Tisza medrek, morotvák, folyóhátak, övzátonyok, erősen letarolt futóhomokformák. Ez a 87-110 m közötti tszf-i magasságú, jellemzően ártéri szintű tökéletes síkság, a Hortobágy. Rendkívül kis relatív reliefű felszíne enyhén D-i irányba és középvonala felé lejt. Jellemző magassága 82-92 m, e szint felé csak néhány Tisza menti buckavonulat és kunhalom emelkedik (pl. Bürök halom).

Éghajlat

Hajdú-Bihar megye mérsékelt meleg-száraz éghajlatú, csak ÉK-i terület éghajlata mérsékelt hűvös, mérsékelt meleg. Az évi középhőmérséklet értéke 9,6-10, 2 °C közé esik, északról dél felé haladva növekszik. A júliusi hónap átlaghőmérséklete a legmagasabb. Az évi napsütéses órák száma Hortobágy és a Hajdúság északi részeitől eltekintve, ahol 1950 óra, a megye egész területén közel 2000 óra. A legmelegebb hőmérséklet többnyire 34 °C, csak a megye déli területein emelkedik pár tizeddel 34 °C fölé és a 35 °C-ot csak a Hortobágyon éri el. A tél pedig legtöbbször jelentős fagyokat hoz. A januári középhőmérséklet -2, -2,5 °C, amely ÉK felé haladva meghaladja a -3 °C-ot, a téli minimum 17-17, 5 °C közé tehető. Míg a Dél-Nyírségben és az Érmelléki löszös háton a hótakarós napok száma 40-42 és vastagsága 18 cm, addig délen és nyugaton, a Nagy-Sáráten és Hortobágyon átlagosan 35 hótakarós nap van és a hótakaró is 17 cm vastag. A fagymentes időszak hossza 187-190 nap. A megyében az évi csapadékösszeg többnyire 530-570 mm, kelet és északkelet felé haladva növekszik és elérheti a 600 mm-t is. A Hortobágy területén azonban 520-550 mm hull, déli része pedig Magyarország egyik legszárazabb területe, hiszen itt a csapadék évi mennyisége nem éri el az 500 mm-t. A legcsapadékosabb hónap a június (55-75 mm), legszárazabb a január (25-35 mm). Az uralkodó szélirány ÉK-i, illetve É-i és D-i, az átlagos szélesség 2,5-3 m/s. Az Érmelléki löszös háton, Bihari-síkon és a Hortobágyon az uralkodó irányú szelek mellett gyakran DNY-i légmozgás is megfigyelhető.

Növénytakaró

Hajdú-Bihar megye északkeleti területéhez tartozó Dél-Nyírség a Nyírségi flórajárás része, jellegzetes társulásai a tölgy-köris-szil ligeterdők, a pusztai tölgyesek és a gyöngyvirágos tölgyesek. Nagy területet borítanak a homokpusztagyepek és homokpusztarétek. Az erdők elsősorban lágylombú erdők. Legfontosabb mezőgazdasági kultúrák: rozs, őszi árpa, burgonya, dohány.

A megye többi területe az Alföldi flóraidék Tiszántúli flórajárásának része. A legjellegzetesebb erdőtársulások közé a tölgy-köris-szil ligeterdők, a sziki tölgyesek, pusztai tölgyesek és a Hajdúság területére jellemző tatárjuharos lösztölgyesek tartoznak. A Dél-Hajdúság tipikus mezőségi táj, így területén minimális kiterjedésű erdőtársulásokra bukkanhatunk, a kevés erdő főleg keménylombú, néhol fenyő jellemző. A Hajdúság északi részén, a Hajdúháton jelentős területeken vannak homokpuszta-gyepek. Hajdú-Bihar megye középső része mezőgazdaságilag hasznosított területeinek haszonnövényei a búza, a kukorica, a cukorrépa és északabbra az őszi árpa.

A Nagy-Sárrét és a Berettyó-Kálló közének fő erdőtársulásai a fent említetteken túl a fűz-nyár-égerligetek. A Bihari-sík nevezetesebb fajai a ragadós müge és az óriás csenkesz. A megye déli részén a mezőgazdaságilag hasznosított területek fő kultúrái a búza, a lucerna és a napraforgó, vöröshere.

A Hortobágyon a mezőgazdaságilag hasznosított területek fő kultúrái a búza és a burgonya. A nyílt társulások között ecsetpázsitos és ecsetkákás sziki rétek is megfigyelhetők. A táj legjellegzetesebb fajai a méz-pázsit, az egérfarkfű és a sziki kocsord. A megye nyugati területén erdészetileg kezelt erdőterület gyakorlatilag nincs.

Természeti és táji értékek

A folyószabályozások és a mezőgazdaság alapvetően átalakították a megye arculatát, a természetes élőhelyek, illetve erdők kiterjedése nagymértékben visszaszorult. Hajdú-Biharban található hazánk első, 1939-ben létrejött természetvédelmi területe, a Debreceni Nagyerdő és hazánk első, 1973 megalapított nemzeti parkja a Hortobágyi Nemzeti Park (HNP) is. A Hortobágyi Nemzeti Park területe 80 371 hektár, melyből 61 488 hektár (76,5%) esik Hajdú-Bihar megye területére. A HNP az UNESCO Világörökség részét képezi. Hajdú-Biharban három természetvédelmi tájegység található: a Hortobágy–Nagykunság Természetvédelmi

Tájegység, a Hajdúság–Dél-Nyírség Természetvédelmi Tájegység és a Bihari-sík Természetvédelmi Tájegység. A megyében közel 90 000 hektár (ebből 2300 hektár ex lege) védett természeti terület található, ami a megye teljes területének közel 15%-a. Ezek részben az emberi beavatkozásnak köszönhetően létrejött élőhelyek.

Az Élőhelyvédelmi és Madárvédelmi Irányelvek alapján kijelölték a megyében a Natura 2000 területeket is, melyek az európai jelentőségű természeti területeket jelölik („különleges madárvédelmi területek” és „különleges természetmegőrzési területek”). A természetvédelem itt szelektív, azaz bizonyos gazdasági tevékenységek megengedhetők, de korlátozásokkal. Ez igaz a hazai jogszabályok alapján védett természeti területekre is, de a Natura 2000 területek esetén a szabályozás lényegesen megengedőbb. A területhasználat – különösen a mezőgazdaság, útépitések, bányászat – gyakori természetvédelmi konfliktusokat generál.

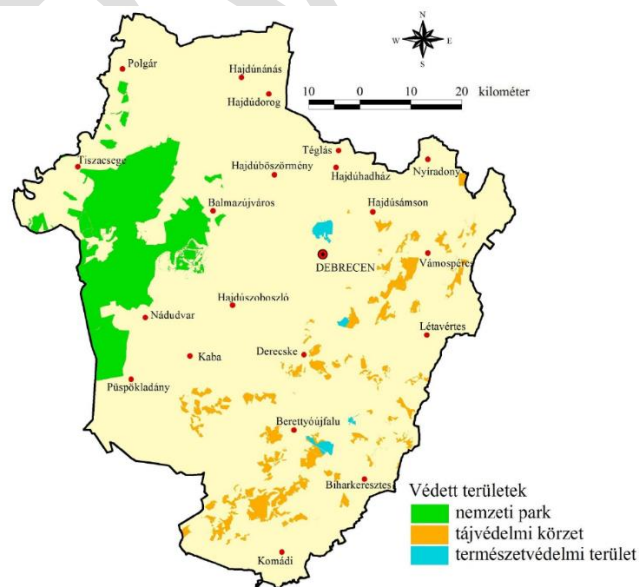
A Hortobágyi Nemzeti Park egész területe bioszféra-rezervátum, a Ramsari egyezmény alapján vízi élőhelyei nemzetközileg is védettek. Az egykori ligetes sztyeppe néhány száz éve még a Tisza hatása alatt állt. Mai képe részben az ember tevékenységének eredménye. A XIX. század vízrendezései a folyók szabályozásával, a mocsarak lecsapolásával, majd az erdők kivágása, felégetése, illetve a legeltető állattartás nagyban hozzájárultak jelenlegi képének kialakításához. A mai értelemben vett Hortobágy, mint geográfiai egység, lényegében a XX. században alakult ki, annak ellenére, hogy bizonyos területei sokkal korábban kialakult vegetációtípusokat őriznek. A nemzeti park területének nagy része szikesekkel teli, rövid fűvel borított legelő. Kisebb része a foltokban beékelődött szántóföld. A vidék többi részét a halastavak, mocsarak, holtágak, nádasok alkotják. Kevés maradvány-, telepített-, ártéri erdő van a területén. Négy élőhelytípus található itt: szikes puszták, löszpuszták, mocsarak, árterek. Nagy részét gyepársulások borítják. A HNP-ben lezajlott tájrehabilitációs programok által 25 ezer hektárnyi szikes pusztát nyerte vissza eredeti képét. A „puszta” Magyarország imázsával szorosan összeforrt, jelentős idegenforgalmi vonzerő.

A Hortobágyi Nemzeti Park turisztikai célpont is. A hortobágyi pusztán népszerű látnivaló a lovasbemutató, az ősi magyar háziállat fajták bemutatója, a Pásztormúzeum és a Kilenclükü-híd. A néprajzi emlékek, pásztorhagyományok megőrzésére az utóbbi években a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság, a környező önkormányzatok és más érdekelt szervezetek segítségével megindultak a pásztoréletmód újjáéledését, a pásztorhagyományok újra felfedezését, a kapcsolódó néprajzi emlékek felújítását, újra hasznosítását (pl. csárdák) célzó

fejlesztések. A Hortobágyi Halastó érdekessége a halastavi kisvasút, melyről ritka vízimadarakat figyelhetünk meg. A Hortobágyi Csillagoségbolt-parkban különös élmény a szinte fényszennyezés nélküli égbolt tanulmányozása. Október második felében rendkívüli látvány a daruvonulás.

Védett területek és tájvédelmi körzetek

A Hajdúsági Tájvédelmi Körzet területjegységei, melyek a Dél-Nyírségben találhatóak: Nyíracsádi Gúti-erdő, a Debreceni Dombos-tanyai legelő, a Hajdúsámsoni Martinkai-legelő, Nagycserei Kőrises arborétum, Halápi Hármashegy alja és Rachbauer erdő, Nyírábrányi Káposztás lapos és Keszler tag, Nyírábrányi Teleki-legelő és Mogyorós-erdő, Halápi-, és Bodzás-víztározó, Haláp és Bánk közötti erdők, Bánki láprétek és erdők, Monostorpályi-legelő Újlétei Kis-erdő és környéke Hajdúbagosi és Hosszúpályi erdők Hosszúpályi szikések Debreceni Nagyerdő TT Hajdúbagosi földikutya-rezervátum TT Hencidai Csere-erdő TT. Az Érmelléki löszös hát Hajdúsági Tájvédelmi Körzetbe tartozó védett területei a Bagaméri Kék-Kálló-völgy és Álmosdi Daru-láp. A Bihari-sík Tájvédelmi Körzetbe tartozó Berettyó-Kálló köze, Érmelléki löszös hát területe, Kiskalota vagy Bihari-sík. Hortobágy védett területei a Hortobágyi Nemzeti park területéhez tartozó területek.

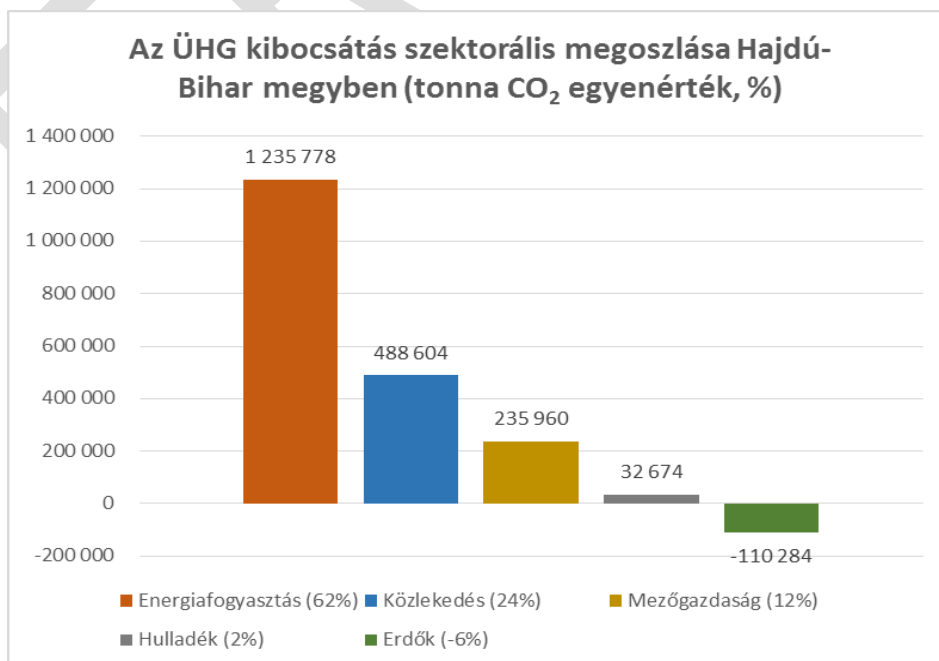
Védett területek és tájvédelmi körzetek Hajdú-Bihar megyében

6.1. Levegőszennyezés

A környezetszennyezés különböző forrásokból, különböző halmazállapotban kerülhet a levegőbe, a talajba, a felszíni vagy felszín alatti vizekbe. A levegőszennyezést – többek között – az antropogén légszennyező anyagok kibocsátásával (emissziójával) lehet mérni. Hajdú-Bihar megyében a légszennyező pontforrások tekintetében kiemelkedik Debrecen, ahol a megye 300 darab feletti, normával rendelkező légszennyező telephelyének több mint harmada található. A megyében a legjellegzetesebb problémát a kevésbé szabályozott mezőgazdasági eredetű légszennyezés okozza – az állattartás/komposztálás bűzkibocsátása, növényvédőszer/műtrágya kiszórás, betakarítás, terményszárítás és –tárolás, valamint a szabadtéri avar- és hulladékégetés.

A jelentéskötelezett szennyező források kibocsátása alapján Debrecenben több mint 374 t/év emissziót regisztráltak, melyet Nagyhegyes értéke követett (közel 90 t/év kibocsátással), majd Hajdúszoboszló, Hajdúböszörmény, Nyíradony és Püspökladány következett (20-40 t/év értékekkel). A földgáz kitermelése és továbbítása, valamint az ipari üzemek okozzák a legnagyobb mennyiségű pontszerű kibocsátást. A megyeszékhelyen – illetve a nagyobb forgalmú utak mentén fekvő településeken – magas a közlekedéshez kapcsolódó NOx- és porszennyezés (utóbbi részben a nagyobb útépítések miatt is).

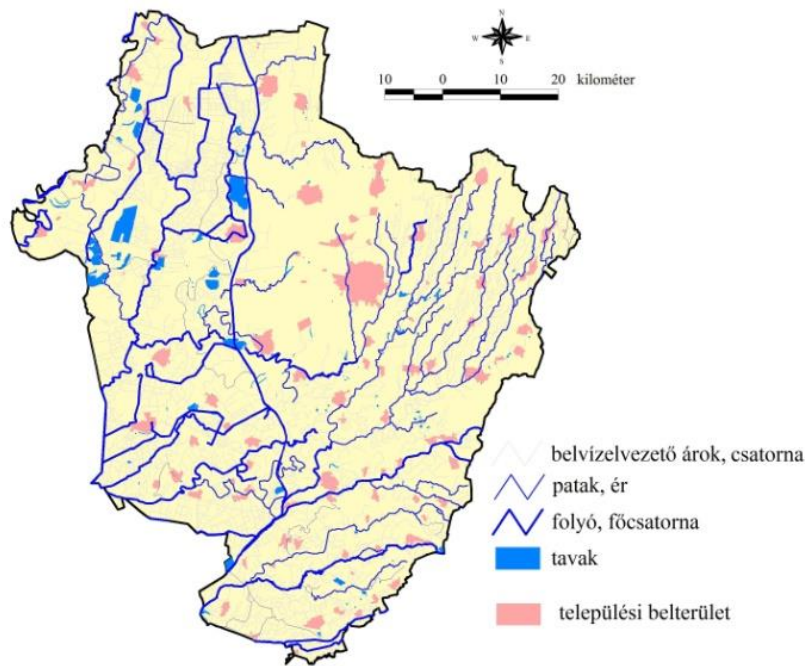
Az ÜHG leltár becslése alapján a fenti szektorok ÜHG kibocsátása Hajdú-Bihar megyében a következőképpen oszlik meg:

Az ÜHG kibocsátás szektorális megoszlása Hajdú-Bihar megyében az ÜHG leltár adatai alapján

6.2. Természetes vizek állapota, szennyvízkezelés

Hajdú-Bihar felszíni vizekben szegénynek mondható, legjelentősebb vízfolyása a megye nyugati részét 53 km hosszan érintő Tisza, mely közvetlenül, vagy a térségen keresztül folyó Berettyó, illetve a Sebes-Körös közvetítésével levezeti a terület vízfolyásait.

Hajdú-Bihar megye fontosabb felszíni vizei

Meghatározó, bár szerény vízhozamú vízfolyásnak tekinthető a Hortobágy, a Kösely, illetve a Kállók a megye dél-nyírségi részén. A megye vízgazdálkodásában, lakossági-, mezőgazdasági- és ökológiai vízellátásában, illetve rekreációs funkcióiban is nagy jelentőségű a Keleti-, valamint Nyugati-főcsatorna. A megye természetes állóvizei különböző eredetűek, elhagyott folyómedrek, levágott kanyarulatok és laposok egyaránt megtalálhatóak a növekvő számú mesterségesen kialakított tó mellett (Hortobágyihalastavak, Erdőspusztai tavak).

A megye gazdag felszín alatti vizekben. A talajvíz mélysége a Hajdúháton a legnagyobb, mely a Nyírség, a Hortobágy és a Berettyó-Körös vidék irányába is csökken. A Berettyó-Körös vidékén igen magas a talajvíz (átlagosan 1 m mélységben), mely csapadékosabb időszakokban

felszínre is emelkedik belvíz formájában. A hortobágyi talajvíz magas sótartalma idézi elő a szikesedést, mely sajátos élőhelyet hozott létre.

A Nyírség meglehetősen gazdag felszín-közeli vizekben, bár a kitermelhető vízhozam nem jelentős. A Hortobágy jó vízadó rétegei 100-150 méteres mélységben találhatóak, a magasabb nyomás miatt egyes kutakban igen magas vízhozam mutatkozik. A Hajdúságban elsősorban a domborzat határozza meg a kinyerhető vízmennyiséget, főként a mélyebben fekvő területei jó rétegvíz tárolók. A térség mélyfúrású kútjaiból sok helyen termálvíz tör a felszínre, melyek egy része gyógyhatású. Ezek éltetik a megye helyi jelentőségű strand- és termálfürdőit, valamint a nemzetközi jelentőségű gyógyfürdőit egyaránt. A legfőbb hévízadó réteg az 550-1200 m mélységben lévő felső-pannon homokkő, melyben 40-70 °C-os a víz hőfoka. A megye északi és dél-hortobágyi területén átlagosnál magasabb a termálvíz hőfoka.

A termálvizek szinte mindegyike alkalikus (nátrium-hidrogénkarbonátos), emellett klóros-konyhasós (Cl, NaCl), illetve jódos-brómos ásványi anyag-összetételű. A lakossági és részben ipari célú vízkitermelés Debrecenben okozza a rétegvíz szintjének csökkenését.

Fennáll a veszélye annak, hogy a jelenleg jó hévízadó rétegek hozama a fokozott kitermelés hatására csökkenni fog. Bizonyos szigorúan ellenőrzött körülmények között a kitermelt víz tisztítás utáni visszasajtolása megoldást jelenthet. Emellett, egyes esetekben a termálvíz turisztikai kiaknázásán kívül a hőenergiát is lehetne – elsősorban – mezőgazdasági céllal hasznosítani (kertészetek, üvegházak, állattartó telepek fűtésére). A termálvizek magas gáztartalma – megfelelő technológiai fejlesztésekkel – akár energetikailag is hasznosítható lenne.

A felszíni és felszín alatti vizek védelme igen fontos környezetvédelmi feladat. A vízbázisok használatában kiemelkedik a lakossági fogyasztás, mivel a bejelentett felszín alatti vízkitermelés (összesen mintegy 30 millió m³) kb. 80%-át a települési vízművek hajtották végre. Valamivel kevesebb, mint 10%-ot jelentett az állattartás, 5%-ot meghaladó volt a gazdasági célú vízkitermelés részesedése (a fennmaradó részt a fürdők hidegvízkitermelése és a mezőgazdasági öntözés adta). A közüzemi ivóvízellátás egy része nem felel meg a minőségi normáknak – pl. bór, arzén, nitrit, ammónium esetében, emellett több helyen határérték feletti a víz vas-, mangán- és nitrát-tartalma is (jelenleg is zajlanak regionális ivóvízminőség-javító programok). Környezeti kockázatot jelentenek mind a felszíni, mind a felszín alatti vizekre – nem csak a kitermelés miatt, hanem a magasabb sótartalmú víz felszínre

hozásával is – a strand- és termálfürdők. Az Alföldön kiemelten fontos környezeti kockázatot jelentenek a sertés- és szarvasmarhatartó telepek, ahol nagy mennyiségű hígtrágya keletkezik. Az elhagyott TSZ telepek is potenciális környezeti veszélyt jelentenek. Hajdúnánás, Hajdúböszörmény és Balmazújváros közigazgatási területén igen nagy arányban találhatók állattartó telepek.

Napjainkban általánosan igaz, hogy a víztakarékos szemlélet ellenére a fajlagos vízfogyasztás emelkedése várható. A vízfogyasztás növekedése a statisztikai adatokból már az utóbbi években is látható a területen, ami elsősorban az életkörülmények javulásának hozadéka, ezért az elkövetkező években várhatóan tovább fog nőni.

A vízfogyasztás a településeken jelentősen növekedhet, amely azután szennyvízként is jelentkezni fog. A vízkészletek hosszú távú megőrzése szempontjából nagyon fontos a csatornázás és a szennyvíztisztítás fejlesztése. A települések szennyvízelvezetése – mint életminőségi mutató – az országok fejlesztési struktúrájában környezetvédelmi, közegészségügyi, nemzeti és nemzetközi megítélés szempontjából meghatározó tényező.

Az elsődleges közműolló (egy kilométer ivóvízvezeték-hálózatra jutó szennyvízcsatorna-hálózat hossza) Hajdú-Biharban 710 m, ami elmarad az országos átlagtól (~750 m). A másodlagos közműolló a közműves vízellátásba és a szennyvízgyűjtő hálózatba bekapcsolt lakások arányának a különbsége. A közműolló megyei mutatója 22%, mely szintén elmarad az országos átlagtól (16%). 2015-ben a közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózatba bekapcsolt összes lakás száma a megyében 167 675 db volt, ami a teljes lakásállományhoz (231 672) viszonyítva több mint 72%, mely alatta marad az országos átlagnak (79%).

A települési szennyvíztisztítást a 2015. évben az alábbi adatok jellemezték: a megyében a közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózatban tisztítatlanul elvezetett szennyvíz nem volt, az összes elvezetett szennyvíz 21 595 ezer m³-t tett ki. A tisztításra jellemző, hogy a csak mechanikailag tisztított szennyvizek nem kerültek a befogadókbá. A megyében a biológiailag tisztított szennyvíz mennyisége mindössze 150 ezer m³ volt (a teljes tisztított szennyvíz mennyiségének <1%-a), ami elmaradt az országos átlagtól (15,5%), aminek az az oka, hogy a III. fokozatban is tisztított szennyvizek mennyiségének (21 445 m³) aránya (99%) jelentősen meghaladta azt (82%). A szennyvíz ártalommentes elhelyezése jelenleg 29 településen nem megoldott a megyében. Ez alapján elmondható, hogy Hajdú-Bihar megyében a szennyvíztisztítás az

országos átlagnál jobb statisztikai mutatókkal rendelkeznek, de a közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózatba bekapcsolt lakások arányát növelni szükséges.

A klímaváltozás hatására bekövetkező kisvízi hozamok csökkenése többek között a vízminőség megváltozását is eredményezheti, mivel érzékenyebbé teszi a vízfolyásokat a szennyezőanyag terhelésekkel szemben. A jövőben ráadásul egyre több szennyvíz keletkezésével számolhatunk, melyeket a tisztítási folyamatok után a legtöbb esetben egy felszíni vízfolyásba vezetnek be, melyet a felszíni vizek felhígítanak, de a várható kisebb vízmennyiség miatt ez a hígítás csökkenhet, így még nagyobb figyelmet kell fordítani a megfelelő tisztítási folyamatokra. A tisztítás után a szennyvíz ugyan megfelel a határértékeknek, de a befogadó vízfolyás tehermentesítése érdekében a természetközeli utótisztítás – a szennyvíz, mint öntözővíz hasznosítása mellett – kívánatos lenne.

6.3. Talajállapot

Hajdú-Bihar megye ÉK-i területeit döntően homoktalajok uralják, futóhomok, humuszos homoktalaj és kovárványos barna erdőtalaj. Lössös felszíneken réti csernozjomok és szolonyecek, így a megye idetartozó területeinek mezőgazdasági potenciálja kicsi. A megye középső területén, a Hajdúságban a talajtakaró döntő része löszön képződött, túlnyomó része jó mezőgazdasági hasznosítást tesz lehetővé, leginkább az alföldi mészlepedékes csernozjom, ÉNY-on mészlepedékes csernozjomokat találunk. Emellett réti csernozjomok, szolonyeces réti csernozjomok, mélyfekvésű részekén réti szolonyecek találhatók. A Hajdúság északi részén csernozjom barna erdőtalajok és kovárványos barna erdőtalajok is előfordulnak. A keleti területeken a talajok zömmel löszös üledéken képződtek, főként öntés réttalajok és szikesek keletkeztek. Mezőgazdasági szempontból a réti csernozjomok és a mészlepedékes alföldi csernozjomok meghatározóak. Gyengébbek a szikes szolonyecek, réti szolonyecek, illetve a Nyírségből áthúzódó homoktalajok. Hajdú-Bihar megye déli területén elhelyezkedő Nagy-Sárréten és a Bihari-síkon szinte valamennyi talajtípus talajvízhatás alatt képződött, a réti csernozjom kivételével. Vályogos, agyagos vályogos talajok, kémhatásuk enyhén savanyú. A szikes talajok kiterjedtek, a mezőgazdaságra alkalmatlan réti szolonyecek, szikes sztyeppesedő réti szolonyecek jellemzőek. Emellett réti öntéstalajok és lápos réttalajok vannak. Mezőgazdasági jelentőségük gyenge. A megye nyugati oldalán, a Hortobágyon a terület döntő részét mélyben sós és szikes talajok fedik. A löszös üledékeken a szikes talajvíz hatására réti szolonyecek, szolonyeces réti talajok képződtek. Ezek legelőként, kaszálóként vagy gyenge

szántóként hasznosíthatók. A magasabb térszínek taljai kedvező termékenységű csernozjomok, értékes sztyeppnövényzetnek adnak helyet. A legmélyebb fekvésű részeken nem szikes réti talaj jellemző.

Talajszennyezések a megye területén elsősorban az alifás és aromás szénhidrogénekhez kapcsolódóan jelentkeznek (tartályok, illetve kapcsolódó szerelvények nem megfelelő működése során fordulnak elő). Az ilyen típusú szennyezések általában kisebb területre terjednek ki és többnyire vertikálisan nem jelentősek. Néhány esetben előfordult nehézfém, ammónia, nitrát vagy növényvédő szerek okozta szennyezés is. A kis számban előforduló klórozott szénhidrogén szennyezések felszámolása komoly kihívást jelent. Az egykori katonai – elsősorban felhagyott szovjet – laktanyák területén, illetve vasúti és ipari barnamezős objektumok környezetében fordulnak elő szennyezések. A barnamezős területek jelentős részének kármentesítése, rekultivációja és újbóli hasznosítása sok helyen még várat magára, a folyamat azonban elindult megyei és regionális szervezetek részvételével. A mezőgazdaság okozta talaj- és vízterhelés csökkent a nagyüzemi mezőgazdaság leépülésével, mert csökkent a műtrágyák, valamint a növényvédő-szerek használata. Ugyanakkor az intenzíven művelt területeken nem elhanyagolható a mezőgazdaság okozta környezetterhelés.

6.4. Fényszennyezés

A csillagos égbolt, mint táji örökségünk különleges eleme védelmet igényel. A települések és a művi létesítmények számának növekedésével Földünkön egyre nő a szükségtelen mértékű, fölösleges fénykibocsátás. Sok állatfajt – különösen a rovarokat, kételtűeket, madarakat és denevéreket – zavar az ember által telepített mesterséges fényforrások által kibocsátott fény, s ezzel nemcsak egyes fajok léte kerül veszélybe, de a tápláléklánc is, ami által az egész ökoszisztéma károsodik. Mindezekon túl a zavartalan égbolt az emberiség táji örökségének is a része.

Ezek a tényezők indokolják a zavartalan éjszakai égbolt látványát őrző csillagoségbolt-parkok létrehozását. A „nemzetközi csillagoségbolt-park” (International Dark Sky Park) címet a Nemzetközi Csillagoségbolt Szövetség alapította. Ezek olyan területeken hozhatók létre, amelyek állami tulajdonban vannak és valamilyen természetvédelmi oltalmat élveznek, továbbá az égbolt minősége (az égitestek láthatósága, a fényszennyezés mértéke szempontjából)

megfelel a szigorú szabályoknak. További kritérium, hogy a látogatók számára nyitott legyen a terület, és az égbolt látnivalóit folyamatosan bemutassák a nagyközönség számára.

Európában elsőként a skóciai Galloway Park és a Zselici Tájvédelmi Körzet nyerte el ezt az elismerést 2009-ben. 2011-ben kapta meg a névhasználati jogosultságot hazánk második nemzetközileg elismert csillagoségbolt-parkja, a Hortobágyi Nemzeti Park.

Ezekon a területeken a kezelő szervezetek és együttműködő partnereik törekednek rá, hogy a fejlesztések során ne növekedjen a fényszennyezés, míg a meglévő lámpatesteket fokozatosan fényszennyezés-mentesre cserélik. Nemzetközi szinten is elismert parkjaink éjszakai égboltjának csodáit rendszeres szervezett programokon ismerhetik meg az érdeklődők. Magyarországon a fényszennyezés visszaszorítása a természet védelméről szóló törvény teremtett lehetőséget védett természeti területeken.

A Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat fontosnak tartja a csillagos égbolt védelmét, ezért nemzetközi partnerségben részt vesz az INTERREG Europe Program keretéből finanszírozott „Night Light” elnevezésű projektben, melynek célja a regionális politikák javítása és fejlesztése a fényszennyezés megelőzése, a sötét éjszakai égbolt védelme érdekében, a sötét éjszakai helyek fenntartható felértékelése és hasznosítása különösen természeti területeken és veszélyeztetett tájakon.

6.5. Hulladékgazdálkodás, körforgásos gazdaság

Hajdú-Biharban hozzávetőlegesen évi 150.000 tonna lakossági szilárd hulladék keletkezik, mely a magyarországi megyei rangsorban 6. helyet jelentett a 2010-es évek első felében. A lakossági eredetű hulladék aránya 2015-ben 83% volt, amely meghaladja az országos átlagot (77%). Az egy főre jutó elszállított hulladék nagyjából 259 kg/fő/év, mely az országos átlag alatt marad (300 kg/fő/év).

A megyében 2010. óta a hulladék mennyisége kis kilengésekkel összességében csökkenő trendet mutat, a csökkenés mértéke 2015-ig 8,5% volt, mely kedvezőtlenebb az országos átlagnál (25%). A közszolgáltatás keretében elszállított hulladékok mennyisége az elmúlt években folyamatosan csökkent, a 2015. évben közel 137 400 tonna volt. Ennek a fő okai a

fogyasztási szokások megváltozása, illetve a gazdasági világválság következtében bekövetkező fogyasztás-visszaesés voltak.

A rendszeres gyűjtéssel elért háztartások aránya 50 és 100% között mozog a megye településein, ebből a szelektív gyűjtési rendszer keretében elszállított hulladék mennyisége tekintetében viszont ugyanezen rangsornak csak az utolsó harmadában szerepelt a megye. A szelektíven gyűjtött hulladék mennyisége a megyében 2011 óta 20%-os csökkenést mutat, ami az összes hulladék mennyiségének csökkenésével párhuzamosan ment végbe. 2015-ben a szelektíven elszállított hulladék mennyisége 14 738 tonna volt. Néhány települést (pl. Debrecen, Nyíradony, stb.) leszámítva a szelektív gyűjtésben még komoly előrelépés szükséges a megye településein (HB TFK, 2014–2020). A szelektív gyűjtés elterjesztése azért lenne fontos, mert a hulladék mennyiségének csökkentése mellett ez az alapja a fenntartható hulladékgazdálkodás megvalósításának. A 2015. évi adatok alapján a szelektíven begyűjtött hulladék lakosságarányos mennyisége a megyében (27 kg/fő/év) nem sokkal maradt el az országos átlagtól (30 kg/fő/év).

A hulladékkezelési módok közül még mindig a környezeti szempontból legártalmasabb kezelési mód, a lerakás aránya a legmagasabb, 2015-ben ez 124 424 tonna volt, mely a teljes elszállított hulladék mennyiségének több, mint 90%-a, ami lényegesen rosszabb az országos átlagnál (2015-ben 65%), de megjegyzendő, hogy aránya évről évre csökken, 2010-ben ez az érték még 93% volt. A lerakókban anaerob bomlás mellett biogáz is keletkezik (metán, széndioxid, nitrogén összetevőkkel), főként a központi, erősebben tömörödött részeken. Az anyagában hasznosított hulladék aránya a 2010. évhez viszonyítva ingadozó képet mutat. 2015-ben az energetikailag hasznosított hulladék 134 tonnát tett ki, azaz a megye hulladékkezelésének elenyésző része (az országos átlag 15%) hasznosul ilyen formában. Az energiahasznosítás nélküli égetéssel ártalmatlanított hulladékkezelés csekély mértékű, 2015-ben mindösszesen közel 5 tonna volt.

Szelektív gyűjtési és regionális hulladékgazdálkodási rendszerek is kiépültek a 2007-13-as programidőszak során a megyében, Debrecen, Hajdúböszörmény és Berettyóújfalú térségében, melyekre épülően szervezett hulladékgazdálkodás alakult ki, és amihez további gyűjtés és szállítás is kapcsolódhat. A fejlesztések eredményeképp több mint 60 elavult telep bezárásra és rekultiválásra került. Veszélyes és állati eredetű hulladékok lerakására és ártalmatlanítására Debrecen-Bánkon vannak kapacitások.

A megyében a hulladékgazdálkodási/szennyvízkezelési szektor ÜHG-gázok tekintetében metán- és dinitrogén-oxid kibocsátásért felelős részben. Előbbi gáz emissziójáért mind a szilárd-hulladékgazdálkodás (131 t CO₂ egyenérték 2015-ben), mind a szennyvízkezelés (20 389 t CO₂ egyenérték 2015-ben) okolható, míg a dinitrogén-oxid kibocsátásáért a szennyvízkezelés felelős a hulladékgazdálkodáson belül. Az egész szektor tekintetében a kibocsátott üvegházgázok 62,6%-a a metán, 37,19 % pedig a N₂O a megyében.

Hajdú-Bihar megye elkötelezetten kívánja segíteni a körforgásos gazdaság alapvetéseinek széles körű megismerését-megismertetését, célul tűzve ki a természeti erőforrások fenntartható és hatékony kiaknázását teljes életciklusuk vonatkozásában, megalapozva egy környezettudatos, az erőforrásokkal okosan gazdálkodó megyei jövőképet, mely a környezeti terhelések csökkentésével párhuzamosan munkahelyeket teremt és elősegíti a helyi közösségek jól-létét.

A hulladéktermelés és az alapanyag felhasználás csökkentése, a termelési és gyártási folyamatok során bevezetendő környezettudatos gondolkodásmód (öko-design), az újrahasznosítás, újrafelhasználás arányának növelése mind ezt a célt szolgálják. Megfelelő gazdasági-pénzügyi ösztönzők kidolgozása és alkalmazása, új üzleti modellek bevezetése, öko-innovációs (technológiai, társadalmi, szervezeti) folyamatok elősegítése, a kapcsolódó ismeretek és készségek fejlesztése és erősítése mind olyan kihívások, melyekre megfelelő hangsúlyt kell helyezni az elkövetkező években, különös tekintettel a várható környezeti, gazdasági és társadalmi haszonra.

6.6. Energiafelhasználás, megújuló energiák

A megye területén hazai viszonylatban gazdag szénhidrogén lelőhelyek húzódnak az ún. alföldi flis öv részeként. A 2012-es adatok szerint Hajdú-Bihar megyében számos bányatelek található, ahonnan kőolaj és hagyományos típusú földgáz kitermelése folyik. A megújuló energiaforrások korszerű hasznosítására számos projekt indult el.

A szélenergiát tekintve a megye területének nagy része a viszonylag szélcsendes kategóriába tartozik, 25 méteres magasságban mindössze 4 m/s az átlagos szélesség. Még 75 méteres magasságban is csak 5-5,5 m/s szélesség jellemző a megye területének legnagyobb részére.

A telepítéseknél figyelembe kell venni, hogy tiltott a telepítés az ökológiai hálózat területein (védett természeti területek, ezek védőövezete, természeti területek és ökológiai folyosók), a vadon élő védett állatfajok élő-, táplálkozó- és fészkelő helyein és vonulási útvonalain, védett növényfajok, növénytársulások élőhelyein, tájképvédelmi övezetekben, egyedi tájértékhez tartozó területeken, illetve nemzetközi egyezmények és jogszabályok alá tartozó területeken (pl. Ramsar, Natura 2000, Bioszféra Rezervátum). Ezen kívül kizárhatók még a szélerőművek letelepítésének lehetőségéből a települési belterületek, a vízfelületek, általában a kertek, szőlők és gyümölcsösök, illetve erdők, a vasútvonalak, közutak, valamint a nagy- és középfeszültségű távvezetékek is.

A napenergia tekintetében Hajdú-Bihar megye délnyugati része a leginkább kedvező adottságú terület, ahol a globálsugárzás mértéke elérheti az 1300 kWh/m² éves értéket is. Észak és kelet felé ez az érték némileg csökken, de még a legrosszabb adottságú térségekben is eléri az 1250 kWh/m²-es szintet.

Biomasszából optimális lehetőségek állnak rendelkezésre a területen, javarészt a mezőgazdasági melléktermékek ésszerű hasznosításával, illetve kisebb részben a lágyszárú energiaültetvényeken keresztül.

A megye geotermikus adottságai kiválóak, hiszen a hévizek hasznosítása már számos településen balneológiai céllal régóta zajlik. A fűtésre történő alkalmazás is növekedőben van.

A vízenergiában rejlő potenciál nem jelentős, a legnagyobb a megyét is érintő vízfolyás a Tisza, amelyen a közeli folyószakaszon van a két legnagyobb vízerőműve.

Energiaforrások tekintetében megállapítható, hogy a megye jelentős szénhidrogén készletekkel rendelkezik, melyek kitermelése a jövőben is fontos feladat. A megújuló energiaforrások készleteinek és potenciális hasznosítási lehetőségeinek részletes feltárása és feltérképezése folyamatos feladat a megyében, különösen jelentős és elérhető források állnak rendelkezésre a geotermikus energia és a biomassa hasznosítására.

Az energiafogyasztást tekintve elmondható, hogy a megye szinte összes háztartása (egy-egy kisebb tanyákat leszámítva) rákapcsolódott már a villamos-energia rendszerre. Az átlagos lakossági áramfogyasztás a 2010-es évek elején lassú emelkedést mutatott, ami a jövőben – az energiaárak növekedése esetén – lassulhat. A legnagyobb számú lakosságot koncentráló

Debrecen fajlagos energiafogyasztása emelkedő trendet, és a hazai regionális központok között középmezőnybeli helyezést mutat. A megyén belül Debrecenben működik (földgáz alapú) erőmű, ennek szalmafűtésre való átállításáról már részletes tervek állnak rendelkezésre.

A gázhálózat is elért minden települést (a csatlakozott lakások aránya a debreceni és hajdúszoboszlói járásokban a legmagasabb), és a földgáz dominanciája a lakóépületek fűtésében ma még egyértelmű. Az alternatív megoldások, megújuló energiaforrások igénybevétele kapcsán a lehetőségek típusonként eltérőek. A megye nagy része szélcsendes terület, ezért a szélenergia hasznosításának feltételei nem olyan jók, ráadásul az ökológiai hálózat elemein, a védett fajok élőhelyein és a Ramsari, NATURA 2000 területeken tiltott is a szélerőmű-építés. A vízienergia-potenciál sem jelentős, a Tiszának ugyan a megyéhez közeli szakaszán található a két legjelentősebb erőműve, de a megyében előforduló kisebb mellékfolyók kevésbé relevánsak e téren. A napenergia hasznosítására a megye délnyugati része a legalkalmasabb, ahol a globálsugárzás évi mértéke elérheti az 1300 kWh/m² értéket. Biomassza hasznosításra a mezőgazdasági melléktermékek és a lágyszárú energiaültetvények adnak lehetőséget. A megye geotermikus adottságai kiemelkedőek, a hévizek gyógyászati hasznosítása mellett a fűtési alkalmazás is egyre inkább teret nyer. A megyei területfejlesztési koncepció helyzetfeltárása szerint a 2014–2020-as periódus során megújuló energia stratégia és program kidolgozása ajánlott a megyére.

A gázfogyasztás trendje a 2000-es évek során folyamatos csökkenést mutatott. Debrecenben a 2004-es csúcs után látunk konstans csökkenést, de még így is a legmagasabbak az értékek a magyarországi regionális központok között. Távfűtés a megyeszékhely Debrecen és a turisztikai centrum Hajdúszoboszló településeken túl Berettyóújfalun, Hajdúböszörményben, Hajdúnánáson és Püspökladányban működik.

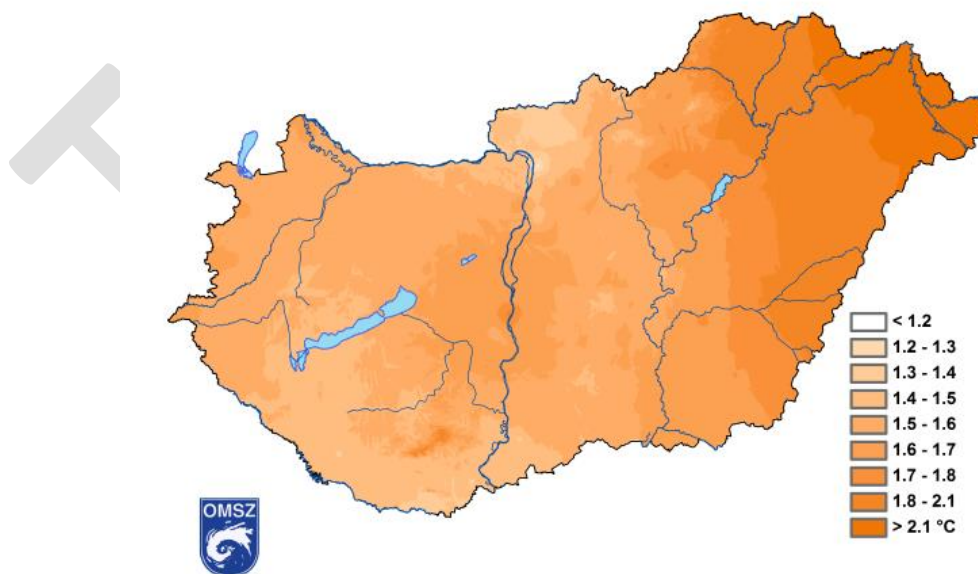
Hajdú-Bihar megye ÜHG leltárában szerepeltetett adatok azt mutatják, hogy a megyében az energiafogyasztáshoz köthető (lényegében az energia előállításával keletkező) szén-dioxid kibocsátás becsült értéke 1 236 ezer tonna CO₂ egyenérték volt 2015-ben. Ennek 53,4 %-a földgázfogyasztásból, 43,3 %-a az áramfogyasztásból, és 3,3 %-a a lakossági tűzifa- és szénfogyasztásból származott. Az áramfogyasztáson belül a lakosság az összes fogyasztás 36,9%-áért; az ipari termelés pedig 34,9 %-ért felelős; a földgázfogyasztáson belül a fő kibocsátók a lakosság (45,6%) és a szolgáltatások (31,7%).

A megyében értékesített gáz (1000 m³-ben számolva) legnagyobb részét, 45%-át (152 652 ezer m³) a háztartások használják fel, ezektől jóval lemaradva, 15,8%-kal következik a rangsorban a távfűtéssel foglalkozó vállalkozások (53 517 ezer m³).

6.7. Klímaváltozás hatásai

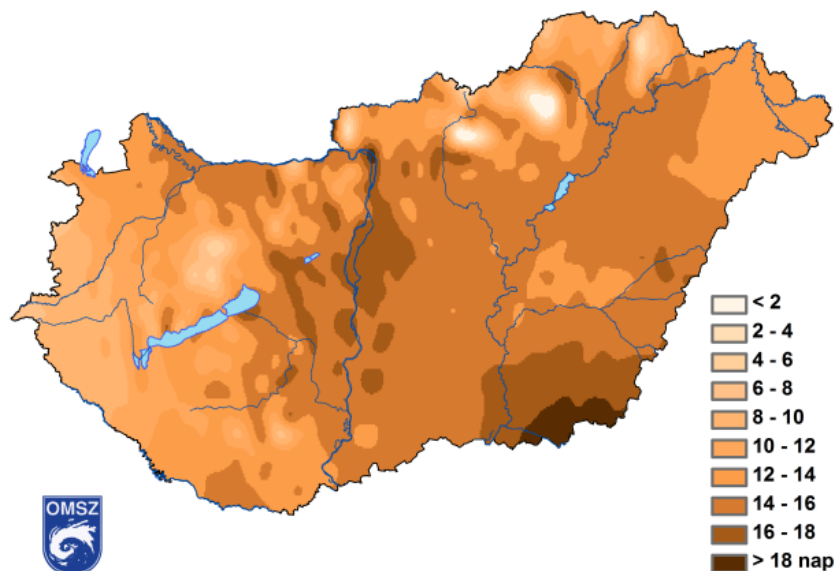
Az éghajlatváltozás elsődleges hatásai már Magyarországon is megfigyelhetők: az évi középhőmérséklet emelkedése, a hőmérsékleti szélsőségek, illetve a szélsőséges időjárási események mind gyakoribb bekövetkezése, továbbá a csapadékeloszlás változása. A hatások megjelenésének gyakorisága és intenzitása azonban területi különbségeket mutat.

Az klímamodellek projekciói szerint az elkövetkező évtizedekben a már megfigyelhető hatások fokozódására, gyakoribbá válására kell számítanunk. Ezért arra, hogy a klímaváltozás a jövőben hogyan fogja érinteni Hajdú-Bihar megyét, az elmúlt évtizedek változásaiból, továbbá a klímamodellek eredményeiből következtethetünk, és – a modelleredmények bizonytalanságának figyelembe vételével – iránymutatást nyújthatnak számunkra a szükséges beavatkozások tervezésében. A bizonytalanságok kezelésének egy módja, ha olyan beavatkozásokat tervezünk, amelyek rövidtávon is hasznosak, még akkor is, ha a klímaváltozás hatásai nem lesznek olyan intenzívek, vagy nem pontosan úgy fognak bekövetkezni, ahogyan azt előre jeleztük (no-regret), vagy járulékos előnyökkel járó beavatkozásokat határozunk meg (win-win).

Az éves átlaghőmérséklet (°C) változása 1981 és 2015 között

Az Országos Meteorológiai Szolgálat adatai szerint már a 20. század elejétől megfigyelhető a hőmérséklet növekedése az 1980-as évektől pedig intenzívebb emelkedés vette kezdetét. A fenti alapján elmondhatjuk, hogy az elmúlt közel 40 évben a keleti országrészben, így Hajdú-Bihar megyében az évi középhőmérséklet az országos átlagnál nagyobb mértékben növekedett. A legintenzívebb növekedés nyáron volt tapasztalható.

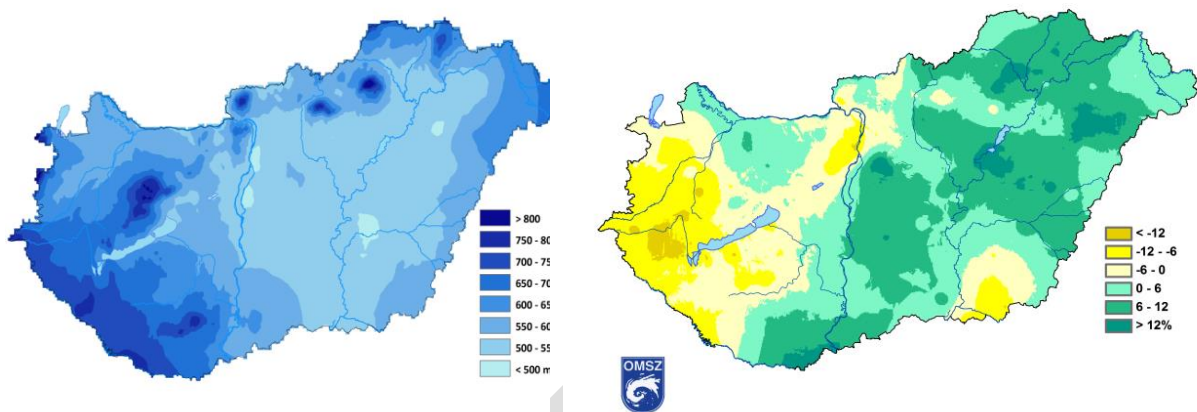

A hőhullámos napok (napi középhőmérséklet > 25 °C) változásának területi jellemzői az 1981–2015 időszakra (Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat, NÉS-2)

A melegedés mellett a klímaváltozás hatására gyakrabban jelentkeznek hőmérsékleti szélsőségek. A fagyos napok száma csökken, míg a hőségnapok száma nő, továbbá gyakrabban alakulnak ki hosszantartó száraz, forró időszakok. Ha megfigyeljük, hogy hogyan alakult a hőségnapok száma az elmúlt évtizedekben látható, hogy Hajdú-Bihar megye a hőségnapok számának változása alapján országosan a magasabbak között van, átlagosan 14–16 nappal több hőhullámos napra számíthatunk 1981-hez képest.

A csapadék változására vonatkozó tendenciákat – a csapadékhullás térbeli és időbeli változatosságának következtében – nehezebb kimutatni, mint a hőmérséklet változását; az elmúlt évtizedekben országosan nem is mutatható ki a csapadék mennyiségében egyértelmű, szignifikáns, trendszerű változás. A csapadék területi eloszlása azonban jelentősebb változást mutat. **A Hiba! A hivatkozási forrás nem található..** ábra alapján látható, hogy míg az ország nyugati területein 1961 és 2015 között a csapadék csökkenése figyelhető meg, addig az ország

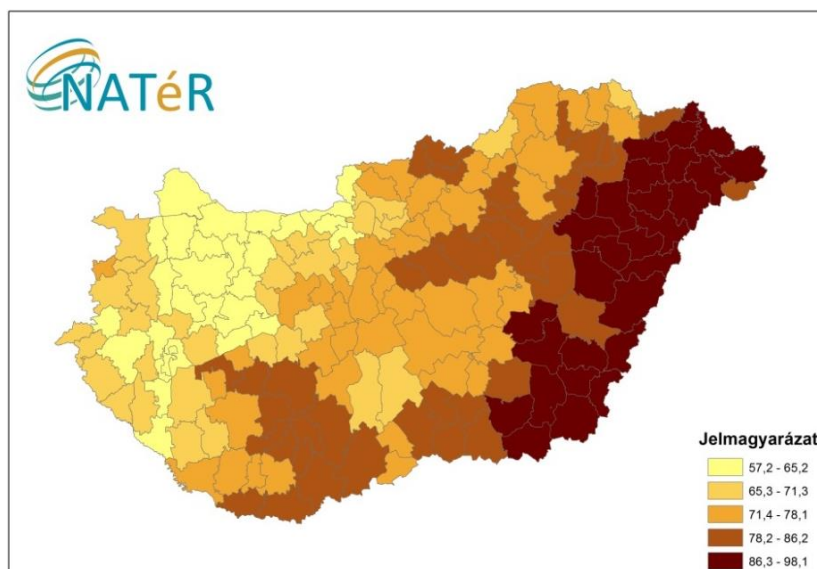
keleti, észak-keleti részén – így Hajdú-Bihar megyében is – nőtt az éves csapadékösszeg (annak ellenére, hogy az Alföldön hullik átlagosan országosan a legkevesebb csapadék). A csapadék éven belüli eloszlása is változatosságot mutat: az Országos Meteorológiai Szolgálat adatai alapján a legnagyobb csapadékcsökkenés tavasszal következett be. Jellemző továbbá, hogy az átlaghőmérséklet emelkedése miatt a téli csapadék egyre inkább eső formájában hullik.

*Az évi csapadékösszeg átlaga 1981–2010 (balra) és változása 1961–2015 között (jobbra)
(Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat; NÉS-2)*

A csapadékesemények változása jobban megfigyelhető, mint a csapadékösszeg változása. Egyre gyakrabban alakulnak ki csapadékszélsőségek (hosszú – és egyre hosszabb – csapadékmentes időszakok, illetve hirtelen lehulló, nagy mennyiségű csapadék). A csapadékos napok száma csökkent, de a 20 mm-t meghaladó csapadékos napok száma nő, ami a csapadék napi intenzitásának növekedését mutatja. Ez azt jelenti, hogy a csapadék egyre inkább rövid ideig tartó, intenzív záporok formájában hullik (Bartholy, 2011).

Hajdú-Bihar megyében várható éghajlati változások vonatkozásában elmondható, hogy ahogyan globálisan és Magyarországon, úgy Hajdú-Bihar megyében is a jövőben az átlaghőmérséklet emelkedésére kell számítanunk. A növekedés minden évszak esetében szignifikáns, de a modelleredmények nyárra és őszre vetítik a legnagyobb változást. A modellvizsgálatok szerint az országos átlagnál nagyobb mértékben fog emelkedni az átlaghőmérséklet Hajdú-Bihar megyében. A modelleredmények szerint a legjelentős hőmérsékletnövekedés nyáron várható. A 2021-2050-es időtávon az ALADIN-Climate modell vetít előre nagyobb változást minden évszakban, míg a 2071-2100-as időtávon ősszel és télen a REMO modell szerint várható jelentősebb növekedés a megyében.

Hőhullámos napok számának változása (%), 2021-2050 között az ALADIN-Climate klímamodell alapján (Forrás: NATÉR, Országos Közegészségügyi Központ, Országos Környezetegészségügyi Igazgatóság)

A korábban megfigyelhető tendenciák folytatásaként a fagyos napok száma csökkenni, míg a hőségnapok száma várhatóan növekedni fog. A NATÉR-ban elérhető adatok alapján **(Hiba! A hivatkozási forrás nem található.)** a hőhullámos napok gyakorisága 2021-2050 közötti időszakban – az ALADIN-Climate klímamodell alapján – az 1991-2020 közötti időszakhoz képest jelentősen növekedni fog (1961-1990 között a megye területén a hőségi napok száma átlagosan 2-6 nap között). Eszerint Hajdú-Bihar megye egyes területein 2050-ig akár 90%-kal is nőhet a hőhullámos napok gyakorisága a jövőben, ami komoly kihívások elé állíthatja az egészségügyi ellátórendszert, de közvetetten gazdasági hatásai is lehetnek.

A csapadék tekintetében országos viszonylatban a modelleredmények azt mutatják, hogy a 21. században nyáron és tavasszal inkább szárazodásra, míg télen a csapadék növekedésére számíthatunk, a csapadékinvenzítés pedig az év egészében – de leginkább ősszel – nőni fog (Lendér, 2016). Ezen felül valószínűsíthető az egybefüggő száraz időszakok nyári növekedése is és a csapadékinvenzítés növekedése nyár kivételével minden évszakban.

Látható tehát, hogy a csapadék jövőbeni változása bizonytalanabb a hőmérséklet várható alakulásánál, de néhány hatásban (a szélsőségek fokozódása, a csapadékinvenzítés növekedése stb.) megegyeznek a források.

Hajdú-Bihar megye szempontjából releváns éghajlatváltozási problémakörök és hatásviselők meghatározása (érintettség) a Hajdú-Bihar Megyei Klímastratégiában foglaltak alapján:

Megye	általános érintettség		megyék differenciált érintettsége							
	Hőhullámok által eu. veszélyeztetettség	Épületek viharok általi veszélyeztetettsége	Árvíz veszélyeztetettség	Belvíz veszélyeztetettség	Villámárvíz veszélyeztetettség	Aszály veszélyeztetettség	Ivóvízbázisok veszélyeztetettsége	Természeti értékek veszélyeztetettsége	Erdőtűz veszélyeztetettség	Turizmus veszélyeztetettsége
Hajdú-Bihar	3	3	2	3	1	3	1	3	2	3

- 3** a probléma kiemelkedő jelentőségű a megyében; kezelése a megyei éghajlati alkalmazkodási tevékenység fókuszában áll (*fokozottan ajánlott* beavatkozási elemek)
- 2** a probléma átlagos jelentőségű, az alkalmazkodási tevékenység tervezése *javasolt*
- 1** a probléma relevanciája alacsony a megyében, alkalmazkodási tevékenység tervezése *opcionális*

Hajdú-Bihar megye érintettsége az éghajlatváltozás kiemelt problémakörei szempontjából

Forrás: Módszertani útmutató megyei klímastratégiák kidolgozásához

Fontos megjegyezni, hogy a fenti besorolás nem a folyamatok súlyosságát, nem a kockázatok, veszélyek mértékét osztályozza, hanem az érintett hatásviselők száma alapján határozza meg a problémák relevanciáját.

A klímaváltozás okozta problémák közül kettő – bár nem egyenlő mértékben, de – az ország minden területét érinti, ezért ezek vizsgálata – a módszertani útmutató alapján – minden megye esetében releváns:

- A gyakoribbá váló hőhullámos időszakok megterhelik az emberi szervezetet és a halálzás növekedését okozhatják. A hőhullámok káros hatásai a teljes lakosságot, de különösen a 65 évnél idősebbeket és kisgyermeket érintik. A hőhullámokra való érzékenységet befolyásolja így az életkor, az általános egészségügyi állapot, azt pedig,

hogyan tud alkalmazkodni befolyásolja többek között a jövedelmi helyzet.

- Hazánk minden területén – így Hajdú-Bihar megyében is gyakoribb károkat okozhatnak az épületekben, infrastruktúrában a heves viharok, széllökések, hosszan tartó esőzések.

További nyolc problématerületen a megyék differenciált érintettsége került meghatározásra. Hajdú-Bihar megye esetében négy probléma kiemelt jelentőségű besorolást kapott:

- A belvíz veszélyeztettség magas, az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (OKF) besorolása szerint a megyében található települések nagy arányban belvívveszélyes területen találhatók.
- Az aszály problémakörének relevanciája az alapján került meghatározásra, hogy a területen mennyire jelentős a növénytermesztés (szántó, konyhakert, gyümölcsös, szőlő). Hajdú-Bihar megye területének közel 55%-a esik ebbe a kategóriába, ezért a probléma vizsgálata nagyon fontos.
- Hajdú-Bihar megye területének közel 32%-a olyan – gyakran oltalom alatt is álló – terület (erdők, gyepek, legelők, halastavak), amely természeti értéket képvisel. Ezek felmérése és megóvása nemcsak környezetvédelmi szempontból, de a klímaváltozás szempontjából is jelentős.
- A klímaváltozás hatására a turisztikai kereslet és kínálat egyaránt változhat. Hajdú-Bihar megyében olyan, országos jelentőségű turisztikai értékek találhatók (pl. Hortobágy, Debrecen, Tisza-tavi turisztikai régió egy része), amelyek indokoltá teszik a terület megyei vizsgálatát.

Két területen a megye átlagos jelentőségű besorolást kapott. Ez azt jelenti, hogy a területen – bár kevésbé érintett a megye – javasolt a felkészülés:

- Az árvíz veszélyeztettség a megye településeinek nagy részén nem jelentős, de a Tisza megyehatárhoz közel húzódó szakaszai, illetve a Berettyó mentén megtalálhatók az OKF besorolása szerint közepes árvíz kockázatú települések.
- Bár Hajdú-Bihar megyében az ország más területeihez képest alacsony az erdők aránya, de így is a megye területének kb. 11%-át teszi ki, ezért az erdőtűz veszélyeztettség vizsgálata indokolt.

A fennmaradó két problémakör relevanciája a megyében alacsonyabb. Hajdú-Bihar megye alapvetően alföldi terület, ezért a villámárvíz veszélyeztettség nem jelentős, az OKF besorolása szerint egy települést sem veszélyeztet. Az ivóvíz-bázisok többsége pedig nem esik a klíma-érzékeny kategóriába (NATÉR ivóvíz-bázisok klímaérzékenységi adatai alapján).

7. Intézményi ellátottság

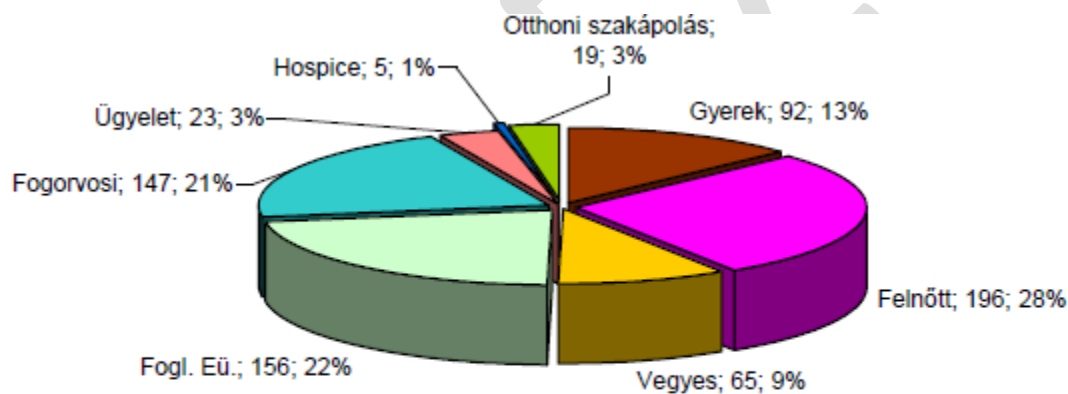
7.1 Egészségügyi és szociális ellátás

Egészségügyi ellátás

Alapellátás

Háziorvosi ellátás

Hajdú-Bihar megye lakosságának egészségügyi alapellátását összesen 703 szolgáltató egység biztosítja, melyek szám és szolgáltatástípus szerinti megoszlását a következő ábra szemlélteti:

■ Gyerek ■ Felnőtt ■ Vegyes ■ Fogl. Eü. ■ Fogorvosi ■ Ügyelet ■ Hospice ■ Otthoni szakápolás

A megye illetékességi területén a betöltetlen praxisok száma 15, melyek ellátása tartós helyettesítéssel történik. A Berettyóújfalui Járási Hivatal Népegészségügyi Osztályának illetékességi területén 5 db vegyes háziorvosi praxis (Mezősas, Körösszakál, Újiráz, Gáborján és Hencida) és 2 db felnőtt háziorvosi praxis (Komádi) betöltetlen. A Hajdúszoboszlói Járási Hivatal Népegészségügyi Osztályának illetékességi területén 2 db vegyes háziorvosi praxis (Hajdúszovát és Sáp), továbbá 2 db gyermek háziorvosi körzet (Püspökladány) betöltetlen. A Balmazújvárosi Járási Hivatal Népegészségügyi Osztályának illetékességi területén 2 db gyermek háziorvosi praxis (Hajdúhadház és Nyíradony), valamint 1 db felnőtt háziorvosi praxis

(Tiszacsege) és 1 db vegyes háziiorvosi praxis betöltetlen (Kokad). A Debreceni Járási Hivatal és a Hajdúböszörményi Járási Hivatal illetékességi területén betöltetlen praxis nincs.

Közfinanszírozott fogászati alapellátás

Hajdú-Bihar megyében összesen 147 db közfinanszírozott fogászati alapellátást nyújtó egészségügyi szolgáltató egység működik, ebből a Debreceni járás területén 61 db közfinanszírozott és területi ellátási kötelezettséggel működő szolgáltató.

Otthoni szakápolás, otthoni hospice

Otthoni szakápolás igénybe vételére akkor van lehetőség, ha a beteg egészségi állapota – orvosi végzettséghez nem kötött – kórházi ápolást igényel, azonban az helyettesíthető otthoni szakápolás körében nyújtható ellátásokból összeállított kezeléssel is. Otthoni szakápolás keretében a beteg számára szakápolás, gyógytorna, fizioterápia, illetve logopédiai szolgáltatás nyújtható, melynek feltételeit külön jogszabály határozza meg. A beteg egészségbiztosítása keretében akkor veheti díjmentesen igénybe az otthoni szakápolás szolgáltatást, ha azt a háziorvos egészségi állapota miatt – a kórházba utalás, vagy a további kórházi tartózkodás helyett – elrendeli. Speciális otthonápolási tevékenység a hospice (palliatív) ellátás, amely során a gyógyíthatatlan – elsősorban daganatos – megbetegedésben szenvedő, végső stádiumba került betegek ápolása történik. A betegség gyógyítása ezekben az esetekben nem lehetséges, ezért ez az ellátás a beteg testi- és lelki komfortjának megteremtésére, visszaállítására törekszik. Hajdú-Bihar megyében – a Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelővel kötött finanszírozási szerződés alapján – 19 db otthoni szakápolást, valamint 5 db otthoni hospice ellátást biztosító egészségügyi szolgáltató működik. Tevékenységük a megye teljes területére kiterjedően biztosított, a finanszírozási szerződésben lekött vizitszámok volumenében az ellátás közfinanszírozottan hozzáférhető.

Védőnői ellátás

A megyében 222 területi védőnői szolgálat található, a betöltött állások száma 197. Valamennyi betöltetlen státusz ellátása biztosított helyettesítéssel. A Berettyóújfalui járás területén található a legtöbb betöltetlen státusz (ez a jelenség az önkormányzatok törekvése ellenére hosszú ideje megfigyelhető, a 26 területi körzet fele betöltetlen). Valamennyi (55 db) iskola-védőnői munkakör betöltött, létszámprobléma ezen a területen nem jellemző.

Családvédelmi Szolgálat

Hajdú-Bihar megyében a járási hivatalok összesen 5 Családvédelmi Szolgálatot működtetnek. 2017-ben a védőnők 3 594 órában tartottak tanácsadást, a megjelentek száma 3 830 fő (az egy teljesített tanácsadási órára jutó megjelentek átlagos száma így módon 1,1 fő). A megszakított terhességek száma 1 645, mely csökkenő tendenciát mutat (az előző évhez képest 39 fővel kevesebb). Tárgyévben 104 várandós nő változtatta meg szándékát és tartotta meg magzatát.

Közfinanszírozott járóbeteg ellátás

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma Országos Tisztifőorvosi Feladatokért Felelős Helyettes Államtitkárságának nyilvántartása alapján Hajdú-Bihar megye járóbeteg-ellátó intézményeinek – járóbeteg-ellátáshoz nyújtott, lekötött kapacitásai tekintetében – 18 330,43 szakorvosi óra és 4 017 nem szakorvosi óra állt rendelkezésére 2017-ben. Az intézményenkénti kapacitás szakorvosi és nem szakorvosi óraszámának megoszlását a függelékben elhelyezett táblázat mutatja. Hajdú-Bihar megye 3 fekvőbeteg-ellátó intézménye integrált járóbeteg-ellátást is működtet, melyek által felhasználható járóbeteg óraszám-kapacitás a megye rendelkezésére álló teljes kapacitás meghatározó hányadát teszi ki (a Debreceni Egyetem Kenézy Gyula Egyetemi Kórház 45,7%-ot, a Debreceni Egyetem Klinikai Központ 29,9%-ot, a Gróf Tisza István Kórház 5,2%-ot). A nem szakorvosi órák tekintetében a megye teljes kapacitásából a Kenézy Gyula Kórház és Rendelőintézet 43,9%, a Debreceni Egyetem Klinikai Központ 29,2%, a Gróf Tisza István Kórház 1,5% arányban részesül.

A Hajdú-Bihar megye területén működő szociális ellátási rendszer

A demográfiai adatok vizsgálata alapján elmondható, hogy megyei szinten a népesség elöregedése tapasztalható, így megyénkben is az idősödő korosztályok szociális ellátása jelenti az egyik fő feladatot.

Nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban 2017. január 1. napján 132163 fő részesült, arányuk a lakónépességben belül 24,8 %, az ellátások átlagos összege 102 557.- Ft/hó. Az ellátásokban részesülők száma 2009. óta folyamatos csökkenést, az ellátások átlagos összege folyamatos emelkedést mutat.

A segélyezési adatok tekintetében megyei szinten az látható, hogy 2012. és 2015. között az aktív korúak ellátásában és a lakásfenntartási támogatásban részesítettek száma csökkent, de az utóbbi 3 év viszonylatában az ápolási díjban részesülők száma is évről évre kevesebb.

A személyes gondoskodást nyújtó szociális ellátásokban részesülők száma ellátási formánként 2016-ban az alábbiak szerint alakult Hajdú-Bihar megyében:

Szolgáltatás/ellátás típusa	2016. év (fő)
szociális étkeztetésben részesülők száma	14997
népkonyhák napi átlagos forgalma	4716
házi segítségnyújtásban részesülők száma	10790
jelzőrendszeres házi segítségnyújtásban részesülők száma	963
idősek nappali ellátásában részesülők száma	2836
fogyatékosok nappali ellátásában részesülők száma	631
pszichiátriai betegek nappali ellátásában részesülők száma	450
szenvedélybetegek nappali ellátásában részesülők száma	725
hajléktalanok nappali intézményeinek napi átlagos forgalma	302
időskorúak gondozóházaiban ellátottak száma	232
időskorúak otthonaiban ellátottak száma	2479

Szolgáltatás/ellátás típusa	2016. év (fő)
átmeneti elhelyezést nyújtó intézményekben gondozottak száma	502
tartós bentlakásos elhelyezést nyújtó intézményekben gondozottak száma	4165
összesen	4667
önkormányzat kezelésében lévő átmeneti elhelyezést nyújtó intézményekben gondozottak száma	53
önkormányzat kezelésében lévő tartós bentlakásos elhelyezést nyújtó intézményekben gondozottak száma	953
összesen	1006

(forrás: KSH)

A Hajdú-Bihar megye területén működő szolgáltatási rendszer struktúrája

Alapszolgáltatást és szakosított ellátást működtető fenntartók száma és a fenntartó típusa szerinti összetételük Hajdú-Bihar megyében

Fenntartó típusa	Fenntartók száma (2017)
Állami fenntartó Központi költségvetési szerv	1
Helyi önkormányzat	50 + Debrecen
Helyi önkormányzati társulás (intézményi-, települési, többcélú kistérségi társulás)	16
Egyház, egyházi jogi személy	50 (52%-ban református)
Egyéni vállalkozó	0
Alapítvány	11
Egyesület	11
Vállalkozás	16
Egyéb (segélyszervezet)	0
ÖSSZESEN	150

A szolgáltatások száma és ellátási kapacitás tekintetében elmondható, hogy a finanszírozás és az ellátások jogszabályi feltételeinek változása alapján meghatározottak, mivel nagyrészt állami támogatás felhasználásával biztosítottak. Hajdú-Bihar megyében főként a települési önkormányzatok biztosítják, valamint az egyházak és civil szervezetek ellátási szerződés keretében végzik ezen szolgáltatásokat.

A települési önkormányzatok esetében az utóbbi években jelentősen nőtt az önállóan biztosítandó szolgáltatások köre, emellett a kis lélekszámú települések esetében az önkormányzatok társulási formában látják el kötelezettségüket továbbra is. Az egyházi fenntartók száma emelkedett, valamint a református egyház mellett további egyházak által biztosított szolgáltatások száma is megfigyelhető. Emellett jelentős a száma a szociális célú civil szervezeteknek a megyében, az utóbbi 5 év tekintetében elmondható, hogy közel

háromszorozása nőtt az alapítványi valamint az egyesületi formában működő fenntartók száma és kétszeresére a nonprofit kft. formájában működő fenntartók.

A megyei szolgáltatók, a szolgáltatásokat és ellátásokat igénybe vevők összetétele, az igények alakulása, a várakozók száma, korösszetétele és legfontosabb szociális jellemzőik

2017-ben a Hajdú-Bihar Megyei Kormányhivatal nyilvántartása szerint 150 fenntartó által 523 – 450 alapszolgáltatás, 73 szakosított ellátás – szolgáltatás, ellátás biztosítása történik Hajdú-Bihar megyében.

Alapszolgáltatások

Falugondnoki szolgáltatás

Falugondnoki szolgáltatást 2017-ben 8 önkormányzat biztosított az aprófalvak és a külterületi vagy egyéb belterületi, valamint a tanyasi lakott helyek lakosai számára.

Tanyagondnoki szolgáltatás

Jelenleg 25 tanyagondnoki szolgáltatás működik (16 önkormányzati, 3 önkormányzati társulás, 4 egyházi és 1 civil fenntartású, 1 nonprofit vállalkozás által fenntartott).

Az összesített adatok szerint a tanyagondnokok jellemzően a megfelelő szakképzettséggel rendelkeznek, vagy annak megszerzése folyamatban van. A szociális területen dolgozók erkölcsi és anyagi megbecsülését fontosnak tartják, egy településen a tanyagondnok megfelelő végzettségű szakemberrel történő helyettesítése okoz problémát.

Étkeztetés

Az étkeztetés továbbra is a nyugdíjasok, valamilyen nyugdíjszerű ellátásban részesülők, a munkanélküliek, az aktív korúak ellátásában részesülők körében a leggyakrabban igényelt ellátási forma. Az étkeztetés alapszolgáltatás terén tevékenykedő szolgáltatók száma a 2017. évi adatok szerint 21 önkormányzati, 41 társulás által fenntartott, 30 egyházi, 1 civil fenntartású. Elsősorban vásárolt szolgáltatás formájában étkeztetnek, a szociális konyhák száma 20 körül van. Az önkormányzati fenntartásún kívül 2017-ben 8 népkonyha volt található a megyében, de további 5 népkonyha került létrehozásra, valamint jelenleg is vannak létrehozás alatt álló népkonyhák a megyében.

Házi segítségnyújtás

A házi segítségnyújtás igénybevétele továbbra is a nyugdíjas lakosság körében a legelterjedtebb. Hajdú-Bihar megye településein az idősebb korosztályok lakosságon belüli aránya magas és egyre növekszik. A 2017. évi adatok szerint a szolgáltatást 68 fenntartó 102 szolgáltatója nyújtja a következő megbontásban: 18 önkormányzati, 41 társulás által fenntartott, 39 egyházi, 4 nonprofit kft. által fenntartott.

Az elmúlt 3 év alapján megállapítható, hogy a vizsgált szolgáltatók magas kihasználtsággal működtek, a házi segítségnyújtás iránti igényekhez alkalmazkodva várakozási idő nélkül biztosítják a szolgáltatást (félévkor 2 szolgáltató jelzett várakozót, 3 főt).

Családsegítés

A családsegítés és gyermekjóléti szolgáltatás 2016. évi integrálására tekintettel létrejött család- és gyermekjóléti központra, valamint a család- és gyermekjóléti szolgálatra vonatkozó szabályozás átalakította a szolgáltatás rendszerét a megyében. Több települési önkormányzat önállóan működtet család- és gyermekjóléti szolgálatot.

2017-ben 36 szolgáltató látta el a feladatot (18 önkormányzati, 16 társulás által fenntartott, 1 alapítványi, 1 egyházi fenntartású).

Jelzőrendszeres házi segítségnyújtás

13 szolgáltató biztosított 2017-ben jelzőrendszeres házi segítségnyújtást, közülük 3 önkormányzati, 2 egyházi fenntartású, 8 társulási formában működik.

Közösségi ellátások

Pszichiátriai betegek közösségi ellátásával megyei szinten 2017-es évet tekintve 10 szolgáltató foglalkozik, közülük 2 társulás, 4 civil szervezet, 1 nonprofit kft. által fenntartott, az egyházi fenntartású engedélyesek száma 3, eggyel növekedett.

Szenvedélybetegek közösségi ellátását 8 szolgáltató biztosítja: 2 társulás, 1 önkormányzat, 3 civil szervezet, 1 nonprofit kft. által fenntartott, 1 egyházi fenntartású.

Szenvedélybetegek alacsonyküszöbű ellátását továbbra is 4 szolgáltató biztosít a megyében.

Támogató szolgáltatás

Támogató szolgáltatást a megyében 2017-ben 22 szolgáltató biztosít az alábbi fenntartók szerinti megbontásban: 9 önkormányzati, közülük 5 társulás keretében; 8 egyházi szervezet, 4

civil szervezet és 1 nonprofit kft. A nem önkormányzati fenntartású szolgáltatók esetében többnek ellátási szerződése, megállapodása van valamely önkormányzattal.

Utcai szociális munka

Az utcai szociális munka iránti igények inkább a megyei jogú város területén jelentkeznek, a megye további településein kevésbé jellemző a hajléktalan személyek jelenléte. A debreceni kistérség területén élő hajléktalan személyek ellátásáról gondoskodó cég mellett a korábbi hajdúhadház kistérség települései tekintetében pedig 1 nonprofit kft, valamint Hajdúdorog településen önkormányzati fenntartású intézmény biztosítja a szolgáltatást a 2017-es évet tekintve.

Nappali ellátás

Megyénkben időskorúak nappali ellátását jellemző, hogy a nem állami fenntartókkal a települések vagy társulások ellátási szerződést, megállapodást kötöttek a feladat biztosítása érdekében. 2017-ben a szolgáltatók összetétele az alábbiak szerint alakult: 11 önkormányzati fenntartású intézmény, 36 társulás által fenntartott, 22 egyházi és 1 egyesületi fenntartású.

Pszichiátriai betegek nappali ellátását 12 intézmény nyújt a megyében, 3 társulás által fenntartott, 4 egyházi fenntartású, 1 nonprofit kft. által és 2 egyesület által fenntartott.

A megyében 18 szenvedélybetegek nappali intézménye működik. Ezek közül 11 egyházi fenntartású, 3 önkormányzati társulás által működtetett, további 1 nonprofit kft. és 3 egyesület segélyszervezet által fenntartott.

2017-ben 24 fogyatékos személyek nappali ellátását nyújtó intézmény működött Hajdú-Bihar megyében (3 önkormányzati, 8 társulás által fenntartott, 5 egyházi intézmény, 4 civil szervezet által fenntartott, 1 nonprofit kft. által fenntartott.)

Hajléktalan személyek számára nappali ellátását 4 szervezet biztosít megyénkben.

Szakosított ellátások

A tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést nyújtó szociális intézmények fenntartásában az önkormányzatok mellett mind nagyobb szerepet vállalnak az egyéb szervezetek: egyházak, alapítványok, vállalkozások.

Több kisebb település önként vállalt feladatként biztosít szakosított ellátást a helyi szükségletek, igények alapján. Főként az idősgondozás területén jellemző, hogy egyházközségek (elsősorban református felekezethez tartozók) nyújtanak bentlakásos ellátást országos ellátási területtel.

Ápolást, gondozást nyújtó intézmény:

Idősek otthona:

Hajdú-Bihar megyében 2017-ben 39 idősek otthona működött. Többségében a települési önkormányzatok önállóan biztosítják ezt az ellátási formát, továbbra is csupán 1 intézmény fenntartója társulás. A 18 egyházi fenntartású intézményen belül a református otthonok aránya több mint 80 %, a 6 további nem állami fenntartású intézmény közül 5-öt nonprofit kft. működtet. Az intézmények ellátási területe 1 kivételével országos, illetve a megyére kiterjedő.

Pszichiátriai betegek otthona:

Az állami feladatellátást biztosító intézményeken kívül pszichiátriai betegek otthonát 1 települési önkormányzat és 1 nonprofit kft. működtet továbbra is a megyében, mindkettő állami támogatás igénybevételével, befogadott férőhelyekkel.

4. 2. 3. fogyatékos személyek otthona

A megyében a 3 állami fenntartású intézményeken kívül továbbra is kevés fogyatékos személyek otthonát találunk megyénkben 1 önkormányzati, 1 alapítványi és 1 nonprofit kft által működtetett.

Lakóotthon:

A lakóotthoni ellátási forma az intézményekben élők elhelyezési körülményeit, életminőségét javító, személyiségük fejlesztését célzó, sajátos és nagymértékű szabadságot biztosító ellátási forma. A Fény Felé Alapítvány továbbra is egyedülként, a régióra kiterjedően nyújt szolgáltatást értelmi és halmozottan fogyatékos személyek számára fogyatékos személyek rehabilitációs célú lakóotthonában.

Fogyatékos személyek ápoló-gondozó célú lakóotthonát két a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság által fenntartott intézmény működtet, valamint egy egyházi és egy alapítványi fenntartású.

Átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények

2017-ben Hajdú-Bihar megyében összesen 17 gondozóház működik az alábbi fenntartó szerinti megoszlásban: 2 önkormányzati fenntartású, 3 egyházi és 13 egyéb nem állami (5 nonprofit kft., 2 kft., 3 alapítványi, 3 egyesületi) fenntartású. 3 nem állami fenntartású intézmény ellátási szerződés keretében biztosítja a szolgáltatást.

Amíg az idősök átmeneti ellátása területén növekedett az intézmények száma válaszként a felmerülő igényekre, addig a fogyatékos személyek, pszichiátriai betegek és szenvedélybetegek átmeneti ellátása területén továbbra is alig találunk intézményeket Hajdú-Bihar megyében (pszichiátriai betegek átmeneti otthonait működtet az Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság).

Az átmeneti szolgáltatási formák, mint önálló szolgáltatási típusok kivezetése miatt (átmeneti elhelyezést nyújtó intézmény - az éjjeli menedékhely és a hajléktalan személyek átmeneti szállása kivételével - 2022. december 31-éig működhet) ilyen intézmények vélhetően már nem jönnek létre, a célcsoportok számára a tartós bentlakásos elhelyezés nyújthat alternatívát.

A hajléktalan személyek számára átmeneti elhelyezést nyújtó intézményeket (éjjeli menedékhely, hajléktalan személyek átmeneti szállása) elsősorban a ReFoMix Kft. működtet (2 éjjeli menedékhely és 3 átmeneti szállás).

Éjjeli menedékhelyet további két fenntartó is működtet megyénkben. A téli krízis időszakban időszakos férőhelybővítéssel biztosít éjszakai szállást a Református Egyházközség 28, közterületen vagy lakhatásra alkalmatlan helyiségben életvitelszerűen tartózkodó személy számára.

Az alapítványi ellátási szerződés keretében Konyár település számára is biztosítja a szolgáltatást, melyet 40-59 év közötti, középfokú végzettségű, elvált, rendszeres pénzellátásban részesülő személyek vesznek igénybe.

Támogatott lakhatás

Növekedett az elmúlt 4 évben azon fenntartók száma, amelyek támogatott lakhatást biztosítanak a célcsoportok számára. A pszichiátriai betegek és a hajléktalan személyek ilyen jellegű ellátása továbbra sem megoldott. A fogyatékos személyek esetében 3 civil szervezet nyújt támogatott lakhatást, valamint a szenvedélybetegek számára szintén 3 szervezet.

Fejlesztő foglalkoztatás

A 2017. április 1. napjától bevezetett új szolgáltatást elsősorban a közösségi ellátásokat, a nappali ellátásokat, a rehabilitációs célú fogyatékos személyek lakóotthona szolgáltatásait igénybe vevők számára biztosítanak a megyei, nem állami fenntartók. A foglalkoztatottak főként zöldterület gondozási, takarítási tevékenységet végeznek, de termékeket is előállítanak.

7.2.Köznevelés, felsőoktatás

Bölcsőde és Óvoda

Bár a bölcsődei ellátás nem tartozik a köznevelés rendszerébe, a bölcsődei és óvodai feladatellátási helyek vizsgálata amiatt lehet lényeges szempont a befektetés ösztönzés kapcsán, mert a munkaerő ellátás egyik egyre hangsúlyosabb forrása a kisgyermekes szülők. Főként a nők munkába állásának segítése, illetve munkaerő-piaci reintegrációja szempontjából fontos tényező az, hogy vannak-e a lakhelyen, vagy annak közvetlen közelében a kisgyermekellátásra szakosodott intézmények, közszolgáltatások, ahol a kisgyermek napközbeni felügyeletét ellátják a szülők munkavégzésének ideje alatt.

A 2016-os KSH-TeIR adatok tanúsága alapján Hajdú-Bihar megyében közel negyven (38 db) bölcsőde működött 1.866 férőhellyel, a bölcsődébe beírt gyermekek száma elérte az 1.840 főt, azaz a megyei bölcsődék közel 99%-os, a családi napközik 80%-os kapacitás-kihasználtsággal működtek.

A megye 82 településéből mindössze 28 településen működik bölcsődei és/vagy családi napközi, ami nagyfokú területi koncentrációt mutat a férőhelyek tekintetében. Ezek kihasználtsága szinte minden településen 100%, néhol azt meghaladó.

Bölcsődei férőhelyek száma (db)	Bölcsődébe beírt gyermekek száma (fő)	Családi napközi férőhelyek száma (db)	Családi napköziben gondozott gyermekek száma (fő)	Óvodai férőhelyek száma (db)	Óvodába beírt gyermekek száma (fő)
1 998	1 863	365	322	21 049	18 103

A bölcsődék férőhelyeinek 46%-án (822 db) osztozik a Debrecenin kívüli kilenc járás, közel azonos arányban. A megye nyugati részén elhelyezkedő három járás adja a további legnagyobb mértékeket: a Püspökladányi, a Balmazújvárosi és a Hajdúszoboszlói járás adja megyei férőhelyek legnagyobb részét (összesen 18,9%-át), míg a legkisebb értékek a Nyíradonyi járásban vannak, ahol a megye bölcsődei férőhelyeinek 2,14%-a található az adatok tanúsága szerint. Három járás (Nyíradonyi, Berettyóújfalvai és Balmazújvárosi) nem rendelkezett 2016-

ban családi napközivel, míg a Hajdúszoboszlói járásban volt a Debreceni után a második legnagyobb aránya a családi napközik férőhelyeinek a megyében: 12,7% (47 db). Az óvodai férőhelyek járási megoszlása a meghatározó Debreceni járási értékeken (40,85%, 8.949 db) túlmenően 4,9% és 8,4% között mozog. Legkisebb arányban a Hajdúhadházi járásban (1.080 db), míg legnagyobb a Derecskei járásban (1.848 db) található óvodai férőhelyek.

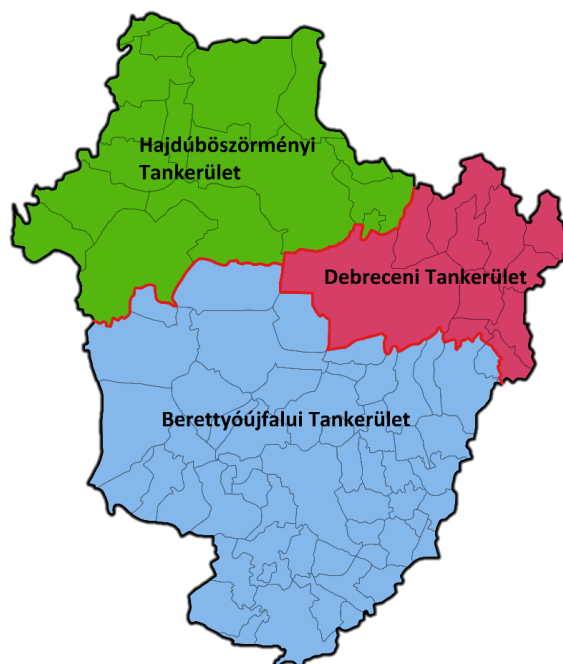
A KSH legfrissebb, 2017-es adatai alapján 202 óvodai feladatellátási hely van, ahol összesen 21 049 db férőhely áll az óvodáskorú gyermekek és szüleik rendelkezésére. Óvodába beírt gyermekek száma: 18 103 fő.

Általános iskola

Az általános iskolai képzés rendszere komoly változásokon esett át az elmúlt 5 évben. 2013. január 1-jével 54, korábban önkormányzati fenntartású köznevelési intézményt vett át állami fenntartásba a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ. A Hajdú-Bihar megyei általános iskolai feladatot ellátó intézmények fenntartói (zárójelben az intézmények aránya): a KLIK (85,3%), az egyházak (12,7%), felsőoktatási intézmények (1,3%), illetve alapítványok (0,7%). Járási szinten tankerületek lettek létrehozva, hogy az állami fenntartó helyi feladatait gördülékenyen láthassák el, illetve megfelelő visszacsatolással legyenek a KLIK Központ felé. Hajdú-Biharban így 1 megyeközponti tankerület és 9 tankerület látta el a köznevelési feladatokat. A KLIK működését azonban hátráltatta a hatalmas mérete, emiatt döntött úgy a kormányzat, hogy 2017. január 1-jével kisebb költségvetési szervekre, de a korábbinál nagyobb tankerületekre osztja szét a feladatokat.

Tankerület megnevezése	Feladat-ellátási helyek száma	Alapfokú FEH-ek száma
Berettyóújfalui Tankerület	60	55
Debreceni Tankerület	57	37
Hajdúböszörményi Tankerület	38	37
Összesen	155	129

Forrás: Megyei Tankerületi Központok

Berettyóújfalvai Tankerület

A Berettyóújfalvai Tankerülethez összesen 60 intézmény tartozik 41 településen. Ezek között vannak középiskolák, illetve egyéb intézmények is, így összesen 55 alapfokú képzést nyújtó intézmény tartozik a tankerülethez. Az intézmények területileg szétszórva helyezkednek el, így jól lefedik a járások oktatási körzetét. Közülük is Berettyóújfalu, Hajdúszoboszló és Püspökladány emelendő ki, mint nagyobb központok.

Debreceni Tankerület

A Debreceni Tankerülethez összesen 57 intézmény tartozik 18 településen. Ezek között van középiskola is, illetve egyéb intézmények is, így összesen 37 alapfokú képzést nyújtó intézmény tartozik a tankerülethez. Megjegyzendő, hogy Hajdú-Bihar Megyei Pedagógiai Szakszolgálat székhelye a Debreceni Tankerülethez tartozik, így a tankerület más járásokban is rendelkezik feladatellátási hellyel. A tankerület központjában működik az összes intézmény zöme, így Debrecen nemcsak a tankerület, vagy a megye központja, hanem regionális szintű oktatási központnak számít.

Hajdúböszörményi Tankerület

A Hajdúböszörményi Tankerülethez összesen 38 intézmény tartozik 12 településen. Ezek között van középiskola is, így összesen 37 alapfokú képzést nyújtó intézmény tartozik a tankerülethez. A tankerület központjában működik az összes intézmény közel negyede, emellett Hajdúnánás és Balmazújváros emelendő ki, mint nagyobb központok.

2017-ben Hajdú-Bihar megye 41 641 általános iskolása közül 28 010 tanult a 10 járásközpontban, ez az általános iskolások kétharmada. Ebből arra következtethetünk, hogy a megye jól el van látva általános iskolákkal, a kisebb településeken is elérhető az alapfokú képzés, nincs rákényszerítve a lakosság, hogy a járásközpontokba, vagy a megyeszékhelyre kelljen hordania a gyermekeit.

Általános iskolával rendelkező települések diák- és pedagógus száma 2017-ben

Település	Intézmények száma	Diákszám	Pedagógusok száma
Álmosd	1	120	16
Bagamér	1	296	40
Balmazújváros	2	1 353	149

Település	Intézmények száma	Diákszám	Pedagógusok száma
Hosszúpályi	1	732	85
Kaba	1	778	78
Komádi	2	403	43

Berekböszörmény	1	121	15
Berettyóújfalú	3	1 437	118
Biharkeresztes	2	431	52
Biharnagybajom	1	238	25
Bocskai kert	1	295	26
Csökmő	1	184	19
Debrecen	36	15 565	1 517
Derecske	1	1 226	112
Ebes	1	357	39
Egyek	1	349	30
Esztár	1	412	49
Földes	1	286	31
Furta	1	108	17
Fülöp	1	125	14
Görbeháza	1	193	17
Hajdúböszörmény	7	2 370	265
Hajdúdorog	3	736	84
Hajdúhadház	2	1 297	147
Hajdúnánás	2	1 257	129
Hajdúsámson	1	853	78
Hajdúszoboszló	5	1 675	187
Hajdúszovát	1	173	24
Hortobágy	1	124	19

Körösszakál	1	79	15
Létavértes	2	654	72
Magyarhomorog	1	231	29
Mikepércs	1	263	28
Nádudvar	1	720	63
Nagyhegyes	1	214	27
Nagyrábé	1	238	29
Nyírábrány	1	259	29
Nyíracsad	1	314	35
Nyíradony	2	689	66
Nyírmártonfalva	1	134	13
Pocsaj	1	365	38
Polgár	1	482	47
Püspökladány	4	1 141	132
Sárrétudvari	1	283	32
Szerep	1	141	15
Téglás	1	633	55
Tiszacsege	1	358	41
Újléta	1	104	16
Újszentmargita	1	140	16
Újtikos	1	176	16
Vámospércs	1	414	39
Zsáka	1	115	14
Összesen	111	41 641	4 292

Forrás: Oktatási Hivatal

Középiskolai képzés

2017-ben Hajdú-Bihar megyében 30 585 fő vett részt középiskolai képzésen. Valamivel több, mint a harmaduk (11 104 fő) gimnáziumi képzésben részesült. A megye főbb oktatási adatait az alábbi táblázat tartalmazza

Köznevelési intézmény típusa	Intézmények száma	Öszlétszám	Pedagógusok száma
Óvoda	124	18 314	1 725
Általános iskola	111	41 641	4 292
Szakiskolai és kétségfejlesztő iskola	6	148	27
Szakközépiskola	21	6 265	359
Gimnázium	32	11 104	962
Szakgimnázium	41	13 068	1113

* mivel van olyan intézmény, ami egyszerre többféle képzést nyújt, így a tényleges szám kisebb, mint a fentiek összege

Forrás: Oktatási Hivatal

A középiskolások 36%-át kitevő gimnáziumi képzésben résztvevő diákokat a pedagógusok 39%-a oktatja, míg a diákok 42%-át a pedagógusok 45%-a oktatja a szakközépiskolai keretek

között. Ebből is látszik, hogy a szakképzés arányaiban több oktatót igényel, így e területre különösen nagy hangsúlyt kell fektetni.

A középiskolai szintű képzések közül a befektetés-ösztönzés fókuszában a szakképzés áll. Ez egyrészt amiatt van így, mert a legtöbb területen szakmai ismeretek nélkül költséges a fiatalokat úgy alkalmazniuk, hogy a szükséges tudást a vállalkozásnak kell átadnia. Másrészt amiatt, mivel a gimnáziumokból az érettségizettek döntő többsége egyenes úton megy a felsőoktatásba.

A szakképzés az utóbbi 3 évben jelentős változásokon ment keresztül, ami közül a legjelentősebb, hogy 2015. július 1-ével Hajdú-Bihar megyében két szakképzési centrum jött létre: a Berettyóújfalui Szakképzési Centrum és a Debreceni Szakképzési Centrum. Létrehozásuknak célja az iskolarendszerű szakképzés és a gazdaság igényeinek összehangolása, a duális képzés kiterjesztése, a szakképzés megújítása, minőségének, hatékonyságának növelése. Ezen változások következtében a szakképzésben hosszú ideje mutatkozó összetett problémát szeretnék orvosolni.

Debreceni Szakképzési Centrum

A korábban a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ fenntartásában lévő Debrecenben működő tizenkét szakképző iskola fenntartói joga átkerült a Nemzetgazdasági Minisztériumhoz, mely intézmények a Debreceni Szakképzési Centrumba szerveződtek.

A Debreceni Szakképzési Centrum fő tevékenysége a szakképzéssel, felnőttoktatással és felnőttképzéssel kapcsolatos feladatok szakmai irányítása. A Debreceni Szakképzési Centrum önálló költségvetési szervként működő, saját OM azonosítóval rendelkező köznevelési intézmény, melynek vezetője a főigazgató. A Debreceni Szakképzési Centrum köré szerveződő iskolák pedig a gyakorlatban tagintézményként funkcionálnak, melyeket a tagintézmény-vezetők irányítanak. A Debreceni Szakképzési Centrumhoz az intézmények átadás-átvétele során 9000 tanuló és 997 dolgozó került át. Jelenleg 9061 tanuló képzését 678 pedagógussal látják el.

Jelenleg az alábbi iskolák tartoznak a Debreceni Szakképzési Centrumhoz:

- Debreceni SZC Baross Gábor Középiskolája és Kollégiuma
- Debreceni SZC Beregszászi Pál Szakgimnáziuma és Szakközépiskolája
- Debreceni SZC Bethlen Gábor Közgazdasági Szakgimnáziuma
- Debreceni SZC Brassai Sámuel Gimnáziuma és Műszaki Szakgimnáziuma
- Debreceni SZC Irinyi János Szakgimnáziuma és Szakközépiskolája

- Debreceni SZC Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakgimnáziuma és Szakközépiskolája
- Debreceni SZC Könnyűipari Szakgimnáziuma, Szakközépiskolája és Szakiskolája
- Debreceni SZC Mechwart András Gépipari és Informatikai Szakgimnáziuma
- Debreceni SZC Péchy Mihály Építőipari Szakgimnáziuma
- Debreceni SZC Povolny Ferenc Szakgimnáziuma, Szakközépiskolája és Szakiskolája
- Debreceni SZC Vegyipari Szakgimnáziuma

A Debreceni Szakképzési Centrum célja, hogy növekedjen a modern termelésbe bevonható, jól képzett, megbízható, széles körű alapismeretekkel rendelkezők szakképzett munkaerő létszáma, mely javíthatja a nemzetgazdasági és a foglalkoztatási adatokat, valamint erősítheti Debrecen stratégiai helyzetét a vállalkozók és befektetők körében.

A szakképzési centrum és tagintézményei nem elkülönülten működnek, hanem szoros kapcsolatban vannak a Debrecen Megye Jogú Város Önkormányzatával, a Hajdú-Bihar Megyei Kereskedelmi és Iparkamarával, a Hajdú-Bihar Megyei Kormányhivatal Foglalkoztatási Főosztályával, illetve a térség vállalkozásaival.

A Debreceni Szakképzési Centrum intézményeiben a tanulók 22 ágazatot érintő 22 szakmacsoporthoz tartozó szakképzésben vehetnek részt.

Berettyóújfalui Szakképzési Centrum

A Berettyóújfalui Szakképzési Centrum Berettyóújfalui székhellyel 13 tagintézménnyel 10 településen, (Polgár, Hajdúnánás, Hajdúhadház, Hajdúböszörmény, Hajdúszoboszló, Nádudvar, Balmazújváros, Püspökladány, Biharkeresztes és Berettyóújfalú) 32 telephelyen működik. A tagintézmények Hajdú-Bihar megye egész területét érintve helyezkednek el, egymástól és a centrumtól is viszonylag nagy távolságban.

Ebből a helyzetből adódóan, a centrum szervezeti struktúrájának működését úgy alakították ki, hogy nagy hangsúlyt kap a tagintézmények önállósága, az ezzel járó felelősséggel és motiváltsággal együtt. Minden intézményben a helyi sajátosságok és igények figyelembevételével szervezik a szakképzést, ezáltal az intézmények megőrizték egyedi arculatukat, speciális sajátosságaikat.

Intézmény neve	Település
BSZC Veres Péter Gimnáziuma, Szakgimnáziuma és Szakközépiskolája	Balmazújváros
BSZC Veress Ferenc Szakgimnáziuma és Szakközépiskolája	Hajdúböszörmény
BSZC Bessenyei György Szakgimnáziuma	Berettyóújfalú

BSZC Eötvös József Szakgimnáziuma, Szakközépiskolája és Szakiskolája	Berettyóújfalu
BSZC Bocskai István Gimnáziuma, Szakgimnáziuma, Szakközépiskolája és Kollégiuma	Biharkeresztes
BSZC Szilágyi Dániel Gimnáziuma, Szakgimnáziuma és Szakközépiskolája	Hajdúhadház
BSZC Csiha Győző Szakgimnáziuma és Szakközépiskolája	Hajdúnánás
BSZC Közgazdasági Szakgimnáziuma	Hajdúszoboszló
BSZC Bocskai István Szakgimnáziuma és Szakközépiskolája	Hajdúszoboszló
BSZC Nádudvari Népi Kézműves Szakközépiskolája és Kollégiuma	Nádudvar
BSZC József Attila Gimnáziuma, Szakgimnáziuma és Szakközépiskolája	Polgár
BSZC Karacs Ferenc Gimnáziuma, Szakgimnáziuma és Szakközépiskolája	Püspökladány
BSZC Arany János Gimnáziuma, Egészségügyi és Közgazdasági Szakgimnáziuma	Berettyóújfalu

Az elmúlt időszakban több városban alakítottak ki a helyi vállalkozásokkal gyümölcsöző kapcsolatokat. Van, ahol az Iparkamarával közösen szervezett szakmai konferencián, van, ahol a polgármester által szervezett vállalkozói összejövetelen, vagy közvetlenül a piaci élet szereplőivel vált rendszeressé a kapcsolattartás. Több tagintézményben már 2015 előtt is eredményes volt a tagintézmények és a vállalkozások közötti együttműködés, néhány helyen azonban csak fokozatosan sikerült megteremteni a duális szakképzés megszervezésének feltételeit. Mindenhol sikerült kellő számú vállalkozást bevonni, így a gyakorlóléhelyek biztosítottá váltak.

Az iskolák bekapcsolódtak a felnőttoktatásba és 2016. szeptemberétől a felnőttképzésbe is. Mára már mind a 13 tagintézményben folyik felnőttoktatás, és 7 iskola kapcsolódott be a felnőttképzésbe.

Felsőoktatás – Debreceni Egyetem

Bár a megyében két felsőoktatási intézmény is megtalálható (Debreceni Református Hittudományi Egyetem és a Debreceni Egyetem), ám befektetői szempontból a hittudományi képzés nem hordoz potenciális hozzáadott értéket. Így jelen tanulmányunkban a felsőoktatás kapcsán alapvetően a Debreceni Egyetem jellemzése fog megtörténni.

A Debreceni Egyetem az ország más integrált felsőoktatási intézményeihez hasonlóan, addig önállóan működő intézmények (újra) egyesítésével és jogutódlásával 2000. január 1-jével jött létre. Történelmi gyökerei visszanyúlnak a Debreceni Református Kollégium alapításáig (1538), amelynek később kialakult három akadémiai tagozatára alapozva jött létre a Debreceni Magyar Királyi Tudományegyetem, az 1912. évi XXXVI. törvénycikk alapján. Ezzel a 475 éves, megszakítás nélküli múlttal ma a Debreceni Egyetem az ország legrégebbi, folyamatosan ugyanabban a városban működő felsőoktatási intézménye. Jelenleg az egyetem közel 30000

hallgatója 14 karon folytatja tanulmányait. Az intézmény egyike az ország legkiválóbb felsőoktatási intézményeinek és a világ 500 legjobb egyetemének.

A következő táblázatokban a Debreceni Egyetem hallgatóinak megoszlása látható 2018. októberi állapot szerint. A táblázat adatainak forrása a Debreceni Egyetem honlapján található statisztikai kimutatás

Nappali tagozatos hallgatók száma karok szerinti megoszlásban:

KAR	Nappali tagozat						
	Felsőoktatási szakképzés	Alap és vendég-hallgatók	Mester-képzés	Osztatlan	Szakirányú továbbképzés	PhD	Összesen
ÁJK	120	222	10	490		28	870
ÁOK		512	119	2956		176	3763
BTK	7	1267	302	654	11	166	2407
EK	1	639	85				725
FOK		3		676			679
GTK	494	1977	299		12	59	2841
GYGYK	2	523					525
GYTK		2		530			532
IK		1571	100	20	2	29	1722
MÉK	96	865	232	49		54	1296
MK		1779	289				2068
NK		653	104				757
TTK		1898	371	271	10	141	2691
ZK		67	46	107			220
Összesen	720	11978	1957	5753	35	653	21096

Levelező tagozatos hallgatók száma karok szerinti megoszlásban:

KAR	Levelező tagozat						
	Felsőoktatási szakképzés	Alap és vendég-hallgatók	Mester-képzés	Osztatlan	Szakirányú továbbképzés	PhD	Összesen
ÁJK	88	176	6	324	80	24	698
ÁOK		1	8		14	123	146
BTK	1	194	118		141	9	463
EK		397	102		29		528
FOK							0
GTK	156	538	363			23	1080
GYGYK	3	848	61		223		1135
GYTK							0
IK		216	8		5	4	233

MÉK	21	235	141		27	13	437
MK		293	177		248		718
NK			162				162
TTK		155	61		2	18	236
ZK			5		1		6
Összesen	269	3053	1212	324	770	214	5842

Hallgatók száma levelező és nappali tagozaton mindösszesen karok szerinti megoszlásban:

Mindösszesen	
KAR	Összes hallgató száma
ÁJK	1568
ÁOK	3909
BTK	2870
EK	1253
FOK	679
GTK	3921
GYGYK	1660
GYTK	532
IK	1955
MÉK	1733
MK	2786
NK	919
TTK	2927
ZK	226
MINDÖSSZESEN	26938

A Debreceni Egyetem országosan is elismert jelentőségét bizonyítja, hogy egyike azon öt magyar felsőoktatási intézménynek, amelyet az Oktatási Minisztérium "kutatóegyetem" címmel tüntetett ki. A kutatóegyetemi program keretében öt tudományterület (molekulatudomány, mely magába foglalja a gyógyszerkutatást; fizikai-, számítás- és anyagtudomány; molekuláris medicina; egészség- és környezettudomány; nyelvtechnológia és bioetika) kap kiemelt figyelmet. A kutatások gazdasági és társadalmi haszna jelentős: az erős alapkutatás tovább fokozza a gyógyszeripari, vegyipari, egészségügyi, biotechnológiai és az információ- és kommunikációtechnológiai ipar jelenlétét a térségben.

Az alkalmazott kutatás területén az együttműködés a fókuszterületeknek megfelelően valósul meg. Az alkalmazott kutatás fókuszterületei a következők:

- 1) Egészségipar, népegészségügyi és természettudományos kutatások, a Molekuláris Medicina Kutatóközpontra támaszkodva
- 2) Funkcionális élelmiszerek fejlesztése, természettudományos és agrártudományi kutatások, szintén a Molekuláris Medicina Kutatóközpontra támaszkodva
- 3) Informatika, erősen kapcsolódva más kutatási területekhez
- 4) Környezettudományi technológiák és energetika, energetikai

A Debreceni Egyetem kiterjedt külföldi kapcsolatokkal rendelkezik. Több mint 5000 külföldi hallgatójával, akik mintegy 115 különböző országot képviselnek, az egyetem gyors ütemben válik ízig-vérig nemzetközi egyetemmé. Az egyetem nemzetközi tevékenységének dimenzióit jól érzékelteti, hogy 45 ország több mint 400 intézményével van partneri kapcsolat, több mint 650 kétoldalú megállapodás és az ERASMUS program keretében 602 Erasmus-szerződés keretében. A Debreceni Egyetem tagja két multilaterális mobilitási programnak is: az ISEP Nemzetközi Hallgatói Csereprogramnak és a CEEPUS Közép-Kelet Európai Felsőoktatási Csereprogramnak. A debreceni Általános Orvostudományi Kar képzését az Egészségügyi Világszervezet mellett az Egyesült Államok Oktatási Minisztériuma, New York Állam Oktatási Minisztériuma, California Állam Egészségügyi Tanácsa, Izrael, Írország, Irán és Norvégia Orvosi Kamarái is akkreditálták. A legtöbb európai ország – csakúgy mint India – elfogadja a Debreceni Egyetem által kibocsátott orvostudományi diplomát.

7.3. Kultúra, szabadidő, sport

A magas szintű társadalmi élet fenntartásához nagyban hozzájárulnak az adott térségben elérhető kulturális szolgáltatások is.

Az Európa 2020 terv szerint legalább 20 millióval kell csökkenteni azok számát, akik nyomorban és társadalmi kirekesztettségben élnek, illetve akik esetében a szegénység és a kirekesztődés reális veszélyt jelent. Ennek elérésében fontos szerepet kell vállaljon az oktatási rendszer és a kultúra egésze. A kulturális élet fontos színterét jelentik a települési könyvtárak. A megyében 2010-ben összesen 102 db ilyen intézmény működött, ezeken kívül még számos munkahelyi, felsőoktatási, illetve nemzeti bibliotéka működött. A könyvtárak működését tekintve megállapítható, hogy a megyében az egy települési könyvtárra jutó lakosság szám messze az országos átlag felett van, a szomszédos megyék közül még Békés megyére jellemző hasonlóan magas érték.

Időben a könyvtári beiratkozottak száma meglehetősen rapszodikusán alakult az elmúlt 10 esztendőben. Valószínűleg ez a tendencia fog folytatódni a jövőben is, így egy fluktuálóan változó sokaságot kapunk. Hogy teljesüljenek 2020-ra a kirekesztődés és a szegénység elleni küzdelem céljai, figyelmet kell fordítani, hogy ne csak a nagyobb településeken élők, hanem a periférián lakók is hozzájussanak a könyvtárhasználat lehetőségeihez.

Debrecen kedvezőtlen pozíciót foglal el a beiratkozott könyvtár olvasók száma tekintetében, leginkább a sok esztendőcsökkenő trend riasztó, melytől eltérő tendencia csak az utóbbi években indult el.

A kultúra másik fontos szegmense a színházak és mozik működése. A színházlátogatások egy főre vetített fajlagos száma Hajdú-Biharban valamivel az országos átlag alatti, de jóval megelőzi Békés és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyék értékeit, míg Jász-Nagykun-Szolnok és Borsod-Abaúj-Zemplén megyékben ez magasabb. A mozik népszerűbbek, annak ellenére, hogy megyszerte 2010-ben csak 20 moziterem működött, szemben az egy évtizeddel korábbi 34-es értékkel. A viszonylag magas mozilátogató aktivitás nagyrészt a megyeszékhelyen működő korszerűsített filmszínházak vonzerejének köszönhető. Ennek révén Hajdú-Bihar értéke meghaladja valamennyi szomszédos megye szintjét, illetve a Központi Régió kivételével számított országos átlagot is.

A színházak és mozik látogatottsága 2005 után csökkenésnek indult, majd 2010-re némiképp emelkedett. A lineáris trendszámítás alapján a jövőben a lassú csökkenés állandósulni fog. A megyeszékhelyen a mozi férőhelyek kihasználtsága a többi magyar pólusvároshoz képest jónak mondható, bár hullámzó tendenciát mutat.

A kulturális szolgáltatások megyén belüli eloszlására jellemző a megyeszékhely centrikusság, Debrecen a megye egyértelmű kulturális központja. Fajlagos adatok tekintetében ugyanakkor látható, hogy például a lakosságszámhoz képest könyvtárba beiratkozott olvasók, vagy a kulturális rendezvényeken részt vevők száma kisebb településeken is kiemelkedő lehet. Ez utóbbi kategóriában kiemelkedik a térség két turisztikai központja, (Hajdúszoboszló és Hortobágy) illetve néhány hajdúváros.

A kulturális rendezvényeken részt vevők száma az elmúlt esztendőben változó tendencia szerint alakult. A múzeumi kiállítások száma folyamatosan növekedett a vizsgált időszakban.

A kultúra elemei közül a könyvtárak szerepe az országos átlagnál jelentősebb, ugyanakkor a könyvtárak számának további csökkenése nem megengedhető. A színházak és a mozik viszonylag magas látogatottsága Debrecen kiemelkedő kulturális szerepének köszönhető.

Sport

Sportesemények

A versenyrendszerben megvalósuló és/vagy nemzetközi sportesemények szervezése jellemzően nem tartoznak a települési önkormányzatok alap sportfeladatainak ellátása köré, ez alól kivételek a nagyvárosok – elsősorban Debrecen – amelyek egyrészt komolyabb infrastruktúrával rendelkeznek a rendezvények lebonyolításához, másrészt az önkormányzat – vagy egy általa alapított gazdasági társaság – rendelkezik a kellő sportszervezői humán erőforrással. A versenyszervezéssel elsősorban egyesületi szinten foglalkoznak, egyrészt az országos bajnokságok keretén belül illetve nemzetközi szinten.

Létesítmények

Tanuszoda Program:

Az ország legfontosabb céljainak egyike, hogy az oktatás-nevelés rendszerének része legyen az egészséges életmód, a gyerekek mindennapi mozgásigényének kielégítése, és ehhez a megfelelő körülmények megteremtése. Ezért vezették be az iskolákban a mindennapi testnevelésórákat, és ezt a célt szolgálja a tanuszoda-fejlesztési program is.

A tanuszoda programmal az elérni kívánt cél, hogy minden járásban legyen uszoda, ahol minden gyermek ingyenesen megtanulhat úszni. Kiemelkedő figyelmet kell fordítani a mindennapos testnevelésre az iskolákban – megfelelő körülmények között –, a járási központokban pedig minden gyerek számára elérhető úszásoktatást szükséges biztosítani, térítésmentesen.

A Nemzeti Köznevelési Infrastruktúra Fejlesztési Program keretében 16 iskola felépítése, 47 új tornaterem, 51 új uszoda és 44 iskola bővítése zajlik. A Nemzeti Sportközpontok tanuszoda-programról közzétett tájékoztatója szerint olyan tanuszodák létesülnek, amelyek nemcsak a diákokat, hanem a környéken élőket is kiszolgálják.

2018. júniusában ennek megfelelően Derecskén megnyitották a mintegy 415 millió forintból elkészült tanuszodát. A létesítménnyel elérték, hogy a sportcsarnok környezete egy

sportközponttá váljon, hiszen többek között kondipark, focipálya és 2018. júniusától egy tanuszoda is megtalálható az adott sportlétesítmény mellett. Hajdú-Bihar megyében a derecskei tanuszoda mellett további 5 új tornaterem átadása is folyamatban van, Kabán, Nagyrábén, Sárrétudvarin, valamint Szerepen.

Hajdú-Bihar megyében jelenleg működő uszodák, fürdők, strandok:

Balmazújváros: Kamilla Gyógy-, Termál. és Strandfürdő

Berettyóújfalu: Bihar Termáliget Strand- és Termálfürdő

Debrecen: Aquaticum Debrecen, Debreceni Sportuszoda, Kerekestelepi Termálfürdő

Hajdúböszörmény: Bocskai Termálfürdő

Hajdúdorog: Hajdúdorogi Strandfürdő

Hajdúnánás: Hajdúnánási Gyógyfürdő

Hajdúszoboszló: Hungarospa Thermal Fürdő, Árpád Uszoda, Hungarospa Gyógyfürdő

Kaba: Kabai Városi Gyógyfürdő

Nádudvar: Nádudvari Termál- és Strandfürdő

Polgár: Strandfürdő Polgár

Püspökladány: Püspökladányi Gyógyfürdő

Tiszacsege: Tiszacsegei Thermálfürdő

Az oktatás és a sport infrastrukturális feltételrendszerének megszilárdítása azért fontos, mert a sport kitörési pontot jelenthet a hátrányos helyzetű településeken élő gyermekek számára. A szabadidő- és utánpótlássport csökkenti a szegregációt, növeli a gyermekek közötti lojalitást.

TAO – támogatás rendszere

A vonatkozó törvény értelmében TAO támogatással, a társasági adót fizető cégeknek lehetőségük van filmalkotás támogatására, előadó-művészeti szervezet támogatására, továbbá látvány-csapatsport támogatására is. Természetesen adott évben a felajánlás megosztható az egyes jogcímek között.

Ennek a lehetőségnek a lényege az, hogy bizonyos feltételek teljesítése esetén az adózót az adóévi adóelőleg, vagy az adóelőleg-kiegészítés (feltöltés), illetve a társasági adó meghatározott részének felajánlása után adójóváírás illeti meg. Az adójóváírás mértéke pedig függ a támogatni kívánt tevékenység jellegétől, továbbá attól, hogy a felajánlás mikor történik.

Látvány-csapatsport támogatása esetén a felajánlott összeg 12,5%-a kiegészítő sportfejlesztési támogatásnak minősül, amelyért cserébe az adózó – választása szerint – szponzorációra lehet jogosult.

A kiemelt sportágakban tevékenykedő sportszervezetekben nyílik lehetőség támogatásra az alábbiak szerint: kosárlabda, futball, kézilabda, vízilabda, jégkorong, röplabda.

Látvány-csapatsportok támogatása

Az adózót a látvány-csapatsportok – labdarúgás, kézilabda, kosárlabda, vízilabda, jégkorong – valamelyikében működő, jóváhagyott sportfejlesztési programmal rendelkező sportszervezet, vagy látvány-csapatsport fejlesztése érdekében létrejött közhasznú alapítvány támogatása esetén adókedvezmény illeti meg. A támogatás történhet visszafizetési kötelezettség nélkül nyújtott pénzösszeg átutalásával, térítés nélkül átadott eszköz, ingyenes szolgáltatás formájában a törvényben meghatározott jogcímeiket.

A megyében közel 500 sportegyesület működik, amelyek rendszeresen vesznek igénybe TAO támogatást működésük biztosításához és a rendszeres sport lehetőség biztosításának érdekében.

Országos Pályaépítési Program

A Magyar Labdarúgó Szövetség Országos Pályaépítési Programja 2011-ben elfogadott, tíz évre szóló stratégia egyik legfontosabb célkitűzését hivatott betölteni a tömegbázis szélesítésével. Az elkészült pályák több funkciót is be tudnak tölteni, szabadidős sportolásra ugyanúgy alkalmasak, mint sportprogramok megvalósítására. A program 2012-ben indult, amelynek keretében belül önkormányzatok és sportegyesületek 70%-os TAO forrás biztosítása mellett pályázhattak sportpályák építésére.

Az utóbbi 7 év során Hajdú-Bihar megyében ezen program keretein belül összesen 30 sportpálya készült el, ezek közül 9 a megyeszékhelyen került kialakításra, a további 21 pálya a megye különböző településein szolgálja a helyi és térségi sportéletet.

év	Település	Elkészült pályák száma
2012	Debrecen	4

2013	Görbeháza	1
	Balmazújváros	1
	Téglás	1
2014	Nyíradony	1
	Ebes	2
	Nagyhegyes	1
2015	Hajdúhadház	1
	Balmazújváros	2
	Hajdúszoboszló	1
	Hajdúböszörmény	1
2016	Egyek	1
	Debrecen	1
	Sáránd	1
	Polgár	1
	Esztár	1
2017	Debrecen	4
	Hajdúböszörmény	1
	Hajdúsámson	1
2018	Bocskai kert	1
	Komádi	1
	Hajdúszoboszló	1

Ovi-Sport Program

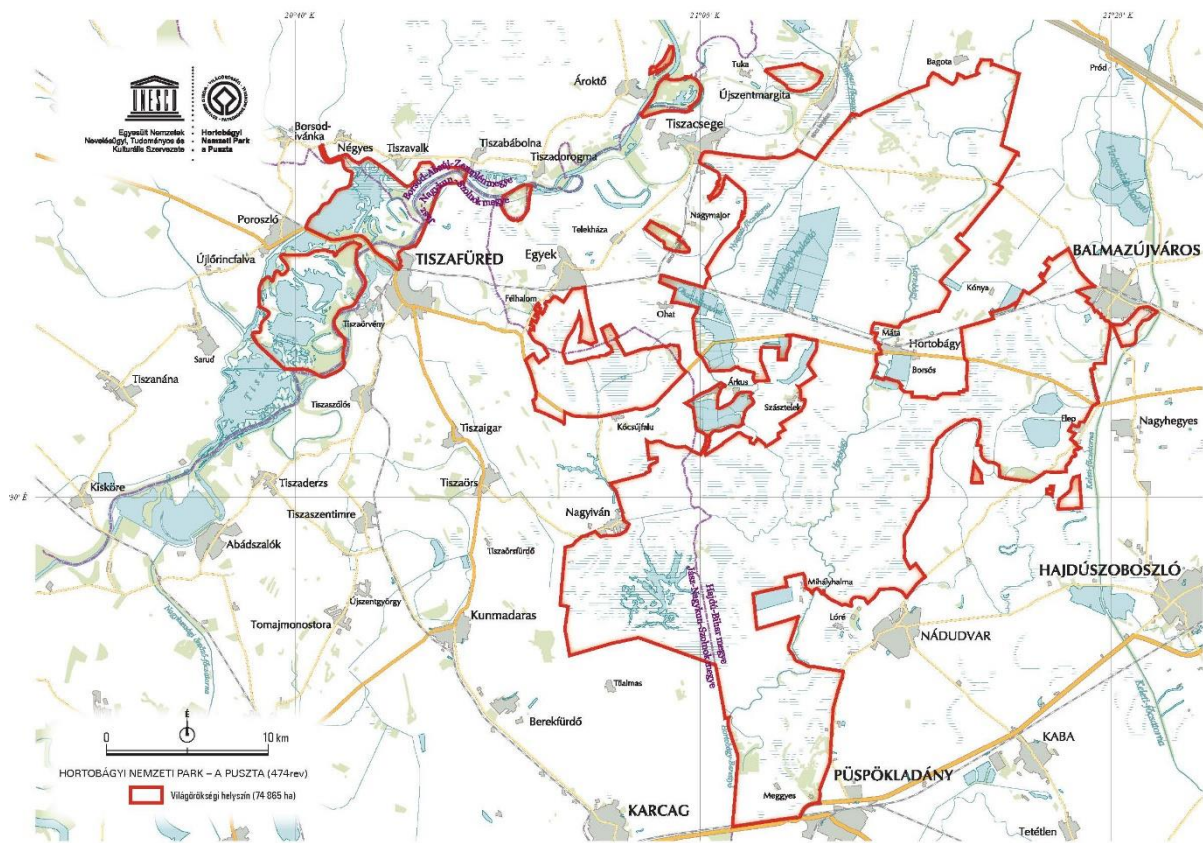
Az Ovi-Sport Program egy mozgásban gazdag, egészséges életmód kialakítását, utánpótlás nevelést megvalósító program, amelynek keretében az óvodások számos labdajáték (kézilabda, röplabda, labdarúgás, tenisz, tollaslabda, ügyességi játékok) alapjait sajátíthatják el.

Hajdú-Bihar megyében jelenleg 25 óvoda vesz részt a programban és nyújtanak komplex fejlesztési lehetőséget az óvodás korú gyermekek számára ezekben az intézményekben.

8. Természeti, tárgyi, szellemi és közösségi értékek

8.1. Természeti és táji értékek

A Világörökség listáján nyolc magyar helyszín szerepel, ezek egyike a Hortobágyi Nemzeti Park – a Puszta, a kulturális értékek kategóriájában, kultúrtájként. Ebben a kategóriában olyan helyszínek szerepelnek, amelyek az ember, illetve az ember és a természet közös alkotásai. A Hortobágyi Nemzeti Park mintegy 81 ezer hektáros területe nagy kiterjedésű síkságon terül el, ebből közel 75 ezer hektár minősül világörökségi helyszínnek. A terület kiemelkedő példáját nyújtja ember és természet harmonikus kölcsönhatásának, amely a természetes körülményekhez (szikes legelők, sztyeppék, rétek, vizes területek) szoktatott állatállományt is magában foglaló állattartásban nyilvánul meg.

7 A Hortobágyi Nemzeti Park Világörökségi területe forrás: www.vilagorokseg.hu

A kultúrtáj végtelen látóhatárát megszakító kurgánok, gémeskutak, valamint a 18. és 19. században épült csárdák és hidak szintén hozzájárulnak sajátos arculatához, harmonikusan illeszkedve a tájba. A Puszta nagyrészt ma is lakatlan, de őrizve a pásztorszokásokat és társadalmi hagyományokat, az áprilistól októberig tartó időszakban több száz állattartó legelteti szürkemarha gulyáit, rackajuh nyájait, méneseit. A szikes talajok uralta füves síkság jelenlegi arculatát a jégkor végére nyerte el, amikor – a Tisza mai medrében történő megjelenése következtében – a terület elvesztette kapcsolatát az Északmagyarországi középhegységből érkező vízfolyásokkal. Az ember jelenléte e térségben már a korai kőkorszakban is bizonyítható. Főleg a réz- és bronzkor emlékeit őrzik a köznyelv által

kunhalmoknak is nevezett 1–9 méter magas temetkezési halmok, a kurgánok. A középkorban ritkán lakott Puszta, melyet vélhetőleg külterjes legelőként használtak a 16. század végére kiteljesedő történelmi és társadalmifolyamatok eredményeként nagyrészt lakatlanná vált, az egykori települések létéről ma már csak néhány templomrom tanúskodik.

Főként a 18–19. század során, a néptelenné váló síkon keresztülvezető kereskedelmi útvonalak mentén, 10–12 kilométerenként – úgymond járóföldnyire – épültek az erre a kultúrtájra oly jellemző csárdák, valamint a szórványosan előforduló hidak, melyek közül a leghíresebb az 1833-ban elkészült Kilenclukú-híd, a Hortobágy egyik szimbóluma. A mai Hortobágy legjellemzőbb élőhelyei a szikes legelők, a rétek és a mocsarak, melyek – a változatos mikrodomborzati, talajtani és hidrológiai viszonyoknak megfelelően – mozaikosan fordulnak elő egymás mellett, helyenként löszpusztákkal tarkítva. A Puszta nyújtotta különleges élőhelytavasszal és ősszel a vízimadarak költésének és vonulásának európai jelentőségű helyszíne. Az országon átvonuló darvak százezres tömege és a vadludak – mielőtt tovább repülnének – évente kétszer itt pihennek meg, nemzetközi hírű látványosságot nyújtva a madárlesre érkezőknek.

A hazai gyakorlat a Világörökségi listára került területekkel azonos módon ismeri el a Világörökség várományos területeket, azaz az olyanokat, amelyeknek a Világörökségi listára kerülését a magyar kormány szükségesnek tartja és kérelmezte, azt azonban az UNESCO illetékes szervei még nem bírálták el. Jelenleg kilenc magyarországi várományos helyszín várja a listára kerülésről szóló döntést (egyeseik közülük már 25 éve). Ezek között szerepel a kulturális helyszínek között 2000 óta a Magyarországi tájházak hálózata nevű helyszín.

A Tájház Hálózatot több száz tájház alkotja, amelyek közül a világörökségi várományosi javaslat tárgyát csak azok a tájházak képezik, amelyek mind az épület, mind a benne bemutatott lakásbelső tekintetében a legmagasabb szakmai elvárásoknak is megfelelnek, azaz az egyes ingatlanok műemléki védeltséget élveznek, a benne található ingóságok kezelését pedig a muzeális működési engedély kritériumrendszere szabja meg. Ennek a kettős kritériumrendszernek (az épületre és annak berendezésére is vonatkozó országos szakmai kontroll) Magyarországon jelenleg 109 épület, épületegyüttes, épületcsoport felel meg. Ezek közül nyolc – az álmódi Kölcsey Ferenc emlékház, a bakonszegi Besenyei György Emlékház, a balmazújvárosi Veres Péter Emlékház, a hajdúböszörményi Káplár Miklós Emlékház, a hajdúnánási Hajdú Ház és Kovácsműhely, a hajdúszoboszlói Szoboszlói Gazdaház, a hosszúpályi Bódi István Falumúzeum és a Tiszacsegei Zsellérház – bekerült a jelölt

109 elem közé. Bár a Világörökségi lista eredetileg a veszélyeztetett értékek kataszterbe foglalását célozta, napjainkban a listára kerülés egyfajta minősítő áruvédjegyként is működik a nemzetközi turizmusban, ezért várható, hogy a hálózatnak a listára kerülése a Hajdú-bihari tájházak kapcsán a megye kulturális turizmusára is serkentő hatással lesz majd.

Országos jelentőségű Hajdú-Bihar megyei értékek, melyeket veszélyeztethet az éghajlatváltozás	
Természeti értékek:	<ul style="list-style-type: none"> • Hortobágy vízes és gyepes élőhelyei (Hortobágyi Nemzeti Park – a Puszta) • Tóció folyó menti Natura 2000 es terület • Fancsikai tavak, Vekeri tó, Alföldi szikes tavak • Nyírségi fűz- és nyírlápok, ligetes erdők • Debreceni Nagyerdő, Gyöngyvirágos Tölgyes • Ezeréves Tölgy (Mikepércs) • Erdőspuszta • Kamillamezők • Kunhalmok • Magyar kökörcsin élőhelyei • Bihari-sík madárvilága • Hajdúbagosi Földikútya Rezervátum • Tiszavirág (kérész)
Agrárgazdaság, borászat, vadászat, halgazdaság	<ul style="list-style-type: none"> • Magyar őshonos állatok tenyésztése: szürkemarka, rackajuh, mangalica, bivaly; • pásztorkultúra, pásztorételek, debreceni páros kolbász • Bakonszegi avassi juh, juhtej és tejtermékek gyártása • Máta ménes • Tiszacsegei halászat, korhely halászlé • Debreceni bőtermő meggy, debreceni muskotály szilva termesztése • Újfehértói fürtös meggy, ágyas meggypálinka • Bihari méhészet (Bihari Mézlovagrend) • Hajdúbadházi lapos káposzta, savanyú káposzta, toros káposzta
Épített környezet, műemlékek	<ul style="list-style-type: none"> • Debrecen történeti városközpontjának műemlékegyüttese, Nagytemplom • Hortobágy épített értékei (Kilenchukú híd, Nagycsárda, Pásztor múzeum) • Hajdúdorogi Görögkatolikus Székesegyház • Álmosdi Kölcsey Emlékház • Hajdúnánási református templom és templomerőd • Árpád-kori templomromok (herpályi, zeleméri, guti) • Rhédey kastély, Zsáka • Hajdúkerület székháza, Hajdúböszörmény • Hajdúböszörmény településrendezési terv • Nagykereki Bocskai-vár • Püspökladányi kunhalom, Szent Ágota híd • Temetkezési emlékek (Hajdúböszörmény csónak alakú fejfái, debreceni fejfás hagyományörző parcella)
Turizmus, horgászat, rendezvények	<ul style="list-style-type: none"> • Debreceni Virágkarnevál • Hortobágyi híd vásár • Hortobágyi Lovasnapok • Hortobágyi daruvonulás

- *Tiszaí víziturizmus*
- *Debreceni Egyetemi Botanikus Kert*
- *Debreceni Nagyverdei Állatkert*
- *Debreceni Nemzetközi Katonazenei Fesztivál*
- *Püspökladányi Farkasszigeti Arborétum*

A megye erőssége, hogy zöldterületekben és természeti értékekben gazdag, jelentős védett természeti területek találhatók itt. Az erdőterületek aránya ugyan kicsi, de az utóbbi években folyamatosan nőtt. A mezőgazdasági hagyományok erősek a megyében.

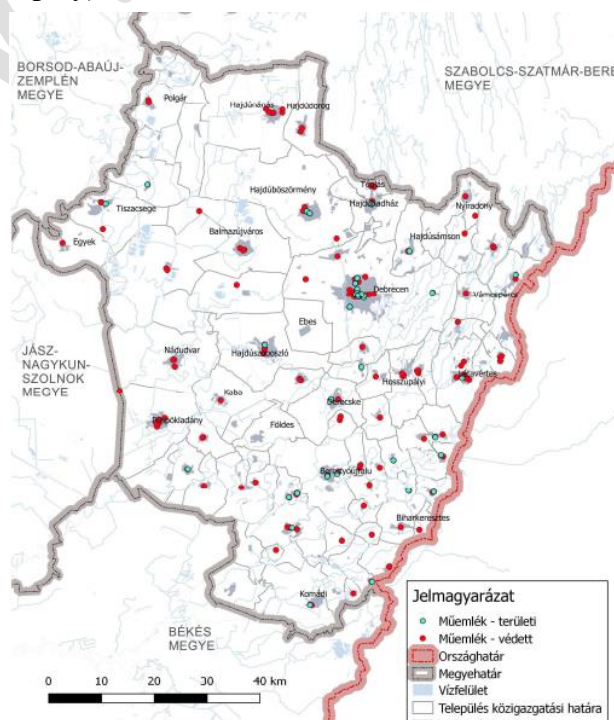
8.3.Épített környezet, kulturális és szellemi örökség értékei, műemlékek

Az épített környezet értékeit érdemes az azokat létrehozó történeti folyamatokba beágyazva, fő funkcionális csoportjaik és területi sajátosságaik szerint áttekinteni.

Egyházi építészet

A megye egyházi építésze a legősibb, egészen a XI-XII. századig nyúlik vissza. Mivel a török idők a megyében az ország többi részéhez viszonyítva jóval kevesebb pusztulást hoztak, a középkori templomok egy része eredeti állapotában vagy kis átépítésekkel látható ma is (Álmosd, Nyíracsad), néhánynak pedig a romjai állnak (Nyíradony-Belsőgút, Hajdúböszörmény Zelemér, Berettyóújfalu - Herpály).

A középkori eredetű templomok a térség legmeredekebben kiemelkedő pontjára kerültek, általában úgy, hogy a vízjárás napos égtájak felől övezzék. Így a fény a vízfelületről visszaverődve kétszeres erővel sugárzott az épületre. Az első, elterjedt középkori templomtípus Magyarországon a kerektemplom volt. Építésük már a XI. században megkezdődött, s még a XII-XIII. században is alkalmazták. Erre a könnyen kimérhető, egyszerű típusra számos példa található az országban, de az alföldön kevés ismert belőlük. Régészeti kutatás hozta felszínre Újlak-Szentjános

8 Műemléki védelem alá eső területek és objektumok a megyében 2018.
forrás: MTrT Megalapozó vizsg.

falu igen érdekes, négykaréjos kerektemplomának alapjait Debrecen közelében, Nagycserén.

Különlegessége, hogy a kerek hajóhoz négy oldalt csatlakozó félkörös apszisok mind eltérő méretűek. A falusi templomok zöme azonban hosszanti elrendezésű, nyugati mintára épült. Tértagolásuk régóta adott alaptípus Európában. A kerektemplomok mellett első templomaink elrendezési csaknem kivétel nélkül félköríves szentélyű, egyhajós és torony nélküli volt (Hortobágy-Papegyháza, Debrecen- Pallag). Ez a típus nálunk István uralkodása, s az általa létrehozott egyházi szervezet kiépítése idején honosodott meg. Ezeket megyénkben csak ásatásokból ismerjük. A XIII. század közepén IV. Béla német segítséget kért az országnak. A német befolyás az építészetben is éreztette hatását, kialakult a felvidéki német típus. A kezdődő gótikának ez az alaptípusa aztán a XIV. század folyamán igen elterjedt (Hajdúböszörmény-Zelemér, Álmosd, Bagamér, Hajdúbagos, Debrecen-Pallag).

A középkori technikai fejlődés csúcsát jelentette a debreceni Szent András-, valamint a böszörményi és a nánási templom. Ezek a hatalmas épületek egy olyan építőműhely alkotása lehettek, amely sokat tanult a francia építészettől is. Alaprajzi elrendezésük háromhajós, a nyolcszög három oldalával záródott (később átépítve), és francia mintájú körhajós szentélyük az épület csarnokterében folytatódott (Hajdúböszörmény, Hajdúnánás). Egyszerűbb teremtemplomokat is szokásos poligonális záródással (Hajdúszoboszló). Megyénk műtörténetének egyik kiemelkedő értéke a nyíraczádi református templom freskósorozata, amely középkori egyházi művészetünk alkotása. Luther Márton 1517. október 31-én szögezte ki 95 tételes vitairatát a wittenbergi vártemplom ajtajára, s 1567-ben a Debrecenben tartott zsinat alkalmával létrejött a Magyarországi Református Egyház. Itt, és az 1570-es csengeri zsinaton rendelkeztek a meglévő középkori templomok további használatáról is. A XVI. század második felében a lakosság csaknem teljes egészében áttért a reformáció kálvinista hitére, s ezzel együtt a templomokat is átalakították. A belső tereket igyekeztek egységesebbé tenni, a korábbi szentélyt – oltárra nem lévén szükség – a hajóval egyenrangúvá tették.

A szószék megmaradt, de a padsorokat, melyeket a szentélyben is elhelyeztek, mind az igehirdetés irányába fordították. Az apszist gyakran el is bontották a templomhajó töretlen meghosszabbítása érdekében (Bagamér, Hajdúbagos, Konyár, Berekböszörmény, Hajdúdorog).

A református átalakításokból azonban kikövetkeztethető a középkori előzmény, s így kibontakozik egy jelentős gótikus építőműhely, amely a XIV-XV. században nagy teremtemplomokat emelt a fontosabb településeken (Debrecen, Hajdúböszörmény, Hajdúnánás, Berettyóújfalu). A reformáció századában került a környék a hatalmasra

terjeszkedő oszmán birodalom peremére, amely hosszú időre meghatározta szomorú sorsát. A törökök vallási kérdésekben meglepően türelmesek voltak, a falvakat elsöprő pusztításaik azonban a templomokat sem kímélték. Valószínűleg ez tette szükségessé a templomerődök építését a XV-XVI. században, de más feltételezések szerint a reformáció védelmét szolgálták, hiszen csak református templomokhoz készültek (Álmosd, Hajdúdorog, Hajdúnánás, Hajdúszoboszló). Önálló református templomstílus nem alakult ki, mindössze a késő barokk formavilág túldíszítettségét igyekeztek kerülni. Sokkal jobban vonzódtak a klasszicizmushoz, amely a debreceni Nagytemplom révén vált közismertté. Ennek téralakítását, csehsüveg-boltozatos szerkezetét alkalmazták több új épületben is (Kokad, Létavértes-Vértes). A középkortól napjainkig ívelődő építészetben tehát a folytonosságot, az állandó átalakulást és megújulást a református egyháznál figyelhetjük meg, s védett épületeink nagy része református templom. A katolikusok, miután a reformáció térhódítása során elvesztették templomaikat, csak a Habsburg-restauráció, és a szatmári békét követő ellenreformáció korában jutottak ismét építési lehetőséghez. Templomaik nagy része a XVIII. század közepe és a XIX. század eleje között épült. A megye minden részén megtalálhatók, de legerőteljesebb a fellépésük a katolikus palócfölddel határos nyugati oldalon. Polgár és Egyek környékén, az egri káptalan vonzáskörzetében a reformáció uralkodó szerepe nem volt tartós. A templomokat sokszor nagyhírű földbirtokosok építtették: az Eszterházyak (Derecske), a Keglevich grófok (Fülöp), az Eördögh-család (Nyíracsad), Fáy Ferenc kisprépost (Furta), Nováky József egri kanonok (Nádudvar). Igyekeztek neves művészeket, építészeket alkalmazni: a klasszicista Povolny Ferencet (Nádudvar) és Hild Józsefet (Polgár), s szecessziós Medgyaszay Istvánt (Püspökladány). Hajdú-Bihar megye jellemzően református hagyományokkal rendelkezik, s így különleges értékei a kálváriák. A kálvária Jézus keresztre feszítésének helye Jeruzsálemben, később azonban a fogalom tartalmazta a kereszttút során végigjárt állomásokat is. A barokk katolicizmus kevésbé érintette a megyét, de az egri egyházmegye révén főleg az északnyugati határterületen komoly műtörténeti értékeket hoztak létre (Egyek, Polgár kálváriái). Műemlékileg védett katolikus templomaink körülbelül egyharmada görög szertartású. Ez az arány azt a különleges földrajzi helyzetet hangsúlyozza, amelyet hazánk keleti pereme elfoglal. Ez a vidék egyúttal a nyugati és keleti kereszténység határterületébe esik immár másfél évezrede. Jóllehet a magyar államiság ezer éve Nyugat felé kötelezte el magát, azért a görög-bizánci kultúra és a keleti hagyományok kismértékben mindig átszűrődtek. A X-XII. században politikai és családi kapcsolatok révén, később inkább a környező, keleti rítusú népek betelepülésével. A XVII. században megalakult görögkatolikus egyház csatlakozott a katolicizmushoz, de görög jellegét

megőrizte. A magyarországi görögkatolikusok központjává Hajdúdorog vált, aminek temploma ma is a görögkatolikus püspök székesegyháza. Az utóbbi évtizedek latinizálási törekvéseit a hívek tovább fokozták. Így a mai templomokban szószerk, padsorok, szobrok is láthatók, sőt helyenként az ikonosztáz szerepe is lecsökkent (Nyíracsad, Pocsaj). Több helyen azonban ma is nagyszabású ikonfalakban gyönyörködhetünk (Hajdúdorog, Létavértes). A keleti egyház hagyományait meg őrző görögkeleti, más néven ortodox templomok is fellelhetők, bár mindössze öt helyen (Körösszakál, Körösszegapáti, Mezőpeterd, Vekerd, Zsáka).

Lakóépületek

Míg az egyházi építészetben a nagy történelmi változások lenyomata vizsgálható, addig a népi épületek, a parasztházak a társadalom nagy részét alkotó egyszerű emberek életét tükrözik. Műemléki értéküket nem a szegénységgel való hivalkodás szándéka adja, hanem az ebből adódó természetesség, alázatosság, arányérzék és találékonyság, egyes vidékeken a büszkeség öntudatos megnyilvánulása. A templomok mellett ezek az emlékek állnak még legnagyobb számban s ezek általánosan ismertek. A legrégebb, legegyszerűbb lakóházaknak azokat a csőszházakat tekinthetjük, amelyek a szőlőskertet őrző csőszök lakhelyei is voltak (Hajdúnánás, Csepüszölő; Hajdúszovát, Kotszegi csőszház). A kertgazdaság egy önigazgatási szerv volt. A csőszöknek a kert minden részére, még a kunyhókban lévő szerszámokra is vigyázni kellett, s még bizonyos hatósági feladatokkal, bírságolási jogkörrel is el voltak látva. A várost körülvevő kertekben a szőlő-, dió és mákszüret a rokonságnak, fiatalságnak is kedvelt találkozási alkalma volt. A csőszházakban a nagyobbik helyiség a tűzrakás mellett a tanácskozás és a szórakozás számára is helyet adott. A falvak régi kis házai a középső konyhából és a szobából álltak, a másik oldalon csak egy keskeny kamra volt. Az utcára csak egy ablakuk nézett. Legszebb parasztházaink tájházként látogathatók, a legtöbb helyen a hagyományos berendezéssel együtt. Általánosan elterjedt a háromosztatú alaprajz, ahol a konyha két oldalán egy-egy szoba kapott helyet, a konyhából fűthető kemencével. Külön hangsúlyozni érdemes a tornác kialakítását. Pillérei általában fából, vályogból vagy téglából épültek, de áll még olyan kerek oszlopos ház is, melynek oszlopait sárba mártott szalmakötegekkel formázták meg. A tornác félkülső tere a lakás és az udvar között egy átmeneti teret alkot. A tornác terét a pitvar, vagy konyha tere követi. A lakóházak oromzatai és a kerítés helyett melljük épített magtárak és hatalmas, kőlábas kukoricagórék ritmikus rendben követték egymást (Esztár, Árpád utca; Pocsaj, Rétalj utca; Bedő, Kossuth utca; Bojt, Kossuth utca). A bihari emberek büszkesége nyilvánul meg a kőlábas górék és galambdúcok esetében is, de a legszebbek a boltíves, tégladiszes fejezetekkel ellátott kapuk (Bihardancsháza, Kossuth utca;

Bojt, Ady Endre utca; Biharnagybajom, Kossuth utca; Szentpéterszeg, Kossuth utca). Tájegységként eltérő az utcai homlokzat kialakítása. A vakolattal díszített oromzat sok helyen látható, de a lenyűgöző, napsugaras deszkaoromzat főként a NagySárrétre jellemző (Földes, Nagyrábé, Püspökladány, Zsáka). A módjával használt díszítések helye leginkább a ház utcai oromfala volt. Ezekről gyakran szintén a gazda szellemisége sugárzik – sokszor szó szerint, amikor egy napsugaras homlokzatot látunk.

Gazdasági épületek

A lakóházakon kívül régi ipari épületek is állnak még. A kismesterségek helyreállított emléke a kovácműhely (Álmosd), a messzeföldön híres fekete kerámia fazekasműhelye (Nádudvar), a vizivágóhíd (LétavértesNagyléta). A nagyobb uradalmak hatalmas magtárai robusztus méreteikkel hívják fel magukra a figyelmet (Hosszúpályi), de az ún. tubusmagtárak építészeti is különös alkotások (Monostorpályi). Ezek a korszak legmodernebb gabonátárolói voltak, a mai silók elődjai. A csárda a XVIII. és XIX. századi Magyarország jellegzetes vendéglátó épülete volt. A legfontosabb vásározóhelyekre vezető utak mellett létesültek, mivel a török hódoltság korában elnéptelenedett a sűrű középkor faluhálózat, így szükség volt a pihenőhelyek kiépítésére. Távolságukat egyrészt a szekérrel, áruval megtehető napi távolság, másrészt az igavonó vagy hajtott állatok etetési, itatási ideje határozta meg. A Debrecen környéki csárdák közül több ma is üzemel (Hortobágy, Balmazújváros, Hajdúhadház, Hajdúszoboszló. Igen nevezetes a Nagyhortobágyi csárda, amely a Hortobágy folyón épített ún. kilenclyukú híd mellett áll. A 1833-ban épült klasszicista kőhíd Povolny Ferenc tervei szerint épült, mely a történelmi Magyarország leghosszabb kőhídja.

Középületek

A megye műemlékei leginkább a népi építészetet mutatják be, de a földesúri kastélyokra akad néhány érdekes példa. Történelmi nevezetességű a Bocskai István várkastélya (Nagykerek, Bocskai-vár), a későbbi századok nemesi építkezésében megtalálható a francia cour d'honneur elrendezés (Téglás, Dégenfeldkastély), a klasszicista kastély (Nyírábrány, Eördögh-kastély; Balmazújváros, Semsey-kúria; Nyírmártonfalva, Reviczky-kastély), a franciásan játékos kis palota (Tépe, préposti kastély; Nagyrábé, Irodaház), a mogorva vadászkastély (Nagyrábé, Füst-Kastély; Tiszacsege, Nagymajor) és a romantikus stílusú, angol várra emlékeztető kastély (Zsáka, Rhédey-kastély). A városi középületek nagy része a XIX. század második felének és a XX. század első évtizedeinek eklektikus, historizáló stílusában készült. Berettyóújfalú, Hajdúböszörmény, Hajdúnánás e korszakból való házai az országos átlagból

nem emelkednek ugyan ki, de a kisvárosok életében jelentős szerepet kaptak. Jellegzetesek ugyanakkor az Osztrák-Magyar Monarchia államilag készített városházatervei (Csökmő, Földes, Kaba, Hajdúböszörmény, Hajdúnánás stb.) amelyek a birodalmi elvárásoknak megfelelően előkelők, az uralkodót képviselik a magyar faluban. Ugyancsak a monarchia termékei a romantikus stílusú pályaudvarok (Püspökladány).

Településszerkezeti értékek

A bihari térségben sok helyen felfedezhető településmag az egyutcás típus, amelyet eredetileg három oldalról patak, mocsaras terület ölelt körül. A típus legszebb példája, amely szinte alapállapotában látható ma is: Vekerd. Bojt szinte teljesen vízzel körülvett szigetre települt. Bakonszeg déli részén rajzolódik ki az ősi településmag. A Berettyó szűk öblének bejáratánál, a terep kiemelkedő pontján áll a templom. Gyaníthatóan alatta, a szűk folyókanyarulat védelmébe húzódott az első utca, de ezután is a folyó mentén terjeszkedett. Később terjeszkedett a környező országutak irányában. Egyek különlegesen szépen példázta ezt a típust: valóságos hegyként emelkedik ki a mai pusztából. Komádi egykori egyetlen utcája zsákutcaként ért véget a víznél. Kismarja legrégebbi három párhuzamos utcája az öböl csúcsánál található hídnál fut össze. Pocsaj kinőtte a folyókanyarulatot, és két irányban, a patak mentén terjeszkedett tovább. Tiszacsege régi magját, a mai nyugati belterületet is egy szorosba húzódó utca alkotta az egykori Holt-Tisza és az abba északról bekanyarodó kis vízfolyás között. A falvak gyakran alkottak láncolatot, egy kis folyó egymást követő kanyarulataiba behúzódva, a folyó mentén egyenesen haladó útra köldökszínór-szerűen csatlakozva. Ilyen lehetett Hencida, Gáborján és Szentpéterszeg vonulata. A települések ilyen láncolatából jöhettek létre azok az „egyesülések”, amelyek az S alakú, két szemközti kanyarban meghúzódó falvakból egyegy hídon keresztül nőttek össze. Ezt történt Nagyléta és Vértes esetében és lett belőlük Létavértes. Az egyutcás, közepén templomos alapsejt nemcsak öbölben, hanem patak mentén, a kiemelkedő parton végighúzódva is gyakori volt (Bihardancsháza, Kokad, Körösszegapáti, Mezőpeterd, Váncsod). Álmosdon a patak mentén kiemelkedő földhát magasodik ki az erődített templom kitűnő rálátással a hídra. Ettől a központtól két oldalra nyílik el a lakóterület, a patak mentén, és alighanem későbbi fejlődés a párhuzamos utcákkal való terjeszkedés és a patakon túli megülés. A falvak gyakran egy-egy nagyobb ívet követtek, s az úthálózat osztódásával lassan kitöltötték a kanyarulatot (Csökmő, Furta). Berettyóújfalú úthálózata már kétszáz évvel ezelőtt is kiterjedt volt, s kitöltötte a Berettyó nagy kanyarulatát, és az északnyugati oldalon is a folyó egy másik kanyarulatának külső oldala szabott határt a terjeszkedésnek. A külső oldalra

települő falvak esetében még tágasabb volt a fejlődési lehetőség, és ott többnyire párhuzamos ívek sorozatával indult el a gyűrűs, halmazszerű szerkezet kiterjedése (Biharnagybajom, Bihartorda). Ezzel ellentétes Földes rajzolata, amelyet a vízparti központból kiinduló sugarak jellemeznek. A nagyobb települések domborzathoz alkalmazható halmazos hálózatában leginkább az Y alakú elágazások alkotnak jellegzetes pontokat. Konyáron változatos, minden pontjában jellegzetes, élvezetes téralakulat jött létre, több kis alközponttal. Szép, összetett hálózat alakult ki Derecskén és Kabán, esetenként ez a sugaras-gyűrűs halmaz szerkezetéig tökéletesedett, ennek leghíresebb példája Hajdúböszörmény.

A helyi védett állomány összefoglaló jellemzői

Ami a műemlékekre igaz, elmondható a helyi védett épületekre: a legtöbb köztük a lakóház, de előfordul köztük középület, szakrális épület, és elenyésző ipari-gazdasági objektum is. Hajdú-Bihar megyében 529 műemlék van (ebből 202 Debrecenben), helyi védett objektum azonban 750 (ebből 286 Debrecenben). A műemlékek több települést érintenek: 63-at a 82-ből, a helyi védelem alatt álló objektumok viszont csak 36 települést érintenek.

A megye örökségvédelmével kapcsolatban egy szembetűnő hiányosság említendő meg. Hajdú-Bihar megye több települése is rendelkezik különleges, egyedi településszerkezettel, amelyek közül Hajdúböszörmény szerkezete a legkiemelkedőbb, és mégsem tartozik sem helyi, sem országos védelem alá. A különleges településszerkezet a megye épített örökségének része és mindenképp védendő érték.

Szellemi örökség, hagyományok

A kultúra és tudás ma már a modern gazdaság és társadalomfejlesztés alapvető támogatója. A közösséghez és a lakóhelyhez kötődés, az identitástudat, lokálpatriotizmus, valamint a társadalmi szolidaritás megteremtése érdekében a társadalmi kapcsolatok tudatos építésének célrendszere szükséges, mivel anélkül nem lehet növelni az itt élők életminőségét és együttműködési készségüket sem.

A kultúra fontos erőforrást nyújt ehhez a megyében: a hajdúvárosokban meghatározó a hajdú-öntudat, a bihari térség pedig őrzi a tradicionális kötődését, melyet a Sárrét és a Nyírség megyehatáron túlnyúló sajátos helyi szellemisége, hagyományai egészítenek ki.

A hajdúvárosok örökségének meghatározó elemei között található a korabeli gazdálkodás nyomán kialakult egyedi településszerkezet, a közösségi élet szervezését önállóan intéző közigazgatási múlt, valamint a hagyományos védelmi funkciók nyomát viselő építészet, viselet.

A megye déli és délkeleti területe is számos kulturális és szellemi érték otthona. A települések egy része korabeli kiváltságaik alapján hajdú-múlttal is rendelkezik, ezek az ún. kishajdúvárosok. A térség több települése olyan tárgyi és szellemi örökséggel rendelkezik, amely a magyar nemzeti kultúra és művelődés szempontjából országosan kiemelkedő jelentőségű személyhez kapcsolódik, valamint a tágabb értelemben vett Biharnak meghatározó alakja. A bihari térség rendkívül gazdag a helyi értékeket bemutató tájházakkal, melyek elsősorban a hagyományos népi életmódot és gazdálkodást mutatják be az arra látogatóknak.

A megye északkeleti részén található települések – mint ahogy azt nevük is mutatja – a Nyírséghez, mint tájegységhez kapcsolódnak, ennek megfelelően hagyományaikkal hidat képeznek a szomszédos térségek irányába.

Fejlesztési irányok

1. A versenyképesség tovább erősítése, innovatív, hálózatosodásra épülő gazdaságfejlesztés

Hajdú-Bihar megye egészére vonatkozóan az egyik legfontosabb cél a megye versenyképességének további erősítése. Erre vonatkozóan Hajdú-Bihar Megye adottságai több szempontból is lehetőséget biztosítanak a gazdasági fejlődésre.

A megye hosszútávú célkitűzése a kedvező földrajzi fekvésére, geopolitikai pozíciójára, természeti adottságok és kulturális és világörökségi értékek meglétére és tudásbázisára alapozva, hogy visszanyeri a gazdaságban korábban betöltött súlyát és lehetőségei kiaknázásával vezető szerepet töltsön be hazai és nemzetközi viszonylatban egyaránt. Ezen cél elérésére érdekében elengedhetetlen a nemzetközi szinten is egyre inkább felülreprezentált gazdasági irányzatoknak megfelelő fejlesztések területspecifikus lehetőségeinek lehatárolása és ezen irányzatok tovább erősítése.

Hajdú-Bihar Megye lehetőségeire alapozott célok elérése érdekében a legfontosabb irányzatok:

- Szállítványozási, logisztikai hálózatosodásban való aktív részvétel javítása
- Digitális terek fejlesztése, hálózatosodás
- K+F+I potenciál erősítése, kreatív és versenyképes tudásrégió kialakítása
- Kis- és középvállalkozások támogatása, innovációs hajlandóságuk és képességük erősítése
- Kiemelt turisztikai térség fejlesztése (Debrecen-Hajdúszoboszló-Hortobágy-Tisza tó)

Ezen irányzatok mentén való tudatos gazdaságfejlesztési folyamatok magában hordozzák:

- A megye agrár- és élelmiszergazdasága megerősödését, amely által nő az exportban és a gazdaságában betöltött szerepe, így hozzájárul a fenntartható gazdasági növekedéshez, valamint a vidéki térségek fejlődéséhez és a foglalkoztatás növeléséhez.
- Debrecen potenciáljára építve a megyeszékhely a Kárpát-medence egészség fővárosává válását, melynek keretében a lakosság egészséges környezetben élhet, valamint javul egészségi állapota. Ez a meglévő kutatás-fejlesztési, innovációs, társadalmi és szociális

potenciálok, valamint az egészségipar és kapcsolódó iparágak komplex és egymást erősítő innovatív fejlesztésével valósulhat meg.

- A megye növekvő szerepét az innováció és a tudásközpontú ágazatokban, hiszen ebben a megye felső-oktatása versenyelőnnyel és potenciállal rendelkezik nemzetközi szinten is. Kiemelt szerep jut a nyelvtanulás és a szakmai képzés megerősítése, a tanulható kompetenciák fejlesztésére, a piacképes tudást közvetítő oktatási intézmények fejlesztése, hiszen a jól képzett és kreatív ember a legfontosabb erőforrása a gazdasági fejlődésnek. Ennek elengedhetetlen részét képezi a lakosság és elsősorban a fiatalok szemléletváltozása, az innováció társadalmi elterjesztése.

Az innovációs potenciál kiaknázása nem csak a gazdasági szereplők számára fontos, hiszen a megye gazdasági erősödése, az innovatív megoldások elterjedése a vidéki területeket olyan értékekkel rendelkező élettérre formálja, ahol a fiatalok és idősek egyaránt megtalálják jövőjüket, boldogulásukat.

- Szállítmányozási, logisztikai hálózatosodásban való aktív részvétel javítása

A logisztika fogalmának lehatárolása: A logisztika az a tevékenységforma, amely biztosítja az üzleti folyamatok zavartalan működéséhez szükséges termékek és szolgáltatások áramlását, illetve azt, hogy a termelési tényezők a megfelelő helyen és időben a termelés szükségleteihez igazodva és annak minőségében rendelkezésre álljanak.

Már a fogalommeghatározást tekintve is kiderül, hogy a logisztika a szállítmányozási tevékenységen felül nagymértékű kommunikációs és szervezőtevékenységet igénylő folyamat. Ennek okán a megfelelő logisztikai hálózat kialakítása nem pusztán infrastrukturális irányból megközelítendő, ugyanakkor annak megléte elengedhetetlen.

Hajdú-Bihar megye földrajzi elhelyezkedése alkalmassá teszi a megye teljes területét arra, hogy jelentős szerepet játsszon Magyarország és Közép- Kelet Európa logisztikai rendszerében. A megye országon belül periférikus fekvésű területként határozható meg, ugyanakkor ezen helyzetéből fakadóan fontos tranzitterület is, amely gazdaságfejlesztési szempontból alapot ad a logisztikai hálózatban történő aktív részvételnek. Mindezek mellett nemzetközi szempontból is jelentős útvonalak is áthaladnak a megye területén. Ilyen útvonal a TEN-T törzshálózata, - amely a megye északi részét érinti – valamint az említett törzshálózat kiegészítő hálózatának Polgár-Debrecen-Berettyóújfalu és a Püspökladány-Berettyóújfalu-országhatár útszakasza. Az

előbbi útszakaszok megléte mellett az utóbbi időszak infrastrukturális fejlesztései is alapját szolgálgják a logisztikai és szállítmányozási hálózat erősítésének. Jelen fejlesztési irány szempontjából lényeges megemlíteni a közúthálózati fejlesztéseken belül a gyorsforgalmi utak egyre nagyobb mértékű kiépülését is a megyében. A gyorsforgalmi utak jelentős mennyiségben bonyolítanak le tranzitforgalmat, így ezek menti logisztikai fejlesztések indokoltá válnak. Ilyen jelentős gyorsforgalmi útfejlesztést jelent Hajdú-Bihar megyében a meglévő M3 autópályához csatlakozó M35-ös autópálya Debrecen-Berettyóújfalu szakasza a megye déli területének elérését is előnyösebbé teszi, így az Észak-Déli irányú gyorsforgalmi úthálózat kiépülése a Bihari térség településein is lehetővé teszi a szállítmányozás, raktározás célú fejlesztéseket. Jelenleg a megye déli területéről érkező tranzitforgalom legnagyobb részt a 47. számú főúton történik, amely Debrecen-Szeged szakaszon fekvő Hajdú-Bihar megyei településeket is összeköti, így az M35-ös autópálya Debrecen-Berettyóújfalu szakasza jelentősen csökkenti a terület terheltségét.

A kötöttpályás teherszállítás tekintetében szintén jelentős útvonal érinti a megye területét. Ez a 100-as számú vasútvonal, amely a Budapest-Cegléd-Szolnok-Záhony-országhatár vonalat jelenti, illetve a Püspökladány-Biharkeresztes-országhatár vonalat jelentő 101-es számú vasútvonal. Az előbbi vonal Ukrajna irányában történő nemzetközi teher és áruszállítás legjelentősebb szakasza hazánkban. Ezen útvonalon Kaba állomás iparvágány hálózata nagy gazdasági jelentőségű. A 101-es vasútvonal a Románia irányából, illetve irányába történő áruszállítás tekintetében lényeges vonal.

Fókuszterületek:

A 100-as vasútvonal fejlesztése, mely során cél a 160 km /h közlekedési sebesség elérése. További tervek között szerepel a Püspökladány - Biharkeresztes vonal kétvágányúsítása és villamosítása, valamint a Debrecen – Mátészalka vonal villamosítása.

A nemzetközi elérhetőséget javítja továbbá a Debrecenben található, nemzetközi légiforgalmat lebonyolító repülőtér is, amely nem kizárólag a nemzetközi személyforgalom miatt jelentős. A repülőtér nemzetközi áru- és személyforgalmi határállomásként is működik, amely fontos logisztikai potenciált is jelent.

A raktározás, szállítmányozás ágazatnak jelentősebb szerepvállalása a megye gazdaságában nem csak az egyre javuló közlekedési helyzet okán fejlesztendő. Az utóbbi időszak nagyléptékű, szintén infrastrukturális beruházása az ipari park fejlesztések voltak. Jelenleg Hajdú-Bihar Megye területén 14 ipari park található. Ezek közül 4 Debrecenben, 2

Hajdúböszörményben található. A további nyolc ipari park Berettyóújfalu, Ebes, Hajdúnánás, Hajdúsámson, Kaba, Nyíradony, Polgár és Téglás településeken található. A felsorolt települések közül több a transznacionális közlekedési hálózathoz tartozó útszakasz mentén helyezkedik el. Ebből fakadóan az említett településeken lévő Ipari Parkok megfelelő helyszínéül szolgálnának a logisztikai központok hálózatának kialakítása céljából.

A fenti leírás alapján megállapítható, hogy a megye több részén egyaránt jelen vannak nemzetközileg jelentős útvonalak, amelyek mentén több esetben már meglévő Ipari Parkkal rendelkező települések fekszenek. A megye azon szerencsés helyzetben van, hogy több nemzetközi közlekedési folyosó jelentős útvonala is a Hajdú-Bihar Megye területén keresztül fut, így a lehetséges logisztikai hálózat kialakítása több transznacionális szállítási gerincvonal mentén alakulhat ki. Ennek következtében az ilyen irányú fejlesztés nem jelentenek a megye településeinek egymással való versenytársi szerepének kialakulását. Így a gazdaságfejlesztés ezen ága a megye települései közötti érdekellentétek elkerülésével mehetne végbe.

A logisztikai szektor fejlesztésére oktatási szempontból is nyílik lehetőség. Hajdú-Bihar megyében több oktatási intézmény is lehetőséget biztosít logisztikai irányú tanulmányok folytatására, valamint a Debreceni Egyetemen is lehetőség van ilyen irányú képzésben való részvételre. Erre alapozva a megyének nem csak az infrastruktúra megléte, illetve potenciálja ad lehetőség a raktározási, szállítmányozási szektorban való térnyerésre, hanem a megfelelő tudásbázis kialakítására is lehetőség nyílik.

A logisztikai tevékenység esetében ugyanakkor a gazdasági előnyök mellett figyelembe kell venni az ezen tevékenység erősödésével járó környezeti terhelés megnövekedését is. A megnövekedő forgalom kedvezőtlen hatással járhat az társadalmi, valamint a természeti környezet tekintetében egyaránt. Ezen jelenség megjelenésének elkerülése érdekében a logisztikai, szállítmányozási fejlesztések csak társadalmi terhek, minimalizálása illetve a környezeti terhelhetőség figyelembevételével történhet.

A logisztikai hálózatot erősítő infrastrukturális fejlesztések mellett az infokommunikációs hálózat kiépítése is elengedhetetlen a logisztikai folyamatok összehangolása érdekében.

A Szállítmányozási, logisztikai hálózatosodásban való aktív részvétel javításával a cél, hogy a megye földrajzi, infrastrukturális lehetőségeit gazdasági szempontból nagyobb mértékben használják ki Hajdú-Bihar megye települései. A nemzetközi trendek tekintetében kijelenthető, hogy a gazdaság e szegmense az egyik legdinamikusabban fejlődő gazdasági szektor. Ezen fejlesztések megfelelő térbeli összehangolása mellett Hajdú-Bihar megye településeinek

gazdasága olyan szektorral gazdagodna, amely eddig a lehetőségekhez képest alacsonyabb mértékben került kihasználásra.

Ezen erőforrások megléte, valamint ezek további fejlesztése Hajdú-Bihar Megyét a térség nagy jelentőséggel bíró logisztikai bázisává emelheti.

- Digitális terek fejlesztése, hálózatosodás

A technológiai fejlődésnek köszönhetően napjaink társadalma nagy mértékben hálózatosodott. Ez a jelenség megjelenik a mindennapi életünkben a digitális terek egyre nagyobb léptékűvé válása során. Napi szinten használja az egyén az internet adta lehetőségeket, egyre több okos eszköz van birtokunkban. Azonban nem csak a társadalmi környezetben fontos az információáramlást gyorsító folyamatok megléte. A legsikeresebb vállalkozások nagy hangsúlyt fektetnek az információs lánc erősítésére, amellyel termelésük optimalizálható, a tevékenységük precízebbé, gyorsabbá válhat. Így a digitális terek fejlesztése mára az üzleti szféra fejlesztésének elengedhetetlen része.

Hajdú-Bihar megye esetében ezen fejlesztési irányzat több szegmens esetében is értelmezhető. A KKV-k tekintetében elengedhetetlen a saját infokommunikációs rendszerük fejlesztése, új és kipróbált rendszerek használata a tevékenység optimalizálása a kommunikációs és szervezési rendszer korszerűsítése érdekében. Ezen cél elérésére az új technológiákhoz való hozzáférésre vonatkozó lehetőségek bővítése fejlesztendő terület.

A vállalaton belüli hálózatok fejlesztése mellett a hasonló tevékenységet végző vállalkozások közötti információ, tudás csere folyamatainak erősítése szintén azon része a gazdaságfejlesztésnek, amelyben fejlesztési potenciál rejlik. Ezen folyamatok által a már megszerzett tudás és tapasztalatcsere a vállalkozások fejlődését, együttműködések létrejöttét, hálózatosodást eredményezne, amely a gazdaság fejlesztésének alappillére.

Ezen hálózatosodási törekvések Hajdú-Bihar megye gazdaságfejlesztési célkitűzéseinek megvalósításához elengedhetetlenül szükséges. Ebben az értelemben fontos azon eszközök aktív és tudatos alkalmazása, melyek e célkitűzések elérését hatékonyan, új és innovatív fejlettebb látásmóddal gazdagítva képesek segíteni.

Hajdú-Bihar megye esetében ezen célok elérésére hatékony lehetőség lehet a meglévő klaszterekhez való csatlakozás, illetve újak létrehozása. Az így kialakított tudásbázis és az üzleti szereplők közti interakciók erősödése egy megfelelő keretrendszer kialakításával jelentős mértékben segítheti a megye gazdasági erejének növekedését, új növekedési területek

kialakítását-megszilárdítását, hatást gyakorolva ezzel nemzeti szinten is a gazdasági-társadalmi folyamatok javulására.

Hajdú-Bihar megye meghatározó klaszterei:

- Pharmapolis Debrecen Innovatív Gyógyszeripari Klaszter
- Pharmapolis Innovatív Élelmiszeripari Klaszter
- Szilícium Mező Regionális Informatikai Klaszter
- MSE Sport és Életmódfejlesztő Klaszter
- Termál-Egészségipari Klaszter

A fenti célok megvalósulása a tekintetében a kis- és középvállalkozások innovációs hajlandóságuk és képességük erősítése is fejlesztendő terület. Azon kis- és középvállalkozások, amelyek 2010 és 2015 között Akkreditált Klaszter tagként működtek növekvő gazdasági súlyúvá váltak. Ezt bizonyítja a 2018. január 31.-i állapot, miszerint a KKV minősítésű tagvállalatok gazdasági eredményei szignifikánsan meghaladták a 2013. évi klaszter tagság adatait. Ebből következően a KKV fejlesztés egyik legsikeresebb formája a klaszterek létrejöttének támogatása.

Célként fogalmazható meg a helyi erősségekre építő regionális klaszterek erősítése mellett, olyan hazai csúcsklaszterek létrejötte, melyek a méretgazdaságossági küszöb átlépésével nemzetközi piaci láthatósággal bírnak. Tömörítik a kiemelt hazai iparágak értékláncainak szereplőit az általuk nyújtott szolgáltatások, kínált termékek révén helytállnak a globális piacon folyó versenyben.

- Kis- és középvállalkozások támogatása, innovációs hajlandóságuk és képességük erősítése

A KKV-k a Hajdú-Bihar megye jelenlegi vállalati struktúrájában is jelentős szereppel bírhatnak, mint esetleges jövőbeni beszállító vállalkozások. A megye legjelentősebb külföldi vállalatainak letelepedése a megyeszékhelyre tehető, köszönhetően Debrecen jelentős infrastrukturális, humán és tudásbázisának. Az elmúlt évtized az egyik legnagyobb gazdasági eseménye Debrecen és a megye tekintetében a BMW legújabb európai gyárának idetelepülése. Ennek eredményeként, a már meglévő gyártó tevékenységet végző nagyvállalatok száma és gazdasági súlya egyaránt jelentős gazdasági szereplővé léptette elő Debrecent. A kis- és

középvállalkozások szerepe ilyen tekintetben megnőhet. A nagyvállalatokkal való együttműködés lehetősége immár helyi szinten is elérhető, így egyre innovatívabb, diverzifikálódó beszállító KKV-k jelenlétére van szükség. Azok a vállalkozások, amelyek a nemzetközi elvárásoknak megfelelő gazdaságfejlesztési stratégiát követve innovatív szereplővé képesek fejlődni jelentős gazdasági szereplőkké válhatnak. Ezen vállalkozások számára szükséges telephelyek fejlesztése, kialakítása, amely tekintetében Hajdú-Bihar Megye települései fontos szerepet tölthetnek be.

KKV-kal kapcsolatos célok között az egyik legfontosabb cél a vállalkozások innovációs képességét történő felmérés, amely alapján optimalizálható a telephelyfejlesztésük és megalapozható a kapcsolódó eszköz- és technológiaváltás.

- Kisvállalatokkal kapcsolatos célok:
 - Start-up ökoszisztéma építése
 - Szellemitulajdon-védelem tudatosítása, jogérvényesítése, könnyítése
- Középméretű cégekkel kapcsolatos célok:
 - K+F iránti középvállalati igény megteremtése
 - Hatékony külpiacra segítség
 - Tudatos állami kereslet az innovációra
- K+F+I potenciál erősítése, kreatív és versenyképes tudásrégió kialakítása

Habár Hajdú-Bihar megye országos viszonyításban kiemelkedő innovációs teljesítménnyel rendelkezik, de a K+F+I területen további, jelenleg még ki nem használt potenciállal rendelkezik. A megye innovációs teljesítményének fejlődéséhez alapot szolgáltató infrastruktúra és humán erőforrás fejlesztésén keresztül elérhető, hogy a tudásbázis erősítésével növekedjen a kutatás-fejlesztési kapacitás mind mennyiségi mind pedig minőségi oldalról. A lehetőségek kiaknázása által olyan kutatás-fejlesztési bázis létrehozására lenne lehetőség, mely nemzetközileg is kiemelkedő színvonalú kutatás-fejlesztési eredmények elérésére predesztinálja a megyét, ezzel erősítve a megye vonzásának erejét a térséget a világ élvonalához tartozó kutatási projektek és kutatók esetében.

Hajdú-Bihar megyében az innovatív fejlődés jövőjének alapját a térség országos viszonylatban kiemelkedő tudásbázisa, kutató-fejlesztő kapacitása és az erre épülő ágazatok innovációs eredményességének növelése adja. Az említett versenyelőnyök alapján a megye jelentős fejlesztési potenciállal rendelkezik az iparági innovációs együttműködések, a megye innovációs

támogató rendszer és a kutatás-fejlesztésben aktív vállalkozások száma, tevékenysége vonatkozásban. A megyében már meglévő, magas színvonalú tudásbázis és az ipar együttműködésén alapuló közös innovációs tevékenységek eredményeként nemzetközileg is versenyképes új termékek, szolgáltatások megjelenése esetén erősödhet a megye versenyképessége mind hazai, mind nemzetközi viszonylatban.

Egyes ágazatok vagy térségek innovációs szempontból kiemelt fejlesztése nem jelenti a perifériák vagy jelenleg még kevésbé erős, nem domináns ágazatok helyzetének romlását, sőt egyes fejlesztési területek esetében a legmegfelelőbb tér a befektetésre az innovációs szempontból periférikus térség. Az innovációs szakosodáson keresztül a húzóágazatok versenyképességének növekedése magával vonja az egész térség versenyképességének és gazdasági teljesítőképességének növekedését, mely során kiemelt figyelmet kell fordítani arra, hogy a leszakadó térségek is kellőképpen kivehessék részüket, és javuljanak életkörülményeik, kilátásaik.

A lehetőségek kihasználásával fenntartható innovációs rendszer alakulhat ki, mely hozzájárul versenyképesség javításához, munkahelyteremtő képesség növeléséhez, a megye magtartó erejéhez, ezzel pedig az innovációban kevésbé aktív leszakadó térségek felzárkózását is segíti.

Egyik kiemelt fejlesztési lehetőség a már rendelkezésre álló ipari parkok, inkubátorok minőségi szolgáltatásfejlesztésének támogatása, szakmailag felkészült tanácsadói kapacitás kialakítása, szolgáltatásainak és kapacitásának kibővítése.

A vállalkozások K+F+I tevékenységének ösztönzése szintén olyan fejlesztési potenciál, amely kihasználásával Hajdú-Bihar Megye innovatív fejlesztési törekvései elérhetővé válnak. Ennek eszköze lehet az innovatív vállalkozások létrehozásának ösztönzése (start-upok), valamint a vállalkozások közötti információmegosztás fejlesztése, amelyre a klaszterek megfelelő alapot biztosíthatnának.

A vállalatok ösztönzésén túl a K+F+I tevékenységben résztvevő humán erőforrás mennyiségi és minőségi gyarapításával a piaci igényeknek megfelelően nagy tudásbázis alakítható ki. Erre Hajdú-Bihar megyében a Debreceni Egyetemen folyó széleskörű kutatási tevékenység lehetőséget kínál. A vállalkozások részéről igény mutatkozik a jól képzett szakmunkásokra és diplomásokra, ezért az igények és a képzési struktúra feltérképezése épülő képzések elindítása javítaná a humán erőforrás célzott tudását. A képzett munkaerő számának növelése mellett fontos cél annak megyében tartása is. A kutatói szféra esetében ennek eszköze lehet a tudományos tehetséggondozás erősítése. A tehetséges kutatók megtartásának eszköze lehet a

kutatói mobilitás ösztönzése, a kutatói és szakértői hálózatokhoz való hozzáférés elősegítése. Fontos cél a vállalati és a K+F területen dolgozók külföldi tapasztalatszerzésének támogatása. A több nyelvet beszélő, magasan képzett munkaerőre alapozottan külföldi tőkebefektetések, gyártó-és szolgáltató kapacitások megyébe vonzása is nagyobb mértékeket ölthet, ezzel is erősítve a megye kreatív gazdasági telepítő tényezőit.

Hajdú-Bihar megye határmenti elhelyezkedéséből fakadóan lehetőség nyílik határmenti kapcsolatok dinamizálásával a térségi kutatás fejlesztésével nem csak országos, de transznacionális tekintetben is központi tudásbázissá teheti a megyét. A transznacionális fejlesztési projekteken, európai szintű kutatási programokban való részvétel további forrásokat hozhat a térségbe, amivel az innovatív ágazatok további fejlesztési lehetőségei biztosíthatók lennének. A helyi innovációs szereplők közötti együttműködés és a térségen kívüli szereplőkkel való kooperáció eredményeként pedig növelhető a megyébe áramló tudás, melynek hasznosulásával növekszik a megye innovációs teljesítménye.

- Debrecen, Hajdúszoboszló, Hortobágy és a Tisza-tó kiemelt turisztikai fejlesztési térség

A turisztikai térségek állami feladatairól szóló 2016. évi CLVI. törvény kimondja, hogy a turizmusfejlesztés alapja a desztináció, Magyarország turisztikai teljesítménye a desztinációk fejlesztésével növelhető. A Kormány a 1522/2017. (VIII. 14.) Korm. határozatban elfogadta a Debrecen, Hajdúszoboszló, Hortobágy és a Tisza-tó kiemelt turisztikai fejlesztési térségként való meghatározását és annak 2017-2030 időszakra szóló stratégiai fejlesztési programját.

A desztináció-központú szemlélet alapgondolata, hogy az utazási döntés befolyásolása szempontjából nem egy-egy attrakció önmagában meghatározó, hanem egy adott térség egymáshoz közel lévő természeti kincsei, épített örökségei, rendezvényei, programjai, gasztronómiája, szálláshelyei, a térség hagyományainak színes kínálata jelent igazi vonzerőt.

Ezért olyan – egyedi kulturális tartalmat is hordozó – térségi brandek felépítése szükséges, melyek márkastratégiáját az adott desztinációban elérhető szolgáltatások összehangolt tervezésével lehet sikerre vinni. A törvény értelmében az állam feladata mindezek desztinációkon belüli és országos szintű összehangolása, a szakmai tervezésnél és a források szétosztásánál egyaránt.

Cél, hogy az eddigi, pontszerű fejlesztések helyett – illetve azok összekapcsolásával – korszerű, egységes, komplex kínálat alakuljon ki, és olyan beruházások valósuljanak meg, amelyek ehhez a koncepcióhoz illeszkednek. A törvényben meghatározott feladatok végrehajtását a Magyar Turisztikai Ügynökség látja el.

A fentiek alapján a turizmusfejlesztés a Debrecen, Hajdúszoboszló, Hortobágy és a Tisza-tó kiemelt turisztikai fejlesztési térségében a desztinációs logika elvei alapján és a fejlesztések térségi szinergikus hatásai miatt egy egységként kezelendő. A megvalósítandó fejlesztések esetében fontos szempont, hogy a kiemelt turisztikai fejlesztési térség termékei egymás erősítését szolgálják, ne pedig egymás konkurenciájaként funkcionáljanak.

A Debrecen, Hajdúszoboszló, Hortobágy és a Tisza-tó kiemelt turisztikai fejlesztési térség esetében a vízió és a jövőbeni márkapozíció kapcsán elmondható, hogy nem szükséges a térség újrapozicionálása, az egészségturisztikai pozíció további erősítése támogatandó. Az Magyar Turisztikai Ügynökség által elfogadottnak tartott vízió szerint Hajdúszoboszló valódi négy évszakos üdülőhellyé válhat. A fejlesztési térségben kiemelt cél a vendégvolumen áramoltatása. Debrecen, a légi kapujával, pezsgő, fiatalos, impulzívan fejlődő kínálatával, fejlett infrastruktúrájával jelenthet egyfajta „city break” (városlátogatás) úticélt, mely elsősorban az időjárásfüggetlen kínálati elemek fejlesztésével valósulhat meg. A Hortobágy-Tisza-tó térségben a világörökségi kínálat fejlesztése, valamint az aktív-öko arculat megőrzése, további erősítése a cél. A két terület összekapcsolásával a térség Európa egyik kiemelkedő vonzerővel bíró síkvidéki kerékpáros desztinációjává válik.

A kiemelt turisztikai fejlesztési térségekben a több forrásból finanszírozásra kerülő desztináció fejlesztések előkészítése megkezdődött, melynek alapját a fent hivatkozott kormányhatározathoz kapcsolódó projektlista képezi.

2. Decentralizált gazdasági potenciál erősítése

- Ipari parkok, ipari területek, barnamezős területek (pl. vasútállomások környéke) fejlesztése

Az ipari parkok ma már igen széles tevékenységi spektrumot fognak át.

Az elmúlt évek sikeres debreceni befektetés-ösztönzése révén számos külföldi nagyvállalat döntött úgy, hogy Debrecenbe telepíti termelésének egy részét. Ezek a vállalatok gyakran igénylik, hogy beszállítóik 50-100 km-es körzetben legyenek. Cél, hogy a megyei települések, a megye ipari parkjai, egyéb érintettjei fogjanak össze annak érdekében, hogy ezek a beszállítók a Hajdú-Bihar megyei letelepedést válasszák, itt akarjanak befektetni.

A jelenlegi kapacitás csupán a kis és középvállalkozások igényeit tudja kiszolgálni. A nagybefektetők fogadására alkalmas területek kialakításához szükséges léptéket váltani, melyhez alapot a helyzetfeltárásban bemutatott megyei speciális övezetek nyújthatnak.

Ennek érdekében további kiemelő fontos cél, hogy a már meglévő ipari parkok infrastrukturális kapacitásait továbbfejlessze, a szolgáltatásokat bővítse, a minőségi színvonalat emelje.

Az ipari parkok valamennyi lentebb jelzett cél érvényesítésében részt tudnak venni, azokat igen hatékonyan elő tudják mozdítani:

- befektetés-ösztönzés;
- kis- és középvállalkozások fejlesztése;
- innováció;
- információs társadalom- és gazdaságfejlesztés

- Nagytérségi infrastrukturális hálózatok elérésének javítása, fejlesztése

A fejlesztési prioritások megvalósulásnak fontos külső feltétele a megye közlekedési infrastruktúrájának fejlesztése, a külső megközelíthetőség növelése, s a jövőbeni járási központok elérhetőségének javítása, hiszen ezek közlekedési fejlesztések elmaradása lassítja a gazdasági fejlődést is.

A gyorsforgalmi úthálózat kiépítésével egyidejűleg a települési és alsóbbrendű utak fejlesztésével válik teljessé az úthálózat, így nagy fontosságú a meglévő úthálózat fenntartása és fejlesztése is. Kiemelkedő figyelmet kell fordítani a kis települések közötti összeköttetés javítására, a határmenti együttműködést segítő közúti kapcsolat erősítésére a határ két oldalán lévő települések között.

Javasolt az európai közúthálózatokhoz való bekapcsolódás a megye logisztikai potenciáljának kiaknázásához, valamint a közúti és repülőtéri fejlesztések nagyfokú szerepvállalásának biztosítása.

A megye fő és mellékútvonalainak fejlesztésével a kistelepülések és kisvárosok közötti hálózatos összeköttetése fejlesztési célként prognosztizálható.

Az európai gazdasági növekedés egyik akadályozó tényezője az információs és kommunikációs technológiák (IKT) elégtelen mértékű alkalmazása. Ennek figyelembevételével elengedhetetlen a megye közintézményeinek modern hálózatba történő bekapcsolása, a vállalkozói szféra internet-ellátottsága és web való jelenlétének biztosítása.

- Közösségi közlekedés feltételeinek javítása

A megye elérhetőségét nagyban befolyásolja a Budapest-Szolnok-Debrecen Záhony vasúti fővonal nagysebességű vasútvonallá történő fejlesztése. Emellett kiemelt szerepet kell kapnia a megyén belüli elérhetőség fejlesztése érdekében a mellékvonalak, elővárosi vonalak fenntartásának és fejlesztésének.

Ezen belül hangsúlyos szerepet kell szánni a Debrecen érintő elővárosi vasút kiépítésének, mely jelenlétével biztosítaná a biztonságos és környezettudatos közösségi közlekedést. Továbbá lehetőséget adna a P+R parkoló központok nagyvárosi megteremtésének.

A Budapest-Szolnok-Debrecen-Záhony vasúti fővonal mellett kiemelt fontosságot kell kapnia a mellékvonalak fenntartásának és fejlesztésének is. Ezért összefoglalóan cél a meglévő kapcsolati hiányok és szűk keresztmetszetek felszámolása Debrecen elérése, valamint a határmenti forgalom zavartalan áthaladásának biztosítása érdekében.

Fejlesztendő területek találhatóak továbbá a közösségi közlekedés hatékonysága kapcsán, részben a közigazgatási átszervezéshez is igazodva (pl. a Hajdúnánási és a Nyíradonyi járás esetében).

A megyeszékhely alvóvárosainak biztonságos és rövidebb menetidőt igénylő között közlekedéssel történő elérhetősége fontos fókuszterület. Javasolt a már meglévő közutak bővítése, négy-sávósítása (4. 47, 48, 35. sz. főút kivezető szakasza).

- Munkaerőpiaci részvétel erősítése, a technológiai fejlődéssel lépést tartó képzés

Az információs technológia és a digitalizáció fejlődésével és elterjedésével átalakul a munkaerő-piac. A nagyfokú automatizálás hatására bizonyos állások kézimunka ereje csökken, munkakörök megszűnnek, helyettük újak jelennek meg. A megszűnés az alacsony képzettséget igénylő, jobban automatizálható munkaköröket érinti leginkább, így a hatékony pályaorientáció, az egész életen át tartó tanulás, illetve az át/továbbképzések szerepe felértékelődik, a tudás értéke megnő, mivel a magasabb képzettségi szintű, a több, vagy keresett szakmához értő munkaerő könnyebben tud elhelyezkedni a munkaerő-piacon.

A vállalkozások számára szükséges, a munkavállalóktól elvárt szakképzettség megszerzését segíti a vállalkozások igényeire időben és rugalmasan reagáló szakképzési rendszer is. Szükséges, hogy intenzív és önfenntartó együttműködés alakuljon ki a foglalkoztatók, a képző intézmények és a munkavállalók közt.

Fontos továbbá, hogy a munkáltatók kiemelt figyelmet fordítsanak a jól képzett szakembereik megtartására és magukhoz csábítására. Fontos, hogy a munkáltatók a megfelelő bérezésén túl megoldják a munkavállalók munkába járási, gyermekelhelyezési problémáit is, olyan speciális szolgáltatásokat nyújtanak a számunkra és családunk számára, amely segíti hatékony munkavégzésüket, javítja munkahelyi körülményeiket.

3. Klímaadaptáció erősítése a megyében

- Tiszta és megújuló energiák alkalmazásának elősegítése

Hajdú-Bihar megye üvegházhatású gázkibocsátásának 62%-a származik az energiafogyasztáshoz köthető szén-dioxid kibocsátásból, melynek jelentős részéért a háztartások és középületek felelősek. Kiemelten fontos ennek értelmében az energiahatékonyság növelése (épületfelújítás, szigetelés, fűtőkorszerűsítés) és az olyan energiamegtakarítást célzó, beruházási költség nélküli, vagy alacsony beruházási költséggel járó energiatakarékosági gyakorlatok (egyszerű, zöld háztartási praktikák) elterjesztése a

megyében élők körében, melyek elősegítik a lakhatási minőség javulását, miközben hozzájárulnak az ÜHG-kibocsátás csökkenéséhez. Fontos elem, hogy az energiafogyasztást csökkentő technológiai megoldások mellett hasonló hangsúllyal jelenjenek meg a megyében a mindennapi szokások megváltoztatását célzó intézkedések is, mint pl. az energiahatékonyság növelése, az energiatakarékosság és az ezeket kiegészítő szemléletformálási akciók, képzések.

Bár Hajdú-Bihar megyében számos jó példa valósult meg energetikai felújítás, illetve megújuló energia hasznosítás terén az elmúlt időszakban, azonban a megye energiafogyasztáshoz köthető szén-dioxid kibocsátása jelenleg is főként földgáz alapú villamosenergia-termelésből és fogyasztásból származik, amely a megye ÜHG-kibocsátásának több mint a feléért felelős. Így a kibocsátás és az energiafüggőség csökkentése érdekében kiemelten fontos a megyében jó adottságú, megújuló energiaforrások – nap-, geotermikus energia és biomassa – felhasználási feltételeinek biztosítása és további részarányának növelése az energiatermelésben (pl. naperőműparkok létesítése, alternatív energiaforrások távfűtési célú hasznosítása által). Kiemelt figyelmet kell fordítani a megye jelentős geotermikus energia potenciáljának hasznosítására is.

A közlekedés az üvegházhatású gázok kibocsátásának egy jelentős részéért felelős országosan és Hajdú-Bihar megyében egyaránt. Az ÜHG-kibocsátás csökkentési lehetőségek között azért is nagyon fontos a közlekedéssel foglalkozni, mert ezen a területen az egyéni szokások megváltoztatásával jelentős kibocsátáscsökkentés érhető el.

- Lakó és középületek energiahatékonyságának javítása
 - Távhőrendszerek fejlesztés a megújuló energiaforrások részesedésének növelésével
 - Épületek energetikai fejlesztése során megújuló energia használat beépítése
 - Geotermikus energia felhasználás részarányának növelése az energiatermelésben
 - Naperőmű-parkok létesítése
 - Kerékpáros közlekedés feltételeinek javítása a megyében
 - Településközi intelligens közösségi közlekedés javítása, a lakosság arra való áttérése
 - A közúti közlekedés klímabarát fejlesztése
-
- Fenntartható területhasználat és környezetkímélő művelés ösztönzése

A mezőgazdaság jelentősége Hajdú-Bihar megyében nagy, melyben jelenleg a szántóművelés dominál. A mezőgazdasági területek minősége nem egyforma: a kiváló termőhelyi adottságú szántóterületek Debrecentől nyugatra és észak-nyugatra helyezkednek el. A terület felszíni vizekben szegény és az évi csapadék mennyisége is az egyik legkevesebb az országban. Ennek hatására a mezőgazdaság az év egy jelentős részében vízhiánnyal küzd, amit öntözéssel próbálnak ellensúlyozni. Ez azonban nem minden területen gazdaságos és környezetvédelmi szempontból sem mindig előnyös.

Mivel a megye gazdaságában jelentős a mezőgazdaság súlya, így a becsült mezőgazdasági kibocsátások jelentős részt tesznek ki a megye összes kibocsátásából, ezért cél a mezőgazdasági eredetű kibocsátások csökkentése. Számos termelési technika érhető el, amelyekkel szignifikánsan csökkenthető a mezőgazdasághoz kötődő ÜHG-kibocsátás és emellett környezeti szempontból is előnyösek. Ilyen például a nitrogén műtrágya helyettesítése természetes trágyával, a kevesebb talajmozgatással járó technológiák, vagy az extenzív állattartás. Jelentős hatás érhető el a hatékonyabb, ezáltal takarékosabb műtrágya-felhasználás révén is. A mezőgazdaság és a vízgazdálkodás egymással szorosan összefüggő rendszert alkotnak, ezért a fejlesztésükhöz kapcsolódó intézkedéseket komplex módon javasolt kezelni.

A megye célja, hogy a mezőgazdasági termelési módok megválasztásakor a földterületek termőképességének hosszú távú fennmaradása legyen az elsődleges szempont. Ennek érdekében szükséges a területhasználat-váltás közgazdasági ösztönzőinek kidolgozása és a földbirtokszerkezet alkalmazkodási szempontú elemzése.

A zöld növények a fotoszintézis révén szén-dioxidot nyelnek el, így a zöldterületek növelésének hatására az ÜHG-nyelő kapacitás növekszik. Az utóbbi években az erdők kiterjedése jelentősen nőtt a megyében. A környezeti feltételek változásának hatására (talajvízszint csökkenése, kevesebb csapadék, gyakoribb aszály) azonban az őshonos erdőállományok fennmaradása egyre inkább veszélybe kerül.

Hajdú-Bihar megye erdősültsége alacsony, de az utóbbi években folyamatosan növekvő. Az őshonos erdőállomány (tölgyes) a megfelelő mennyiségű csapadék és a talajvízszint csökkenésének hatására pusztul. A szárazságtűrőbb, de inváziós gyalogakác már ma a leggyakoribb fafaj a területen, de a nemes nyarasok is nagy arányban megtalálhatók.

Ennek megfelelően cél az erdőszűlség további növelése, különös figyelmet fordítva azokra a területekre, ahol az őshonos faállományok fenntartása még lehetséges. Kiemelten fontos továbbá az erdőfelújítások során a megfelelő fafajválasztás, illetve a változó környezeti feltételeknek ellenállóbb állományok telepítése. Az állami területeken megvalósított erdőtelepítés mellett a magánerdők kiterjedésének növekedése is cél. Mivel az CO₂ elnyelésén túl az erdőknek és települési zöldterületeknek számos más funkciója van (közjóléti, gazdasági stb.) ezért fejlesztésük komplexen kezelendő.

Fókuszterületek:

- Alkalmazkodási szempontból optimális területhasználat elemzése
 - Alkalmazkodó mezőgazdasági mintaprojektek kialakítása
 - Természetközeli erdőfelújítás ösztönzése és a vízpótlás megvalósítása
 - Folyamatos erdőborítás (száraló vágás) megvalósítása
- Adaptív épületállomány és közjóléti zöldterület növelés

Hajdú-Bihar megye célja, hogy javuljon az érintett megyei ágazatok és a lakosság alkalmazkodóképessége a klímaváltozás hatásaihoz. Cél, hogy mind a lakosság, mind pedig az önkormányzati és gazdasági szereplők esetében javuljon a probléma és a megoldási lehetőségek ismertsége és az elkötelezettség a megelőzést szolgáló beavatkozások megtételére. A klímaváltozás hatásai a megyében sok szálon összefüggenek a vízgazdálkodás problémáival: a mezőgazdaságra, az erdőgazdálkodásra, a turizmusra és a környezetvédelemre is hatással vannak a vízhiány, vagy víztöbblet hatására jelentkező problémák.

Az épített környezetet a klímaváltozás hatásai sokféleképpen érinthetik. A települések szerkezete, kialakítása befolyásolja az átszellőzést (ami hőhullámok idején fontos), a települési zöldterületek jó hatással vannak a helyi mikroklímára, míg a települési csapadékelvezető rendszer állapota befolyásolja az elöntések súlyosságát, továbbá a lehetőséget is magába foglalja a települési szintű csapadékvíz-visszatartás megvalósítására. Az épített környezet egy másik szintjét jelentik a lakóépületek. A leromlott állapotú, gyakran régi épületeket a viharkárok, és a nagy mennyiségű csapadék, illetve belvíz veszélyeztethetik leginkább. Célként fogalmazható meg, hogy az ember által épített környezet ellenállóbbá váljon a klímaváltozás

hatásaival szemben, továbbá, hogy a kialakítás során a benne rejlő, alkalmazkodási lehetőségeket minél jobban sikerüljön kihasználni.

Fókuszterületek:

- A megyei épületállomány viharkárokkal szembeni sérülékenységének felmérése és intézkedési javaslatok megfogalmazása
- Helyi, környezetbarát építőanyagok alkalmazás
- Településfejlesztési és tájépítészeti útmutató a településszerkezet kialakításának alkalmazkodást segítő módjáról
- Belterületi közjóléti funkciójú zöldterületek kialakítása és fenntartása
 - A hulladék-termelés csökkentése, újrahasználat és hasznosítás rendszereinek fejlesztése

Bár az elsődleges üvegházgáz-kibocsátóknak az energetika, a közlekedés és az ipar számít, a marginálisabb emisszióval rendelkező ágazatok kibocsátás-csökkentése is hozzájárulhat a megyei mitigációs célok teljesítéséhez. Az ágazat kapcsán jelentkező, a stratégiában válaszlépéseket kívánó kihívások a lakossági szilárdhulladék mennyisége (ami egy főre vetítve ugyan elmarad az országos átlagtól, de így is magas) és lerakóra kerülő arányának nagy mértéke; illetve az országos aránynál alacsonyabb csatornázottság.

Cél, hogy a hulladékgazdálkodás és szennyvízkezelés terén a szelektív hulladékgyűjtési rendszerek kiterjesztése és az újrafeldolgozás, újrahasználat ösztönzése, illetve a csatornázottság növelése kiemelt figyelmet kapjon.

Fókuszterületek:

- A lakossági szilárdhulladék-termelés csökkentése a szelektív gyűjtés, újrahasznosítás, újrahasználat rendszereinek fejlesztése és a hulladékkeletkezés megelőzése révén
 - Fenntartható szennyvíz-, belvíz- és csapadékvíz-kezelés

A megye számos szektorában (mezőgazdaság, erdészet, természetvédelem) jelentkező problémák összefüggnek a vízgazdálkodással. A folyószabályozások, majd a belvízelvezető

csatornák sűrű hálózatának megépítése hatására a korábban víz alatt álló területekről elvezették a vizeket (mezőgazdaság céljainak megfelelően), ami a terület szárazodásához vezetett. A hiányzó vizet a mezőgazdasági területeken öntözéssel próbálják pótolni, de ez nem minden területen lehetséges és nem mindenhol gazdaságos. A probléma megoldásához fontos lépés, hogy az érintett szereplők, szervezetek közös nevezőre jussanak a vízpótlás lehetséges eszközeiről, módszereiről. Cél, hogy komplex szemléletű, minden érintett bevonásával készülő megoldási javaslat szülessen a megye vízgazdálkodással kapcsolatos problémáinak megoldására.

Fókuszterületek:

- A belvízrendszer többcélú hasznosításának, a vízvizsdatartás lehetőségeinek feltárása
- Települési és lakossági csapadékvízvizsdatartás és hasznosítás ösztönzése
- A meglévő vízhasznosítási rendszer fenntartása és továbbfejlesztése
- A szennyvízkezelés klímaváltozási hatásokat súlyosbító tényezőinek mérséklése
- Társadalmi szereplők célzott szemléletformálása

A szemléletformálás célja a klíma-, energia- és környezettudatosság térhódításának elősegítése a megyében. Az elérni kívánt főbb csoportok a következők: a lakosság; az oktatási, nevelési, szociális és egészségügyi intézmények; a gazdasági szektor és a települési önkormányzatok. Cél továbbá egy széles körű partnerség kiépítése a megyében a klímaváltozásból fakadó problémák kezelésére és az elmaradott területek alkalmazkodásának elősegítése, ezáltal a területi különbségek csökkentése.

Az éghajlatváltozás lassítása, illetve a hatékony alkalmazkodás szempontjából kiemelten fontos, hogy a klíma- és energiatudatos tevékenységek a mindennapok részei legyenek. A felmérések azt mutatják, hogy a lakosság nincs pontosan tisztában az éghajlatváltozás várható területi hatásaival és ezzel kapcsolatos feladataival. Cél, hogy az éghajlatváltozás várható hatásai közérthetően kerüljenek bemutatásra, egyúttal az egyéni, családi, közösségi szinten megtehető mitigációs és adaptációs lépéseket, „zöld praktikákat” megismertessük, alkalmazásukat elősegítsük. Ennek érdekében javasolt kibocsátás-csökkentési és

alkalmazkodási szemléletformálási csomagok kidolgozása, szemléletformálási kampányok indítása; valamint klímatudatos közösségfejlesztési projektek megvalósítása.

Fókuszterületek:

- Kibocsátás-csökkentési és alkalmazkodási szemléletformálási csomagok kidolgozása
- Klímatudatosság és alkalmazkodás a mindennapokban
- Alkalmazkodó közösségek
- Klímavédelmi és alkalmazkodási szaktanácsadói szolgálat
- Kisléptékű klímavédelmi mintaprojektek

5. Fenntartható, élhető települések és közösségek

- Alsóbbrendű utak felújítása

A megyét érintően elmondható, hogy több alsóbbrendű közlekedési út rendkívüli módon elhasználódott, leromlott állapotot tükröz.

Az úthálózat kezdetleges felújítása érdekében a Magyar falu program keretében a Magyar Közút Nzrt, által összeállított 2019-2023 közötti időszakra vonatkozó útfelújítási javaslat készült el.

A több ütemben történő felújításon túl javasolt a meglévő közúthálózat további fejlesztése, hiszen a gazdasági potenciál növeléséhez elengedhetetlen a közlekedési infrastruktúra megfelelő biztosítása minden dimenzió szintjén.

Magyar Falu Programot érintő útfelújítások
Hajdú-Bihar megyében
2018.12.21.

	Megye	Az út száma	Az út neve	Érintett vagy közeli település megnevezése	Kezdő szelvény	Vég-szelvény	Beavatkozási hossz (km)
1.	Hajdú-Bihar megye	4907	Budaábrány- Nyírábrány összekötő út	Nyírábrány	0+000	3+570	3,570
2.	Hajdú-Bihar megye	4811	Derecske – Konyár összekötő út	Konyár	2+000	7+703	5,703

3.	Hajdú-Bihar megye	4213	Biharnagybajom-Berettyóújfalu összekötő út	Bakonszeg	17+450	19+800	2,260
4.	Hajdú-Bihar megye	42	Püspökladány- Biharkeresztes első rendű főút	Báránd	11+800	14+400	2,600
5.	Hajdú-Bihar megye	4212	Püspökladány – Szeghalom összekötő út	Sárrétudvari	6+400	10+734	4,334
6.	Hajdú-Bihar megye	3318	Balmazújváros-Hajdúböszörmény összekötő út	Balmazújváros, Hajdúböszörmény	0+000	7+500	7,500
7.	Hajdú-Bihar megye	3315	Tiszafüred-Polgár összekötő út	Újszentmargita	26+618	27+530	0,912

A Magyar Falu Program részeként ütemezetten megvalósuló, kistelepüléseket érintő útfelújítások. Forrás: 1792/2018.(XII. 21.) Korm. határozat

- Közszolgáltatásokhoz való hozzáférés javítása

A közszolgáltatások elérést teszik lehetővé azon társadalmi felzárkózást elősegítő beavatkozások, melyek a helyi szükségletekre és igényekre építenek, valamint a helyi közösségek által kialakított, helyi társadalom fejlődését szolgáló szolgáltatások bevezetését célozzák.

A területileg differenciált, komplex humán közszolgáltatás-fejlesztés révén a beavatkozások hozzájárulnak a szolgáltatáshiányos térségek számának csökkentéséhez, a valós helyi problémákra reagálva, célzott szolgáltatási eszközök bevezetése útján adnak választ a területi kapacitáshiányokból adódó problémákra. A területi egyenlőtlenségek csökkentésére, ily módon a társadalmi felzárkózás feltételeinek javítására irányulna a fejlesztés, az adott területi problémákhoz igazodva, a tevékenységek megfelelő kombinálásával, a különböző területi kiegyenlítést szolgáló intézkedések összehangolása segítségével hozzájárul az adott terület elmaradott és szolgáltatáshiányos részeinek felzárkóztatásához. Mindezekon felül a kapcsolódó humán közszolgáltatások terén jelentkező szakemberhiány enyhítését szolgáló képzések és foglalkoztatások megvalósítására is kiemelkedő figyelmet kell fordítani.

Az infrastruktúra és a gazdasági környezet fejlesztése is megköveteli a humán kapacitások bővítését és kiaknázását az oktatás, az innováció és a technológia-transzfer fejlesztésével. Ez egyrészt jelentheti a szakképzés és felsőoktatás piaci igényeknek megfelelő fejlesztését, a közoktatás szociális dimenziójú fejlesztését, informatikai és nyelvi oktatási programok elősegítését, s a kutatási infrastruktúra fejlesztését és a megyére specifikusan jellemező kutatási

programok támogatását. Másrészt a megye népességmegtartó erejének növelését (különösen a bihari és Tisza menti területeken), elsősorban a vidéki területek foglalkoztatási központjaira fókuszáló munkahelyteremtés segítségével.

A megye halmozottan hátrányos helyzetű lakosainak aránya az országos átlagnál magasabb, ahogy az alacsonyabb jövedelemmel rendelkezők arányai is. Éppen ezért a szociális ellátó rendszerek fejlesztése, az alternatív, helyi jövedelmet jelentő foglalkoztatási formák elterjesztése, a környezeti fenntarthatóságot figyelembe vevő környezetkímélő termelési módok elterjesztése egyszerre lehet a vidékfejlesztés és a szociális felzárkóztatás záloga. Ehhez elsősorban a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok integrációjának erősítése az oktatásba és munkaerőpiacra való hatékonyabb bevonásán keresztül elengedhetetlen.

A 2020-ig tartó időszakban fontos cél az öregedő társadalom és a leszakadástól veszélyeztetett csoportok által előidézett kihívásokra való felkészülés, az ezzel kapcsolatos szociális, egészségügyi és társadalmi infrastruktúra-fejlesztések megvalósítása.

A hozzáférés egyenlőtlenségeinek mérséklése érdekében az egészségügyi alapellátó rendszer infrastrukturális fejlesztése és szolgáltatásainak korszerűsítése a lakosság egészségben eltöltött éveinek számának növekedését, a munkaképesség mielőbbi visszaállítását, valamint a szolgáltatások minőségének és költséghatékonyságának javítását segítik elő.

A megye településein fontos a szociálisan leszakadó csoportok felzárkóztatásának segítése, az esélyegyenlőség javítására szolgáló személyi, tárgyi, infrastrukturális háttérfeltételek biztosítása, illetve a szociális gazdálkodás modellkísérletének beindítása. A kirekesztődés mérséklése érdekében a települési és kistérségi szinten meg kell valósítani az időskorúakról, testi- és szellemi fogyatékosokkal élőkről, szenvedélybetegekről, hajléktalanokról gondoskodó szociális ellátás és kapcsolódó szolgáltatások infrastrukturális és szolgáltatásfejlesztését.

Ezen felül javasolt fejleszteni a minőségi, innovatív közszolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférést a megye minden lakosa számára, különös hangsúlyt helyezve a biztonságos környezet kialakítására.

Ennek szellemében a megye kulturális intézményeinek infrastrukturális fejlesztése mellett szükséges az intézmények szolgáltatási és program portfóliójának folyamatos fejlesztése is. A kulturális intézmények (könyvtárak, muzeális intézmények, stb.) fontos szerepet töltenek be a helyi társadalmi kohézió erősítésében. Cél az információs és közösségi szerepvállalásuk erősítése, és részvételük növelése az élethosszig tartó tanulást támogató képzési folyamatokban.

A kistelepüléseken is kiemelkedő figyelmet kell fordítani a közművelődési intézmények (könyvtárak, közművelődési feladatok ellátó intézmények) és közösségi helyszínek megtartása, infrastrukturális és tartalmi fejlesztése, hiszen ezek jelentik a reális alternatívát a hátrányos helyzetű csoportok bekapcsolására az egész életen át tartó tanulás folyamatába, alapvető kompetenciák, képességek megszerzésének a gyakorlatában, valamint a helyi identitástudat megőrzését is szolgálják. Ezen fejlesztés hozzájárul a térségek és települések népességmegtartó erejének, helyi életminőséget javító képességének növekedéséhez is. A helyi hagyomány kreatív felhasználása, az ehhez szükséges ismeretek és kompetenciák birtoklása hosszabb távon hozzájárul a térség gazdasági növekedéséhez és a foglalkoztatás javításához egyaránt.

Felzárkóztatás

A helyi esélyegyenlőségi program elkészítését az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény (továbbiakban: Ebktv.) előírásai alapján készítik el az önkormányzatok.

Az ország települései, így a Hajdú-Bihar megyei települések a Helyi Esélyegyenlőségi Programjuk elfogadásával érvényesíteni kívánják az egyenlő bánásmód, és az esélyegyenlőség biztosításának követelményét, a közszolgáltatásokhoz történő egyenlő hozzáférés elvét, a diszkriminációmentességet, szegregációmentességet, a foglalkoztatás, a szociális biztonság, az egészségügy, az oktatás és a lakhatás területén a helyzetelemzés során feltárt problémák komplex kezelése érdekében szükséges intézkedéseket.

A HEP helyzetelemző részének célja számba venni a 321/2011. (XII. 27.) Korm. rendelet 1. § (2) bekezdésében nevesített, esélyegyenlőségi szempontból fókuszban lévő célcsoportokba tartozók (mélyszegénységben élők és romák, nők, gyermekek, idősek és fogyatékkal élők) számát és arányát, valamint helyzetét a településen. E mellett céljuk a célcsoportba tartozókra

vonatkozóan áttekinteni a szolgáltatásokhoz történő hozzáférésük alakulását, valamint feltárni az ezeken a területeken jelentkező problémákat.

További céljuk meghatározni az e csoportok esélyegyenlőségét elősegítő feladatokat, és azokat a területeket, melyek fejlesztésre szorulnak az egyenlő bánásmód érdekében.

A célok megvalósításának lépéseit, azok forrásigényét és végrehajtásuk tervezett ütemezését az HEP IT (intézkedési terv) tartalmazza.

A HEP IT célja a helyzetelemzésre építve olyan beavatkozások részletes tervezése, amelyek konkrét elmozdulásokat eredményeznek az esélyegyenlőségi célcsoportokhoz tartozók helyzetének javítása szempontjából.

Szintén célként határozzák meg annak az együttműködési rendszernek a felállítását, amely a programalkotás és végrehajtás során biztosítja majd a megvalósítás, nyomon követés, ellenőrzés-értékelés, kiigazítás támogató strukturális rendszerét, vagyis a HEP Fórumot és a hozzá kapcsolódó tematikus munkacsoportokat.

2018-ban a megye valamennyi települése rendelkezett helyi esélyegyenlőségi programmal és intézkedési tervvel, melyekben a fontosabb intézkedések az alábbiak:

- Közösségi terek létesítése, meglévők felújítása
- Idősek által igénybe vett közszolgáltatások és közintézmények teljes körű akadálymentesítése
- Idősek számára kulturális programokhoz való hozzáférés magas szintű biztosítása
- Felnőttképzés szervezése helyben
- Gyermekek iskolán kívüli nappali ellátása érdekében egyházi, alapítványi működtetésben az önkormányzattal együttműködésben
- Fogyatékosok által igénybe vett közszolgáltatások és közintézmények teljes körű akadálymentesítése
- Szociális bérlakások, szükség esetén melegek biztosítása
- Nyári tábor szervezése
- A romák és/vagy mélyszegénységben élők élethelyzetével kapcsolatos adatgyűjtés
- Visszasegítés a munka világába
- Helyi turisztikai értékek kihasználása

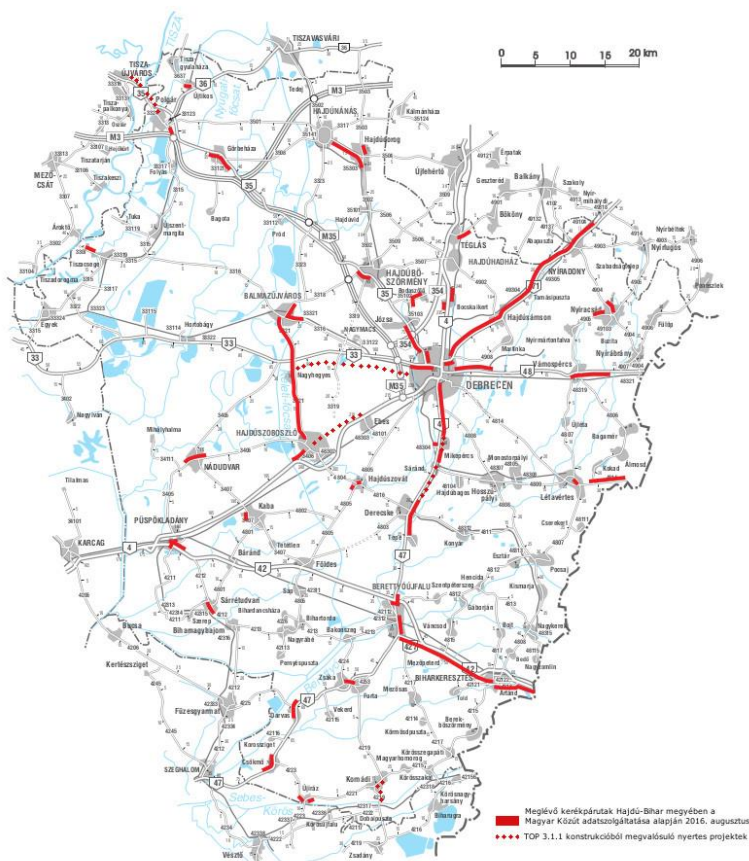
- Fenntartható turisztikai térségfejlesztés, szelíd turizmus

A megye számos kulturális és természeti értékkel bír, melyek megalapozzák az épített és természeti örökségen alapuló turisztikai attrakció fejlesztését és a kerékpáros útvonalak hálózatosodásának kialakítását.

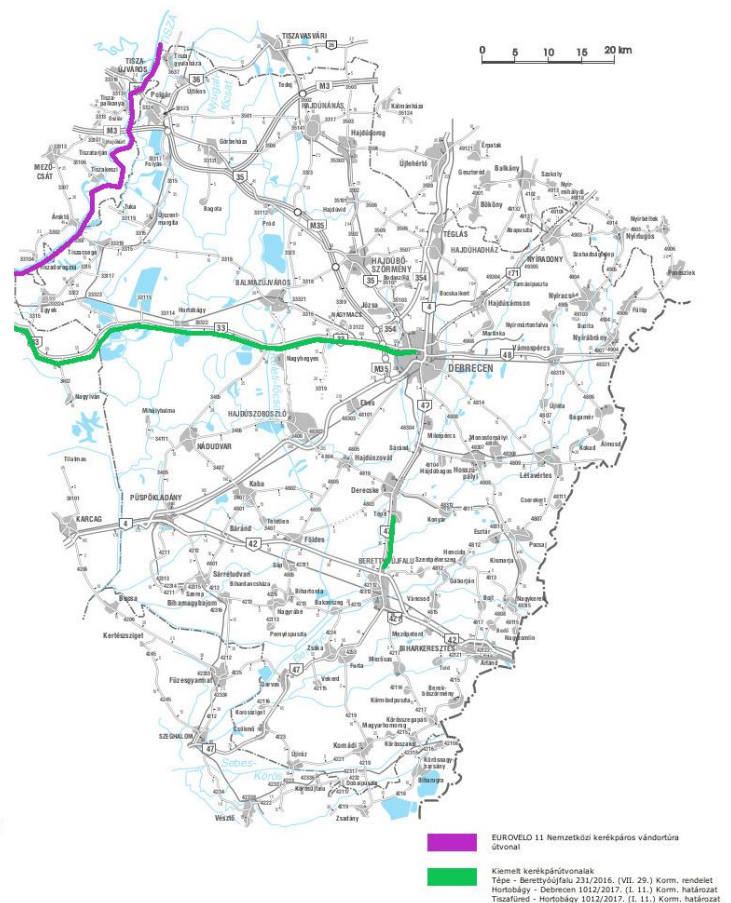
Javasolt egy kerékpáros gerincútvonal, mely a déli megyehatár – Komádi- Körösszegapáti – Ártánd – Berettyóújfalu – Derecske – Debrecen – Hortobágy – Tiszafüred települések érintésével kerülne kialakításra, mely magában foglalná az EuroVelo 14 nyomvonalát (Tiszafüred – Hortobágy – Debrecen).

A hálózatosodás elősegítése érdekében több (összesen 10 db) összekötő útvonal kijelölése javasolt a megye teljes területén.

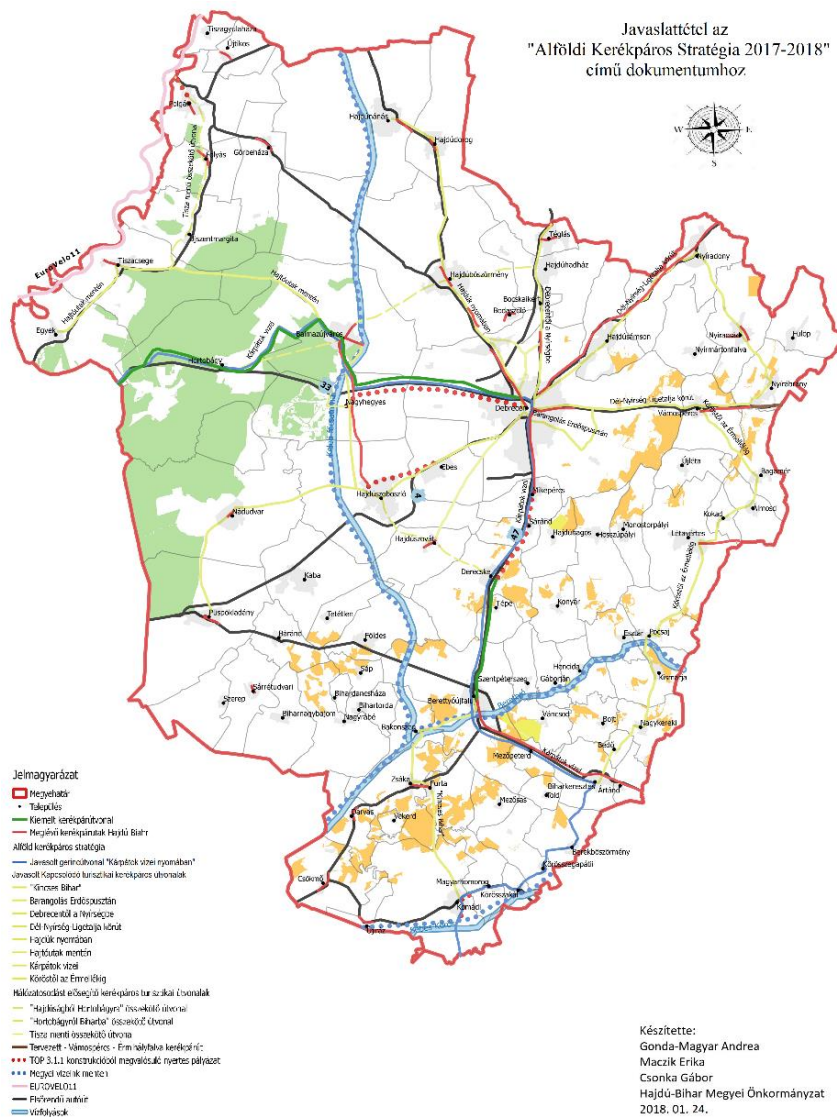
Meglévő kerékpárutak Hajdú-Bihar megyében és a Fenntartható települési közlekedésfejlesztés - TOP 3.1.1 konstrukcióból megvalósuló nyertes projektek

EUROVELO 11 Nemzetközi kerékpáros vándortúra útvonal és Kiemelt kerékpárúthálózat Hajdú-Bihar megyében

Javaslatról az
"Alföldi Kerékpáros Stratégia 2017-2018"
című dokumentumhoz.

Az útvonalak meghatározása és hálózatba szervezése során javasolt a már kiépült, illetve megvalósítás alatt lévő kerékpárút fejlesztéseket bevonni a hálózatba.

Fókuszterület a kerékpáros turizmus erősítése által a megye attrakciós helyszíneinek fejlesztése. Továbbá a kerékpáros szolgáltatások kialakítása, bővítése (kerékpáros központok kialakítása, kerékpáros-barát szálláshelyek, éttermek létesítése, kerékpármentés, bérlési lehetőségek biztosítása).

Hangsúlyos szerepet kell szánni a megye településeinek európai szintű népszerűsítésére. Fókuszban áll egy közösen meghatározott jövőkép megvalósítása, mely egy gazdaságilag virágzó, társadalmi és környezeti irányában felelős megyét reflektál, mely elhivatott természeti és kulturális értékeinek megőrzésében.

A megye épített környezete, mint kulturális örökség, alapot adhat egy kulturális tematikus fejlesztési potenciál kiaknázásának, mint a kis tematikus múzeumok fejlesztése.

Szükséges a turisztikai potenciált hordozó területeken az attrakciófejlesztésekkel párhuzamosan szálláshelyfejlesztésre és a szolgáltatások minőségi fejlesztésére is forrásokat biztosítani, mivel a turisztikai mutatók javulása csak az ágazat komplex megközelítésével biztosítható.

További fókusz terület az a turisztikai, gazdasági, kulturális attitűd kiaknázásának hangsúlyosabbá tétele, mely az egyedi településszerkezettel foglalkozik. A különleges településszerkezet a megye épített örökségének része és mindenképp védendő érték. Az egyedi településszerkezetek közül Hajdúböszörmény szerkezete a legkiemelkedőbb Hajdú-Bihar megyében.

- Településközi kapcsolatok, város-vidék kapcsolatrendszer erősítése

Hajdú-Bihar megyében az átlagosnál kevesebb a településszám, hiszen itt mindössze 82 település található, melyből a megyeszékhely, Debrecen megyei jogú város, 21 város, 10 nagyközség, 51 pedig község. A megye nyugati és északi részén elszórtan található települések, ami részben az Alföldi sajátosságokkal, részben történelmi sajátosságokkal, illetve természetvédelmi okokkal magyarázható. Ezzel szemben a megye keleti részén, a Dél-Nyírségben és különösen Biharban jóval sűrűbb a településhálózat, itt kisebb határú és alacsonyabb népességű községek dominálnak. A megyében a városokat Debrecen mellett hosszú időn át csak a hajdúvárosok képviselték (Hajdúböszörmény, Hajdúnánás és Hajdúszoboszló). E városok a megye középső és északi részén, földrajzilag egymáshoz közel, más településektől távol helyezkednek el.

A város-vidék kapcsolatrendszer megerősítésének alapvető feltétele a vidéki települések elérhetőségének javítása. Az elérhetőség fejlesztésében elsődleges a meglévő úthálózat minőségi fejlesztése, amely a települések közötti utazás idejét rövidíti le. Az útfejlesztések mellett fontos a közösségi közlekedési formákban való fejlesztések elősegítése a tömegközlekedési eszközök minőségi javítása érdekében.

Az infrastrukturális és közlekedési feltételek javítás csak a lehetőséget teremti meg a települések közti közlekedési kapcsolat javítására, ugyan akkor ezen feltételek javításával nem törvényszerű a kapcsolati rendszer erősödése. Ahhoz, hogy a kapcsolatfelvételre való lehetőség

kiaknázásra kerülhessen szükség van a települések részéről olyan vonzó tényezőkre, amelyek során a kapcsolatépítés megkezdődhet.

Ilyen vonzó tényező a munkahelyet szolgáltató vállalkozások. A városi jogállású településeken történő telepítő tényezők javításával újabb, munkaerő felvételt igénylő vállalkozások idetelepülésével a telephelyként szolgáló település vonzáskörzete kiterjedhet, így a közvetlen környezetében lévő településekkel kialakult kapcsolat erősödhet, illetve ez a kapcsolati háló kiterjedhet a földrajzilag távolabb eső területekre is.

A munkavállalás mellett a kulturális kapcsolatok esetében is fejlesztési potenciál rejlik. Hajdú-Bihar Megye gazdag történelmi, kulturális értékeire építve a történelmi központok, valamint a kulturális hagyományokban azzal osztozó települések közötti kapcsolat erősítése nem csak a helyi identitás megerősítése érdekében lényeges, hanem gazdasági előny is nyerhető vele. Ezen gazdasági előny elsősorban turisztikai attrakciók fejlesztésével érhető el. Így a hasonló kulturális múlttal rendelkező települések között identitásbeli kapcsolatok erősítésére is lehetőség nyílik.

A településközi kapcsolatrendszer megerősítése megáiban hordozza a települések lakosai közötti kapcsolatok erősödését is, valamint a környezetükhöz, településükhöz és ezáltal a megyéhez való kötődésük erősödését is. Ezen kapcsolatok erősödésével erősödne a megye lakosságmegtartó ereje is, így elősegítve hosszútávon fenntartható, élhető települések és erős identitású közösségek létrejöttét.

Forrás jegyzék

- Hajdú-Bihar Megyei Területfejlesztési Program 2014-2020 – Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat – 2014.
http://www.hbmo.hu/webdocs/Files/Portal/HB_Megyei_Teruletfejlesztési_Koncepcio.pdf
- Alföldi Kerékpáros stratégia 2017-2018 – javaslattétel Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat – 2018.
- Tájékoztató Hajdú-Bihar megye lakosságának egészségi állapotáról, az egészségromlást előidéző okokról, a szükséges tennivalókról – Hajdú-Bihar Megyei Kormányhivatal Népegészségügyi Főosztály
- Hajdú-Bihar megye befektetés-ösztönzési stratégiája - Hajdú-Bihar Megyei Fejlesztési Ügynökség Nonprofit Kft. – 2018.
- Hajdú-Bihar Megyei Területrendezési Terv megalapozó vizsgálatok munkarész – 2018.
- Hajdú-Bihar Megye Klímastratégiája - Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat – 2018.
http://hbmo.hu/webdocs/Files/PortalDocMix/xdoaw4xe.qzx_HB%20megye_END_20180207.pdf
- Marketing Stratégia - Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat – 2018.
- Hajdú-Bihar Megye foglalkoztatási stratégiáját megalapozó helyzetfeltáró dokumentum - Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat, Hajdú-Bihar Megyei Fejlesztési Ügynökség Nonprofit Kft. – 2016.
http://hbmo.hu/webdocs/Files/PortalDocMix/me20cfpx.2rk_HBM%20foglalkoztat%C3%A1si%20strat%C3%A9gi%C3%A1ja.pdf
- Klaszter Koncepció – Stratégiai keretek Hajdú-Bihar megye intelligens szakosodási irányinak megvalósításához – CLUSTERS3 Interreg Europe - 2018.
- Az integrált területi programok értékelése kutatási zárójelentés – HBH Stratégiai és Fejlesztési Kft. - 2018.
- PURE COSMOS PROJECT – Action plan of Hajdú-Bihar County Government – Draft version – Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat – 2018.